๚ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส๚

วินยปิฏเก

จูฬวคฺค-อฏฺฐกถา

๑. กมฺมกฺขนฺธกํ

ตชฺชนียกมฺมกถา

๑. จูฬวคฺคสฺส ปฐเม กมฺมกฺขนฺธเก ตาว **ปณฺฑุกโลหิตกา**ติ ปณฺฑุโก เจว โลหิตโก จาติ ฉพฺพคฺคิเยสุ เทฺว ชนา; เตสํ นิสฺสิตกาปิ ปณฺฑุกโลหิตกาเตฺวว ปญฺญายนฺติ๚ **พลวา พลวํ ปฏิมเนฺตถา**ติ สุฏฺฐุพลวํ ปฏิวทถ๚ **อลมตฺตตรา**ติ สมตฺถตรา๚

ตชฺชนียกมฺมกถา นิฏฺฐิตา๚

อธมฺมกมฺมทฺวาทสกกถา

๔. **อสมฺมุขา กต**นฺติอาทีสุ สงฺฆธมฺมวินยปุคฺคลสมฺมุขานํ วินา กตํ, จุทิตกํ อปฺปฏิปุจฺฉิตฺวา กตํ, ตเสฺสว อปฺปฏิญฺญาย กตํ๚ **อเทสนาคามินิยา**ติ ปาราชิกาปตฺติยา วา สงฺฆาทิเสสาปตฺติยา วา๚ เอตฺถ ปุริมเกสุ ตีสุ ติเกสุ นว ปทา อธเมฺมนกตํ วเคฺคนกตนฺติ อิเมหิ สทฺธึ เอเกกํ คเหตฺวา นว ติกา วุตฺตา๚ เอวํ สเพฺพปิ ทฺวาทส ติกา โหนฺติ๚ ปฏิปกฺขวเสน สุกฺกปเกฺขสุปิ เอเตเยว ทฺวาทส ติกา วุตฺตา๚

๖. **อนนุโลมิเกหิ คิหิสํสเคฺคหี**ติ ปพฺพชิตานํ อนนุจฺฉวิเกหิ สหโสกิตาทีหิ คิหิสํสเคฺคหิ๚

ติณฺณํ , ***ภิกฺขเว, ภิกฺขูน***นฺติอาทิ เอเกเกนาปิ อเงฺคน ตชฺชนียกมฺมํ กาตุํ วฏฺฏตีติ ทสฺสนตฺถํ วุตฺตํ๚ ตชฺชนียสฺส หิ วิเสเสน ภณฺฑนการกตฺตํ องฺคํ, นิยสฺสสฺส อภิณฺหาปตฺติกตฺตํ, ปพฺพาชนียสฺส กุลทูสกตฺตํ วุตฺตํ๚ อิเมสุ ปน ตีสุ อเงฺคสุ เยน เกนจิ สพฺพานิปิ กาตุํ วฏฺฏติ๚ ยทิ เอวํ ยํ จเมฺปยฺยกฺขนฺธเก วุตฺตํ – ‘‘ตชฺชนียกมฺมารหสฺส นิยสฺสกมฺมํ กโรติ…เป.… อุปสมฺปทารหํ อเพฺภติ; เอวํ โข อุปาลิ อธมฺมกมฺมํ โหติ อวินยกมฺมํ, เอวญฺจ ปน สโงฺฆ สาติสาโร โหตี’’ติ อิทํ วิรุชฺฌตีติ๚ อิทญฺจ น วิรุชฺฌติ๚ กสฺมา? วจนตฺถนานตฺตโต, ‘‘ตชฺชนียกมฺมารหสฺสา’’ติ อิมสฺส หิ วจนสฺส กมฺมสนฺนิฏฺฐานํ อโตฺถ๚ ‘‘ติณฺณํ, ภิกฺขเว’’ติอาทิวจนสฺส องฺคสมฺภโว, ตสฺมา ยทา สเงฺฆน สนฺนิปติตฺวา ‘‘อิทํ นาม อิมสฺส ภิกฺขุโน กมฺมํ กโรมา’’ติ สนฺนิฏฺฐานํ กตํ โหติ, ตทา กมฺมารโห นาม โหติ๚ ตสฺส อิมินา ลกฺขเณน ตชฺชนียาทิกมฺมารหสฺส นิยสฺสกมฺมาทิกรณํ อธมฺมกมฺมเญฺจว อวินยกมฺมญฺจาติ เวทิตพฺพํ๚ ยสฺส ปน ภณฺฑนการกาทีสุ อเงฺคสุ อญฺญตรํ องฺคํ อตฺถิ, ตสฺส อากงฺขมาโน สโงฺฆ ยถานุญฺญาเตสุ อเงฺคสุ จ กเมฺมสุ จ เยน เกนจิ อเงฺคน ยํกิญฺจิ กมฺมํ ววตฺถเปตฺวา ตํ ภิกฺขุํ กมฺมารหํ กตฺวา กมฺมํ กเรยฺย๚ อยเมตฺถ วินิจฺฉโย๚ เอวํ ปุเพฺพนาปรํ สเมติ๚

ตตฺถ กิญฺจาปิ ตชฺชนียกมฺม ภณฺฑนการกวเสน กมฺมวาจา วุตฺตา, อถ โข พาลสฺส อพฺยตฺตสฺส อาปตฺติพหุลสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรเนฺตน พาลอพฺยตฺตวเสเนว กมฺมวาจา กาตพฺพา ฯ เอวญฺหิ ภูเตน วตฺถุนา กตํ กมฺมํ โหติ, น จ อญฺญสฺส กมฺมสฺส วตฺถุนาฯ กสฺมา? ยสฺมา อิทมฺปิ อนุญฺญาตนฺติฯ เอส นโย สพฺพตฺถฯ **อฏฺฐารส สมฺมาวตฺตนวตฺถูนิ** ปาริวาสิกกฺขนฺธเก วณฺณยิสฺสามฯ

อธมฺมกมฺมทฺวาทสกกถา นิฏฺฐิตาฯ

นปฺปฏิปฺปสฺสเมฺภตพฺพอฏฺฐารสกาทิกถา

๘. **โลมํ ปาเตนฺตี**ติ ปนฺนโลมา โหนฺติ; ภิกฺขู อนุวตฺตนฺตีติ อโตฺถฯ **เนตฺถารํ วตฺตนฺตี**ติ นิตฺถรนฺตานํ เอตนฺติ เนตฺถารํ; เยน สกฺกา นิสฺสารณา นิตฺถริตุํ, ตํ อฏฺฐารสวิธํ สมฺมาวตฺตนํ วตฺตนฺตีติ อโตฺถฯ กิตฺตกํ กาลํ วตฺตํ ปูเรตพฺพนฺติ? ทส วา ปญฺจ วา ทิวสานิฯ อิมสฺมิญฺหิ กมฺมกฺขนฺธเก เอตฺตเกน วตฺตํ ปูริตเมว โหติฯ

นปฺปฏิปฺปสฺสเมฺภตพฺพอฏฺฐารสกาทิกถา นิฏฺฐิตาฯ

นิยสฺสกมฺมกถา

๑๑. เสยฺยสกวตฺถุสฺมิํ – **อปิสฺสุ ภิกฺขู ปกตา**ติ อปิสฺสุ ภิกฺขู นิจฺจํ พฺยาวฏา โหนฺติฯ เสสํ ตชฺชนีเย วุตฺตสทิสเมวฯ

นิยสฺสกมฺมกถา นิฏฺฐิตาฯ

ปพฺพาชนียกมฺมกถา

๒๑. อสฺสชิปุนพฺพสุกวตฺถุ สงฺฆาทิเสสวณฺณนายํ วุตฺตํฯ

๒๗. **กายิเกน ทเวนา**ติอาทีสุ ปเนตฺถ กายิโก ทโว นาม กายกีฬา วุจฺจติฯ เสสปททฺวเยปิ เอเสว นโยฯ **กายิโก อนาจาโร** นาม กายทฺวาเร ปญฺญตฺตสิกฺขาปทวีติกฺกโม วุจฺจติ ฯ เสสทฺวเยปิ เอเสว นโยฯ **กายิกํ อุปฆาติกํ** นาม กายทฺวาเร ปญฺญตฺตสิกฺขาปทสฺส อสิกฺขนภาเวน อุปหนนํ วุจฺจติ; นาสนํ วินาสนนฺติ อโตฺถฯ เสสทฺวเยปิ เอเสว นโยฯ **กายิโก มิจฺฉาชีโว** นาม ปฏิกฺขิตฺตเวชฺชกมฺมาทิวเสน เตลปจนอริฏฺฐปจนาทีนิฯ **วาจสิโก มิจฺฉาชีโว** นาม คิหีนํ สาสนสมฺปฏิจฺฉนาโรจนาทีนิฯ **กายิกวาจสิโก** นาม ตทุภยํฯ เสสํ ตชฺชนีเย วุตฺตนยเมวฯ

ปพฺพาชนียกมฺมกถา นิฏฺฐิตาฯ

ปฏิสารณียกมฺมกถา

๓๓. สุธมฺมวตฺถุสฺมิํ ปน – **อนปโลเกตฺวา**ติ น อาปุจฺฉิตฺวาฯ **เอตทโวจา**ติ กิํ เต คหปติ เถรานํ ปฏิยตฺตนฺติ สพฺพํ วิวราเปตฺวา ทิสฺวา เอตํ อโวจฯ **เอกา จ โข อิธ นตฺถิ ยทิทํ ติลสํคุฬิกา**ติ ยา อยํ ติลสกฺขลิกา นาม วุจฺจติ, สา นตฺถีติ อโตฺถฯ ตสฺส กิร คหปติโน วํเส อาทิมฺหิ เอโก ปูวิโย อโหสิฯ เตน นํ เถโร ชาติยา ขุํเสตุกาโม เอวมาหฯ **ยเทว กิญฺจี**ติ เอวํ พหุํ พุทฺธวจนํ รตนํ ปหาย กิญฺจิเทว ติลสํคุฬิกาวจนํ ภาสิตํฯ กุกฺกุฏโปตกอุทาหรเณน อิทํ ทเสฺ

สติ ‘‘ยถา โส เนว กากวสฺสิตํ น กุกฺกุฏวสฺสิตํ อกาสิ, เอวํ ตยาปิ เนว ภิกฺขุวจนํ น คิหิวจนํ วุตฺต’’นฺติฯ

ปฏิสารณียกมฺมกถา นิฏฺฐิตาฯ

อธมฺมกมฺมาทิทฺวาทสกกถา

๓๗. **อสมฺมุขา กต**นฺติอาทโย ติกา วุตฺตปฺปการา เอวฯ

๓๙. องฺคสมนฺนาคโม ปุริเมหิ อสทิโสฯ ตตฺถ ยถา ลาภํ น ลภนฺติ; เอวํ ปริสกฺกโนฺต ปรกฺกมโนฺต **อลาภาย ปริสกฺกติ** นามฯ เอส นโย อนตฺถาทีสุฯ ตตฺถ **อนโตฺถ**ติ อตฺถภโงฺคฯ **อนาวาโส**ติ ตสฺมิํ ฐาเน อวสนํฯ **คิหีนํ พุทฺธสฺส อวณฺณ**นฺติ คิหีนํ สนฺติเก พุทฺธสฺส อวณฺณํ ภาสติฯ **ธมฺมิกํ ปฏิสฺสวํ น สจฺจาเปตี**ติ ยถา สโจฺจ โหติ, เอวํ น กโรติ; วสฺสาวาสํ ปฏิสฺสุณิตฺวา น คจฺฉติ, อญฺญํ วา เอวรูปํ กโรติฯ **ปญฺจนฺนํ ภิกฺขเว**ติอาทิ เอกเงฺคนปิ กมฺมารหภาวทสฺสนตฺถํ วุตฺตํฯ เสสเมตฺถ อุตฺตานตฺถเมฺวว, ตชฺชนีเย จ วุตฺตนยเมวฯ

อธมฺมกมฺมาทิทฺวาทสกกถา นิฏฺฐิตาฯ

อาปตฺติยา อทสฺสเน อุเกฺขปนียกมฺมกถา

๔๖. ฉนฺนวตฺถุสฺมิํ – **อาวาสปรมฺปรญฺจ ภิกฺขเว สํสถา**ติ สพฺพาวาเสสุ อาโรเจถฯ

๕๐. **ภณฺฑนการโก**ติอาทีสุ ภณฺฑนาทิปจฺจยา อาปนฺนํ อาปตฺติํ โรเปตฺวา ตสฺสา อทสฺสเนเยว กมฺมํ กาตพฺพํฯ ติกา วุตฺตปฺปการา เอวฯ

๕๑. สมฺมาวตฺตนายํ ปเนตฺถ เตจตฺตาลีส วตฺตานิฯ ตตฺถ **น อนุทฺธํเสตโพฺพ**ติ น โจเทตโพฺพฯ **น ภิกฺขุ ภิกฺขูหี**ติ อโญฺญ ภิกฺขุ อเญฺญหิ ภิกฺขูหิ น ภินฺทิตโพฺพฯ **น คิหิทฺธโช**ติ โอทาตวตฺถานิ อจฺฉินฺนทสปุปฺผทสานิ จ น ธาเรตพฺพานิฯ **น ติตฺถิยทฺธโช**ติ กุสจีราทีนิ น ธาเรตพฺพานิฯ **น อาสาเทตโพฺพ**ติ น อปสาเทตโพฺพฯ **อโนฺต วา พหิ วา**ติ วิหารสฺส อโนฺต วา พหิ วาฯ น ติตฺถิยาทิปทตฺตยํ อุตฺตานเมว ฯ เสสํ สพฺพํ ปาริวาสิกกฺขนฺธเก วณฺณยิสฺสามฯ เสสํ ตชฺชนีเย วุตฺตนยเมวฯ อาปตฺติยา อปฺปฏิกเมฺม อุเกฺขปนียกมฺมํ อิมินา สทิสเมวฯ

๖๕. อริฏฺฐวตฺถุ ขุทฺทกวณฺณนายํ วุตฺตํฯ ‘‘ภณฺฑนการโก’’ติอาทีสุ ยํ ทิฏฺฐิํ นิสฺสาย ภณฺฑนาทีนิ กโรติ, ตสฺสา อปฺปฏินิสฺสเคฺคเยว กมฺมํ กาตพฺพํฯ เสสํ ตชฺชนีเย วุตฺตนยเมวฯ สมฺมาวตฺตนายมฺปิ หิ อิธ เตจตฺตาลีสํเยว วตฺตานีติฯ

อาปตฺติยา อทสฺสเน อุเกฺขปนียกมฺมกถา นิฏฺฐิตาฯ

กมฺมกฺขนฺธกวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

๒. ปาริวาสิกกฺขนฺธกํ

ปาริวาสิกวตฺตกถา

๗๕. ปาริวาสิกกฺขนฺธเก – **ปาริวาสิกา**ติ ปริวาสํ ปริวสนฺตาฯ ตตฺถ จตุพฺพิโธ ปริวาโส – อปฺปฏิจฺฉนฺนปริวาโส, ปฏิจฺฉนฺนปริวาโส, สุทฺธนฺตปริวาโส, สโมธานปริวาโสติฯ เตสุ ‘‘โย, ภิกฺขเว, อโญฺญปิ อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย อากงฺขติ ปพฺพชฺชํ, อากงฺขติ อุปสมฺปทํ, ตสฺส จตฺตาโร มาเส ปริวาโส ทาตพฺโพ’’ติ (มหาว. ๘๖) เอวํ มหาขนฺธเก วุโตฺต ติตฺถิยปริวาโส อปฺปฏิจฺฉนฺนปริวาโส นามฯ ตตฺถ ยํ วตฺตพฺพํ ตํ วุตฺตเมวฯ อยํ ปน อิธ อนธิเปฺปโตฯ เสสา ตโย เยน สงฺฆาทิเสสาปตฺติ อาปนฺนา เจว โหติ ปฏิจฺฉาทิตา จ, ตสฺส ทาตพฺพาฯ เตสุ ยํ วตฺตพฺพํ ตํ สมุจฺจยกฺขนฺธเก วกฺขามฯ เอเต ปน อิธ อธิเปฺปตาฯ ตสฺมา เอเตสุ ยํกิญฺจิ ปริวาสํ ปริวสนฺตา ‘‘ปาริวาสิกา’’ติ เวทิตพฺพาฯ

ปกตตฺตานํ ภิกฺขูนนฺติ ฐเปตฺวา นวกตรํ ปาริวาสิกํ อวเสสานํ อนฺตมโส มูลายปฏิกสฺสนารหาทีนมฺปิฯ **อภิวาทนปจฺจุฎฺฐาน**นฺติ ยํ เต อภิวาทนาทิํ กโรนฺติ, ตํ สาทิยนฺติ, สมฺปฏิจฺฉนฺติ; น ปฏิกฺขิปนฺตีติ อโตฺถฯ ตตฺถ **สามีจิกมฺม**นฺติ ฐเปตฺวา อภิวาทนาทีนิ อญฺญสฺส อนุจฺฉวิกสฺส พีชนวาตทานาทิโน อาภิสมาจาริกเสฺสตํ อธิวจนํฯ **อาสนาภิหาร**นฺติ อาสนสฺส อภิหรณํ, อาสนํ คเหตฺวา อภิคมนํ ปญฺญาปนเมว วาฯ เสยฺยาภิหาเรปิ เอเสว นโยฯ **ปาโททก**นฺติ ปาทโธวนอุทกํฯ **ปาทปีฐ**นฺติ โธตปาทฐปนกํฯ **ปาทกถลิก**นฺติ อโธตปาทฐปนกํ ปาทฆํสนํ วาฯ **อาปตฺติ ทุกฺกฎสฺสา**ติ สทฺธิวิหาริกานมฺปิ สาทิยนฺตสฺส ทุกฺกฎเมว, ตสฺมา เต วตฺตพฺพา – ‘‘อหํ วินยกมฺมํ กโรมิ, มยฺหํ วตฺตํ มา กโรถ, มา มํ คามปฺปเวสนํ อาปุจฺฉถา’’ติฯ สเจ สทฺธาปพฺพชิตา กุลปุตฺตา ‘‘ตุเมฺห, ภเนฺต, ตุมฺหากํ วินยกมฺมํ กโรถา’’ติ วตฺวา วตฺตํ กโรนฺติ, คามปฺปเวสนมฺปิ อาปุจฺฉนฺติเยว, วาริตกาลโต ปฎฺฐาย อนาปตฺติฯ **มิถุ ยถาวุฑฺฒ**นฺติ ปาริวาสิกภิกฺขูนํ อญฺญมญฺญํ โย โย วุโฑฺฒ เตน เตน นวกตรสฺส สาทิตุํฯ

ปญฺจ ยถาวุฑฺฒนฺติ ปกตเตฺตหิปิ สทฺธิํ วุฑฺฒปฏิปาฎิยา เอวฯ ตสฺมา ปาติโมเกฺข อุทฺทิสฺสมาเน หตฺถปาเส นิสีทิตุํ วฎฺฎติฯ มหาปจฺจริยํ ปน ‘‘ปาฬิยา อนิสีทิตฺวา ปาฬิํ วิหาย หตฺถปาสํ อมุญฺจเนฺตน นิสีทิตพฺพ’’นฺติ วุตฺตํฯ ปาริสุทฺธิอุโปสเถ กรียมาเน สงฺฆนวกฎฺฐาเน นิสีทิตฺวา ตเตฺถว นิสิเนฺนน อตฺตโน ปาฬิยา ปาริสุทฺธิอุโปสโถ กาตโพฺพฯ ปวารณายปิ สงฺฆนวกฎฺฐาเน นิสีทิตฺวา ตเตฺถว นิสิเนฺนน อตฺตโน ปาฬิยา ปวาเรตพฺพํฯ สเงฺฆน ฆณฺฎิํ ปหริตฺวา ภาชียมานํ วสฺสิกสาฎิกมฺปิ อตฺตโน ปตฺตฎฺฐาเน คเหตุํ วฎฺฎติฯ

โอโณชนนฺติ วิสฺสชฺชนํ วุจฺจติฯ สเจ หิ ปาริวาสิกสฺส เทฺว ตีณิ อุเทฺทสภตฺตาทีนิ ปาปุณนฺติ, อญฺญา จสฺส ปุคฺคลิกภตฺตปจฺจาสา โหติ, ตานิ ปฏิปาฎิยา คเหตฺวา ‘‘ภเนฺต, เหฎฺฐา คาเหถ, อชฺช มยฺหํ ภตฺตปจฺจาสา อตฺถิ, เสฺว คณฺหิสฺสามี’’ติ วตฺวา วิสฺสเชฺชตพฺพานิฯ เอวํ ตานิ ปุนทิวเสสุ คณฺหิตุํ ลภติฯ ปุนทิวเส สพฺพปฐมํ เอตสฺส ทาตพฺพนฺติ กุรุนฺทิยํ วุตฺตํฯ ยทิ ปน น คณฺหาติ น วิสฺสเชฺชติ, ปุนทิวเส น ลภติ, อิทํ โอโณชนํ นาม ปาริวาสิกเสฺสว โอทิสฺส อนุญฺญาตํฯ กสฺมา? ตสฺส หิ สงฺฆนวกฎฺฐาเน นิสินฺนสฺส ภตฺตเคฺค ยาคุขชฺชกาทีนิ ปาปุณนฺติ วา น วา, ตสฺมา โส ‘‘ภิกฺขาหาเรน มา กิลมิตฺถา’’ติ อิทมสฺส สงฺคหกรณตฺถาย โอทิสฺส อนุญฺญาตํฯ

ภตฺตนฺติ อาคตาคเตหิ วุฑฺฒปฏิปาฏิยา คเหตฺวา คนฺตพฺพํ วิหาเร สงฺฆสฺส จตุสฺสาลภตฺตํ, เอตํ ยถาวุฑฺฒํ ลภติฯ ปาฬิยา ปน คนฺตุํ วา ฐาตุํ วา น ลภติ, ตสฺมา ปาฬิโต โอสกฺกิตฺวา หตฺถปาเส ฐิเตน หตฺถํ ปสาเรตฺวา ยถา เสโน นิปติตฺวา คณฺหาติ, เอวํ คณฺหิตพฺพํฯ อารามิกสมณุทฺเทเสหิ อาหราเปตุํ น ลภติฯ สเจ สยเมว อาหรนฺติ, วฏฺฏติฯ รโญฺญ มหาเปฬภตฺเตปิ เอเสว นโยฯ จตุสฺสาลภตฺต ปน สเจ โอโณชนํ กตฺตุกาโม โหติ, อตฺตโน อตฺถาย อุกฺขิตฺเต ปิณฺเฑ ‘‘อชฺช เม ภตฺตํ อตฺถิ, เสฺว คณฺหิสฺสามี’’ติ วตฺตพฺพํฯ ปุนทิวเส เทวปิณฺฑํ ลภตีติ มหาปจฺจริยํ วุตฺตํฯ อุทฺเทสภตฺตาทีนิปิ ปาฬิโต โอสกฺกิตฺวาว คเหตพฺพานิฯ ยตฺถ ปน นิสีทาเปตฺวา ปริวิสนฺติ, ตตฺถ สามเณรานํ เชฏฺฐเกน ภิกฺขูนํ สงฺฆนวเกน หุตฺวา นิสีทิตพฺพํฯ

๗๖. อิทานิ ยา อยํ สมฺมาวตฺตนา วุตฺตา, ตตฺถ **น อุปสมฺปาเทตพฺพ**นฺติ อุปชฺฌาเยน หุตฺวา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ; วตฺตํ นิกฺขิปิตฺวา ปน อุปสมฺปาเทตุํ วฏฺฏติฯ อาจริเยน หุตฺวาปิ กมฺมวาจา น สาเวตพฺพา, อญฺญสฺมึ อสติ วตฺตํ นิกฺขิปิตฺวา สาเวตุํ วฏฺฏติฯ **น นิสฺสโย**ติ อาคนฺตุกานํ นิสฺสโย น ทาตพฺโพฯ เยหิปิ ปกติยาว นิสฺสโย คหิโต, เต วตฺตพฺพา – ‘‘อหํ วินยกมฺมํ กโรมิ, อสุกเตฺถรสฺส นาม สนฺติเก นิสฺสยํ คณฺหถ, มยฺหํ วตฺตํ มา กโรถ, มา มํ คามปฺปเวสนํ อาปุจฺฉถา’’ติฯ สเจ เอวํ วุเตฺตปิ กโรนฺติเยว, วาริตกาลโต ปฏฺฐาย กโรเนฺตสฺปิ อนาปตฺติฯ

น สามเณโรติ อโญฺญ สามเณโร น คเหตโพฺพฯ อุปชฺฌํ ทตฺวา คหิตสามเณราปิ วตฺตพฺพา – ‘‘อหํ วินยกมฺมํ กโรมิ, มยฺหํ วตฺตํ มา กโรถ, มา มํ คามปฺปเวสนํ อาปุจฺฉถา’’ติฯ สเจ เอวํ วุเตฺตปิ กโรนฺติเยว, วาริตกาลโต ปฏฺฐาย กโรเนฺตสฺปิ อนาปตฺติฯ ภิกฺขุโนวาทกสมฺมุติ นาม อาธิปจฺจฏฺฐานภูตาติ ปฏิกฺขิตฺตา, ตสฺมา ภิกฺขุสงฺฆสฺส วตฺตพฺพํ – ‘‘ภเนฺต, อหํ วินยกมฺมํ กโรมิ, ภิกฺขุโนวาทกํ ชานาถา’’ติ, ปฏิพลสฺส วา ภิกฺขุสฺส ภาโร กาตโพฺพฯ อาคตา ภิกฺขุนิโย ‘‘สงฺฆสนฺติกํ คจฺฉถ, สโงฺฆ โว โอวาททายกํ ชานิสฺสตี’’ติ วา ‘‘อหํ วินยกมฺมํ กโรมิ, อสุกภิกฺขุสฺส นาม สนฺติกํ คจฺฉถ, โส โว โอวาทํ ทสฺสตี’’ติ วา วตฺตพฺพาฯ

สา อาปตฺตีติ สุกฺกวิสฺสฏฺฐิยา ปริวาเส ทิเนฺน สุกฺกวิสฺสฏฺฐิ นาปชฺชิตพฺพาฯ **อญฺญา วา ตาทิสิกา**ติ กายสํสคฺคาทิครุกาปตฺติฯ **ตโต วา ปาปิฏฺฐตรา**ติ ปาราชิกาปตฺติ; สตฺตสุ หิ อาปตฺตีสุ ทุพฺภาสิตาปตฺติ ปาปิฏฺฐา; ทุกฺกฏาปตฺติ ปาปิฏฺฐตรา; ทุกฺกฏาปตฺติ ปาปิฏฺฐา, ปาฏิเทสนียาปตฺติ ปาปิฏฺฐตราติ เอวํ ปาจิตฺติยถุลฺลจฺจยสงฺฆาทิเสสปาราชิกาปตฺตีสุ นโย เนตโพฺพฯ ตาสํ วตฺถูสุปิ ทุพฺภาสิตวตฺถุ ปาปิฏฺฐํ, ทุกฺกฏวตฺถุ ปาปิฏฺฐตรนฺติ ปุริมนเยเนว เภโทเวทิตโพฺพฯ ปณฺณตฺติวชฺชสิกฺขาปเท ปน วตฺถุปิ อาปตฺติปิ ปาปิฏฺฐาฯ โลกวเชฺช อุภยมฺปิ ปาปิฏฺฐตรํฯ

กมฺมนฺติ ปริวาสกมฺมวาจา วุจฺจติฯ ตํ กมฺมํ ‘‘อกตํ ทุกฺกฏ’’นฺติอาทีหิ วา ‘‘กึ อิทํ กมฺมํ นาม กสิกมฺมํ โครกฺขกมฺม’’นฺติอาทีหิ วา วจเนหิ น ครหิตพฺพํฯ **กมฺมิกา**ติ เยหิ ภิกฺขูหิ กมฺมํ กตํ, เต วุจฺจนฺติ, เต ‘‘พาลา อพฺยตฺตา’’ติอาทีหิ วจเนหิ น ครหิตพฺพาฯ **น สวจนียํ กาตพฺพ**นฺติ ปลิโพธตฺถาย วา ปโกฺกสนตฺถาย วา สวจนียํ น กาตพฺพํ, ปลิโพธตฺถาย หิ กโรโนฺต ‘‘อหํ อายสฺมนฺตํ อิมสฺมึ วตฺถุสฺมึ สวจนียํ กโรมิ, อิมมฺหา อาวาสา เอกปทมฺปิ มา ปกฺกามิ, ยาว น ตํ อธิกรณํ วูปสนฺตํ โหตี’’ติ เอวํ กโรติฯ ปโกฺกสนตฺถาย กโรโนฺต ‘‘อหํ เต สวจนียํ กโรมิ, เอหิ มยา สทฺธึ วินยธรานํ สมฺมุขีภาวํ คจฺฉามา’’ติ เอวํ กโรติ; ตทุภยมฺปิ น กาตพฺพํฯ

น อนุวาโทติ วิหาเร เชฏฺฐกฏฺฐานํ น กาตพฺพํฯ ปาติโมกฺขุเทฺทสเกน วา ธมฺมเชฺฌสเกน วา น ภวิตพฺพํฯ นาปิ เตรสสุ สมฺมุตีสุ เอกสมฺมุติวเสนาปิ อิสฺสริยกมฺมํ กาตพฺพํฯ **น โอ**

กาโสติ ‘‘กโรตุ เม อายสฺมา โอกาสํ, อหํ ตํ วตฺตุกาโม’’ติ เอวํ ปกตตฺตสฺส โอกาโส น กาเรตพฺโพ, วตฺถุนา วา อาปตฺติยา วา น โจเทตพฺโพ, ‘‘อยํ ปุเพฺพ เต โทโส’’ติ น สาเรตพฺโพฯ **น ภิกฺขูหิ สมฺปโยเชตพฺพ**นฺติ อญฺญมญฺญํ โยเชตฺวา กลโห น กาเรตพฺโพฯ

ปุรโตติ สงฺฆเตฺถเรน หุตฺวา ปุรโต น คนฺตพฺพํ, ทฺวาทสหตฺถํ อุปจารํ มุญฺจิตฺวา เอกเกน คนฺตพฺพํฯ นิสีทเนปิ เอเสว นโยฯ **อาสนปริยนฺต**นฺติ ภตฺตคฺคาทีสุ สงฺฆนวกาสนํ วุจฺจติ; สฺวาสฺส ทาตพฺพํ, ตตฺถ นิสีทิตพฺพํฯ **เสยฺยาปริยนฺต**นฺติ เสยฺยานํ ปริยนฺต, สพฺพลามกํ มญฺจปีฐํฯ อยญฺหิ วสฺสเคฺคน อตฺตโน ปตฺตฎฺฐาเน เสยฺยํ คเหตุํ น ลภติฯ สพฺพภิกฺขูหิ วิจินิตฺวา คหิตาวเสสา มงฺกุลคูถภริตา เวตฺตลตาทิวินทฺธา ลามกเสยฺยา อสฺส ทาตพฺพาฯ **วิหารปริยนฺต**นฺติ ยถา จ เสยฺยา, เอวํ วสนอาวาโสปิ วสฺสเคฺคน อตฺตโน ปตฺตฎฺฐาเน ตสฺส น วฎฺฎติฯ สพฺพภิกฺขูหิ วิจินิตฺวา คหิตาวเสสา ปน รโชหตภูมิ ชตุกมูสิกภริตา ปณฺณสาลา อสฺส ทาตพฺพาฯ สเจ ปกตตฺตา สเพฺพ รุกฺขมูลิกา อโพฺภกาสิกา จ โหนฺติ, ฉนฺนํ น อุเปนฺติ, สเพฺพปิ เอเตหิ วิสฺสฎฺฐาวาสา นาม โหนฺติฯ เตสุ ยํ อิจฺฉติ, ตํ ลภติฯ วสฺสูปนายิกทิวเส ปจฺจยํ เอกปเสฺส ฐตฺวา วสฺสเคฺคน คณฺหิตุํ ลภติฯ เสนาสนํ น ลภติ, นิพทฺธวสฺสาวาสิกํ เสนาสนํ คณฺหิตุกาเมน วตฺตํ นิกฺขิปิตฺวา คเหตพฺพํฯ

เตน จ โส สาทิตโพฺพติ ยํ อสฺส อาสนาทิปริยนฺตํ ภิกฺขู เทนฺติ, โส เอว สาทิตโพฺพฯ **ปุเรสมเณน วา ปจฺฉาสมเณน วา**ติ ญาติปวาริตฎฺฐาเน ‘‘เอตฺตเก ภิกฺขู คเหตฺวา อาคจฺฉถา’’ติ นิมนฺติเตน ‘‘ภเนฺต, อสุกํ นาม กุลํ ภิกฺขู นิมเนฺตสิ, เอถ ตตฺถ คจฺฉามา’’ติ เอวํ สํวิธาย ภิกฺขู ปุเรสมเณ วา ปจฺฉาสมเณ วา กตฺวา น คนฺตพฺพํฯ ‘‘ภเนฺต, อสุกสฺมึ นาม คาเม มนุสฺสา ภิกฺขูนํ อาคมนํ อิจฺฉนฺติ, สาธุ วตสฺส สเจ เตสํ สงฺคหํ กเรยฺยาถา’’ติ เอวํ ปน ปริยาเยน กเถตุํ วฎฺฎติฯ

น อารญฺญิกงฺคนฺติ อาคตาคตานํ อาโรเจตุํ หรายมาเนน อารญฺญิกธุตงฺคํ น สมาทาตพฺพํฯ เยนาปิ ปกติยา สมาทินฺนํ, เตน ทุติยํ ภิกฺขุํ คเหตฺวา อรเญฺญ อรุณํ อุฎฺฐาเปตพฺพํ, น จ เอกเกน วตฺถพฺพํฯ ตถา ภตฺตคฺคาทีสุ อาสนปริยเนฺต นิสชฺชาย หรายมาเนน ปิณฺฑปาติกธุตงฺคมฺปิ น สมาทาตพฺพํฯ โย ปน ปกติยาว ปิณฺฑปาติโก ตสฺส ปฎิเสโธ นตฺถิฯ

น จ ตปฺปจฺจยาติ ‘‘นีหฎภตฺต หุตฺวา วิหาเรเยว นิสีทิตฺวา ภุญฺชเนฺต รตฺติโย คณยิสฺสามิ, คจฺฉโต เม ภิกฺขุํ ทิสฺวา อนาโรเจนฺตสฺส รตฺติเจฺฉโท สิยา’’ติ อิมินา การเณน ปิณฺฑปาโต น นีหราเปตโพฺพฯ **มา มํ ชานึสู**ติ ‘‘มา มํ เอกภิกฺขุปิ ชานาตู’’ติ จ อิมินา อชฺฌาสเยน วิหาเร สามเณเรหิ ปจาเปตฺวา ภุญฺชิตุมฺปิ น ลภติฯ คามํ ปิณฺฑาย ปวิสิตพฺพเมวฯ คิลานสฺส ปน นวกมฺมอาจริยุปชฺฌายกิจฺจาทิปสุตสฺส วา วิหาเรเยว อจฺฉิตุํ วฎฺฎติฯ สเจปิ คาเม อเนกสตา ภิกฺขู วิจรนฺติ, น สกฺกา โหติ อาโรเจตุํ, คามกาวาสํ คนฺตฺวา สภาคฎฺฐาเน วสิตุํ วฎฺฎติฯ

อาคนฺตุเกนาติ กญฺจิ วิหารํ คเตน ตตฺถ ภิกฺขูนํ อาโรเจตพฺพํฯ สเจ สเพฺพ เอกฎฺฐาเน ฐิเต ปสฺสติ, เอกฎฺฐาเน ฐิเตเนว อาโรเจตพฺพํฯ อถ รุกฺขมูลาทีสุ วิสุํ วิสุํ ฐิตา โหนฺติ, ตตฺถ ตตฺถ คนฺตฺวา อาโรเจตพฺพํฯ สญฺจิจฺจ อนาโรเจนฺตสฺส รตฺติเจฺฉโท จ โหติ, วตฺตเภเท จ ทุกฺกฎํฯ อถ วิจินโนฺต เอกเจฺจ น ปสฺสติ, รตฺติเจฺฉโทว โหติ, น วตฺตเภททุกฺกฎํฯ

อาคนฺตุกสฺสาติ อตฺตโน วสนวิหารํ อาคตสฺสาปิ เอกสฺส วา พหูนํ วา วุตฺตนเยเนว อาโรเจตพฺพํ ฯ รตฺติเจฺฉทวตฺตเภทาปิ เจตฺถ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพาฯ สเจ อาคนฺตุกา มุหุตฺตํ วิสฺสมิตฺวา วา อวิสฺสมิตฺวา เอว วา วิหารมชฺฌมน คจฺฉนฺติ, เตสมฺปิ อาโรเจตพฺพํฯ สเจ ตสฺส

อชานนฺตเสฺสว คจฺฉนฺติ, อยญฺจ ปน คตกาเล ชานาติ, คนฺตฺวา อาโรเจตพฺพํฯ สมฺปาปุณิตุํ อสโกฺกนฺตสฺส รตฺติเจฺฉโทว โหติ, น วตฺตเภททุกฺกฏํฯ เยปิ อโนฺตวิหารํ อปฺปวิสิตฺวา อุปจารสีมํ โอกฺกมิตฺวา คจฺฉนฺติ, อยญฺจ เนสํ ฉตฺตสทฺทํ วา อุกฺกาสิตสทฺทํ วา ขิปิตสทฺทํ วา สุตฺวาว อาคนฺตุกภาวํ ชานาติ, คนฺตฺวา อาโรเจตพฺพํ ฯ คตกาเล ชานเนฺตนปิ อนุพนฺธิตฺวา อาโรเจตพฺพเมวฯ สมฺปาปุณิตุํ อสโกฺกนฺตสฺส รตฺติเจฺฉโทว โหติ, น วตฺตเภททุกฺกฏํฯ โยปิ รตฺติํเยว อาคนฺตฺวา รตฺติํเยว คจฺฉติ, โสปิสฺส รตฺติเจฺฉทํ กโรติ, อญฺญาตตฺตา ปน วตฺตเภททุกฺกฏํ นตฺถิฯ สเจ อชานิตฺวาว อพฺภานํ กโรติ, อกตเมว โหตีติ กุรุนฺทิยํ วุตฺตํฯ ตสฺมา อธิกา รตฺติโย คเหตฺวา กาตพฺพํ, อยํ อปณฺณกปฏิปทาฯ

นทีอาทีสุ นาวาย คจฺฉนฺตมฺปิ ปรตีเร ฐิตมฺปิ อากาเสน คจฺฉนฺตมฺปิ ปพฺพตตลอรญฺญาทีสุ ทูเร ฐิตมฺปิ ภิกฺขุํ ทิสฺวา สเจ ‘‘ภิกฺขู’’ติ ววตฺถานํ อตฺถิ, นาวาทีหิ วา คนฺตฺวา มหาสทฺทํ กตฺวา วา เวเคน อนุพนฺธิตฺวา วา อาโรเจตพฺพํ, อนาโรเจนฺตสฺส รตฺติเจฺฉโท เจว วตฺตเภททุกฺกฏญฺจฯ สเจ วายมโนฺตปิ สมฺปาปุณิตุํ วา สาเวตุํ วา น สโกฺกติ, รตฺติเจฺฉโทว โหติ, น วตฺตเภททุกฺกฏํฯ สงฺฆเสนาภยเตฺถโร ปน วิสยาวิสเยน กเถติ – ‘‘วิสเย กิร อนาโรเจนฺตสฺส รตฺติเจฺฉโท เจว วตฺตเภททุกฺกฏญฺจ โหติ, อวิสเย ปน อุภยมฺปิ นตฺถี’’ติฯ กรวีกติสฺสเตฺถโร ‘‘สมโณ อยนฺติ ววตฺถานเมว ปมาณํ, สเจปิ อวิสโย โหติ, วตฺตเภททุกฺกฏเมว นตฺถิ, รตฺติเจฺฉโท ปน โหติเยวา’’ติ อาหฯ

อุโปสเถติ ‘‘อุโปสถํ สมฺปาปุณิสฺสามา’’ติ อาคนฺตุกา ภิกฺขู อาคจฺฉนฺติ, อิทฺธิยา คจฺฉนฺตาปิ อุโปสถภาวํ ญตฺวา โอตริตฺวา อุโปสถํ กโรนฺติ, ตสฺมา อาคนฺตุกโสธนตฺถํ อุโปสถทิวเส อาโรเจตพฺพํฯ ปวารณายปิ เอเสว นโยฯ **คิลาโน**ติ คนฺตุํ อสมโตฺถฯ **ทูเตนา**ติ เอตฺถ อนุปสมฺปนฺนํ เปเสตุํ น วฏฺฏติ, ภิกฺขุํ เปเสตฺวา อาโรจาเปตพฺพํฯ

อภิกฺขุโก อาวาโสติ สุญฺญวิหาโร; ยตฺถ เอโกปิ ภิกฺขุ นตฺถิ, ตตฺถ วาสตฺถาย น คนฺตพฺพํฯ น หิ ตตฺถ วุตฺถรตฺติโย คณนูปิกา โหนฺติ, ปกตเตฺตน ปน สทฺธิํ วฏฺฏติฯ ทสวิธนฺตราเย ปน สเจปิ รตฺติโย คณนูปิกา น โหนฺติ, อนฺตรายโต ปริมุจฺจนตฺถาย คนฺตพฺพเมวฯ เตน วุตฺตํ – ‘‘อญฺญตฺร อนฺตรายา’’ติฯ นานาสํวาสเกหิ สทฺธิํ วินยกมฺมํ กาตุํ น วฏฺฏติฯ เตสํ อนาโรจเนปิ รตฺติเจฺฉโท นตฺถิ, อภิกฺขุกาวาสสทิสเมว โหติฯ เตน วุตฺตํ – **‘‘ยตฺถสฺสุ ภิกฺขู นานาสํวาสกา’’**ติฯ เสสํ อุโปสถกฺขนฺธเก วุตฺตนยเมวฯ

๘๑. เอกจฺฉเนฺน อาวาเสติอาทีสุ **อาวาโส** นาม วสนตฺถาย กตเสนาสนํฯ **อนาวาโส** นาม เจติยฆรํ โพธิฆรํ สมฺมุญฺชนิอฏฺฏโก ทารุอฏฺฏโก ปานียมาโฬ วจฺจกุฏิ ทฺวารโกฏฺฐโกติ เอวมาทิฯ ตติยปเทน ตทุภยมฺปิ คหิตํฯ เอเตสุ ยตฺถ กตฺถจิ เอกจฺฉเนฺน ฉทนโต อุทกปตนฏฺฐานปริจฺฉิเนฺน โอกาเส อุกฺขิตฺตโก วสิตุํ น ลภติฯ ‘‘ปาริวาสิโก ปน อโนฺตอาวาเสเยว น ลภตี’’ติ มหาปจฺจริยํ วุตฺตํฯ มหาอฏฺฐกถายํ ปน ‘‘อวิเสเสน อุทกปาเตน วาริต’’นฺติ วุตฺตํฯ กุรุนฺทิยํ ‘‘เอเตสุ เอตฺตเกสุ ปญฺจวณฺณจฺฉทนพทฺธฏฺฐาเนสุ ปาริวาสิกสฺส จ อุกฺขิตฺตกสฺส จ ปกตเตฺตน สทฺธิํ อุทกปาเตน วาริต’’นฺติ วุตฺตํฯ ตสฺมา นานูปจาเรปิ เอกจฺฉเนฺน น วฏฺฏติฯ สเจ ปเนตฺถ ตทหุปสมฺปเนฺนปิ ปกตเตฺต ปฐมํ ปวิสิตฺวา นิปเนฺน สฏฺฐิวโสฺสปิ ปาริวาสิโก ปจฺฉา ปวิสิตฺวา ชานโนฺต นิปชฺชติ, รตฺติเจฺฉโท เจว วตฺตเภททุกฺกฏญฺจฯ อชานนฺตสฺส รตฺติเจฺฉโทว น วตฺตเภททุกฺกฏํฯ สเจ ปน ตสฺมิํ ปฐมํ นิปเนฺน ปจฺฉา ปกตโตฺต ปวิสิตฺวา นิปชฺชติ, ปาริวาสิโก จ ชานาติ, รตฺติเจฺฉโท เจว วตฺตเภททุกฺกฏญฺจฯ โน เจ ชานาติ, รตฺติเจฺฉโทว น วตฺตเภททุกฺกฏํฯ

วุฏฺฐาตพฺพํ นิมเนฺตตโพฺพติ ตทหุปสมฺปนฺนมฺปิ ทิสฺวา วุฏฺฐาตพฺพเมว; วุฏฺฐาย จ ‘‘อหํ อิมินา สุขนิสิโนฺน วุฏฺฐาปิโต’’ติ ปรมฺมุเขน น คนฺตพฺพํ, ‘‘อิทํ อาจริย-อาสนํ, เอตฺถ นิสีทถา’’ติ เอวํ นิมเนฺตตโพฺพเยวฯ นวเกน ปน ‘‘มหาเถรํ โอพทฺธํ กโรมี’’ติ ปาริวาสิกเตฺถรสฺส สนฺติกํ น คนฺตพฺพํฯ **เอกาสเน**ติ สมานวสฺสิกาสเน มเญฺจ วา ปีเฐ วา ฯ **น ฉมายํ นิสิเนฺน**ติ ปกตเตฺต ภูมิยํ นิสิเนฺน อิตเรน อนฺตมโส ติณสนฺถาเรปิ อุจฺจตเร วาลิกาตเลปิ วา น นิสีทิตพฺพํ, ทฺวาทสหตฺถํ ปน อุปจารํ มุญฺจิตฺวา นิสีทิตุํ วฏฺฏติฯ **เอกจงฺกเม**ติ สหาเยน วิย สทฺธึ จงฺกมโนฺต เอกสฺมึ จงฺกเมฯ

ฉมายํ จงฺกมนฺตนฺติ ฉมายํ จงฺกมเนฺต, อยเมว วา ปาโฐฯ อยํ ปเนตฺถ อโตฺถ – อกตปริเจฺฉทาย ภูมิยา จงฺกมเนฺต ปริเจฺฉทํ กตฺวา วาลิกํ อากิริตฺวา อาลมฺพนํ โยเชตฺวา กตจงฺกเม นีเจปิ น จงฺกมิตพฺพํ, โก ปน วาโท อิฏฺฐกาจยสมฺปเนฺน เวทิกาปริกฺขิเตฺตติ! สเจ ปน ปาการปริกฺขิโตฺต โหติ ทฺวารโกฏฺฐกยุโตฺต ปพฺพตนฺตรวนฺนฺตรคุมฺพนฺตเรสุ วา สุปฺปฏิจฺฉโนฺน, ตาทิเส จงฺกเม จงฺกมิตุํ วฏฺฏติฯ อปฺปฏิจฺฉเนฺนปิ อุปจารํ มุญฺจิตฺวา วฏฺฏติฯ

วุฑฺฒตเรนาติ เอตฺถ สเจ วุฑฺฒตเร ปาริวาสิเก ปฐมํ นิปเนฺน อิตโร ชานโนฺต ปจฺฉา นิปชฺชติ, รตฺติเจฺฉโท จสฺส โหติ วตฺตเภเท จ ทุกฺกฏํฯ วุฑฺฒตรสฺส ปน รตฺติเจฺฉโทว น วตฺตเภททุกฺกฏํฯ อชานิตฺวา นิปชฺชติ, ทฺวินฺนมฺปิ วตฺตเภโท นตฺถิ, รตฺติเจฺฉโท ปน โหติฯ อถ นวกปาริวาสิเก ปฐมํ นิปเนฺน วุฑฺฒตโร ปจฺฉา นิปชฺชติ, นวโก จ ชานาติ, รตฺติ จสฺส ฉิชฺชติ, วตฺตเภเท จ ทุกฺกฏํ โหติฯ วุฑฺฒตรสฺส รตฺติเจฺฉโทว น วตฺตเภโทฯ โน เจ ชานาติ, ทฺวินฺนมฺปิ วตฺตเภโท นตฺถิ, รตฺติเจฺฉโท ปน โหติฯ สเจ เทฺวปิ อปจฺฉาปุริมํ นิปชฺชนฺติ, วุฑฺฒตรสฺส รตฺติเจฺฉโทว อิตรสฺส วตฺตเภโทปีติ กุรุนฺทิยํ วุตฺตํฯ เทฺว ปาริวาสิกา สมวสฺสา, เอโก ปฐมํ นิปโนฺน, เอโก ชานโนฺตว ปจฺฉา นิปชฺชติ, รตฺติ จ ฉิชฺชติ, วตฺตเภเท จ ทุกฺกฏํฯ ปฐมํ นิปนฺนสฺส รตฺติเจฺฉโทว น วตฺตเภโทฯ สเจ ปจฺฉา นิปชฺชโนฺตปิ น ชานาติ, ทฺวินฺนมฺปิ วตฺตเภโท นตฺถิ, รตฺติเจฺฉโท ปน โหติฯ สเจ เทฺวปิ อปจฺฉาปุริมํ นิปชฺชนฺติ, ทฺวินฺนมฺปิ รตฺติเจฺฉโทเยว, น วตฺตเภโทฯ สเจ หิ เทฺว ปาริวาสิกา เอกโต วเสยฺยุํ, เต อญฺญมญฺญสฺส อชฺฌาจารํ ญตฺวา อคารวา วา วิปฺปฏิสาริโน วา หุตฺวา ปาปิฏฺฐตรํ วา อาปตฺตึ อาปเชฺชยฺยุํ วิพฺภเมยฺยุํ วา, ตสฺมา เนสํ สหเสยฺยา สพฺพปฺปกาเรน ปฏิกฺขิตฺตาฯ เสสํ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํฯ มูลายปฏิกสฺสนารหาทโย เจตฺถ ปาริวาสิกานํ ปกตตฺตฏฺฐาเน ฐิตาติ เวทิตพฺพาฯ

ปาริวาสิกจตุโตฺถ เจ, ภิกฺขเว, ปริวาสนฺติ เอตฺถ ปาริวาสิกํ จตุตฺถํ กตฺวา อญฺญสฺส ปริวาสทานาทีนิ กาตุํ น วฏฺฏติฯ เอเตเสฺววายํ คณปูรโก น โหติ, เสสสงฺฆกเมฺมสุ โหติฯ คเณ ปน อปฺปโหเนฺต วตฺตํ นิกฺขิปาเปตฺวา คณปูรโก กาตโพฺพติฯ

๘๓. อิมํ ปน วตฺตกถํ สุตฺวา วินยธรอุปาลิเตฺถรสฺส รโหคตสฺส เอวํ ปริวิตโกฺก อุทปาทิ – ‘‘ภควตา พหุ ปาริวาสิกวตฺตํ ปญฺญตฺตํ, กติหิ นุ โข เอตฺถ การเณหิ รตฺติเจฺฉโท โหตี’’ติ! โส ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา ตมตฺถํ ปุจฺฉิฯ ภควา จสฺส พฺยากาสิฯ เตน วุตฺตํ – **‘‘อถ โข อายสฺมา อุปาลิ…เป…. รตฺติเจฺฉทา’’**ติฯ ตตฺถ **สหวาโส**ติ ยฺวายํ ปกตเตฺตน ภิกฺขุนา สทฺธึ เอกจฺฉเนฺนติอาทินา นเยน วุโตฺต เอกโต วาโสฯ **วิปฺปวาโส**ติ เอกกเสฺสว วาโสฯ **อนาโรจนา**ติ อาคนฺตุกาทีนํ อนาโรจนาฯ เอเตสุ ตีสุ เอเกเกน การเณน รตฺติเจฺฉโท โหติฯ

๘๔. **น สโกฺกนฺตี**ติ สงฺฆสฺส มหนฺตตาย ตตฺถ ตตฺถ คนฺตฺวา สเพฺพสํ อาโรเจตุํ อสโกฺกนฺตา โสเธตุํ น สโกฺกนฺติฯ **ปริวาสํ นิกฺขิปามิ, วตฺตํ นิกฺขิปามี**ติ อิเมสุ ทฺวีสุ ปเทสุ เอเกนาปิ นิกฺขิโตฺตว โหติ ปริวาโส; ทฺวีหิ สุนิกฺขิโตฺตเยวฯ สมาทาเนปิ เอเสว นโยฯ เอวํ วตฺตํ สมา

ทิยิตฺวา ปริวุตฺถปริวาสสฺส มานตฺตํ คณฺหโต ปุน วตฺตสมาทานกิจฺจํ นตฺถิ, สมาทินฺนวโตฺตเยว เหส ตสฺมาสฺส ฉารตฺตํ มานตฺตํ ทาตพฺพํ, จิณฺณมานโตฺต อเพฺภตโพฺพฯ เอวํ อนาปตฺติโก หุตฺวา สุทฺธเนฺต ปติฏฺฐิโต ติโสฺส สิกฺขา ปูเรตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสตีติฯ

ปาริวาสิกวตฺตกถา นิฏฺฐิตาฯ

มูลายปฏิกสฺสนารหวตฺตกถา

๘๖. **มูลายปฏิกสฺสนารหา ภิกฺขู สาทิยนฺติ ปกตตฺตาน**นฺติ ฐเปตฺวา นวกตรํ มูลายปฏิกสฺสนารหํ อวเสสานํ อนฺตมโส ปาริวาสิกาทีนมฺปิฯ อิเมสญฺหิ ปาริวาสิกมูลายปฏิกสฺสนารหมานตฺตารหมานตฺตาจาริกพฺภานารหานํ ปญฺจนฺนํ ฐเปตฺวา อตฺตโน อตฺตโน นวกตรํ, เสสา สเพฺพ ปกตตฺตา เอวฯ กสฺมา? มิถุ ยถาวุฑฺฒํ อภิวาทนาทีนํ อนุญฺญาตตฺตาฯ เตน วุตฺตํ – ‘‘อวเสสานํ อนฺตมโส ปาริวาสิกาทีนมฺปี’’ติฯ มูลายปฏิกสฺสนารหาทิลกฺขณํ ปน เนสํ ปรโต อาวิภวิสฺสติฯ เสสเมตฺถ อิโต ปเรสุ จ มานตฺตารหาทิวเตฺตสุ ปาริวาสิกวเตฺต วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํฯ

๘๗. **มูลายปฏิกสฺสนารหจตุโตฺถ เจ**ติอาทีสุปิ ยเถว ปาริวาสิโก; เอวํ เอเตปิ เอเตสุ วินยกเมฺมสุ คณปูรกา น โหนฺติ, เสสสงฺฆกเมฺมสุ โหนฺติฯ

มูลายปฏิกสฺสนารหวตฺตกถา นิฏฺฐิตาฯ

มานตฺตจาริกวตฺตกถา

๙๐. **มานตฺตจาริกสฺส** วเตฺตสุ ‘‘เทวสิกํ อาโรเจตพฺพ’’นฺติ วิเสโสฯ

๙๒. รตฺติเจฺฉเทสุ **อูเน คเณ**ติ เอตฺถ **คโณ**ติ จตฺตาโร วา อติเรกา วา; ตสฺมา สเจปิ ตีหิ ภิกฺขูหิ สทฺธิํ วสติ, รตฺติเจฺฉโท โหติเยวฯ มานตฺตนิเกฺขปสมาทาเนสุ วุตฺตสทิโสว วินิจฺฉโยฯ เสสํ สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาติฯ

มานตฺตจาริกวตฺตกถา นิฏฺฐิตาฯ

ปาริวาสิกกฺขนฺธกวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

๓. สมุจฺจยกฺขนฺธกํ

สุกฺกวิสฺสฏฺฐิกถา

๙๗. สมุจฺจยกฺขนฺธเก – **ฉารตฺตํ มานตฺตนฺ**ติ เอตฺถ จตุพฺพิธํ มานตฺตํ – อปฺปฏิจฺฉนฺนมานตฺตํ, ปฏิจฺฉนฺนมานตฺตํ, ปกฺขมานตฺตํ, สโมธานมานตฺตนฺติฯ ตตฺถ **อปฺปฏิจฺฉนฺนมานตฺตํ** นาม – ยํ อปฺปฏิจฺฉนฺนาย อาปตฺติยา ปริวาสํ อทตฺวา เกวลํ อาปตฺตึ อาปนฺนภาเวเนว มานตฺตารหสฺส มานตฺตํ ทิยฺยติฯ **ปฏิจฺฉนฺนมานตฺตํ** นาม – ยํ ปฏิจฺฉนฺนาย อาปตฺติยา ปริวุตฺถปริวาสสฺส ทิยฺยติฯ **ปกฺขมานตฺตํ** นาม – ยํ ปฏิจฺฉนฺนาย วา อปฺปฏิจฺฉนฺนาย วา อาปตฺติยา อทฺธมาสํ ภิกฺขุนีนํ ทิยฺยติฯ **สโมธานมานตฺตํ** นาม – ยํ โอธาย เอกโต กตฺวา ทิยฺยติฯ เตสุ อิทํ ''อปฺปฏิจฺฉนฺนาย ฉารตฺตํ มานตฺต''นฺติ วจนโต ''อปฺปฏิจฺฉนฺนมานตฺต''นฺติ เวทิตพฺพํฯ ตํ เทเนฺตน สเจ เอกํ อาปตฺตึ อาปโนฺน โหติ, อิธ วุตฺตนเยน ทาตพฺพํฯ สเจ เทฺว วา ติโสฺส วา ตตุตฺตรึ วา อาปโนฺน, ยเถว ''เอกํ อาปตฺติ''นฺติ วุตฺตํ; เอวํ ''เทฺว อาปตฺติโย, ติโสฺส อาปตฺติโย''ติ วตฺตพฺพํฯ ตตุตฺตริ ปน สเจปิ สตํ วา สหสฺสํ วา โหติ, ''สมฺพหุลา''ติ วตฺตพฺพํฯ นานาวตฺถุกาโยปิ เอกโต กตฺวา ทาตพฺพา, ตาสํ ทานวิธึ ปริวาสทาเน กถยิสฺสามฯ

เอวํ อาปตฺติวเสน กมฺมวาจํ กตฺวา ทิเนฺน มานเตฺต ''เอวเมตํ ธารยามี''ติ กมฺมวาจาปริโยสาเน มาฬกสีมายเมว ''มานตฺตํ สมาทิยามิ, วตฺตํ สมาทิยามี''ติ วุตฺตนเยน วตฺตํ สมาทาตพฺพํฯ วตฺตํ สมาทิยิตฺวา ตเตฺถว สงฺฆสฺส อาโรเจตพฺพํ, อาโรเจเนฺตน จ เอวํ อาโรเจตพฺพํ –

> ''อหํ , ภเนฺต, เอกํ อาปตฺตึ อาปชฺชึ สเญฺจตนิกํ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ อปฺปฏิจฺฉนฺนํ, โสหํ สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สเญฺจตนิกาย สุกฺกวิสฺสฏฺฐิยา อปฺปฏิจฺฉนฺนาย ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สเญฺจตนิกาย สุกฺกวิสฺสฏฺฐิยา อปฺปฏิจฺฉนฺนาย ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิฯ โสหํ มานตฺตํ จรามิ, เวทยามหํ, ภเนฺต 'เวทยตี'ติ มํ สโงฺฆ ธาเรตู''ติฯ

อิมญฺจ ปน อตฺถํ คเหตฺวา ยาย กายจิ ภาสาย อาโรเจตุํ วฏฺฏติเยวฯ อาโรเจตฺวา สเจ นิกฺขิปิตุกาโม, วุตฺตนเยเนว สงฺฆมเชฺฌ นิกฺขิปิตพฺพํฯ มาฬกโต ภิกฺขูสุ นิกฺขเนฺตสุ เอกสฺสปิ สนฺติเก นิกฺขิปิตุํ วฏฺฏติฯ มาฬกโต นิกฺขมิตฺวา สตึ ปฏิลภเนฺตน สหคจฺฉนฺตสฺส สนฺติเก นิกฺขิปิตพฺพํฯ สเจ โสปิ ปกฺกโนฺต, อญฺญสฺส ยสฺส มาฬเก นาโรจิตํ, ตสฺส อาโรเจตฺวา นิกฺขิปิตพฺพํฯ อาโรเจเนฺตน ปน อวสาเน ''เวทยตีติ มํ อายสฺมา ธาเรตู''ติ วตฺตพฺพํฯ ทฺวินฺนํ อาโรเจเนฺตน ''อายสฺมนฺตา ธาเรนฺตู''ติ, ติณฺณํ อาโรเจเนฺตน ''อายสฺมโนฺต ธาเรนฺตู''ติ วตฺตพฺพํฯ นิกฺขิตฺตกาลโต ปฏฺฐาย ปกตตฺตฏฺฐาเน ติฏฺฐติฯ

สเจ อปฺปภิกฺขุโก วิหาโร โหติ, สภาคา ภิกฺขู วสนฺติ, วตฺตํ อนิกฺขิปิตฺวา อโนฺตวิหาเรเยว รตฺติโย คเณตพฺพาฯ อถ น สกฺกา โสเธตุํ, วุตฺตนเยเนว วตฺตํ นิกฺขิปิตฺวา ปจฺจูสสมเย จตูหิ ปญฺจหิ วา ภิกฺขูหิ สทฺธึ ปริกฺขิตฺตสฺส วิหารสฺส ปริเกฺขปโต, อปริกฺขิตฺตสฺส ปริเกฺขปารหฏฺฐานโต เทฺว เลฑฺฑุปาเต อติกฺกมิตฺวา มหามคฺคโต โอกฺกมฺม คุมฺพน วา วติยา วา ปฏิจฺฉนฺนฏฺฐาเน นิสีทิตพฺพํฯ อโนฺตอรุเณเยว วุตฺตนเยน วตฺตํ สมาทิยิตฺวา อาโรเจตพฺพํฯ สเจ อโญฺญ โกจิ ภิกฺขุ เกนจิเทว กรณีเยน ตํ ฐานํ อาคจฺฉติ, สเจ เอส ตํ ปสฺสติ, สทฺทํ วาสฺส สุณาติ, อาโรเจตพฺพํฯ อนาโรเจนฺตสฺส รตฺติเจฺฉโท เจว วตฺตเภโท จฯ

อถ ทฺวาทสหตฺถํ อุปจารํ โอกฺกมิตฺวา อชานนฺตเสฺสว คจฺฉติ, รตฺติเจฺฉโท โหติ เอว, วตฺตเภโท ปน นตฺถิฯ อาโรจิตกาลโต ปฏฺฐาย จ เอกํ ภิกฺขุํ ฐเปตฺวา เสเสหิ สติ กรณีเย คนฺตุมฺปิ วฏฺฏติฯ อรุเณ อุฏฺฐิเต ตสฺส ภิกฺขุสฺส สนฺติเก วตฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ สเจ โสปิ เกนจิ กเมฺมน ปุเรอรุเณเยว คจฺฉติ, อญฺญํ วิหารโต นิกฺขนฺตํ วา อาคนฺตุกํ วา ยํ ปฐมํ ปสฺสติ, ตสฺส สนฺติเก อาโรเจตฺวา วตฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ อยญฺจ ยสฺมา คณสฺส อาโรเจตฺวา ภิกฺขูนญฺจ อตฺถิภาวํ สลฺลเกฺขตฺวาว วสิ, เตนสฺส อูเน คเณ จรณโทโส วา วิปฺปวาโส วา น โหติฯ สเจ น กญฺจิ ปสฺสติ, วิหารํ คนฺตฺวา อตฺตนา สทฺธึ คตภิกฺขูสุ เอกสฺส สนฺติเก นิกฺขิปิตพฺพนฺติ มหาสุมเตฺถโร อาหฯ มหาปทุมเตฺถโร ปน ‘‘ยํ ปฐมํ ปสฺสติ, ตสฺส อาโรเจตฺวา นิกฺขิปิตพฺพํ; อยํ นิกฺขิตฺตวตฺตสฺส ปริหาโร’’ติ อาหฯ

เอวํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อขณฺฑํ จริตฺวา ยตฺถ สิยา วีสติคโณ ภิกฺขุสโงฺฆ, ตตฺถ โส ภิกฺขุ อเพฺภตโพฺพฯ อเพฺภเนฺตหิ จ ปฐมํ อพฺภานารโห กาตโพฺพฯ อยญฺหิ นิกฺขิตฺตวตฺตตฺตา ปกตตฺตฏฺฐาเน ฐิโต, ปกตตฺตสฺส จ อพฺภานํ กาตุํ น วฏฺฏติ, ตสฺมา วตฺตํ สมาทาเปตโพฺพฯ วเตฺต สมาทิเนฺน อพฺภานารโห โหติฯ เตนาปิ วตฺตํ สมาทิยิตฺวา อาโรเจตฺวา อพฺภานํ ยาจิตพฺพํฯ อนิกฺขิตฺตวตฺตสฺส ปุน วตฺตสมาทานกิจฺจํ นตฺถิฯ โส หิ ฉารตฺตาติกฺกเมเนว อพฺภานารโห โหติ, ตสฺมา โส อเพฺภตโพฺพฯ ตตฺร ยฺวายํ ‘‘เอวญฺจ ปน, ภิกฺขเว, อเพฺภตโพฺพ’’ติ ปาฬิยํเยว อพฺภานวิธิ วุโตฺต, อยญฺจ เอกาปตฺติวเสน วุโตฺตฯ สเจ ปน เทฺว ติโสฺส สมฺพหุลา วา เอกวตฺถุกา วา นานาวตฺถุกา วา อาปตฺติโย โหนฺติ, ตาสํ วเสน กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ เอวํ อปฺปฏิจฺฉนฺนมานตฺตํ ทาตพฺพํฯ ปฏิจฺฉนฺนมานตฺตํ ปน ยสฺมา ปฏิจฺฉนฺนาย อาปตฺติยา ปริวุตฺถปริวาสสฺส ทาตพฺพํ โหติ, ตสฺมา นํ ปริวาสกถายํเยว กถยิสฺสามฯ

ปริวาสกถา

๑๐๒. ‘‘เตน หิ, ภิกฺขเว, สโงฺฆ อุทายิสฺส ภิกฺขุโน เอกิสฺสา อาปตฺติยา สเญฺจตนิกาย สุกฺกวิสฺสฏฺฐิยา เอกาหปฏิจฺฉนฺนาย เอกาหปริวาสํ เทตู’’ติอาทินา นเยน ปาฬิยํ อเนเกหิ อาการเหิ ปริวาโส จ มานตฺตญฺจ วุตฺตํฯ ตสฺส ยสฺมา อาคตาคตฏฺฐาเน วินิจฺฉโย วุจฺจมาโน ปาฬิวิย อติวิตฺถารํ อาปชฺชติ, น จ สกฺกา โหติ สุเขน ปริคฺคเหตุํ, ตสฺมา นํ สโมธาเนตฺวา อิเธว ทสฺสยิสฺสามฯ

อยญฺหิ อิธ อธิเปฺปโต ปริวาโส นาม – ปฏิจฺฉนฺนปริวาโส, สุทฺธนฺตปริวาโส, สโมธานปริวาโสติ ติวิโธ โหติฯ ตตฺถ ปฏิจฺฉนฺนปริวาโส ตาว ยถาปฏิจฺฉนฺนาย อาปตฺติยา ทาตโพฺพ ฯ กสฺสจิ หิ เอกาหปฏิจฺฉนฺนา อาปตฺติ โหติ ยถา อยํ อุทายิเตฺถรสฺส, กสฺสจิ ทฺวีหาทิปฏิจฺฉนฺนา ยถา ปรโต อาคตา อุทายิเตฺถรเสฺสว, กสฺสจิ เอกา อาปตฺติ โหติ ยถา อยํ, กสฺสจิ เทฺว ติโสฺส ตตุตฺตริ วา ยถา ปรโต อาคตา, ตสฺมา ปฏิจฺฉนฺนปริวาสํ เทเนฺตน ปฐมํ ตาว ปฏิจฺฉนฺนภาโว ชานิตโพฺพฯ

อยญฺหิ อาปตฺติ นาม ทสหากาเรหิ ปฏิจฺฉนฺนา โหติฯ ตตฺถายํ มาติกา – อาปตฺติ จ โหติ อาปตฺติสญฺญี จ, ปกตโตฺต จ โหติ ปกตตฺตสญฺญี จ, อนนฺตรายิโก จ โหติ อนนฺตรายิกสญฺญี จ, ปหุ จ โหติ ปหุสญฺญี จ, ฉาเทตุกาโม จ โหติ ฉาเทติ จาติฯ

ตตฺถ **อาปตฺติ จ โหติ อาปตฺติสญฺญี จา**ติ ยํ อาปโนฺน, สา อาปตฺติเยว โหติฯ โสปิ จ ตตฺถ อาปตฺติสญฺญีเยวฯ อิติ ชานโนฺต ฉาเทติ, ฉนฺนาว โหติฯ อถ ปนายํ ตตฺถ อนาปตฺติสญฺญี, อจฺฉนฺนา โหติ, อนาปตฺติ ปน อาปตฺติสญฺญายปิ อนาปตฺติสญฺญายปิ ฉาเทเนฺตนาปิ

อจฺฉาทิตาว โหติฯ ลหุกํ วา ครุกาติ ครุกํ วา ลหุกาติ ฉาเทติ, อลชฺชิปกฺเข ติฏฺฐติ, อาปตฺติ ปน อจฺฉนฺนา โหติฯ ครุกํ ลหุกาติ มญฺญมาโน เทเสติ, เนว เทสิตา โหติ, น ฉนฺนาฯ ครุกํ ครุกาติ ญตฺวา ฉาเทติ, ฉนฺนา โหติฯ ครุกลหุกภาวํ น ชานาติ, อาปตฺตึ ฉาเทมีติ ฉาเทติ, ฉนฺนาว โหติฯ

ปกตตฺโตติ ติวิธํ อุกฺเขปนียกมฺมํ อกโต – โส เจ ปกตตฺตสญฺญี หุตฺวา ฉาเทติ, ฉนฺนา โหติฯ อถ ‘‘มยฺหํ สเงฺฆน กมฺมํ กต’’นฺติ อปกตตฺตสญฺญี หุตฺวา ฉาเทติ, อจฺฉนฺนา โหติฯ อปกตตฺเตน ปกตตฺตสญฺญินา วา อปกตตฺตสญฺญินา วา ฉาทิตาปิ อจฺฉนฺนาว โหติฯ วุตฺตมฺปิ เจตํ –

> ‘‘อาปชฺชติ ครุกํ สาวเสสํ,
> ฉาเทติ อนาทริยํ ปฏิจฺจ;
> น ภิกฺขุนี โน จ ผุเสยฺย วชฺชํ,
> ปญฺหา เมสา กุสเลหิ จินฺติตา’’ติฯ (ปริ. ๔๘๑);

อยญฺหิ ปโญฺห อุกฺขิตฺตเกน กถิโตฯ

อนนฺตรายิโกติ ยสฺส ทสสุ อนฺตราเยสุ เอโกปิ นตฺถิ, โส เจ อนนฺตรายิกสญฺญี หุตฺวา ฉาเทติ, ฉนฺนา โหติฯ สเจปิ โส ภีรุกชาติกตาย อนฺธกาเร อมนุสฺสจณฺฑมิคภเยน อนฺตรายิกสญฺญี หุตฺวา ฉาเทติ, อจฺฉนฺนาว โหติฯ ยสฺส หิ ปพฺพตวิหาเร วสนฺตสฺส กนฺทรํ วา นทึ วา อติกฺกมิตฺวา อาโรเจตพฺพํ โหติ, อนฺตรามเคฺค จ จณฺฑวาฬอมนุสฺสาทิภยํ อตฺถิ, มเคฺค อชครา นิปชฺชนฺติ, นที ปูรา โหติ, เอกสฺมึ ปน สติเยว อนฺตราเย อนฺตรายิกสญฺญี หุตฺวา ฉาเทติ, อจฺฉนฺนาว โหติฯ อนฺตรายิกสฺส ปน อนฺตรายิกสญฺญาย วา อนนฺตรายิกสญฺญาย วา ฉาทยโต อจฺฉนฺนาว โหติฯ

ปหูติ โย สโกฺกติ ภิกฺขุโน สนฺติกํ คนฺตุเญฺจว อาโรเจตุญฺจ; โส เจ ปหุสญฺญี หุตฺวา ฉาเทติ, ฉนฺนา โหติฯ สจสฺส มุเข อปฺปมตฺตโก คโณฺฑ วา โหติ, หนุกวาโต วา วิชฺฌติ, ทโนฺต วา รุชฺชติ, ภิกฺขา วา มนฺทา ลทฺธา โหติ, ตาวตเกน ปน เนว วตฺตุํ น สโกฺกติ น คนฺตุํ; อปิจ โข น สโกฺกมีติ สญฺญี โหติ, อยํ ปหุ หุตฺวา อปฺปหุสญฺญี นามฯ อิมินา ฉาทิตาปิ อจฺฉาทิตาฯ อปฺปหุนา ปน วตฺตุํ วา คนฺตุํ วา อสมเตฺถน ปหุสญฺญินา วา อปฺปหุสญฺญินา วา ฉาทิตา โหตุ, อจฺฉาทิตาวฯ

ฉาเทตุกาโม จ โหติ ฉาเทติ จาติ อิทํ อุตฺตานตฺถเมวฯ สเจ ปน ฉาเทสฺสามีติ ธุรนิกฺเขปํ กตฺวา ปุเรภตฺเต วา ปจฺฉาภตฺเต วา ปฐมยามาทีสุ วา ลชฺชิธมฺมํ โอกฺกมิตฺวา อโนฺตอรุเณเยว อาโรเจติ, อยํ ฉาเทตุกาโม น ฉาเทติ นามฯ

ยสฺส ปน อภิกฺขุเก ฐาเน วสนฺตสฺส อาปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา สภาคสฺส ภิกฺขุโน อาคมนํ อาคเมนฺตสฺส สภาคสนฺติกํ วา คจฺฉนฺตสฺส อทฺธมาโสปิ มาโสปิ อติกฺกมติ, อยํ น ฉาเทตุกาโม ฉาเทติ นาม, อยมฺปิ อจฺฉนฺนาว โหติฯ

โย ปน อาปนฺนมตฺโตว อคฺคึ อกฺกนฺตปุริโส วิย สหสา อปกฺกมิตฺวา สภาคฏฺฐานํ คนฺตฺวา อาวิ กโรติ, อยํ น ฉาเทตุกาโมว น ฉาเทติ นามฯ สเจ ปน สภาคํ ทิสฺวาปิ ‘‘อยํ เม อุปชฺฌา

โย วา อาจริโย วา’’ติ ลชฺชาย นาโรเจติ, ฉนฺนาว โหติ อาปตฺติฯ อุปชฺฌายาทิภาโว หิ อิธ อปฺปมาณํ อเวริสภาคมตฺตเมว ปมาณํ, ตสฺมา อเวริสภาคสฺส สนฺติเก อาโรเจตพฺพาฯ

โย ปน วิสภาโค โหติ สุตฺวา ปกาเสตุกาโม, เอวรูปสฺส อุปชฺฌายสฺสาปิ สนฺติเก น อาโรเจตพฺพาฯ ตตฺถ ปุเรภตฺตํ วา อาปตฺตึ อาปนฺโน โหตุ ปจฺฉาภตฺตํ วา, ทิวา วา รตฺตึ วา ยาว อรุณํ น อุคฺคจฺฉติ ตาว อาโรเจตพฺพํฯ อุทฺธเสฺต อรุเณ ปฏิจฺฉนฺนา โหติ, ปฏิจฺฉาทนปจฺจยา จ ทุกฺกฏํ อาปชฺชติฯ สภาคสงฺฆาทิเสสํ อาปนฺนสฺส ปน สนฺติเก อาวิ กาตุํ น วฏฺฏติฯ สเจ อาวิ ก โรติ, อาปตฺติ อาวิกตา โหติ, ทุกฺกฏา ปน น มุจฺจติ, ตสฺมา สุทฺธสฺส สนฺติเก อาวิกาตพฺพาฯ อาวิกโรนฺเตน จ ‘‘ตุยฺหํ สนฺติเก เอกํ อาปตฺตึ อาวิกโรมี’’ติ วา ‘‘อาจิกฺขามี’’ติ วา ‘‘อาโรเจมี’’ติ วา ‘‘มม เอกํ อาปตฺตึ อาปนฺนภาวํ ชานาหี’’ติ วา วทตุ, ‘‘เอกํ ครุกาปตฺตึ อาวิกโรมี’’ติ อาทินา วา นเยน วทตุ, สเพฺพหิปิ อากาเรหิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาว โหตีติ กุรุนฺทิยํ วุตฺตํฯ สเจ ปน ลหุกาปตฺตึ อาวิกโรมีติอาทินา นเยน วทติ, ปฏิจฺฉนฺนา โหติ, วตฺถุํ อาโรเจติ, อาปตฺตึ อาโรเจติ, อุภยํ อาโรเจติ, ติวิเธนาปิ อาโรจิตาว โหติฯ อิติ อิมานิ ทส การณานิ อุปลเกฺขตฺวา ปฏิจฺฉนฺนปริวาสํ เทเนฺตน ปฐมเมว ปฏิจฺฉนฺนภาโว ชานิตโพฺพฯ

ตโต ปฏิจฺฉนฺนทิวเส จ อาปตฺติโย จ สลฺลเกฺขตฺวา สเจ เอกาหปฏิจฺฉนฺนา โหติ – ‘‘อหํ, ภเนฺต, เอกํ อาปตฺตึ อาปชฺชึ สเญฺจตนิกํ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ เอกาหปฏิจฺฉนฺน’’นฺติ เอวํ ยาจาเปตฺวา อิธ วุตฺตนเยเนว กมฺมวาจํ วตฺวา ปริวาโส ทาตโพฺพฯ อถ ทฺวีหตีหาทิปฏิจฺฉนฺนา โหติ, ทฺวีหปฏิจฺฉนฺนํ ตีหปฏิจฺฉนฺนํ จตูหปฏิจฺฉนฺนํ ปญฺจาหปฏิจฺฉนฺนํ ฉาหปฏิจฺฉนฺนํ สตฺตาหปฏิจฺฉนฺนํ อฏฺฐาหปฏิจฺฉนฺนํ นวาหปฏิจฺฉนฺนํ ทสาหปฏิจฺฉนฺนํ เอกาทสาหปฏิจฺฉนฺนํ ทฺวาทสาหปอจฺฉนฺนํ เตรสาหปฏิจฺฉนฺนํ จุทฺทสาหปฏิจฺฉนฺนนฺติ เอวํ ยาว จุทฺทส ทิวสานิ ทิวสวเสน โยชนา กาตพฺพาฯ ปญฺจทส ทิวสานิ ปฏิจฺฉนฺนาย ปกฺขปฏิจฺฉนฺนนฺติ วตฺวา โยชนา กาตพฺพาฯ ตโต ยาว เอกูนตึสติโม ทิวโส, ตาว อติเรกปกฺขปฏิจฺฉนฺนนฺติฯ

ตโต มาสปฏิจฺฉนฺนํ อติเรกมาสปฏิจฺฉนฺนํ เทฺวมาสปฏิจฺฉนฺนํ อติเรกเทฺวมาสปฏิจฺฉนฺนํ เตมาสปฏิจฺฉนฺนํ อติเรกเตมาสปฏิจฺฉนฺนํ จตุมาสปฏิจฺฉนฺนํ อติเรกจตุมาสปฏิจฺฉนฺนํ ปญฺจมาสปฏิจฺฉนฺนํ อติเรกปญฺจมาสปฏิจฺฉนฺนํ ฉมาสปฏิจฺฉนฺนํ อติเรกฉมาสปฏิจฺฉนฺนํ สตฺตมาสปฏิจฺฉนฺนํ อติเรกสตฺตมาสปฏิจฺฉนฺนํ อฏฺฐมาสปฏิจฺฉนฺนํ อติเรกอฏฺฐมาสปฏิจฺฉนฺนํ นวมาสปฏิจฺฉนฺนํ อติเรกนวมาสปฏิจฺฉนฺนํ ทสมาสปฏิจฺฉนฺนํ อติเรกทสมาสปฏิจฺฉนฺนํ เอกาทสมาสปฏิจฺฉนฺนํ อติเรกเอกาทสมาสปฏิจฺฉนฺนนฺติ เอวํ โยชนา กาตพฺพาฯ สํวจฺฉเร ปริปุเณฺณ เอกสํวจฺฉรปฏิจฺฉนฺนนฺติฯ ตโต ปรํ อติเรกเอกสํวจฺฉร… เทฺวสํวจฺฉร… อติเรกเทฺวสํวจฺฉร… ติสํวจฺฉร… อติรเกติสํวจฺฉร… จตุสํวจฺฉร… อติเรกจตุสํวจฺฉร… ปญฺจสํวจฺฉร… อติเรกปญฺจสํวจฺฉรปฏิจฺฉนฺนนฺติ เอวํ ยาว สฏฺฐิสํวจฺฉร… อติเรกสฏฺฐิสํวจฺฉรปฏิจฺฉนฺนนฺติ วา ตโต วา ภิโยฺยปิ วตฺวา โยชนา กาตพฺพาฯ

สเจ ปน เทฺว ติโสฺส ตตุตฺตริ วา อาปตฺติโย โหนฺติ, ยถา อิธ เอกํ อาปตฺตินฺติ วุตฺตํ; เอวํ เทฺว อาปตฺติโย ติโสฺส อาปตฺติโยติ วตฺตพฺพํฯ ตโต ปรํ ปน สตํ วา โหตุ สหสฺสํ วา, สมฺพหุลาติ วตฺตุํ วฏฺฏติฯ นานาวตฺถุกาสุปิ ‘‘อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชึ – เอกํ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ, เอกํ กายสํสคฺคํ, เอกํ ทุฏฺฐุลฺลวาจํ, เอกํ อตฺตกามํ, เอกํ สญฺจริตฺตํ, เอกาหปฏิจฺฉนฺนาโย’’ติ เอวํ คณนวเสน วา ‘‘อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชึ นานาวตฺถุกาโย เอกาหปฏิจฺฉนฺนาโย’’ติ เอวํ วตฺถุกิตฺตนวเสน วา, ‘‘อหํ, ภเนฺต, สมฺ

พหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชึ เอกาหปฏิจฺฉนฺนาโย’’ติ เอวํ นามมตฺตวเสน วา โยชนา กาตพฺพาฯ

ตตฺถ นามํ ทุวิธํ – สชาติสาธารณญฺจ สพฺพสาธารณญฺจฯ ตตฺถ สงฺฆาทิเสโสติ สชาติสาธารณํ, อาปตฺตีติ สพฺพสาธารณํ; ตสฺมา ‘‘สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ เอกาหปฏิจฺฉนฺนาโย’’ติ เอวํ สพฺพสาธารณนามวเสนปิ วตฺตุํ วฏฺฏติฯ อิทญฺหิ สพฺพมฺปิ ปริวาสาทิกํ วินยกมฺมํ วตฺถุวเสน โคตฺตวเสน นามวเสน อาปตฺติวเสน จ กาตุํ วฏฺฏติเยวฯ

ตตฺถ ‘‘สุกฺกวิสฺสฏฺฐี’’ติ วตฺถุ เจว โคตฺตญฺจฯ ‘‘สงฺฆาทิเสโส’’ติ นามญฺเจว อาปตฺติ จฯ ‘‘กายสํสโคฺค’’ติ วตฺถุ เจว โคตฺตญฺจฯ ‘‘สงฺฆาทิเสโส’’ติ นามญฺเจว อาปตฺติ จ, ตตฺถ ‘‘สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ กายสํสคฺค’’นฺติอาทินา วจเนนาปิ ‘‘นานาวตฺถุกาโย’’ติ วจเนนาปิ วตฺถุ เจว โคตฺตญฺจ คหิตํ โหติฯ ‘‘สงฺฆาทิเสโส’’ติ วจเนนาปิ ‘‘อาปตฺติโย’’ติ วจเนนาปิ นามญฺเจว อาปตฺติ จ คหิตา โหติฯ อิธ ปน เอกํ อาปตฺตึ อาปชฺชึ สเญฺจตนิกํ ‘‘สุกฺกวิสฺสฏฺฐิ’’นฺติ นามมฺปิ วตฺถุโคตฺตานิปิ คหิตาเนวฯ ยถา จ อิธ ‘‘อยํ อุทายิ ภิกฺขู’’ติ วุตฺตํ; เอวํ โย โย อาปโนฺน โหติ, ตสฺส ตสฺส นามํ คเหตฺวา ‘‘อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขู’’ติ กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ

กมฺมวาจาปริโยสาเน จ เตน ภิกฺขุนา มาฬกสีมายเมว ‘‘ปริวาสํ สมาทิยามิ, วตฺตํ สมาทิยามี’’ติ วุตฺตนเยเนว วตฺตํ สมาทาตพฺพํ ฯ สมาทิยิตฺวา ตเตฺถว สงฺฆสฺส อาโรเจตพฺพํ, อาโรเจเนฺตน จ เอวํ อาโรเจตพฺพํ –

> ‘‘อหํ, ภเนฺต, เอกํ อาปตฺตึ อาปชฺชึ สเญฺจตนิกํ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ เอกาหปฏิจฺฉนฺนํ, โสหํ สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สเญฺจตนิกาย สุกฺกวิสฺสฏฺฐิยา เอกาหปฏิจฺฉนฺนาย เอกาหปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สเญฺจตนิกาย สุกฺกวิสฺสฏฺฐิยา เอกาหปฏิจฺฉนฺนาย เอกาหปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวสามิ – ‘เวทยามหํ, ภเนฺต, เวทยตี’ติ มํ สโงฺฆ ธาเรตู’’ติฯ

อิมญฺจ ปนตฺถํ คเหตฺวา ยาย กายจิ ภาสาย อาโรเจตุํ วฏฺฏติเยวฯ อาโรเจตฺวา สเจ นิกฺขิปิตุกาโม, วุตฺตนเยเนว สงฺฆมเชฺฌ นิกฺขิปิตพฺพํฯ มาฬกโต ภิกฺขูสุ นิกฺขเนฺตสุ เอกสฺสาปิ สนฺติเก นิกฺขิปิตุํ วฏฺฏติฯ มาฬกโต นิกฺขมิตฺวา สตึ ปฏิลภเนฺตน สหคจฺฉนฺตสฺส สนฺติเก นิกฺขิปิตพฺพํฯ สเจ โสปิ ปกฺกโนฺต, อญฺญสฺส ยสฺส มาฬเก นาโรจิตํ, ตสฺส อาโรเจตฺวา นิกฺขิปิตพฺพํฯ อาโรเจเนฺตน จ อวสาเน ‘‘เวทยตีติ มํ อายสฺมา ธาเรตู’’ติ วตฺตพฺพํฯ ทฺวินฺนํ อาโรเจเนฺตน ‘‘อายสฺมนฺตา ธาเรนฺตู’’ติ, ติณฺณํ อาโรเจเนฺตน ‘‘อายสฺมโนฺต ธาเรนฺตู’’ติ วตฺตพฺพํฯ นิกฺขิตฺตกาลโต ปฏฺฐาย ปกตตฺตฏฺฐาเน ติฏฺฐติฯ

สเจ อปฺปภิกฺขุโก วิหาโร โหติ, สภาคา ภิกฺขู วสนฺติ, วตฺตํ อนิกฺขิปิตฺวา วิหาเรเยว รตฺติปริคฺคโห กาตโพฺพฯ อถ น สกฺกา โสเธตุํ, วุตฺตนเยเนว วตฺตํ นิกฺขิปิตฺวา ปจฺจูสสมเย เอเกน ภิกฺขุนา สทฺธึ มานตฺตวณฺณนายํ วุตฺตนเยเนว อุปจารสีมํ อติกฺกมิตฺวา มหามคฺคา โอกฺกมฺม ปฏิจฺฉเนฺน ฐาเน นิสีทิตฺวา อโนฺตอรุเณเยว วุตฺตนเยเนว วตฺตํ สมาทิยิตฺวา ตสฺส ภิกฺขุโน ปริวาโส อาโรเจตโพฺพฯ อาโรเจเนฺตน สเจ นวกตโร โหติ, ‘‘อาวุโส’’ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ วุฑฺฒตโร, ‘‘ภเนฺต’’ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ อโญฺญ โกจิ ภิกฺขุ เกนจิเทว กรณีเยน ตํ ฐานํ อาคจฺฉติ, สเจ เอส ตํ ปสฺสติ, สทฺทํ วาสฺส สุณาติ, อาโรเจตพฺพํ; อนาโรเจนฺตสฺส รตฺติเจฺฉโท เจว วตฺตเภโท จฯ อถ ทฺวาทสหตฺถํ อุปจารํ โอกฺกมิตฺวา อชานนฺตเสฺสว คจฺฉติ, รตฺติเจฺฉโทเยว โหติ, วตฺตเภโท ปน นตฺถิฯ

อุคฺคเต อรุเณ วตฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ สเจ โส ภิกฺขุ เกนจิเทว กรณีเยน ปกฺกนฺโต โหติ, ยํ อญฺญํ สพฺพปฐมํ ปสฺสติ, ตสฺส อาโรเจตฺวา นิกฺขิปิตพฺพํฯ สเจ ปน กญฺจิ น ปสฺสติ, วิหารํ คนฺตฺวา อตฺตนา สทฺธึ คตภิกฺขุสฺส สนฺติเก นิกฺขิปิตพฺพนฺติ มหาสุมตฺเถโร อาหฯ มหาปทุมตฺเถโร ปน ''ยํ ปฐมํ ปสฺสติ, ตสฺส อาโรเจตฺวา นิกฺขิปิตพฺพํ, อยํ นิกฺขิตฺตวตฺตสฺส ปริหาโร''ติ อาหฯ

เอวํ ยตฺตกานิ ทิวสานิ อาปตฺติ ปฏิจฺฉนฺนา โหติ, ตตฺตกานิ ตโต อธิกตรานิ วา กุกฺกุจฺจวิโนทนตฺถาย ปริวสิตฺวา สงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา วตฺตํ สมาทิยิตฺวา มานตฺตํ ยาจิตพฺพํฯ อยญฺหิ วตฺเต สมาทินฺเน เอว มานตฺตารโห โหติ นิกฺขิตฺตวตฺเตน ปริวุตฺถตฺตาฯ อนิกฺขิตฺตวตฺตสฺส ปน ปุน สมาทานกิจฺจํ นตฺถิ, โส หิ ปฏิจฺฉนฺนทิวสาติกฺกเมเนว มานตฺตารโห โหติ, ตสฺมา ตสฺส มานตฺตํ ทาตพฺพเมวฯ อิทํ ปฏิจฺฉนฺนมานตฺตํ นามฯ ตํ เทเนฺตน สเจ เอกาปตฺติ โหติ , ปาฬิยํ วุตฺตนเยเนว ทาตพฺพํฯ อถ เทฺว วา ติสฺโส วา ''โสหํ ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ทฺวินฺนํ อาปตฺตีนํ ติสฺสนฺนํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามี''ติ ปริวาเส วุตฺตนเยเนว อาปตฺติโย จ ทิวเส จ สลฺลเกฺขตฺวา โยชนา กาตพฺพาฯ

อปฺปฏิจฺฉนฺนาปตฺตึ ปฏิจฺฉนฺนาปตฺติยา สโมธาเนตฺวาปิ ทาตุํ วฏฺฏติฯ กถํ? ปฏิจฺฉนฺนาย เอกาหปริวาสํ วสิตฺวา –

> ''อหํ, ภเนฺต, เอกํ อาปตฺตึ อาปชฺชึ สเญฺจตนิกํ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ เอกาหปฏิจฺฉนฺนํ, โสหํ สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สเญฺจตนิกาย สุกฺกวิสฺสฏฺฐิยา เอกาหปฏิจฺฉนฺนาย เอกาหปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สเญฺจตนิกาย สุกฺกวิสฺสฏฺฐิยา เอกาหปฏิจฺฉนฺนาย เอกาหปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวุตฺถปริวาโส ฯ อหํ, ภเนฺต, เอกํ อาปตฺตึ อาปชฺชึ สเญฺจตนิกํ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ อปฺปฏิจฺฉนฺนํฯ โสหํ, ภเนฺต, สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ สเญฺจตนิกานํ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีนํ ปฏิจฺฉนฺนาย จ อปฺปฏิจฺฉนฺนาย จ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามี''ติฯ

อถสฺส ตทนุรูปํ กมฺมวาจํ กตฺวา มานตฺตํ ทาตพฺพํฯ สเจ ปฏิจฺฉนฺนา เทฺว, อปฺปฏิจฺฉนฺนา เอกา ''ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนาย จา''ติ วตฺตพฺพํฯ อถ ปฏิจฺฉนฺนา เอกา, อปฺปฏิจฺฉนฺนา เทฺว, ''ปฏิจฺฉนฺนาย จ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจา''ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ ปฏิจฺฉนฺนาปิ เทฺว, อปฺปฏิจฺฉนฺนาปิ เทฺว, ''ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจา''ติ วตฺตพฺพํฯ สพฺพตฺถ อนุรูปํ กมฺมวาจํ กตฺวา มานตฺตํ ทาตพฺพํฯ จิณฺณมานตฺตสฺส จ ตทนุรูปเมว กมฺมวาจํ กตฺวา อพฺภานํ กาตพฺพํฯ อิธ ปน เอกาปตฺติวเสน วุตฺตํฯ อิติ ยํ ปฏิจฺฉนฺนาย อาปตฺติยา ปริวาสาวสาเน มานตฺตํ ทิยฺยติ, อิทํ ปฏิจฺฉนฺนมานตฺตํ นามฯ เอวเมตฺถ เอเกเนว โยชนามุเขน ปฏิจฺฉนฺนปริวาโส จ ปฏิจฺฉนฺนมานตฺตญฺจ วุตฺตนฺติ เวทิตพฺพํฯ ปกฺขมานตฺตํ สโมธานมานตฺตญฺจ อวเสสปริวาสกถาวสาเน กถยิสฺสามฯ

สุทฺธนฺตปริวาโส สโมธานปริวาโสติ หิ เทฺว ปริวาสา อวเสสาฯ ตตฺถ **''สุทฺธนฺตปริวาโส''** นาม ปรโต อธมฺมิกมานตฺตจาราวสาเน ''เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปโนฺน โหติ, อาปตฺติปริยนฺตํ น ชานาติ, รตฺติปริยนฺตํ น ชานาตี''ติ อิมสฺมึ วตฺถุสฺมึ อนุญฺญาตปริวาโสฯ โส ทุวิโธ – จูฬสุทฺธโนฺต, มหาสุทฺธโนฺตติฯ ทุวิโธปิ เจส รตฺติปริเจฺฉทํ สกลํ วา เอกจฺจํ วา อชานนฺตสฺส จ อสฺสรนฺตสฺส จ ตตฺถ เวมติกสฺส จ ทาตโพฺพฯ อาปตฺติปริยนฺตํ ปน เอตฺตกา อหํ อาปตฺติโย อาปโนฺนติ ชานาตุ วา มา วา, อการณเมตํฯ

ตตฺถ โย อุปสมฺปทโต ปฏฺฐาย อนุโลมกฺกเมน วา อาโรจิตทิวสโต ปฏฺฐาย ปฏิโลมกฺกเมน วา ‘‘อสุกญฺจ อสุกญฺจ ทิวสํ วา ปกฺขํ วา มาสํ วา สํวจฺฉรํ วา ตว สุทฺธภาวํ ชานาสี’’ติ ปุจฺฉิยมาโน ‘‘อาม, ภนฺเต, ชานามิ, เอตฺตกํ นาม กาลํ อหํ สุโทฺธ’’ติ วทติ, ตสฺส ทินฺนํ สุทฺธนฺตปริวาโส **‘‘จูฬสุทฺธนฺโต’’**ติ วุจฺจติฯ

ตํ คเหตฺวา ปริวสนฺเตน ยตฺตกํ กาลํ อตฺตโน สุทฺธึ ชานาติ, ตตฺตกํ อปเนตฺวา อวเสสํ มาสํ วา เทฺวมาสํ วา ปริวสิตพฺพํฯ สเจ มาสมตฺตํ อสุโทฺธมฺหีติ สลฺลเกฺขตฺวา อคฺคเหสิ ปริวสนฺโต จ ปุน อญฺญํ มาสํ สรติ, ตมฺปิ มาสํ ปริวสิตพฺพเมวฯ ปุน ปริวาสทานกิจฺจํ นตฺถิฯ อถ เทฺวมาสํ อสุโทฺธมฺหีติ สลฺลเกฺขตฺวา อคฺคเหสิ, ปริวสนฺโต จ มาสมตฺตเมวาหํ อสุโทฺธมฺหีติ สนฺนิฏฺฐานํ กโรติ, มาสเมว ปริวสิตพฺพํฯ ปุน ปริวาสทานกิจฺจํ นตฺถิฯ อยญฺหิ สุทฺธนฺตปริวาโส นาม อุทฺธมฺปิ อาโรหติ, เหฏฺฐาปิ โอโรหติ, อิทมสฺส ลกฺขณํฯ อญฺญสฺมึ ปน อาปตฺติวุฏฺฐาเน อิทํ ลกฺขณํ – โย อปฺปฏิจฺฉนฺนํ อาปตฺตึ ปฏิจฺฉนฺนาติ วินยกมฺมํ กโรติ, ตสฺส อาปตฺติ วุฏฺฐาติฯ โย ปฏิจฺฉนฺนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนาติ วินยกมฺมํ กโรติ, ตสฺส น วุฏฺฐาติฯ อจิรปฏิจฺฉนฺนํ จิรปฏิจฺฉนฺนาติ กโรนฺตสฺสาปิ วุฏฺฐาติฯ จิรปฏิจฺฉนฺนํ อจิรปฏิจฺฉนฺนาติ กโรนฺตสฺส น วุฏฺฐาติฯ เอกํ อาปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา สมฺพหุลาติ กโรนฺตสฺสาปิ วุฏฺฐาติ, เอกํ วินา สมฺพหุลานํ อภาวโตฯ สมฺพหุลา ปน อาปชฺชิตฺวา เอกํ อาปชฺชินฺติ กโรนฺตสฺส น วุฏฺฐาติฯ

โย ปน ยถาวุเตฺตน อนุโลมปฏิโลมนเยน ปุจฺฉิยมาโนปิ รตฺติปริยนฺตํ น ชานาติ เนว สรติ เวมติโก วา โหติ, ตสฺส ทินฺนํ สุทฺธนฺตปริวาโส **‘‘มหาสุทฺธนฺโต’’**ติ วุจฺจติฯ ตํ คเหตฺวา คหิตทิวสโต ปฏฺฐาย ยาว อุปสมฺปททิวโส, ตาว รตฺติโย คเณตฺวา ปริวสิตพฺพํฯ อยํ อุทฺธํ นาโรหติ, เหฏฺฐา ปน โอโรหติฯ ตสฺมา สเจ ปริวสนฺโต รตฺติปริเจฺฉเท สนฺนิฏฺฐานํ กโรติ, มาโส วา สํวจฺฉโร วา มยฺหํ อาปนฺนสฺสาติ มาสํ วา สํวจฺฉรํ วา ปริวสิตพฺพํฯ ปริวาสยาจนทานลกฺขณํ ปเนตฺถ ปรโต ปาฬิยํ อาคตนเยเนว เวทิตพฺพํฯ กมฺมวาจาปริโยสาเน วตฺตสมาทานมานตฺตอพฺภานานิ วุตฺตนยาเนวฯ อยํ สุทฺธนฺตปริวาโส นามฯ

‘‘สโมธานปริวาโส’’ นาม ติวิโธ โหติ – โอธานสโมธาโน, อคฺฆสโมธาโน, มิสฺสกสโมธาโนติฯ ตตฺถ **‘‘โอธานสโมธาโน’’** นาม – อนฺตราปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา ปฏิจฺฉาเทนฺตสฺส ปริวุตฺถทิวเส โอธุนิตฺวา มเกฺขตฺวา ปุริมาย อาปตฺติยา มูลทิวสปริเจฺฉเท ปจฺฉา อาปนฺนํ อาปตฺตึ สโมทหิตฺวา ทาตพฺพปริวาโส วุจฺจติฯ โส ปรโต ‘‘เตน หิ ภิกฺขเว สงฺโฆ อุทายิํ ภิกฺขุํ อนฺตรา เอกิสฺสา อาปตฺติยา สเญฺจตนิกาย สุกฺกวิสฺสฏฺฐิยา ปญฺจาหปฏิจฺฉนฺนาย มูลาย ปฏิกสฺสิตฺวา ปุริมาย อาปตฺติยา สโมธานปริวาสํ เทตู’’ติ อิโต ปฏฺฐาย วิตฺถารโต ปาฬิยํเยว อาคโตฯ

อยํ ปเนตฺถ วินิจฺฉโย – โย ปฏิจฺฉนฺนาย อาปตฺติยา ปริวาสํ คเหตฺวา ปริวสนฺโต วา มานตฺตารโห วา มานตฺตํ จรนฺโต วา อพฺภานารโห วา อญฺญํ อาปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา ปุริมาย อาปตฺติยา สมา วา อูนตรา วา รตฺติโย ปฏิจฺฉาเทติ, ตสฺส มูลายปฏิกสฺสเนน เต ปริวุตฺถทิวเส จ มานตฺตจิณฺณทิวเส จ สเพฺพ โอธุนิตฺวา อทิวเส กตฺวา ปจฺฉา อาปนฺนาปตฺตึ มูลาปตฺติยํ สโมธาย ปริวาโส ทาตโพฺพฯ เตน สเจ มูลาปตฺติ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนา, อนฺตราปตฺติ อูนกปกฺขปฏิจฺฉนฺนา, ปุน ปกฺขเมว ปริวาโส ปริวสิตโพฺพฯ อถาปิ อนฺตราปตฺติ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาว ปกฺขเมว ปริวสิตพฺพํฯ เอเตนุปาเยน ยาว สฏฺฐิวสฺสปฏิจฺฉนฺนา มูลาปตฺติ, ตาว วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ สฏฺฐิวสฺสานิ ปริวสิตฺวา มานตฺตารโห หุตฺวาปิ หิ เอกทิวสํ อนฺตราปตฺตึ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ปุนปิ สฏฺฐิวสฺสานิ ปริวาสารโห โหติฯ

สเจ ปน อนฺตราปตฺติ มูลาปตฺติโต อติเรกปฏิจฺฉนฺนา โหติ, ตตฺถ ‘‘กึ กาตพฺพ’’นฺติ วุตฺเต มหาสุมตฺเถโร อาห – ‘‘อเตกิโจฺฉ อยํ ปุคฺคโล, อเตกิโจฺฉ นาม อาวิการาเปตฺวา วิสฺสเชฺชตโพฺพ’’ติฯ มหาปทุมตฺเถโร ปนาห – ‘‘กสฺมา อเตกิโจฺฉ นาม, นนุ อยํ สมุจฺจยกฺขนฺธโก นาม พุทฺธานํ ฐิตกาลสทิโส, อาปตฺติ นาม ปฏิจฺฉนฺนา วา โหตุ อปฺปฏิจฺฉนฺนา วา สมกอูนตรอติเรกปฏิจฺฉนฺนา วา วินยธรสฺส กมฺมวาจํ โยเชตุํ สมตฺถภาโวเยเวตฺถ ปมาณํ, ตสฺมา ยา อติเรกปฏิจฺฉนฺนา โหติ, ตํ มูลาปตฺตึ กตฺวา ตตฺถ อิตรํ สโมธาย ปริวาโส ทาตโพฺพ’’ติฯ อยํ ‘‘โอธานสโมธาโน’’ นามฯ

‘‘อคฺฆสโมธาโน’’ นาม สมฺพหุลาสุ อาปตฺตีสุ ยา เอกา วา เทฺว วา ติโสฺส วา สมฺพหุลา วา อาปตฺติโย สพฺพจิรปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธาย ตาสํ รตฺติปริเจฺฉทวเสน อวเสสานํ อูนตรปฏิจฺฉนฺนานํ อาปตฺตีนํ ปริวาโส ทิยฺยติฯ อยํ วุจฺจติ อคฺฆสโมธาโนฯ โสปิ ปรโต ‘‘เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปโนฺน โหติ, เอกา อาปตฺติ เอกาหปฏิจฺฉนฺนา เอกา อาปตฺติ ทฺวีหปฏิจฺฉนฺนา’’ติอาทินา นเยน ปาฬิยํ อาคโตเยวฯ

ยสฺส ปน สตํ อาปตฺติโย ทสาหปฏิจฺฉนฺนา, อปรมฺปิ สตํ อาปตฺติโย ทสาหปฏิจฺฉนฺนาติ เอวํ ทสกฺขตฺตุํ กตฺวา อาปตฺติสหสฺสํ ทิวสสตปฏิจฺฉนฺนํ โหติ, เตน กึ กาตพฺพนฺติ? สพฺพํ สโมทหิตฺวา ทส ทิวเส ปริวสิตพฺพํฯ เอวํ เอเกเนว ทสาเหน ทิวสสตมฺปิ ปริวสิตเมว โหติฯ วุตฺตมฺปิ เจตํ –

> ‘‘ทสสตํ รตฺติสตํ, อาปตฺติโย ฉาทยิตฺวาน;
> ทส รตฺติโย วสิตฺวาน, มุเจฺจยฺย ปาริวาสิโก’’ติฯ (ปริ. ๔๗๗);

อยํ อคฺฆสโมธาโน นามฯ

‘‘มิสฺสกสโมธาโน’’ นาม – โย นานาวตฺถุกา อาปตฺติโย เอกโต กตฺวา ทิยฺยติฯ ตตฺรายํ นโย –

> ‘‘อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชึ เอกํ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ, เอกํ กายสํสคฺคํ, เอกํ ทุฏฺฐุลฺลวาจํ, เอกํ อตฺตกามํ, เอกํ สญฺจริตฺตํ, เอกํ กุฏิการํ, เอกํ วิหารการํ, เอกํ ทุฏฺฐโทสํ, เอกํ อญฺญภาคิยํ, เอกํ สงฺฆเภทํ, เอกํ เภทานุวตฺตกํ, เอกํ ทุพฺพจํ, เอกํ กุลทูสกํ, โสหํ, ภเนฺต, สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ สโมธานปริวาสํ ยาจามี’’ติ –

ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา ตทนุรูปาย กมฺมวาจาย ปริวาโส ทาตโพฺพฯ

เอตฺถ จ สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชึ นานาวตฺถุกาโยติปิ สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชินฺติปิ เอวํ ปุเพฺพ วุตฺตนเยน วตฺถุวเสนปิ โคตฺตวเสนปิ นามวเสนปิ อาปตฺติวเสนปิ โยเชตฺวา กมฺมวาจํ กาตุํ วฏฺฏติเยวาติ อยํ มิสฺสกสโมธาโนฯ สพฺพปริวาสกมฺมวาจาวสาเน ปน นิกฺขิตฺตานิกฺขิตฺตวตฺตาทิกถา ปุริมนเยเนว เวทิตพฺพาติฯ

ปริวาสกถา นิฏฺฐิตาฯ

อิทานิ ยํ วุตฺตํ ‘‘ปกฺขมานตฺตญฺจ สโมธานมานตฺตญฺจ อวเสสปริวาสกถาวสาเน กถยิสฺสามา’’ติ, ตโสฺสกาโส สมฺปตฺโต, ตสฺมา วุจฺจติ – **‘‘ปกฺขมานตฺต’’**นฺติ ภิกฺขุนิยา ทาตพฺพมานตฺตํฯ ตํ ปน ปฏิจฺฉนฺนายปิ อปฺปฏิจฺฉนฺนายปิ อาปตฺติยา อฑฺฒมาสเมว ทาตพฺพํฯ วุตฺตเญฺหตํ – ‘‘ครุธมฺมํ อชฺฌาปนฺนาย ภิกฺขุนิยา อุภโตสเงฺฆ ปกฺขมานตฺตํ จริตพฺพ’’นฺติ (จูฬว. ๔๐๓)ฯ ตํ ปน ภิกฺขุนีหิ อตฺตโน สีมํ โสเธตฺวา วิหารสีมาย วา วิหารสีมํ โสเธตุํ อสโกฺกนฺตีหิ ขณฺฑสีมาย วา สพฺพนฺติเมน ปริเจฺฉเทน จตุวคฺคคณํ สนฺนิปาตาเปตฺวา ทาตพฺพํฯ สเจ เอกา อาปตฺติ โหติ เอกิสฺสา วเสน, สเจ เทฺว วา ติโสฺส วา สมฺพหุลา วา เอกวตฺถุกา วา นานาวตฺถุกา วา ตาสํ ตาสํ วเสน วตฺถุโคตฺตนามอาปตฺตีสุ ยํ ยํ อิจฺฉติ ตํ ตํ อาทาย โยชนา กาตพฺพาฯ

ตตฺริทํ เอกาปตฺติวเสน มุขมตฺตทสฺสนํ, ตาย อาปนฺนาย ภิกฺขุนิยา ภิกฺขุนิสงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา วุฑฺฒานํ ภิกฺขุนีนํ ปาเท วนฺทิตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลิํ ปคฺคเหตฺวา เอวมสฺส วจนีโย – ‘‘อหํ, อเยฺย, เอกํ อาปตฺติํ อาปชฺชิํ คามนฺตรํ, สาหํ, อเยฺย, เอกิสฺสา อาปตฺติยา คามนฺตราย ปกฺขมานตฺตํ ยาจามี’’ติฯ

เอวํ ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา พฺยตฺตาย ภิกฺขุนิยา ปฏิพลาย สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ –

> ‘‘สุณาตุ เม อเยฺย สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนามา ภิกฺขุนี เอกํ อาปตฺติํ อาปชฺชิ คามนฺตรํ, สา สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา คามนฺตราย ปกฺขมานตฺตํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามาย ภิกฺขุนิยา เอกิสฺสา อาปตฺติยา คามนฺตราย ปกฺขมานตฺตํ ทเทยฺย, เอสา ญตฺติฯ
>
> ‘‘สุณาตุ เม อเยฺย สโงฺฆ, อยํ…เป.… ทุติยมฺปิ… ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิฯ สุณาตุ เม อเยฺย สโงฺฆ…เป.… เทติ… ทินฺนํ สเงฺฆน อิตฺถนฺนามาย ภิกฺขุนิยา เอกิสฺสา อาปตฺติยา คามนฺตราย ปกฺขมานตฺตํ, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี; เอวเมตํ ธารยามี’’ติฯ

กมฺมวาจาปริโยสาเน วตฺตํ สมาทิยิตฺวา ภิกฺขุมานตฺตกถาย วุตฺตนเยเนว สงฺฆสฺส อาโรเจตฺวา นิกฺขิตฺตวตฺตํ วสิตุกามาย ตเถ̣ว สงฺฆมชฺเฌ วา ปกฺกนฺตาสุ ภิกฺขุนีสุ เอกภิกฺขุนิยา วา ทุติยิกาย วา สนฺติเก วุตฺตนเยเนว นิกฺขิปิตพฺพํฯ อญฺญิสฺสา ปน อาคนฺตุกาย สนฺติเก อาโรเจตฺวา นิกฺขิปิตพฺพํฯ นิกฺขิตฺตกาลโต ปฏฺฐาย ปกตตฺตฏฺฐาเน ติฏฺฐติฯ ปุน สมาทิยิตฺวา อรุณํ อุฏฺฐาเปนฺติยา ปน ภิกฺขุนีนํเยว สนฺติเก วสิตุํ น ลภติฯ ‘‘อุภโตสเงฺฆ ปกฺขมานตฺตํ จริตพฺพ’’นฺติ หิ วุตฺตํฯ ตสฺมา อสฺสา อาจริยุปชฺฌายาหิ วิหารํ คนฺตฺวา สงฺคาหกปเกฺข ฐิโต เอโก มหาเถโร วา ธมฺมกถิโก วา ภิกฺขุ วตฺตโพฺพ – ‘‘เอกิสฺสา ภิกฺขุนิยา วินยกมฺมํ กตฺตพฺพมตฺถิ, ตตฺร โน อยฺยา, จตฺตาโร ภิกฺขู เปเสถา’’ติฯ สงฺคหํ อกาตุํ น ลพฺภติ, เปเสสฺสามีติ วตฺตพฺพํฯ จตูหิ ปกตตฺตภิกฺขุนีหิ มานตฺตจารินิํ ภิกฺขุนิํ คเหตฺวา อโนฺตอรุเณเยว นิกฺขมิตฺวา คามูปจารโต เทฺว เลฑฺฑุปาเต อติกฺกมิตฺวา มคฺคา โอกฺกมฺม คุมฺพวติอาทีหิ ปฏิจฺฉนฺนฏฺฐาเน นิสีทิตพฺพํฯ วิหารูปจารโตปิ เทฺว เลฑฺฑุปาตา อติกฺกมิตพฺพา จตูหิ ปกตตฺตภิกฺขูหิปิ ตตฺถ คนฺตพฺพํฯ คนฺตฺวา ปน ภิกฺขุนีหิ สทฺธิํ น เอกฏฺฐาเน นิสีทิตพฺพํ, ปฏิกฺกมิตฺวา อวิทูรฏฺฐาเน นิสีทิตพฺพํฯ กุรุนฺทิมหาปจฺจรีสุ ปน ‘‘ภิกฺขุนีหิปิ พฺยตฺตํ เอกํ วา เทฺว วา อุปาสิกาโย ภิกฺขูหิปิ เอกํ วา เทฺว วา อุปาสเก อตฺตรกฺขณตฺถาย คเหตฺวา คนฺตพฺพ’’นฺติ วุตฺตํฯ กุรุนฺทิยํเยว จ ภิกฺขุนุปสฺสยสฺส จ วิหารสฺส จ อุปจารํ มุญฺจิตุํ วฏฺฏตี’’ติ วุตฺตํ, คามสฺสาติ น วุตฺตํฯ

เอวํ นิสิเนฺนสุ ปน ภิกฺขูสุ จ ภิกฺขุนีสุ จ ตาย ภิกฺขุนิยา ‘‘มานตฺตํ สมาทิยามิ, วตฺตํ สมาทิยามี’’ติ วตฺตํ สมาทิยิตฺวา ภิกฺขุนีสงฺฆสฺส ตาว เอวํ อาโรเจตพฺพํ –

> ‘‘อหํ, อเยฺย, เอกํ อาปตฺตึ อาปชฺชึ คามนฺตรํ, สาหํ สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา คามนฺตราย ปกฺขมานตฺตํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ เอกิสฺสา อาปตฺติยา คามนฺตราย ปกฺขมานตฺตํ อทาสิ, สาหํ ปกฺขมานตฺตํ จรามิ, ‘เวทยามหํ, อเยฺย, เวทยตี’ติ มํ สโงฺฆ ธาเรตู’’ติฯ

ตโต ภิกฺขุสงฺฆสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา เอวํ อาโรเจตพฺพํ – ‘‘อหํ, อยฺยา, เอกํ อาปตฺตึ อาปชฺชึ …เป.… เวทยามหํ, อยฺยา, เวทยตีติ มํ สโงฺฆ ธาเรตู’’ติฯ อิธาปิ ยาย กายจิ ภาสาย อาโรเจตุํ วฏฺฏติฯ

อาโรเจตฺวา จ ภิกฺขุนิสงฺฆเสฺสว สนฺติเก นิสีทิตพฺพํ, อาโรจิตกาลโต ปฏฺฐาย ภิกฺขูนํ คนฺตุํ วฏฺฏติฯ สเจ สาสงฺกํ โหติ, ภิกฺขุนิโย ตเตฺถว ฐานํ ปจฺจาสีสนฺติ, ฐาตพฺพํฯ สเจ อโญฺญ ภิกฺขุ วา ภิกฺขุนี วา ตํ ฐานํ เอติ, ปสฺสนฺติยา อาโรเจตพฺพํฯ โน เจ อาโรเจติ, รตฺติเจฺฉโท เจว วตฺตเภททุกฺกฏญฺจฯ สเจ อชานนฺติยา เอว อุปจารํ โอกฺกมิตฺวา คจฺฉติ, รตฺติเจฺฉโทว โหติ, น วตฺตเภททุกฺกฏํฯ สเจ ภิกฺขุนิโย อุปชฺฌายาทีนํ วตฺตกรณตฺถํ ปเคว คนฺตุกามา โหนฺติ, รตฺติวิปฺปวาสคณโอหียนคามนฺตราปตฺติรกฺขณตฺถํ เอกํ ภิกฺขุนึ ฐเปตฺวา คนฺตพฺพํฯ ตาย อรุเณ อุฏฺฐิเต ตสฺสา สนฺติเก วตฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ เอเตนุปาเยน อขณฺฑา ปญฺจทส รตฺติโย มานตฺตํ จริตพฺพํฯ

อนิกฺขิตฺตวตฺตาย ปน ปาริวาสิกกฺขนฺธเก วุตฺตนเยเนว สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ อยํ ปน วิเสโส – ‘‘อาคนฺตุกสฺส อาโรเจตพฺพ’’นฺติ เอตฺถ ยตฺตกา ปุเรภตฺตํ วา ปจฺฉาภตฺตํ วา ตํ คามํ ภิกฺขู วา ภิกฺขุนิโย วา อาคจฺฉนฺติ, สเพฺพสํ อาโรเจตพฺพํฯ อนาโรเจนฺติยา รตฺติเจฺฉโท จ วตฺตเภททุกฺกฏญฺจฯ สเจปิ รตฺตึ โกจิ ภิกฺขุ ตํ คามูปจารํ โอกฺกมิตฺวา คจฺฉติ, รตฺติเจฺฉโท โหติเยว, อชานนปจฺจยา ปน วตฺตเภทโต มุจฺจติฯ กุรุนฺทิอาทีสุ ปน อนิกฺขิตฺตวตฺตภิกฺขูนํ วุตฺตนเยเนว กเถตพฺพนฺติ วุตฺตํฯ ตํ ปาริวาสิกวตฺตาทีนํ อุปจารสีมาย ปริจฺฉินฺนตฺตา ยุตฺตตรํ ทิสฺสติฯ อุโปสเถ อาโรเจตพฺพํ, ปวารณาย อาโรเจตพฺพํ, จตุนฺนํ ภิกฺขูนญฺจ ภิกฺขุนีนญฺจ เทวสิกํ อาโรเจตพฺพํฯ สเจ ภิกฺขูนํ ตสฺมึ คาเม ภิกฺขาจาโร สมฺปชฺชติ, ตเตฺถว คนฺตพฺพํฯ โน เจ สมฺปชฺชติ, อญฺญตฺร จริตฺวาปิ ตตฺร อาคนฺตฺวา อตฺตานํ ทเสฺสตฺวา คนฺตพฺพํฯ พหิคาเม วา สเงฺกตฏฺฐานํ กาตพฺพํ – ‘‘อสุกสฺมึ นาม ฐาเน อเมฺห ปสฺสิสฺสสี’’ติฯ ตาย สเงฺกตฏฺฐานํ คนฺตฺวา อาโรเจตพฺพํฯ สเงฺกตฏฺฐาเน อทิสฺวา วิหารํ คนฺตฺวา อาโรเจตพฺพํฯ วิหาเร สพฺพภิกฺขูนํ อาโรเจตพฺพํฯ สเจ สเพฺพสํ สกฺกา น โหติ อาโรเจตุํ, พหิอุปจารสีมาย ฐตฺวา ภิกฺขุนิโย เปเสตพฺพาฯ ตาหิ อานีตานํ จตุนฺนํ ภิกฺขูนํ อาโรเจตพฺพํฯ สเจ วิหาโร ทูโร โหติ สาสโงฺก, อุปาสเก จ อุปาสิกาโย จ คเหตฺวา คนฺตพฺพํฯ สเจ ปน อยํ เอกา วสติ, รตฺติวิปฺปวาสํ อาปชฺชติ, ตสฺมาสฺสา เอกา ปกตตฺตา ภิกฺขุนี สมฺมนฺนิตฺวา ทาตพฺพา เอกจฺฉเนฺน วสนตฺถายฯ

เอวํ อขณฺฑํ มานตฺตํ จริตฺวา วีสติคเณ ภิกฺขุนิสเงฺฆ วุตฺตนเยเนว อพฺภานํ กาตพฺพํฯ สเจ มานตฺตํ จรมานา อนฺตราปตฺตึ อาปชฺชติ, มูลาย ปฏิกสฺสิตฺวา ตสฺสา อาปตฺติยา มานตฺตํ ทาตพฺพนฺติ กุรุนฺทิยํ วุตฺตํฯ อิทํ ‘‘ปกฺขมานตฺตํ’’ นามฯ

‘‘สโมธานมานตฺตํ’’ ปน ติวิธํ โหติ – โอธานสโมธานํ, อคฺฆสโมธานํ, มิสฺสกสโมธานนฺติฯ ตตฺถ ยเทตํ ปรโต อุทายิเตฺถรสฺส ปญฺจาหปฏิจฺฉนฺนาย อาปตฺติยา ปริวาสํ ปริวสนฺตสฺส

ปริวาเส จ มานตฺตารหฏฺฐาเน จ อนฺตราปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา มูลายปฏิกสฺสิตสฺส ‘‘เตน หิ, ภิกฺขเว, สโงฺฆ อุทายิสฺส ภิกฺขุโน ติสฺสนฺนํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ เทตู’’ติ มานตฺตํ อนุญฺญาตํ, อิทํ **‘‘โอธานสโมธานํ’’** นามฯ อิทญฺหิ ปุนปฺปุนํ มูลายปฏิกสฺสเนน ปริวุตฺถทิวเส โอธุนิตฺวา ปุริมาปตฺตีหิ สทฺธึ สโมธาย ทินฺนํ, ตสฺมา โอธานสโมธานนฺติ วุจฺจติฯ กุรุนฺทิยํ ปน ‘‘สโมธานปริวาสํ วุตฺถสฺส ทาตพฺพํ มานตฺตํ สโมธานมานตฺต’’นฺติ วุตฺตํฯ ตมฺปิ เตน ปริยาเยน ยุชฺชติฯ

อคฺฆสโมธานํ ปน **มิสฺสกสโมธานญฺจ** อคฺฆสโมธานมิสฺสกสโมธานปริวาสาวสาเน ทาตพฺพมานตฺตเมว วุจฺจติ, ตํ ปริวาสกมฺมวาจานุสาเรน โยเชตฺวา ทาตพฺพํฯ เอตฺตาวตา ยํ วุตฺตํ ‘‘เตน หิ, ภิกฺขเว, สโงฺฆ อุทายิสฺส ภิกฺขุโน เอกิสฺสา อาปตฺติยา สญฺจตนิกาย สุกฺกวิสฺสฏฺฐิยา เอกาหปฏิจฺฉนฺนาย เอกาหปริวาสํ เทตูติอาทินา นเยน ปาฬิยํ อเนเกหิ อากาเรหิ ปริวาโส จ มานตฺตญฺจ วุตฺตํ, ตสฺส ยสฺมา อาคตาคตฏฺฐาเน วินิจฺฉโย วุจฺจมาโน ปาฬึ วิย อติวิตฺถารํ อาปชฺชติ, น จ สกฺกา โหติ สุเขน ปริคฺคเหตุํ, ตสฺมา นํ สโมธาเนตฺวา อิเธว ทเสฺสสฺสามา’’ติ, ตทิทํ อตฺถโต สมฺปาทิตํ โหติฯ

ปฏิจฺฉนฺนปริวาสกถา

๑๐๒. อิทานิ ยา ตาว อยํ ปฏิจฺฉนฺนาย เอกิสฺสา อาปตฺติยา วเสน ปาฬิ วุตฺตา, สา อุตฺตานตฺถาวฯ

๑๐๘. ตโต ปรํ ทฺวีหตีหจตูหปญฺจาหปฏิจฺฉนฺนานํ วเสน ปาฬึ วตฺวา ปญฺจาหปฏิจฺฉนฺนาย ปริวาสโต ปฏฺฐาย อนฺตราปตฺติ ทสฺสิตาฯ ยสฺมา ปน ตํ อาปตฺตึ อาปโนฺน มูลายปฏิกสฺสนารโห นาม โหติ, ตสฺมาสฺส ตตฺถ มูลายปฏิกสฺสนํ อนุญฺญาตํฯ สเจ ปน นิกฺขิตฺตวโตฺต อาปชฺชติ, มูลายปฏิกสฺสนารโห น โหติฯ กสฺมา? ยสฺมา น โส ปริวสโนฺต อาปโนฺน, ปกตตฺตฏฺฐาเน ฐิโต อาปโนฺน, ตสฺมา ตสฺสา อาปตฺติยา วิสุํ มานตฺตํ จริตพฺพํฯ สเจ ปฏิจฺฉนฺนา โหติ ปริวาโสปิ วสิตโพฺพฯ ยเญฺจตํ มูลายปฏิกสฺสนํ วุตฺตํ, ตสฺมิมฺปิ กเต ปริวุตฺถทิวสา มกฺขิตา โหนฺติฯ อิติ ปริวาเส อนฺตราปตฺตึ ทเสฺสตฺวา ปุน มานตฺตารหสฺส อนฺตราปตฺตึ ทเสฺสตฺวา มูลายปฏิกสฺสนํ วุตฺตํ, ตสฺมิมฺปิ กเต ปริวุตฺถทิวสา มกฺขิตาว โหนฺติฯ ตโต ปริวุตฺถปริวาสสฺส ตาสํ ติสฺสนฺนมฺปิ อาปตฺตีนํ สโมธานมานตฺตํ ทสฺสิตํฯ ตโต มานตฺตจาริกสฺส อนฺตราปตฺตึ ทเสฺสตฺวา มูลายปฏิกสฺสนํ วุตฺตํฯ ตสฺมิํ ปน ปฏิกสฺสเน กเต มานตฺตจิณฺณทิวสาปิ ปริวุตฺถทิวสาปิ มกฺขิตาว โหนฺติฯ ตโต อพฺภานารหสฺส อนฺตราปตฺตึ ทเสฺสตฺวา มูลายปฏิกสฺสนํ วุตฺตํฯ ตสฺมิมฺปิ กเต สเพฺพ เต มกฺขิตาว โหนฺติฯ ตโต ปรํ สพฺพา อนฺตราปตฺติโย โยเชตฺวา อพฺภานกมฺมํ ทสฺสิตํฯ เอวํ ปฏิจฺฉนฺนวาเร เอกาหปฏิจฺฉนฺนาทิวเสน ปญฺจ, อนฺตราปตฺติวเสน จตโสฺสติ นว กมฺมวาจา ทสฺสิตา โหนฺติฯ

ปฏิจฺฉนฺนปริวาสกถา นิฏฺฐิตาฯ

สโมธานปริวาสกถา

๑๒๕. ตโต ปรํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาย อาปตฺติยา อโนฺตปริวาสโต ปฏฺฐาย ปญฺจาหปฏิจฺฉนฺนาย อนฺตราปตฺติยา วเสน สโมธานปริวาโส จ, สโมธานมานตฺตญฺจ ทสฺสิตํฯ เอตฺถ จ มานตฺตจาริกมานตฺตารหกาเลปิ อาปนฺนาย อาปตฺติยา มูลายปฏิกสฺสเน กเต มานตฺตจิณฺณทิวสาปิ ปริวาสปริวุตฺถทิวสาปิ สเพฺพ มกฺขิตาว โหนฺติฯ กสฺมา? ยสฺมา ปฏิจฺฉนฺนา อนฺตราปตฺติฯ

เตเนว วุตฺตํ – ‘‘มูลาย ปฏิกสฺสิตฺวา ปุริมาย อาปตฺติยา สโมธานปริวาสํ ทตฺวา ฉารตฺตํ มานตฺตํ เทตู’’ติฯ ตโต ปรํ สพฺพา อนฺตราปตฺติโย โยเชตฺวา อพฺภานกมฺมํ ทเสฺสตฺวา สุกฺกวิสฺสฏฺฐิวตฺถุ นิฏฺฐาปิตํฯ

สโมธานปริวาสกถา นิฏฺฐิตาฯ

สุกฺกวิสฺสฏฺฐิกถา จ นิฏฺฐิตาฯ

อคฺฆสโมธานปริวาสกถา

๑๓๔. ตโต เอกาปตฺติมูลกญฺจ อาปตฺติวฑฺฒนกญฺจาติ เทฺว นเย ทเสฺสตฺวา อคฺฆสโมธานปริวาโส ทสฺสิโตฯ

ตโต สญฺจิจฺจ อนาโรจิตาปตฺติวตฺถุํ ทเสฺสตฺวา สญฺจิจฺจ อชานนอสฺสรณเวมติกภาเวหิ อนาโรจิตาย อาปตฺติยา ปจฺฉา ลชฺชิธมฺมํ วา ญาณสรณนิเพฺพมติกภาเวสุ วา อุปฺปเนฺนสุ ยํ กาตพฺพํ, ตํ ทเสฺสตุํ ‘‘อิธ ปน ภิกฺขเว’’ติอาทินา นเยน ปาฬิ ฐปิตาฯ ตโต อชานนอสฺสรณเวมติกปฏิจฺฉนฺนานํ อปฺปฏิจฺฉนฺนภาวํ ทเสฺสตุํ ตเถว ปาฬิ ฐปิตาฯ

อคฺฆสโมธานปริวาสกถา นิฏฺฐิตาฯ

เทฺวมาสปริวาสกถา

๑๓๘. ตโต ทฺวินฺนํ อาปตฺตีนํ เทฺวมาสปฏิจฺฉนฺนานํ เอกมาสปริวาสยาจนวตฺถุํ ทเสฺสตฺวา อสญฺจิจฺจ อชานนอสฺสรณเวมติกภาเวหิ อนาโรจิเต อิตรสฺมิํ มาเส ปจฺฉา ลชฺชิธมฺมาทีสุ อุปฺปเนฺนสุ ยํ กาตพฺพํ, ตํ ทเสฺสตุํ อชานนอสฺสรณเวมติกปฏิจฺฉนฺนสฺส จ อาปนฺนภาวํ ทเสฺสตุํ ปุริมนเยเนว ปาฬิ ฐปิตาฯ

เทฺวมาสปริวาสกถา นิฏฺฐิตาฯ

สุทฺธนฺตปริวาสาทิกถา

๑๕๖. ตโต ‘‘อาปตฺติปริยนฺตํ น ชานาติ, รตฺติปริยนฺตํ น ชานาตี’’ติอาทินา นเยน สุทฺธนฺตปริวาโส ทสฺสิโตฯ

๑๖๐. ตโต ปรํ ปาริวาสิกํ อาทิํ กตฺวา วิพฺภมิตฺวา ปุนอุปสมฺปนฺนาทีสุ ปฏิปตฺติทสฺสนตฺถํ ปาฬิ ฐปิตาฯ

๑๖๕. ตตฺถ ‘‘**อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชติ ปริมาณา อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย**’’ติอาทีสุ อาปตฺติปริเจฺฉทวเสน ปริมาณาโย เจว อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย จาติ อโตฺถฯ

๑๖๖. **ปจฺฉิมสฺมิํ อาปตฺติกฺขเนฺธ**ติ เอโกว โส อาปตฺติกฺขโนฺธ, ปจฺฉา ฉาทิตตฺตา ปน ‘‘ปจฺฉิมสฺมิํ อาปตฺติกฺขเนฺธ’’ติ วุตฺตํฯ **ปุริมสฺมินฺ**ติ เอตฺถาปิ เอเสว นโยฯ

๑๘๐. **ววตฺถิตา สมฺภินฺนา**ติ สภาควิสภาคานเมเวตํ ปริยายวจนํฯ

สุทฺธนฺตปริวาสาทิกถา นิฏฺฐิตาฯ

เทฺวภิกฺขุวารเอกาทสกาทิกถา

๑๘๑. ตโต ปรํ โย ปฏิจฺฉาเทติ, ตสฺมึ ปฏิปตฺติทสฺสนตฺถํ **“เทฺว ภิกฺขู”**ติอาทิ วุตฺตํฯ ตตฺถ **มิสฺสกนฺ**ติ ถุลฺลจฺจยาทีหิ มิสฺสกํฯ **สุทฺธกนฺ**ติ สงฺฆาทิเสสํ วินา ลหุกาปตฺติกฺขนฺธเมวฯ

๑๘๔. ตโต ปรํ อวิสุทฺธวิสุทฺธภาวทสฺสนตฺถํ **“อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา”**ติอาทิ วุตฺตํฯ ตตฺถ พฺยญฺชนโต วา อธิปฺปายโต วา อนุตฺตานํ นาม กิญฺจิ นตฺถิ, ตสฺมา ตญฺจ อิโต ปุเพฺพ อวุตฺตญฺจ สพฺพํ ปาฬิอนุสาเรเนว เวทิตพฺพนฺติฯ

เทฺวภิกฺขุวารเอกาทสกาทิกถา นิฏฺฐิตาฯ

สมุจฺจยกฺขนฺธกวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

๔. สมถกฺขนฺธกํ

สมฺมุขาวินยกถา

๑๘๖-๑๘๗. สมถกฺขนฺธเก – ‘‘อธมฺมวาที ปุคฺคโล’’ติอาทีนิ ฉ มาติกาปทานิ นิกฺขิปิตฺวา ‘‘อธมฺมวาที ปุคฺคโล ธมฺมวาทึ ปุคฺคลํ สญฺญาเปตี’’ติอาทินา นเยน วิตฺถาโร วุตฺโตฯ ตตฺถ **สญฺญาเปตี**ติ การณปติรูปกานิ วตฺวา ปริโตเสตฺวา ชานาเปติฯ **นิชฺฌาเปตี**ติ ยถา โส ตํ อตฺถํ นิชฺฌายติ, โอโลเกติ; เอวํ กโรติฯ **เปกฺขติ อนุเปกฺขตี**ติ ยถา โส ตํ อตฺถํ เปกฺขติ เจว ปุนปฺปุนญฺจ เปกฺขติ; เอวํ กโรติฯ **ทเสฺสติ อนุทเสฺสตี**ติ เตสเญฺญว ปริยายวจนานิฯ **อธเมฺมน วูปสมฺมตี**ติ ยสฺมา โส อธมฺมเมว ‘‘อยํ ธโมฺม’’ติอาทินา นเยน โมเหตฺวา ทเสฺสติ, ตสฺมา อธเมฺมน วูปสมฺมติ นามฯ

๑๘๘. **ธเมฺมน วูปสมฺมตี**ติ ยสฺมา ธมฺมวาที ธมฺมเมว ‘‘อยํ ธโมฺม’’ติอาทินา นเยน อโมเหตฺวา ทเสฺสติ, ตสฺมา ธเมฺมน วูปสมฺมติ นามฯ

สมฺมุขาวินยกถา นิฎฺฐิตาฯ

สติวินยกถา

๑๙๕. **ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว ธมฺมิกานิ สติวินยสฺส ทานานี**ติ เอตฺถ สุทฺธสฺส อนาปตฺติกสฺส ทานํ เอกํ, อนุวทิตสฺส ทานํ เอกํ, ยาจิตสฺส ทานํ เอกํ, สเงฺฆน ทานํ เอกํ, ธเมฺมน สมคฺคทานํ เอกนฺติ เอวํ ปญฺจฯ เอตานิ ปน เอเกกองฺควเสน น ลพฺภนฺติ, ตสฺมา เทสนามตฺตเมเวตํ, ปญฺจงฺคสมนฺนาคตํ ปน สติวินยทานํ ธมฺมิกนฺติ อยเมตฺถ อโตฺถฯ ตตฺถ จ **อนุวทนฺตี**ติ โจเทนฺติฯ เสสํ อุตฺตานเมวฯ อยํ ปน สติวินโย ขีณาสวเสฺสว ทาตโพฺพ น อญฺญสฺส, อนฺตมโส อนาคามิโนปิฯ โส จ โข อเญฺญน โจทิยมานเสฺสว, น อโจทิยมานสฺสฯ ทิเนฺน จ ปน ตสฺมึ โจทกสฺส กถา น รุหติฯ โจเทโนฺตปิ ‘‘อยํ ขีณาสโว สติวินยลโทฺธ, โก ตุยฺหํ กถํ คเหสฺสตี’’ติ อปสาเทตโพฺพ อาปชฺชติฯ

สติวินยกถา นิฎฺฐิตาฯ

อมูฬฺหวินยกถา

๑๙๖. **ภาสิตปริกฺกนฺต**นฺติ วาจาย ภาสิตํ กาเยน ปริกฺกนฺตํ; ปริกฺกมิตฺวา กตนฺติ อโตฺถฯ **สรตายสฺมา เอวรูปึ อาปตฺตึ อาปชฺชิตา**ติ เอตฺถ สรตุ อายสฺมา เอวรูปึ อาปตฺตึ อาปชฺชิตา; อายสฺมา เอวรูปิยา อาปตฺติยาติ อยมโตฺถฯ อาปชฺชิตฺวาติ วา ปาโฐ, ตสฺสโตฺถ – ปฐมํ อาปชฺชิตฺวา ปจฺฉา ตํ อาปตฺตึ สรตุ อายสฺมาติฯ

อมูฬฺหวินยกถา นิฎฺฐิตาฯ

เยภุยฺยสิกากถา

๒๐๒. **เยภุยฺยสิกาย วูปสเมตุ**นฺติ เอตฺถ ยสฺสา กิริยาย ธมฺมวาทิโน พหุตรา, เอสา เยภุยฺยสิกา นามฯ

๒๐๔. อธมฺมิกสลากคฺคาเหสุ **โอรมตฺตก**นฺติ ปริตฺตํ อปฺปมตฺตกํ ภณฺฑนมตฺตเมวฯ **น จ คติคต**นฺติ เทฺว ตโย อาวาเส น คตํ, ตตฺถ ตเตฺถว วา ทฺวตฺติกฺขตฺตุํ อวินิจฺฉิตํฯ **น จ สริตสาริต**นฺติ ทฺวตฺติกฺขตฺตุํ เตหิ ภิกฺขูหิ สยํ สริตํ วา อเญฺญหิ สาริตํ วา น โหติฯ **ชานาตี**ติ สลากํ คาเหโนฺต ชานาติ ''อธมฺมวาที พหุตรา''ติฯ **อเปฺปว นามา**ติ อิมินา นีหาเรน สลากาย คาหิยมานาย ''อปิ นาม อธมฺมวาทิโน พหุตรา อสฺสู''ติ อยมสฺส อชฺฌาสโย โหติฯ อปเรสุปิ ทฺวีสุ เอเสว นโยฯ

อธเมฺมน คณฺหนฺตีติ อธมฺมวาทิโน ''เอวํ มยํ พหู ภวิสฺสามา''ติ เทฺว เทฺว สลากาโย คณฺหนฺติฯ **วคฺคา คณฺหนฺตี**ติ เทฺว ธมฺมวาทิโน เอกํ ธมฺมวาทิสลากํ คณฺหนฺติ ''เอวํ ธมฺมวาทิโน น พหู ภวิสฺสนฺตี''ติ มญฺญมานาฯ **น จ ยถาทิฎฺฐิยา คณฺหนฺตี**ติ ธมฺมวาทิโน หุตฺวา ''พลวปกฺขํ ภชิสฺสามา''ติ อธมฺมวาทิสลากํ คณฺหนฺติฯ ธมฺมิกสลากคฺคาเหสุ อยเมวโตฺถ ปริวเตฺตตฺวา เวทิตโพฺพฯ เอวํ สลากํ คาเหตฺวา สเจ พหุตรา ธมฺมวาทิโน โหนฺติ; ยถา เต วทนฺติ, เอวํ ตํ อธิกรณํ วูปสเมตพฺพํ, เอวํ เยภุยฺยสิกาย วูปสนฺตํ โหติฯ อยเมตฺถ สเงฺขโปฯ วิตฺถาโรปน ปรโตปิ อาคมิสฺสติฯ

เยภุยฺยสิกากถา นิฎฺฐิตาฯ

ตสฺสปาปิยสิกากถา

๒๐๗. **อสุจี**ติ อสุจีหิ กายวจีกเมฺมหิ สมนฺนาคโตฯ **อลชฺชี**ติ สญฺจิจฺจ อาปชฺชนาทินา อลชฺชิลกฺขเณน สมนฺนาคโตฯ **สานุวาโท**ติ สอุปวาโทฯ อิติ อิเมสญฺจ ติณฺณํ องฺคานํ วเสน ตีณิ กรณานิ, สเงฺฆน กรณํ, ธเมฺมน สมเคฺคน กรณนฺติ อิมานิ จ เทฺวติ ปญฺจ ตสฺสปาปิยสิกากมฺมสฺส กรณานิ นาม โหนฺติฯ เสสเมตฺถ ตชฺชนียาทีสุ วุตฺตนยเมวฯ อยํ ปเนตฺถ วจนโตฺถ – อิทญฺหิ โย ปาปุสฺสนฺนตาย ปาปิโย ปุคฺคโล, ตสฺส กตฺตพฺพโต ''ตสฺสปาปิยสิกากมฺม''นฺติ วุจฺจติฯ

ตสฺสปาปิยสิกากถา นิฎฺฐิตาฯ

ติณวตฺถารกาทิกถา

๒๑๒. **กกฺขฬตฺตาย วาฬตฺตายา**ติ กกฺขฬภาวาย เจว วาฬภาวาย จฯ **เภทายา**ติ สงฺฆเภทายฯ **สเพฺพเหว เอกชฺฌ**นฺติ กสฺสจิ ฉนฺทํ อนาหริตฺวา คิลาเนปิ ตเตฺถว อาเนตฺวา เอกโต สนฺนิปติตพฺพํฯ **ติณวตฺถารเกน วูปสเมยฺยา**ติ เอตฺถ อิทํ กมฺมํ ติณวตฺถารกสทิสตฺตา ''ติณวตฺถารโก''ติ วุตฺตํฯ ยถา หิ คูถํ วา มุตฺตํ วา ฆฎฺฎิยมานํ ทุคฺคนฺธตาย พาธติ, ติเณหิ อวตฺถริตฺวา สุปฺปฎิจฺฉาทิตสฺส ปนสฺส โส คโนฺธ น พาธติ; เอวเมว ยํ อธิกรณํ มูลานุมูลํ คนฺตฺวา วูปสมิยมานํ กกฺขฬตฺตาย วาฬตฺตาย เภทาย สํวตฺตติ, ตํ อิมินา กเมฺมน วูปสนฺตํ คูถํ วิย ติณวตฺถารเกน ปฎิจฺฉนฺนํ สุวูปสนฺตํ โหตีติ อิทํ กมฺมํ ติณวตฺถารกสทิสตฺตา ''ติณวตฺถารโก''ติ วุตฺตํฯ

๒๑๓. **ถุลฺลวชฺช**นฺติ ปาราชิกเญฺจว สงฺฆาทิเสสญฺจฯ **คิหิปฎิสํยุตฺต**นฺติ คิหีนํ หีเนน ขุํสนวมฺภนธมฺมิกปฎิสฺสเวสุ อาปนฺนํ อาปตฺติํฯ

๒๑๔. **เอวญฺจ ปน ภิกฺขเว เต ภิกฺขู ตาหิ อาปตฺตีหิ วุฎฺฐิตา โหนฺตี**ติ เอวํ ติณวตฺถารกกมฺมวาจาย กตาย กมฺมวาจาปริโยสาเน ยตฺตกา ตตฺถ สนฺนิปติตา อนฺตมโส สุตฺตาปิ สมา

ปนฺนาปิ อญฺญวิหิตาปิ สเพฺพ เต ภิกฺขู ยาว อุปสมฺปทมณฺฑลโต ปฏฺฐาย ถุลฺลวชฺชญฺจ คิหิปฏิสํยุตฺตญฺจ ฐเปตฺวา อวเสสา อาปตฺติโย อาปนฺนา, สพฺพาหิ ตาหิ อาปตฺตีหิ วุฏฺฐิตา โหนฺติฯ เย ปน ‘‘น เมตํ ขมตี’’ติ อญฺญมญฺญํ ทิฏฺฐาวิกมฺมํ กโรนฺติ, เตหิ วา สทฺธึ อาปตฺตึ อาปชฺชิตฺวาปิ ตตฺถ อนาคตา, อาคนฺตฺวา วา ฉนฺทํ ทตฺวา ปริเวณาทีสุ นิสินฺนา, เต อาปตฺตีหิ น วุฏฺฐหนฺติฯ เตน วุตฺตํ – ‘‘ฐเปตฺวา ทิฏฺฐาวิกมฺมํ ฐเปตฺวา เย น ตตฺถ โหนฺตี’’ติฯ

ติณวตฺถารกาทิกถา นิฏฺฐิตาฯ

อธิกรณกถา

๒๑๕. ***ภิกฺขุนีนํ อนุปขชฺชา***ติ ภิกฺขุนีนํ อโนฺต ปวิสิตฺวาฯ วิวาทาธิกรณาทีนํ วจนโตฺถ ทุฏฺฐโทสวณฺณนายํ วุโตฺตเยวฯ **วิปจฺจตาย โวหาโร**ติ จิตฺตทุกฺขตฺถํ โวหาโร; ผรุสวจนนฺติ อโตฺถฯ **โย ตตฺถ อนุวาโท**ติ โย เตสุ อนุวทเนฺตสุ อุปวาโทฯ **อนุวทนา**ติ อาการนิทสฺสนเมตํ; อุปวทนาติ อโตฺถฯ **อนุลฺลปนา อนุภณนา**ติ อุภยํ อนุวทนเววจนมตฺตเมวฯ **อนุสมฺปวงฺกตา**ติ ปุนปฺปุนํ กายจิตฺตวาจาหิ ตเตฺถว สมฺปวงฺกตา; อนุวทนภาโวติ อโตฺถฯ **อพฺภุสฺสหนตา**ติ ‘‘กสฺมา เอวํ น อุปวทิสฺสามิ, อุปวทิสฺสามิเยวา’’ติ อุสฺสาหํ กตฺวา อนุวทนาฯ **อนุพลปฺปทาน**นฺติ ปุริมวจนสฺส การณํ ทเสฺสตฺวา ปจฺฉิมวจเนน พลปฺปทานํฯ

กิจฺจยตา กรณียตาติ เอตฺถ กิจฺจเมว กิจฺจยํ, กิจฺจยสฺส ภาโว กิจฺจยตา, กรณียสฺส ภาโว กรณียตา; อุภยเมฺปตํ สงฺฆกมฺมเสฺสว อธิวจนํฯ **อปโลกนกมฺม**นฺติอาทิ ปน ตเสฺสว ปเภทวจนํฯ ตตฺถ **อปโลกนกมฺมํ** นาม สีมฏฺฐกสงฺฆํ โสเธตฺวา ฉนฺทารหานํ ฉนฺทํ อาหริตฺวา สมคฺคสฺส สงฺฆสฺส อนุมติยา ติกฺขตฺตุํ สาเวตฺวา กตฺตพฺพกมฺมํฯ **ญตฺติกมฺมํ** นาม วุตฺตนเยเนว สมคฺคสฺส สงฺฆสฺส อนุมติยา เอกาย ญตฺติยา กตฺตพฺพกมฺมํฯ **ญตฺติทุติยกมฺมํ** นาม วุตฺตนเยเนว สมคฺคสฺส สงฺฆสฺส อนุมติยา เอกาย ญตฺติยา เอกาย จ อนุสฺสาวนายาติ เอวํ ญตฺติทุติยาย อนุสฺสาวนาย กตฺตพฺพกมฺมํฯ **ญตฺติจตุตฺถกมฺมํ** นาม วุตฺตนเยเนว สมคฺคสฺส สงฺฆสฺส อนุมติยา เอกาย ญตฺติยา ตีหิ จ อนุสฺสาวนาหีติ เอวํ ญตฺติจตุตฺถาหิ ตีหิ อนุสฺสาวนาหิ กตฺตพฺพกมฺมํฯ

ตตฺถ อปโลกนกมฺมํ อปโลเกตฺวาว กาตพฺพํ, ญตฺติกมฺมาทิวเสน น กาตพฺพํฯ ญตฺติกมฺมมฺปิ เอกํ ญตฺตึ ฐเปตฺวาว กาตพฺพํ, อปโลกนกมฺมาทิวเสน น กาตพฺพํฯ ญตฺติทุติยกมฺมํ ปน อปโลเกตฺวา กตฺตพฺพมฺปิ อตฺถิ, อกตฺตพฺพมฺปิ อตฺถิฯ ตตฺถ สีมาสมฺมุติ สีมาสมูหนนํ กถินทานํ กถินุพฺภาโร กุฏิวตฺถุเทสนา วิหารวตฺถุเทสนาติ อิมานิ ฉ กมฺมานิ ครุกานิ, อปโลเกตฺวา กาตุํ น วฏฺฏนฺติฯ ญตฺติทุติยกมฺมวาจํ สาเวตฺวาว กาตพฺพานิฯ อวเสสา เตรส สมฺมุติโย เสนาสนคฺคาหกมตกจีวรทานาทิสมฺมุติโย จาติ เอวรูปานิ ลหุกกมฺมานิ อปโลเกตฺวาปิ กาตุํ วฏฺฏนฺติฯ ญตฺติกมฺมญตฺติจตุตฺถกมฺมวเสน ปน น กาตพฺพเมวฯ ญตฺติจตุตฺถกมฺมํ ญตฺติญฺจ ติโสฺส จ กมฺมวาจาโย สาเวตฺวาว กาตพฺพํ, อปโลกนกมฺมาทิวเสน น กาตพฺพนฺติ อยเมตฺถ สเงฺขโปฯ

วิตฺถารโต ปน อิมานิ จตฺตาริ กมฺมานิ ‘‘กติหากาเรหิ วิปชฺชนฺตี’’ติอาทินา นเยน ปริวาราวสาเน กมฺมวเคฺค เอเตสํ วินิจฺฉโย อาคโตเยวฯ ยํ ปน ตตฺถ อนุตฺตานํ, ตํ กมฺมวเคฺคเยว วณฺณยิสฺสามฯ เอวญฺหิ สติ น อฏฺฐาเน วณฺณนา ภวิสฺสติ, อาทิโต ปฏฺฐาย จ ตสฺส ตสฺส กมฺมสฺส วิญฺญาตตฺตา สุวิเญฺญยฺย ภวิสฺสติฯ

๒๑๖. วิวาทาธิกรณสฺส กึ มูลนฺติอาทีนิ ปาฬิวเสเนว เวทิตพฺพานิฯ

๒๒๐. “วิวาทาธิกรณํ สิยา กุสล”นฺติอาทีสุ เยน วิวทนฺติ, โส จิตฺตุปฺปาโท วิวาโท, สมเถหิ จ อธิกรณียตาย อธิกรณนฺติ เอวมาทินา นเยน อโตฺถ ทฏฺฐโพฺพฯ

๒๒๒. อาปตฺตาธิกรณํ สิยา อกุสลํ สิยา อพฺยากตํ, นตฺถิ อาปตฺตาธิกรณํ กุสลนฺติ เอตฺถ สนฺธาย ภาสิตวเสน อโตฺถ เวทิตโพฺพฯ ยสฺมิญฺหิ ปถวิขณนาทิเก อาปตฺตาธิกรเณ กุสลจิตฺตํ องฺคํ โหติ, ตสฺมึ สติ น สกฺกา วตฺตุํ ‘‘นตฺถิ อาปตฺตาธิกรณํ กุสล’’นฺติ, ตสฺมา นยิทํ องฺคปฺปโหนกจิตฺตํ สนฺธาย วุตฺตํฯ อิทํ ปน สนฺธาย วุตฺตํฯ ยํ ตาว อาปตฺตาธิกรณํ โลกวชฺชํ, ตํ เอกนฺตโต อกุสลเมว, ตตฺถ ‘‘สิยา อกุสล’’นฺติ วิกโปฺป นตฺถิฯ ยํ ปน ปณฺณตฺติวชฺชํ, ตํ ยสฺมา สญฺจิจฺจ ‘‘อิมํ อาปตฺตึ วีติกฺกมามี’’ติ วีติกฺกมนฺตเสฺสว อกุสลํ โหติ, อสญฺจิจฺจ ปน กิญฺจิ อชานนฺตสฺส สหเสยฺยาทิวเสน อาปชฺชโต อพฺยากตํ โหติ, ตสฺมา ตตฺถ สญฺจิจฺจาสญฺจิจฺจวเสน อิมํ วิกปฺปภาวํ สนฺธาย อิทํ วุตฺตํ – ‘‘อาปตฺตาธิกรณํ สิยา อกุสลํ, สิยา อพฺยากตํ, นตฺถิ อาปตฺตาธิกรณํ กุสล’’นฺติฯ

สเจ ปน ‘‘ยํ กุสลจิโตฺต อาปชฺชติ, อิทํ วุจฺจติ อาปตฺตาธิกรณํ กุสล’’นฺติ วเทยฺย, อจิตฺตกานํ ปน เอฬกโลมปทโสธมฺมาทิสมุฏฺฐานานมฺปิ กุสลจิตฺตํ อาปเชฺชยฺย, น จ ตตฺถ วิชฺชมานมฺปิ กุสลจิตฺตํ อาปตฺติยา องฺคํฯ กายวจีวิญฺญตฺติวเสน ปน จลิตปฺปวตฺตานํ กายวาจานํ อญฺญตรเมว องฺคํ, ตญฺจ รูปกฺขนฺธปริยาปนฺนตฺตา อพฺยากตนฺติฯ

ยํ ชานโนฺตติอาทิมฺหิ ปน อยมโตฺถ – ยํ จิตฺตํ อาปตฺติยา องฺคํ โหติ, เตน วตฺถุํ ชานโนฺต ‘‘อิทํ วีติกฺกมามี’’ติ จ วีติกฺกมากาเรน สทฺธึ ชานโนฺต สญฺชานโนฺต วีติกฺกมเจตนาวเสน เจเตตฺวา ปกเปฺปตฺวา อุปกฺกมวเสน มทฺทโนฺต อภิวิตริตฺวา นิราสงฺกจิตฺตํ เปเสตฺวา ยํ อาปตฺตาธิกรณํ วีติกฺกมํ อาปชฺชติ, ตสฺส เอวํ วีติกฺกมโต โย วีติกฺกโม, อิทํ วุจฺจติ ‘‘อาปตฺตาธิกรณํ อกุสล’’นฺติฯ

อพฺยากตวาเรปิ ยํ จิตฺตํ อาปตฺติยา องฺคํ โหติ, ตสฺส อภาเวน อชานโนฺต วีติกฺกมากาเรน จ สทฺธึ อชานโนฺต อสญฺชานโนฺต อาปตฺติองฺคภูตาย วีติกฺกมเจตนาย อภาเวน อเจเตตฺวา สญฺจิจฺจ มทฺทนสฺส อภาเวน อนภิวิตริตฺวา นิราสงฺกจิตฺตํ อเปเสตฺวา ยํ อาปตฺตาธิกรณํ วีติกฺกมํ อาปชฺชติ, ตสฺส เอวํ วีติกฺกมโต โย วีติกฺกโม, อิทํ วุจฺจติ ‘‘อาปตฺตาธิกรณํ อพฺยากต’’นฺติฯ

๒๒๔. อยํ วิวาโท โน อธิกรณนฺติอาทีสุ สมเถหิ อธิกรณียตาย อภาวโต โนอธิกรณนฺติ เอวมโตฺถ เวทิตโพฺพฯ

อธิกรณกถา นิฏฺฐิตาฯ

อธิกรณวูปสมนสมถกถา

๒๒๘. ยาวติกา จ ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตาติ เอตฺถ จตุวคฺคกรเณ กเมฺม จตฺตาโร, ปญฺจวคฺคกรเณ ปญฺจ, ทสวคฺคกรเณ ทส, วีสติวคฺคกรเณ วีสติ ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตาติ เวทิตพฺพาฯ

๒๓๐. **สุปริคฺคหิต**นฺติ สุฏฺฐุ ปริคฺคหิตํ กตฺวา สมฺปฏิจฺฉิตพฺพํฯ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา จ ปน ‘‘อชฺช ภณฺฑกํ โธวาม, อชฺช ปตฺตํ ปจาม, อเชฺชโก ปลิโพโธ อตฺถี’’ติ มานนิคฺคหตฺถาย กติปาหํ อติกฺกาเมตพฺพํฯ

๒๓๑. **อนนฺตานิ เจว ภสฺสานิ ชายนฺตี**ติ อปริมาณานิ อิโต จิโต จ วจนานิ อุปฺปชฺชนฺติฯ ‘‘*ภาสานี*’’ติปิ ปาโฐ, อยเมวโตฺถฯ **อุพฺพาหิกาย สมฺมนฺนิตโพฺพ**ติ อปโลเกตฺวา วา สมฺมนฺนิตโพฺพ ปรโต วุตฺตาย ญตฺติทุติยาย วา กมฺมวาจายฯ เอวํ สมฺมเตหิ ปน ภิกฺขูหิ วิสุํ วา นิสีทิตฺวา ตสฺสาเยว วา ปริสาย ‘‘อเญฺญหิ อสมฺมเตหิ น กิญฺจิ กเถตพฺพ’’นฺติ สาเวตฺวา ตํ อธิกรณํ วินิจฺฉิตพฺพํฯ

๒๓๓. **ตตฺราสฺสา**ติ ตสฺสํ ปริสติ ภเวยฺยฯ **เนว สุตฺตํ อาคต**นฺติ น มาติกา อาคตาฯ **โน สุตฺตวิภโงฺค**ติ วินโยปิ น ปคุโณฯ **พฺยญฺชนจฺฉายาย อตฺถํ ปฏิพาหตี**ติ พฺยญฺชนมตฺตเมว คเหตฺวา อตฺถํ ปฏิเสเธติฯ ชาตรูปรชตเขตฺตวตฺถุปฏิคฺคหณาทีสุ วินยธเรหิ ภิกฺขูหิ อาปตฺติยา การิยมาเน ทิสฺวา ‘‘กึ อิเม อาปตฺติยา กาเรถ, ‘นนุ ชาตรูปรชตปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหตี’ติ เอวํ สุเตฺต ปฏิวิรติมตฺตเมว วุตฺตํ, นตฺถิ เอตฺถ อาปตฺตี’’ติ วทติฯ อปโร ธมฺมกถิโก สุตฺตสฺส อาคตตฺตา โอลเมฺพตฺวา นิวาเสนฺตานํ อาปตฺติยา อาโรปิยมานาย ‘‘กึ อิเมสํ อาปตฺตึ โรเปถ, ‘นนุ ปริมณฺฑลํ นิวาเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียา’ติ เอวํ สิกฺขากรณมตฺตเมเวตฺถ วุตฺตํ, นตฺถิ เอตฺถ อาปตฺตี’’ติ วทติฯ

๒๓๔. **ยถา พหุตรา ภิกฺขู**ติ เอตฺถ เอเกนปิ อธิกา พหุตราว โก ปน วาโท ทฺวีหิ ตีหีติฯ

อธิกรณวูปสมนสมถกถา นิฏฺฐิตาฯ

ติวิธสลากคฺคาหกถา

๒๓๕. **สญฺญตฺติยา**ติ สญฺญาปนตฺถายฯ **คูฬฺหก**นฺติอาทีสุ อลชฺชุสฺสนฺนาย ปริสาย คูฬฺหโก สลากคฺคาโห กาตโพฺพ, ลชฺชุสฺสนฺนาย ปริสาย วิวฏโก, พาลุสฺสนฺนาย สกณฺณชปฺปโกฯ **วณฺณาวณฺณาโย กตฺวา**ติ ธมฺมวาทีนญฺจ อธมฺมวาทีนญฺจ สลากาโย นิมิตฺตสญฺญํ อาโรเปตฺวา อญฺญมญฺญํ วิสภาคา กาตพฺพาฯ ตโต ตา สพฺพาปิ จีวรโภเค กตฺวา วุตฺตนเยน คาเหตพฺพาฯ **ทุคฺคโหติ ปจฺจุกฺกฑฺฒิตพฺพ**นฺติ ‘‘ทุคฺคหิตา สลากาโย’’ติ วตฺวา ปุน คเหตฺวา ยาวตติยํ คาเหตพฺพาฯ **สุคฺคโหติ สาเวตพฺพ**นฺติ เอกสฺมิมฺปิ ธมฺมวาทิมฺหิ อติเรกชาเต ‘‘สุคฺคหิตา สลากาโย’’ติ สาเวตพฺพํฯ ยถา จ เต ธมฺมวาทิโน วทนฺติ ตถา ตํ อธิกรณํ วูปสเมตพฺพนฺติฯ อถ ยาวตติยมฺปิ อธมฺมวาทิโนว พหุตรา โหนฺติ, อชฺช ‘‘อกาโล, เสฺว ชานิสฺสามา’’ติ วุฏฺฐหิตฺวา อลชฺชีนํ ปกฺขเภทตฺถาย ธมฺมวาทิปกฺขํ ปริเยสิตฺวา ปุนทิวเส สลากคฺคาโห กาตโพฺพฯ อยํ คูฬฺหโก สลากคฺคาโหฯ

สกณฺณชปฺปเก ปน **คหิเต วตฺตโพฺพ**ติ เอตฺถ สเจ สงฺฆเตฺถโร อธมฺมวาทิสลากํ คณฺหาติ, โส เอวํ อวโพเธตโพฺพ – ‘‘ภเนฺต, ตุเมฺห มหลฺลกา วโยอนุปฺปตฺตา, ตุมฺหากํ เอตํ น ยุตฺตํ, อยํ ปน ธมฺมวาทิสลากา’’ติ อสฺส อิตรา สลากา ทเสฺสตพฺพาฯ สเจ โส ตํ คณฺหาติ, ทาตพฺพาฯ อถ เนว อวพุชฺฌติ, ตโต ‘‘มา กสฺสจิ อาโรเจหี’’ติ วตฺตโพฺพฯ เสสํ วุตฺตนยเมวฯ วิวฏโก วิวฏโตฺถเยวฯ

ติวิธสลากคฺคาหกถา นิฏฺฐิตาฯ

ตสฺสปาปิยสิกาวินยกถา

๒๓๘. **ปาราชิกสามนฺตํ วา**ติ เอตฺถ เมถุนธมฺม ปาราชิกสามนฺตํ นาม ทุกฺกฏํ โหติฯ อทินฺนาทานาทีสุ ถุลฺลจฺจยํฯ **นิเพฺพเฐนฺต**นฺติ ‘‘น สรามี’’ติ วจเนน นิเพฺพฐยมานํฯ **อติเวเฐตี**ติ ‘‘อิงฺฆายสฺมา’’ติอาทิวจเนหิ อติเวฐิยติฯ **สรามิ โข อหํ อาวุโส**ติ ปาราชิกปฏิจฺฉาทนตฺถาย เอวํ ปฏิชานาติฯ ปุน เตน อติเวฐิยมาโน ‘‘สรามิ โข’’ติ ปฏิญฺญํ ทตฺวา ‘‘อิทานิ มํ นาเสสฺสนฺตี’’ติ ภเยน **‘‘ทวาย เม’’**ติอาทิมาหฯ เอตสฺส ตสฺสปาปิยสิกากมฺมํ กาตพฺพํฯ สเจ สีลวา ภวิสฺสติ, วตฺตํ ปริปูเรตฺวา ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ลภติ, โน เจ ตถา นาสิตโกว ภวิสฺสติฯ เสสํ สพฺพตฺถ อุตฺตานตฺถเมวาติฯ

ตสฺสปาปิยสิกาวินยกถา นิฏฺฐิตาฯ

สมถกฺขนฺธกวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

๕. ขุทฺทกวตฺถุกฺขนฺธกํ

ขุทฺทกวตฺถุกถา

๒๔๓. ขุทฺทกวตฺถุกฺขนฺธเก – **มลฺลมุฏฺฐิกา**ติ มุฏฺฐิกมลฺลาฯ **คามมุทฺทวา**ติ ฉวิราคมณฺฑนานุยุตฺตา นาคริกมนุสฺสาฯ คามโมทฺทวาติปิ ปาโฐ; เอเสวโตฺถฯ **ถเมฺภ**ติ นฺหานติเตฺถ นิขณิตฺวา ฐปิตตฺถเมฺภฯ

กุเฏฺฏติ อิฏฺฐกาสิลาทารุกุฏฺฏานํ อญฺญตรสฺมิํฯ **อฏฺฏาเน นฺหายนฺตี**ติ เอตฺถ อฏฺฏานํ นาม รุกฺขํ ผลกํ วิย ตเจฺฉตฺวา อฏฺฐปทากาเรน ราชิโย ฉินฺทิตฺวา นฺหานติเตฺถ นิขณนฺติ, ตตฺถ จุณฺณานิ อากิริตฺวา มนุสฺสา กายํ ฆํสนฺติฯ **คนฺธพฺพหตฺถเกนา**ติ นฺหานติเตฺถ ฐปิเตน ทารุมยหเตฺถน, เตน กิร จุณฺณานิ คเหตฺวา มนุสฺสา สรีรํ ฆํสนฺติ ฯ **กุรุวินฺทกสุตฺติยา**ติ กุรุวินฺทกปาสาณจุณฺณานิ ลาขาย พนฺธิตฺวา กตคุฬิกกลาปโก วุจฺจติ, ตํ อุโภสุ อเนฺตสุ คเหตฺวา สรีรํ ฆํสนฺติฯ **วิคฺคยฺห ปริกมฺมํ การาเปนฺตี**ติ อญฺญมญฺญํ สรีเรน สรีรํ ฆํสนฺติฯ **มลฺลกํ** นาม มกรทนฺตเก ฉินฺทิตฺวา มลฺลกมูลสณฺฐาเนน กตํ มลฺลกนฺติ วุจฺจติ, อิทํ คิลานสฺสาปิ น วฏฺฏติฯ

๒๔๔. **อกตมลฺลกํ** นาม ทเนฺต อจฺฉินฺทิตฺวา กตํ, อิทํ อคิลานเสฺสว น วฏฺฏติ; อิฏฺฐกาขณฺฑํ ปน กปาลขณฺฑํ วา วฏฺฏติฯ **อุกฺกาสิก**นฺติ วตฺถวฏฺฏิํ; ตสฺมา นฺหายนฺตสฺส ยสฺส กสฺสจิ นฺหานสาฏกวฏฺฏิยา ปิฏฺฐิํ ฆํสิตุํ วฏฺฏติฯ **ปุถุปาณิก**นฺติ หตฺถปริกมฺมํ วุจฺจติ, ตสฺมา สเพฺพสํ หเตฺถน ปิฏฺฐิปริกมฺมํ กาตุํ วฏฺฏติฯ

๒๔๕. **วลฺลิกา**ติ กณฺณโต นิกฺขนฺตมุโตฺตลมฺพกาทีนํ เอตํ อธิวจนํ; น เกวลญฺจ วลฺลิกาเอว, ยํกิญฺจิ กณฺณปิฬนฺธนํ อนฺตมโส ตาลปณฺณมฺปิ น วฏฺฏติฯ **ปามงฺค**นฺติ ยํกิญฺจิ ปลมฺพกสุตฺตํฯ **กณฺฐสุตฺตก**นฺติ ยํกิญฺจิ คีวูปคอาภรณํฯ **กฏิสุตฺตก**นฺติ ยํกิญฺจิ กฏิปิฬนฺธนํ อนฺตมโสสุตฺตตนฺตุมตฺตมฺปิฯ **โอวฏฺฏิก**นฺติ วลยํฯ **กายูรา**ทีนิ ปากฏาเนว, อกฺขกานํ เหฏฺฐา พาหาภรณํ ยํกิญฺจิ อาภรณํ น วฏฺฏติฯ

๒๔๖. **ทุมาสิกํ วา ทุวงฺคุลํ วา**ติ เอตฺถ สเจ เกสา อโนฺตเทฺวมาเส ทุวงฺคุลํ ปาปุณนฺติ, อโนฺตเทฺวมาเสว ฉินฺทิตพฺพาฯ ทุวงฺคุเลหิ อติกฺกาเมตุํ น วฏฺฏติฯ สเจปิ น ทีฆา, เทฺวมาสโต เอกทิวสมฺปิ อติกฺกาเมตุํ น วฏฺฏติเยว; เอวมยํ อุภเยนปิ อุกฺกฏฺฐปริเจฺฉโทว วุโตฺต, ตโต โอรํ ปน นวฏฺฏนภาโว นาม นตฺถิฯ

โกเจฺฉน โอสเณฺฐนฺตีติ โกเจฺฉน โอลิขิตฺวา สนฺนิสีทาเปนฺติฯ **ผณเกนา**ติ ทนฺตมยาทีสุ เยน เกนจิฯ **หตฺถผณเกนา**ติ หเตฺถเนว ผณกิจฺจํ กโรนฺตา องฺคุลีหิ โอสเณฺฐนฺติฯ **สิตฺถเตลเกนา**ติ มธุสิตฺถกนิยฺยาสาทีสุ เยน เกนจิ จิกฺกเลนฯ **อุทกเตลเกนา**ติ อุทกมิสฺสเกน เตเลนฯ มณฺฑนตฺถาย สพฺพตฺถ ทุกฺกฏํ, อุทฺธโลเมน ปน อนุโลมนิปาตนตฺถํ หตฺถํ เตเมตฺวา สีสํ ปุญฺฉิตพฺพํฯ อุณฺหาภิตตฺตรชสิรานมฺปิ อลฺลหเตฺถน ปุญฺฉิตุํ วฏฺฏติฯ

๒๔๗. **น ภิกฺขเว อาทาเส วา อุทกปเตฺต วา**ติ เอตฺถ กํสปตฺตาทีนิปิ เยสุ มุขนิมิตฺตํ ปญฺญายติ, สพฺพานิ อาทาสสงฺขเมว คจฺฉนฺติฯ กญฺชิยาทีนิปิ จ อุทกปตฺตสงฺขเมวฯ ตสฺมา ยตฺถ กตฺถจิ โอโลเกนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ **อาพาธปจฺจยา**ติ ‘‘สณฺฉวิ นุ โข เม วโณ, อุทาหุ น ตาวา’’ติ ชานนตฺถํ; ‘‘ชิโณฺณ นุ โขมฺหิ โน’’ติ เอวํ อายุสงฺขารํ โอโลกนตฺถมฺปิ วฏฺฏตีติ วุตฺตํฯ

มุขํ อาลิมฺปนฺตีติ วิปฺปสนฺนฉวิราคกเรหิ มุขาเลปเนหิ อาลิมฺปนฺติฯ **อุมฺมเทฺทนฺตี**ติ นานาอุมฺมทฺทเนหิ อุมฺมเทฺทนฺติฯ **จุเณฺณนฺตี**ติ มุขจุณฺณเกน มเกฺขนฺติฯ **มโนสิลิกาย มุขํ ลเญฺฉนฺตี**ติ มโนสิลาย ติลกาทีนิ ลญฺฉนานิ กโรนฺติ, ตานิ หริตาลาทีหิปิ น วฏฺฏนฺติเยวฯ **องฺคราคา**ทโย ปากฏาเยวฯ สพฺพตฺถ ทุกฺกฏํฯ

๒๔๘. น ภิกฺขเว นจฺจํ วาติอาทีสุ ยํกิญฺจิ นจฺจํ อนฺตมโส โมรนจฺจมฺปิ ทสฺสนาย คจฺฉนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ สยมฺปิ นจฺจนฺตสฺส วา นจฺจาเปนฺตสฺส วา ทุกฺกฏเมวฯ **คีตมฺปิ** ยํกิญฺจิ นฏคีตํ วา สาธุคีตํ วา อนฺตมโส ทนฺตคีตมฺปิ ‘‘ยํ คายิสฺสามา’’ติ ปุพฺพภาเค โอกูชนฺตา กโรนฺติ, เอตมฺปิ น วฏฺฏติฯ สยํ คายนฺตสฺสาปิ คายาเปนฺตสฺสาปิ ทุกฺกฏเมวฯ **วาทิตมฺปิ** ยํกิญฺจิ น วฏฺฏติฯ ยํ ปน นิฏฺฐุภโนฺต วา สาสเงฺก วา ฐิโต อจฺฉริกํ วา โผเฏติ , ปาณิํ วา ปหรติ, ตตฺถ อนาปตฺติฯ สพฺพํ อนฺตราราเม ฐิตสฺส ปสฺสโต อนาปตฺติฯ ‘‘ปสฺสิสฺสามี’’ติ วิหารโต วิหารํ คจฺฉนฺตสฺส อาปตฺติเยวฯ อาสนสาลาย นิสิโนฺน ปสฺสติ, อนาปตฺติฯ ‘‘ปสฺสิสฺสามี’’ติ อุฎฺฐหิตฺวา คจฺฉโต อาปตฺติฯ วีถิยํ ฐตฺวา คีวํ ปริวเตฺตตฺวา ปสฺสโตปิ อาปตฺติเยวฯ

๒๔๙. สรกุตฺตินฺติ สรกิริยํฯ **ภโงฺค โหตี**ติ อลทฺธํ อุปฺปาเทตุํ น สโกฺกติ; ลทฺธํ สมาปชฺชิตุํฯ **ปจฺฉิมา ชนตา**ติ อมฺหากํ อาจริยาปิ อุปชฺฌายาปิ เอวํ คายิํสูติ ปจฺฉิโม ชโน ทิฏฺฐานุคติํ อาปชฺชติ; ตเถว คายติฯ **น ภิกฺขเว อายตเกนา**ติ เอตฺถ อายตโก นาม ตํ ตํ วตฺตํ ภินฺทิตฺวา อกฺขรานิ วินาเสตฺวา ปวโตฺตฯ ธเมฺม ปน สุตฺตนฺตวตฺตํ นาม อตฺถิ, ชาตกวตฺตํ นาม อตฺถิ, คาถาวตฺตํ นาม อตฺถิ, ตํ วินาเสตฺวา อติทีฆํ กาตุํ น วฏฺฏติฯ จตุรเสฺสน วเตฺตน ปริมณฺฑลานิ ปทพฺยญฺชนานิ ทเสฺสตพฺพานิฯ **สรภญฺญ**นฺติ สเรน ภณนํฯ สรภเญฺญ กิร ตรงฺควตฺตโธตก วตฺตคลิตวตฺตาทีนิ ทฺวตฺติํส วตฺตานิ อตฺถิฯ เตสุ ยํ อิจฺฉติ, ตํ กาตุํ ลภติฯ สเพฺพสํ ปทพฺยญฺชนํ อวินาเสตฺวา วิการํ อกตฺวา สมณสารุเปฺปน จตุรเสฺสน นเยน ปวตฺตนํเยว ลกฺขณํฯ

พาหิรโลมิํ อุณฺณินฺติ อุณฺณโลมานิ พหิ กตฺวา อุณฺณปาวารํ ปารุปนฺติ; ตถาธาเรนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ โลมานิ อโนฺต กตฺวา ปารุปิตุํ วฏฺฏติฯ **สมณกปฺปกถา** ภูตคามสิกฺขาปทวณฺณนายํ วุตฺตาฯ

๒๕๑. น ภิกฺขเว อตฺตโน องฺคชาตนฺติ องฺคชาตํ ฉินฺทนฺตเสฺสว ถุลฺลจฺจยํฯ อญฺญํ ปน กณฺณนาสาองฺคุลิอาทิํ ยํกิญฺจิ ฉินฺทนฺตสฺส ตาทิสํ วา ทุกฺขํ อุปฺปาเทนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ อหิกีฏทฏฺฐาทีสุ ปน อญฺญอาพาธปจฺจยา วา โลหิตํ วา โมเจนฺตสฺส ฉินฺทนฺตสฺส วา อนาปตฺติฯ

๒๕๒. จนฺทนคณฺฐิ อุปฺปนฺนา โหตีติ จนฺทนฆฏิกา อุปฺปนฺนา โหติฯ โส กิร อุทฺธญฺจ อโธ จ ชาลานิ ปริกฺขิปาเปตฺวา คงฺคาย นทิยา กีฬติ, ตสฺส นทีโสเตน วุยฺหมานา จนฺทนคณฺฐิ อาคนฺตฺวา ชาเล ลคฺคา, ตมสฺส ปุริสา อาหริตฺวา อทํสุ; เอวํ สา อุปฺปนฺนา โหติฯ **อิทฺธิปาฏิหาริย**นฺติ เอตฺถ วิกุพฺพนิทฺธิปาฏิหาริยํ ปฏิกฺขิตฺตํ, อธิฏฺฐานิทฺธิ ปน อปฺปฏิกฺขิตฺตาติ เวทิตพฺพาฯ

น ภิกฺขเว โสวณฺณมโย ปโตฺตติอาทีสุ สเจปิ คิหี ภตฺตเคฺค สุวณฺณตฏฺฏิกาทีสุ พฺยญฺชนํ กตฺวา อุปนาเมนฺติ, อามสิตุมฺปิ น วฏฺฏติฯ ผลิกมยกาจมยกํสมยานิ ปน ตฏฺฏิกาทีนิ ภาชนานิ ปุคฺคลิกปริโภเคเนว น วฏฺฏนฺติ, สงฺฆิกปริโภเคน วา คิหิวิกฏานิ วา วฏฺฏนฺติฯ ‘‘ตมฺพโลหมโยปิ ปโตฺตว น วฏฺฏติ, ถาลกํ ปน วฏฺฏตี’’ติ อิทํ สพฺพํ กุรุนฺทิยํ วุตฺตํฯ **มณิมโย**ติ เอตฺถ ปน อินฺทนีลาทิมณิมโย วุโตฺตฯ **กํสมโย**ติ เอตฺถ วฏฺฏโลหมโยปิ สงฺคหิโตฯ

๒๕๓. **ลิขิตุ**นฺติ ตนฺกรณตฺถาเยตํ วุตฺตํฯ **ปกติมณฺฑล**นฺติ มกรทนฺตจฺฉินฺนกมณฺฑลเมวฯ

๒๕๔. **อาวฏฺฏิตฺวา**ติ อญฺญมญฺญํ ปหริตฺวาฯ **ปตฺตาธารก**นฺติ เอตฺถ ‘‘ทนฺตวลฺลิเวตฺตาทีหิ กเต ภูมิอาธารเก ตโย, ทารุอาธารเก เทฺว ปเตฺต อุปรูปริ ฐเปตุํ วฏฺฏตี’’ติ กุรุนฺทิยํ วุตฺตํฯ มหาอฏฺฐกถายํ ปน วุตฺตํ – ‘‘ภูมิอาธารเก ติณฺณํ ปตฺตานํ อโนกาโส, เทฺว ฐเปตุํ วฏฺฏติฯ ทารุอาธารกทณฺฑาธารเกสุปิ สุสชฺชิเตสุ เอเสว นโยฯ ภมโกฏิสทิโส ปน ทารุอาธารโก ตีหิ ทณฺฑเกหิ พโทฺธ ทณฺฑกาธาโร จ เอกสฺสปิ ปตฺตสฺส อโนกาโส, ตตฺถ ฐเปตฺวาปิ หเตฺถน คเหตฺวา เอว นิสีทิตพฺพํฯ ภูมิยํ ปน นิกฺกุชฺชิตฺวา เอกเมว ฐเปตพฺพ’’นฺติฯ

มิฑฺฒเนฺตติ อาลินฺทกมิฑฺฒิกาทีนํ อเนฺตฯ สเจ ปน ปริวเตฺตตฺวา ตเตฺถว ปติฏฺฐาติ, เอวรูปาย วิตฺถิณฺณาย มิฑฺฒิยา ฐเปตุํ วฏฺฏติฯ **ปริภณฺฑเนฺต**ติ พาหิรปเสฺส กตาย ตนุกมิฑฺฒิกาย อเนฺตฯ มิฑฺฒิยํ วุตฺตนเยเนเวตฺถาปิ วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ

โจฬกนฺติ ยํ ปตฺถริตฺวา ปโตฺต ฐปียติ; ตสฺมิํ ปน อสติ กฏสารเก วา ตฏฺฏิกาย วา มตฺติกาปริภณฺฑกตาย ภูมิยา วา ยตฺถ น ทุสฺสติ, ตถารูปาย วาลิกาย วา ฐเปตุํ วฏฺฏติฯ ปํสุรชาทีสุ ปน ขรภูมิยํ วา ฐเปนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ **ปตฺตมาฬกํ** อิฏฺฐกาหิ วา ทารูหิ วา กาตุํ วฏฺฏติ ฯ **ปตฺตกุโณฺฑลิกา**ติ มหามุขกุณฺฑสณฺฐานา ภณฺฑกุกฺขลิกา วุจฺจติฯ **โย ลเคฺคยฺยา**ติ ยตฺถ กตฺถจิ ลเคฺคนฺตสฺส ทุกฺกฏเมวฯ จีวรวํเสปิ พนฺธิตฺวา ฐเปตุํ น วฏฺฏติฯ ภณฺฑกฏฺฐปนตฺถเมว วา กตํ โหตุ นิสีทนสยนตฺถํ วา ยตฺถ กตฺถจิ มเญฺจ วา ปีเฐ วา ฐเปนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, อเญฺญน ปน ภณฺฑเกน สทฺธิํ พนฺธิตฺวา ฐเปตุํ วฏฺฏติฯ อฏฺฏนิยํ พนฺธิตฺวา โอลเมฺพตุํ วา วฏฺฏติ, พนฺธิตฺวาปิ อุปริ ฐเปตุํ น วฏฺฏติเยวฯ สเจ ปน มโญฺจ วา ปีฐํ วา อุกฺขิปิตฺวา จีวรวํสาทีสุ อฏฺฏกฉเนฺนน ฐปิตํ โหติ, ตตฺถ ฐเปตุํ วฏฺฏติฯ อํสวทฺธนเกน อํสกูเฏ ลเคฺคตฺวา อเงฺก ฐเปตุํ วฏฺฏติฯ ฉเตฺต ภตฺตปูโรปิ อํสกูเฏ ลคฺคิตปโตฺตปิ ฐเปตุํ น วฏฺฏติ, ภณฺฑเกน ปน สทฺธิํ พนฺธิตฺวา วา อฏฺฏกํ กตฺวา วา ฐปิเต โย โกจิ ฐเปตุํ วฏฺฏติฯ

๒๕๕. **ปตฺตหเตฺถนา**ติ เอตฺถ น เกวลํ ยสฺส ปโตฺต หเตฺถ, โส เอว ปตฺตหโตฺถ, น เกวลญฺจ กวาฏเมว ปณาเมตุํ น ลภติ; อปิจ โข ปน หเตฺถ วา ปิฏฺฐิปาเท วา ยตฺถ กตฺถจิ สรีราวยเว ปตฺตสฺมิํ สติ หเตฺถน วา ปาเทน วา สีเสน วา เยน เกนจิ สรีราวยเวน กวาฏํ วา ปณาเมตุํ ฆฏิกํ วา อุกฺขิปิตุํ สูจิํ วา กุญฺจิกาย อปาปุริตุํ น ลภติฯ อํสกูเฏ ปน ปตฺตํ ลเคฺคตฺวา ยถาสุขํ อวาปุริตุํ ลภติฯ

ตุมฺพกฏาหนฺติ ลาพุกฏาหํ วุจฺจติ, ตํ ปริหริตุํ น วฏฺฏติฯ ลภิตฺวา ปน ตาวกาลิกํ ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ ฆฏิกฏาเหปิ เอเสว นโยฯ **ฆฏิกฏาห**นฺติ ฆฏิกปาลํฯ **อภุํ เม**ติ อุตฺราสวจนเมตํฯ **สพฺพปํสุกูลิเกนา**ติ เอตฺถ จีวรญฺจ มญฺจปีฐญฺจ ปํสุกูลํ วฏฺฏติ, อโชฺฌหรณียํ ปน ทินฺนกเมว คเหตพฺพํฯ

จลกานีติ จเพฺพตฺวา อปวิทฺธามิสานิฯ **อฏฺฐิกานี**ติ มจฺฉมํสอฏฺฐิกานิฯ **อุจฺฉิโฏฺฐทก**นฺติ มุขวิกฺขาลโนทกํฯ เอเตสุ ยํกิญฺจิ ปเตฺตน นีหรนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ ปตฺตํ ปฏิคฺคหํ กตฺวา หตฺถํ โธวิตุมฺปิ น ลภติฯ หตฺถโธตปาทโธตอุทกมฺปิ ปเตฺต อากิริตฺวา นีหริตุํ น วฏฺฏติฯ อนุจฺฉิฏฺฐํ สุทฺธปตฺตํ อุจฺฉิฏฺฐหเตฺถน คณฺหิตุํ น วฏฺฏติ, วามหเตฺถน ปเนตฺถ อุทกํ อาสิญฺจิตฺวา เอกํ อุทกคณฺฑุสํ คเหตฺวา อุจฺฉิฏฺฐหเตฺถน คณฺหิตุํ วฏฺฏติฯ เอตฺตาวตาปิ หิ โส อุจฺฉิฏฺฐปโตฺต โหติ, หตฺถํ ปน พหิ อุทเกน วิกฺขาเลตฺวา คเหตุํ วฏฺฏติฯ มจฺฉมํสผลาผลาทีนิ ขาทโนฺต ยํ ตตฺถ

อฎฺฐึ วา จลกํ วา ฉฑฺฑตุกาโม โหติ, ตํ ปเตฺต ฐเปตุํ น ลภติฯ ยํ ปน ปฏิขาทิตุกาโม โหติ, ตํ ปเตฺต ฐเปตุํ ลภติฯ อฎฺฐิกกณฺฎกาทีนิ ตเตฺถว กตฺวา หเตฺถน ลุญฺจิตฺวา ขาทิตุํ วฎฺฎติฯ มุขโต นีหฎํ ปน ยํกิญฺจิ ปุน ขาทิตุกาโม โหติ, ตํ ปเตฺต ฐเปตุํ น ลภติฯ สิงฺคิเวรนาฬิเกรขณฺฑานิ ฑํสิตฺวา ปุน ฐเปตุํ ลภติฯ

๒๕๖. **นมตก**นฺติ สตฺถกเวฐนกํ ปิโลติกขณฺฑํฯ **ทณฺฑสตฺถก**นฺติ ปิปฺผลกํ วา อญฺญมฺปิ วา ยํกิญฺจิ ทณฺฑํ โยเชตฺวา กตสตฺถกํฯ

กณฺณกิตา โหนฺตีติ มลคฺคหิตา โหนฺติฯ **กิเณฺณน ปูเรตุ**นฺติ กิณฺณจุเณฺณน ปูเรตุํฯ **สตฺตุยา**ติ หลิทฺทิมิสฺสเกน ปิฎฺฐจุเณฺณนฯ **สริตก**นฺติ ปาสาณจุณฺณํ วุจฺจติ; เตน ปูเรตุํ อนุชานามีติ อโตฺถฯ **มธุสิตฺถเกน สาเรตุ**นฺติ มธุสิตฺถเกน มเกฺขตุํฯ **สริตกํ ปริภิชฺชตี**ติ ตํ มกฺขิตมธุสิตฺถกํ ภิชฺชติฯ **สริตสิปาฎิก**นฺติ มธุสิตฺถกปิโลติกํ; สตฺถโกสกสิปาฎิยา ปน สริตสิปาฎิกาย อนุโลมาติ กุรุนฺทิยํ วุตฺตํฯ **กถิน**นฺติ นิเสฺสณิมฺปิ ตตฺถ อตฺถริตพฺพกฎสารกกิลญฺชานํ อญฺญตรมฺปิฯ **กถินรชฺชุ**นฺติ ยาย ทุปฎฺฎจีวรํ สิพฺพนฺตา กถิเน จีวรมฺปิ พนฺธนฺติฯ **กถินํ นปฺปโหตี**ติ ทีฆสฺส ภิกฺขุโน ปมาเณน กตํ กถินํ; ตตฺถ รสฺสสฺส ภิกฺขุโน จีวรํ ปตฺถริยมานํ นปฺปโหติ, อโนฺตเยว โหติ; ทณฺฑเก น ปาปุณาตีติ อโตฺถฯ **ทณฺฑกถิน**นฺติ ตสฺส มเชฺฌ อิตรสฺส ภิกฺขุโน ปมาเณน อญฺญํ นิเสฺสณึ พนฺธิตุํ อนุชานามีติ อโตฺถฯ

พิทลกนฺติ ทณฺฑกถินปฺปมาเณน กฎสารกสฺส ปริยเนฺต ปฎิสํหริตฺวา ทุคุณกรณํฯ **สลาก**นฺติ ทุปฎฺฎจีวรสฺส อเนฺตเร ปเวสนสลากํฯ **วินนฺธนรชฺชุ**นฺติ มหานิเสฺสณิยา สทฺธึ ขุทฺทกํ นิเสฺสณึ วินนฺธิตุํ รชฺชุํฯ **วินนฺธนสุตฺต**นฺติ ขุทฺทกนิเสฺสณิยา จีวรํ วินนฺธิตุํ สุตฺตกํฯ **วินนฺธิตฺวา จีวรํ สิเพฺพตุ**นฺติ เตน สุตฺตเกน ตตฺถ จีวรํ วินนฺธิตฺวา สิพฺพิตุํฯ **วิสมา โหนฺตี**ติ กาจิ ขุทฺทกา โหนฺติ, กาจิ มหนฺตาฯ **กฬิมฺภก**นฺติ ปมาณสญฺญากรณํ ยํกิญฺจิ ตาลปณฺณาทึฯ **โมฆสุตฺตก**นฺติ วฑฺฒกีนํ ทารูสุ กาฬสุเตฺตน วิย หลิทฺทิสุเตฺตน สญฺญากรณํ ฯ **องฺคุลิยา ปฎิคฺคณฺหนฺตี**ติ สูจิมุขํ องฺคุลิยา ปฎิจฺฉนฺติฯ **ปฎิคฺคห**นฺติ องฺคุลิโกสกํฯ

๒๕๗. **อาเวสนวิตฺถกํ** นาม ยํกิญฺจิ ปาติจโงฺกฎกาทิฯ **อุจฺจวตฺถุก**นฺติ ปํสุํ อากิริตฺวา อุจฺจวตฺถุกํ กาตุํ อนุชานามีติ อโตฺถฯ **โอคุเมฺผตฺวา อุลฺลิตฺตาวลิตฺตํ กาตุ**นฺติ ฉทนํ โอธุนิตฺวา ฆนทณฺฑกํ กตฺวา อโนฺต เจว พหิ จ มตฺติกาย ลิมฺปิตุนฺติ อโตฺถฯ **โคฆํสิกายา**ติ เวฬุํ วา รุกฺขทณฺฑํ วา อโนฺตกตฺวา เตน สทฺธึ สงฺฆริตุนฺติ อโตฺถฯ **พนฺธนรชฺชุ**นฺติ ตถา สงฺฆริตสฺส พนฺธนรชฺชุํฯ

๒๕๘. **กฎจฺฉุปริสฺสาวนํ** นาม ตีสุ ทณฺฑเกสุ วินนฺธิตฺวา กตํฯ

๒๕๙. **โย น ทเทยฺยา**ติ อปริสฺสาวนกเสฺสว โย น ททาติ, ตสฺส อาปตฺติฯ โย ปน อตฺตโน หเตฺถ ปริสฺสาวเน วิชฺชมาเนปิ ยาจติ, ตสฺส น อกามา ทาตพฺพํฯ **ทณฺฑปริสฺสาวน**นฺติ รชกานํ ขารปริสฺสาวนํ วิย จตูสุ ปาเทสุ พทฺธนิเสฺสณิกาย สาฎกํ พนฺธิตฺวา มเชฺฌทณฺฑเก อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํ, ตํ อุโภปิ โกฎฺฐาเส ปูเรตฺวา ปริสฺสวติฯ **โอตฺถรกํ** นาม ยํ อุทเก โอตฺถริตฺวา ฆฎเกน อุทกํ คณฺหนฺติ, ตญฺหิ จตูสุ ทณฺฑเกสุ วตฺถํ พนฺธิตฺวา อุทเก จตฺตาโร ขาณุเก นิขณิตฺวา เตสุ พนฺธิตฺวา สพฺพปริยเนฺต อุทกโต โมเจตฺวา มเชฺฌ โอตฺถริตฺวา ฆเฎน อุทกํ คณฺหนฺติฯ **มกสกุฎิกา**ติ จีวรกุฎิกา วุจฺจติฯ

๒๖๐. **อภิสนฺนกายาติ** เสมฺหาทิโทสุสฺสนฺนกายาฯ **อคฺคฬวฏฺฏิ** นาม ทฺวารพาหาย สมปฺปมาโณเยว อคฺคฬตฺถมฺโภ วุจฺจติ, ยตฺถ ตีณิ จตฺตาริ ฉิทฺทานิ กตฺวา สูจิโย เทนฺติฯ **กปิสีสกํ** นาม ทฺวารพาหํ วิชฺฌิตฺวา ตตฺถ ปเวสิโต อคฺคฬปาสโก วุจฺจติฯ **สูจิกาติ** ตตฺถ มชฺเฌ ฉิทฺทํ กตฺวา ปเวสิตาฯ **ฆฏิกาติ** อุปริ โยชิตาฯ **มณฺฑลิกํ กาตุนฺติ** นีจวตฺถุกํ จินิตุํฯ **ธูมเนตฺตนฺติ** ธูมนิกฺขมนฉิทฺทํฯ **วาเสตุนฺติ** คนฺเธน วาเสตุํฯ **อุทกฏฺฐานนฺติ** อุทกตฺถปนฏฺฐานํฯ ตตฺถ ฆเฏน อุทกํ ฐเปตฺวา สราวเกน วฬญฺเชตพฺพํฯ **โกฏฺฐโกติ** ทฺวารโกฏฺฐโกฯ

๒๖๑. **ติโสฺส ปฏิจฺฉาทิโยติ** เอตฺถ ชนฺตาฆรปฏิจฺฉาทิ จ อุทกปฏิจฺฉาทิ จ ปริกมฺมํ กโรนฺตเสฺสว วฏฺฏติ, เสเสสุ อภิวาทนาทีสุ น วฏฺฏติฯ วตฺถปฏิจฺฉาทิ สพฺพกมฺเมสุ วฏฺฏติฯ **อุทกํ น โหตีติ** นฺหาโนทกํ น โหติฯ

๒๖๒. **ตุลนฺติ** ปณฺณิกานํ วิย อุทกอุพฺพาหนกตุลํฯ **กรกฏโก** วุจฺจติ โคเณ วา โยเชตฺวา หเตฺถหิ วา คเหตฺวา ทีฆวรตฺตาทีหิ อากฑฺฒนยนฺตํฯ **จกฺกวฏฺฏกนฺติ** อรหฏฆฏียนฺตํฯ **จมฺมขณฺฑํ** นาม ตุลาย วา กรกฏเก วา โยเชตพฺพกํ จมฺมภาชนํฯ **ปากฏา โหตีติ** อปริกฺขิตฺตา โหติฯ **อุทกปุญฺฉนีติ** ทณฺฑมยาปิ วิสาณมยาปิ ทารุมยาปิ วฏฺฏติ, ตสฺสา อสติ โจฬเกนาปิ อุทกํ ปจฺจุทฺธริตุํ วฏฺฏติฯ

๒๖๓. **อุทกมาติกนฺติ** อุทกสฺส อาคมนมาติกํฯ **นิเลฺลขชนฺตาฆรํ** นาม อาวิทฺธปกฺขปาสกํ วุจฺจติ, โคปานสีนํ อุปริ มณฺฑเล ปกฺขปาสเก ฐเปตฺวา กตกูฏจฺฉทนเสฺสตํ นามํฯ **จาตุมาสํ นิสีทเนนาติ** นิสีทเนน จตฺตาโร มาเส น วิปฺปวสิตพฺพนฺติ อโตฺถฯ

๒๖๔. **ปุปฺผาภิกิเณฺณสูติ** ปุเปฺผหิ สนฺถเตสุฯ **นมตกํ** นาม เอฬกโลเมหิ กตํ อวายิมํ จมฺมขณฺฑปริหาเรน ปริภุญฺชิตพฺพํฯ **อาสิตฺตกูปธานํ** นาม ตมฺพโลเหน วา รชเตน วา กตาย เปฬาย เอตํ อธิวจนํ, ปฏิกฺขิตฺตตฺตา ปน ทารุมยาปิ น วฏฺฏติฯ **มโฬริกาติ** ทณฺฑาธารโก วุจฺจติฯ ยฏฺฐิอาธารกปณฺณาธารกปจฺฉิกปิฏฺฐานิปิ เอเตฺถว ปวิฏฺฐานิฯ อาธารกสเงฺขปคมนโต หิ ปฏฺฐาย ฉิทฺทํ วิทฺธมฺปิ อวิทฺธมฺปิ วฏฺฏติเยวฯ **เอกภาชเนติ** เอตฺถ สเจ เอโก ภิกฺขุ ภาชนโต ผลํ วา ปูวํ วา คเหตฺวา คจฺฉติ, ตสฺมิํ อปคเต อิตรสฺส เสสกํ ภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ อิตรสฺสาปิ ตสฺมิํ ขีเณ ปุน คเหตุํ วฏฺฏติฯ

๒๖๕. **อฑฺฒหเงฺคหีติ** เอตฺถ เอเกเนปิ องฺเคน สมนฺนาคตสฺส อโนฺตสีมาย วา นิสฺสีมํ คนฺตฺวา นทีอาทีสุ วา นิกฺกุชฺชิตุํ วฏฺฏติเยวฯ เอวํ นิกฺกุชฺชิเต ปน ปเตฺต ตสฺส เคเห โกจิ เทยฺยธมฺมํ น คเหตโพฺพ – ‘‘อสุกสฺส เคเห ภิกฺขํ มา คณฺหิตฺถา’’ติ อเญฺญสุ วิหาเรสุปิ เปเสตพฺพํฯ อุกฺกุชฺชนกาเล ปน ยาวตติยํ ยาจาเปตฺวา หตฺถปาสํ วิชหาเปตฺวา ญตฺติทุติยกเมฺมน อุกฺกุชฺชิตโพฺพฯ

๒๖๘. **ปุรกฺขตฺวาติ** อคฺคโต กตฺวาฯ **สํหรนฺตูติ** สํหริยนฺตุฯ **เจลปฏิกนฺติ** เจลสนฺถรํฯ โส กิร ‘‘สเจ อหํ ปุตฺตํ ลจฺฉามิ, อกฺกมิสฺสติ เม ภควา เจลปฏิก’’นฺติ อิมินา อชฺฌาสเยน สนฺถริ, อภโพฺพ เจส ปุตฺตลาภาย; ตสฺมา ภควา น อกฺกมิฯ ยทิ อกฺกเมยฺย, ปจฺฉา ปุตฺตํ อลภโนฺต ‘‘นายํ สพฺพญฺญู’’ติ ทิฏฺฐิํ คเณฺหยฺยฯ อิทํ ตาว ภควโต อนกฺกมเน การณํฯ ยสฺมา ปน ภิกฺขูปิ เย อชานนฺตา อกฺกเมยฺยุํ, เต คิหีนํ ปริภูตา ภเวยฺยุํ; ตสฺมา ภิกฺขู ปริภวโต โมเจตุํ สิกฺขาปทํ ปญฺญเปสิฯ อิทํ สิกฺขาปทปญฺญาปเน การณํฯ

มงฺคลตฺถาย ยาจิยมาเนนาติ อปคตคพฺภา วา โหตุ ครุคพฺภา วา, เอวรูเปสุ ฐาเนสุ มงฺคลตฺถาย ยาจิยมาเนน อกฺกมิตุํ วฏฺฏติฯ **โธตปาทกํ** นาม ปาทโธวนฏฺฐาเน โธเตหิ ปาเทหิ อกฺกมนตฺถาย ปจฺจตฺถรณํ อตฺถตํ โหติ, ตํ อกฺกมิตุํ วฏฺฏติฯ

๒๖๙. **กตกํ** นาม ปทุมกณฺณิกาการํ ปาทฆํสนตฺถํ กณฺฏเก อุฏฺฐาเปตฺวา กตํฯ ตํ วฏฺฏํ วา โหตุ จตุรสฺสาทิเภทํ วา, พาหุลิกานุโยคตฺตา ปฏิกฺขิตฺตเมว, เนว ปฏิคฺคเหตุํ น ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ **สกฺขรา**ติ ปาสาโณ วุจฺจติ; ปาสาณเผณโกปิ วฏฺฏติฯ **วิธูปน**นฺติ วีชนี วุจฺจติ ฯ ตาลวณฺฏํ ปน ตาลปเณฺณหิ วา กตํ โหตุ เวฬุทนฺตวิลีเวหิ วา โมรปิเญฺฉหิ วา จมฺมวิกตีหิ วา สพฺพํ วฏฺฏติฯ **มกสพีชนี** ทนฺตมยวิสาณมยทณฺฑกาปิ วฏฺฏติ, วากมยพีชนิยา เกตกปาโรหกุนฺตาลปณฺณาทิมยาปิ สงฺคหิตาฯ

๒๗๐. **คิลานสฺส ฉตฺต**นฺติ เอตฺถ ยสฺส กายฑาโห วา ปิตฺตโกโป วา โหติ, จกฺขุ วา ทุพฺพลํ, อโญฺญ วา โกจิ อาพาโธ วินา ฉเตฺตน อุปฺปชฺชติ, ตสฺส คาเม วา อรเญฺญ วา ฉตฺตํ วฏฺฏติฯ วเสฺส ปน จีวรคุตฺตตฺถํ วาฬมิคโจรภเยสุ จ อตฺตคุตฺตตฺถมฺปิ วฏฺฏติฯ เอกปณฺณจฺฉตฺตํ ปน สพฺพเตฺถว วฏฺฏติฯ

อสิสฺสาติ อสิ อสฺสฯ **วิโชฺชตลตี**ติ วิโชฺชตติฯ **ทณฺฑสมฺมุติ**นฺติ เอตฺถ ปมาณยุโตฺต จตุหเตฺถเยว ทโณฺฑ สมฺมนฺนิตฺวา ทาตโพฺพฯ ตโต อูนาติริโตฺต วินาปิ สมฺมุติยา สเพฺพสํ วฏฺฏติฯ **สิกฺกา** ปน อคิลานสฺส น วฏฺฏติ, คิลานสฺสาปิ สมฺมนฺนิตฺวาว ทาตพฺพาฯ

๒๗๓. **โรมนฺถกสฺสา**ติ เอตฺถ ฐเปตฺวา โรมนฺถกํ เสสานํ อาคตํ อุคฺคารํ มุเข สนฺธาเรตฺวา คิลนฺตานํ อาปตฺติฯ สเจ ปน อสนฺธาริตเมว ปรคลํ คจฺฉติ, วฏฺฏติฯ

ยํ ทิยฺยมานนฺติ ยํ ทายเกหิ ทิยฺยมานํ ปฏิคฺคหิตภาชนโต พหิ ปติตํ, ตํ ภิกฺขุนา สามํ คเหตฺวา ปริภุญฺชิตุํ อนุชานามีติ อโตฺถฯ อิทํ โภชนวเคฺค วณฺณิตเมวฯ

๒๗๔. **กุปฺปํ กริสฺสามี**ติ สทฺทํ กริสฺสามิฯ นขาทีหิ นขเจฺฉทเนน อาปตฺติ นตฺถิ, อนุรกฺขณตฺถํ ปน นขเจฺฉทนํ อนุญฺญาตํฯ **วีสติมฏฺฐ**นฺติ วีสติปิ นเข ลิขิตมเฏฺฐ การาเปนฺติฯ **มลมตฺต**นฺติ นขโต มลมตฺตํ อปกฑฺฒิตุํ อนุชานามีติ อโตฺถฯ

๒๗๕. **ขุรสิปาฏิก**นฺติ ขุรโกสกํ ฯ **มสฺสุํ กปฺปาเปนฺตี**ติ กตฺตริยา มสฺสุํ เฉทาเปนฺติฯ **มสฺสุํ วฑฺฒาเปนฺตี**ติ มสฺสุํ ทีฆํ กาเรนฺติฯ **โคโลมิก**นฺติ หนุกมฺหิ ทีฆํ กตฺวา ฐปิตํ เอฬกมสฺสุ วุจฺจติฯ **จตุรสฺสก**นฺติ จตุโกณํฯ **ปริมุข**นฺติ อุเร โลมสํหรณํฯ **อฑฺฒทุก**นฺติ อุทเร โลมราชิฏฺฐปนํฯ **อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา**ติ มสฺสุกปฺปาปนาทีสุ สพฺพตฺถ อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ **อาพาธปฺปจฺจยา สมฺพาเธ โลม**นฺติ คณฺฑวณรุธิอาทิอาพาธปฺปจฺจยาฯ **กตฺตริกายา**ติ คณฺฑวณรุธิสีสโรคาพาธปฺปจฺจยาฯ สกฺขราทีหิ นาสิกาโลมคฺคาหาปเน อาปตฺติ นตฺถิฯ อนุรกฺขณตฺถํ ปน สณฺฑาโส อนุญฺญาโตฯ **น ภิกฺขเว ปลิตํ คาหาเปตพฺพ**นฺติ เอตฺถ ยํ ภมุกาย วา นลาเฏ วา ทาฐิกาย วา อุคฺคนฺตฺวา พีภจฺฉํ ฐิตํ, ตาทิสํ โลมํ ปลิตํ วา อปลิตํ วา คาหาเปตุํ วฏฺฏติฯ

๒๗๗. **กํสปตฺถริกา**ติ กํสภณฺฑวาณิชาฯ **พนฺธนมตฺต**นฺติ วาสิกตฺตรยฏฺฐิอาทีนํ พนฺธนมตฺตํฯ

๒๗๘. **น ภิกฺขเว อกายพนฺธเนนา**ติ เอตฺถ อพนฺธิตฺวา นิกฺขมเนฺตน ยตฺถ สรติ, ตตฺถ พนฺธิตพฺพํฯ อาสนสาลาย พนฺธิสฺสามีติ คนฺตุํ วฏฺฏติฯ สริตฺวา ยาว น พนฺธติ, น ตาว ปิณฺฑาย

จริตพฺพํฯ **กลาพุกํ** นาม พหุรชฺชุกํฯ **เทฑฺฒุภกํ** นาม อุทกสปฺปสีสสทิสํฯ **มุรชํ** นาม มุรช วฏฺฏิสณฺฐานํ เวเฐตฺวา กตํฯ **มทฺทวีณํ** นาม ปามงฺคสณฺฐานํฯ อีทิสณฺหิ เอกมฺปิ น วฏฺฏติ, ปเคว พหูนิฯ **ปฏฺฏิกํ สูกรนฺตก**นฺติ เอตฺถ ปกติวีตา วา มจฺฉกณฺฏกวายิมา วา ปฏฺฏิกา วฏฺฏ ติ, เสสา กุญฺชรจฺฉิกาทิเภทา น วฏฺฏนฺติฯ **สูกรนฺตกํ** นาม กุญฺชิกาโกสกสณฺฐานํ โหติฯ เอ กรชฺชุกํ ปน มุทฺทิกกายพนฺธนญฺจ สูกรนฺตกํ อนุโลเมติฯ **อนุชานามิ ภิกฺขเว มุรชํ มทฺทวี ณ**นฺติ อิทํ ทสาสุเยว อนุญฺญาตํ ฯ ปามงฺคทสา เจตฺถ จตุนฺนํ อุปริ น วฏฺฏติฯ **โสภณํ** นาม เวเฐตฺวา มุขวฏฺฏิสิพฺพนํฯ **คุณกํ** นาม มุทิงฺคสณฺฐาเนน สิพฺพนํ; เอวํ สิพฺพิตา หิ อนฺตา ถิรา โหนฺติฯ **ปวนโนฺต**ติ ปาสโนฺต วุจฺจติฯ

๒๘๐. หตฺถิโสณฺฑกํ นาม นาภิมูลโต หตฺถิโสณฺฑสณฺฐานํ โอลมฺพกํ กตฺวา นิวตฺถํ โจฬิกอิตฺถีนํ นิวาสนํ วิยฯ **มจฺฉวาฬกํ** นาม เอกโต ทสนฺตํ เอกโต ปาสนฺตํ โอลเมฺพตฺวา นิ วตฺถํฯ **จตุกณฺณกํ** นาม อุปริ เทฺว, เหฏฺฐโต เทฺวติ เอวํ จตฺตาโร กเณฺณ ทเสฺสตฺวา นิวตฺถํฯ **ตาลวณฺฏกํ** นาม ตาลวณฺฏากาเรน สาฏกํ โอลเมฺพตฺวา นิวาสนํฯ **สตวลิกํ** นาม ทีฆสาฏกํ อเนกกฺขตฺตุํ โอภญฺชิตฺวา โอวฏฺฏิกํ กโรเนฺตน นิวตฺถํ, วามทกฺขิณปเสฺสสุ วา นิรนฺตรํ วลิโย ท เสฺสตฺวา นิวตฺถํฯ สเจ ปน ชาณุโต ปฏฺฐาย เอกา วา เทฺว วา วลิโย ปญฺญายนฺติ, วฏฺฏติฯ

สํเวลฺลิยํ นิวาเสนฺตีติ มลฺลกมฺมการาทโย วิย กจฺฉํ พนฺธิตฺวา นิวาเสนฺติ; เอวํ นิวาเสตุํ คิลานสฺสปิ มคฺคปฺปฏิปนฺนสฺสปิ น วฏฺฏติฯ ยมฺปิ มคฺคํ คจฺฉนฺตา เอกํ วา เทฺว วา โกเณ อุกฺ ขิปิตฺวา อนฺตรวาสกสฺส อุปริ ลเคฺคนฺติ, อโนฺต วา เอกํ กาสาวํ ตถา นิวาเสตฺวา พหิ อปรํ นิวา เสนฺติ, สพฺพํ น วฏฺฏติฯ คิลาโน ปน อโนฺต กาสาวสฺส โอวฏฺฏิกํ ทเสฺสตฺวา อปรํ อุปริ นิวาเสตุํ ลภติฯ อคิลาเนน เทฺว นิวาเสเนฺตน สคุณํ กตฺวา นิวาเสตพฺพานิฯ อิติ ยญฺจ อิธ ปฏิกฺขิตฺตํ, ยญฺจ เสขิยวณฺณนายํ; ตํ สพฺพํ วเชฺชตฺวา นิพฺพิการํ ติมณฺฑลํ ปฏิจฺฉาเทเนฺตน ปริมณฺฑลํ นิ วาเสตพฺพํฯ ยํกิญฺจิ วิการํ กโรโนฺต ทุกฺกฏา น มุจฺจติฯ น ภิกฺขเว คิหิปารุตํ ปารุปิตพฺพนฺติ เอวํ ปฏิกฺขิตฺตํ คิหิปารุตํ อปารุปิตฺวา, อุโภ กเณฺณ สมํ กตฺวา ปารุปนํ ปริมณฺฑลปารุปนํ นาม, ตํ ปารุปิตพฺพํฯ

ตตฺถ ยํกิญฺจิ เสตปฏปารุตํ ปริพฺพาชกปารุตํ เอกสาฏกปารุตํ โสณฺฑปารุตํ อเนฺตปุริกปา รุตํ มหาเชฏฺฐกปารุตํ กุฏิปเวสกปารุตํ พฺราหฺมณปารุตํ ปาฬิการกปารุตนฺติ เอวมาทิ ปริ มณฺฑลลกฺขณโต อญฺญถา ปารุตํ, สพฺพเมตํ คิหิปารุตํ นามฯ ตสฺมา ยถา เสตปฏา อฑฺฒ ปาลกนิคณฺฐา ปารุปนฺติ, ยถา จ เอกเจฺจ ปริพฺพาชกา อุรํ วิวริตฺวา ทฺวีสุ อํสกูเฏสุ ปาวุรณํ ฐเปนฺติ, ยถา จ เอกสาฏกา มนุสฺสา นิวตฺถสาฏกสฺส เอเกนเนฺตน ปิฏฺฐึ ปารุปิตฺวา อุโภ กเณฺณ อุโภสุ อํสกูเฏสุ ฐเปนฺติ, ยถา จ สุราโสณฺฑาทโย สาฏเกน คีวํ ปริกฺขิปนฺตา อุโภ อเนฺต อุทเร วา โอลเมฺพนฺติ; ปิฏฺฐิยํ วา ขิปนฺติ, ยถา จ อเนฺตปุริกาโย อกฺขิตารกมตฺตํ ท เสฺสตฺวา โอคุณฺฐิกํ ปารุปนฺติ, ยถา จ มหาเชฏฺฐา ทีฆสาฏกํ นิวาเสตฺวา ตเสฺสว เอเกนเนฺตน สกลสรีรํ ปารุปนฺติ, ยถา จ กสฺสกา เขตฺตกุฏึ ปวิสนฺตา สาฏกํ ปลิเวเฐตฺวา อุปกจฺฉเก ปกฺขิปิตฺวา ตเสฺสว เอเกนเนฺตน สรีรํ ปารุปนฺติ, ยถา จ พฺราหฺมณา อุภินฺนํ อุปกจฺฉกานํ อนฺตเรน สาฏกํ ปเวเสตฺวา อํสกูเฏสุ ปกฺขิปนฺติ, ยถา จ ปาฬิการโก ภิกฺขุ เอกํสปารุปเนน ปา รุตํ วามพาหุํ วิวริตฺวา จีวรํ อํสกูฏํ อาโรเปติ; เอวํ อปารุปิตฺวา สเพฺพปิ เอเต อเญฺญ จ เอวรูเป ปารุปนโทเส วเชฺชตฺวา นิพฺพิการํ ปริมณฺฑลํ ปารุปิตพฺพํฯ ตถา อปารุปิตฺวา อาราเม วา อนฺตรฆเร วา อนาทเรน ยํกิญฺจิ วิการํ กโรนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ

๒๘๑. มุณฺฑวฏฺฏีติ ยถา รโญฺญ กุหิญฺจิ คจฺฉโต ปริกฺขารภณฺฑวหนมนุสฺสาติ อธิปฺปาโยฯ **อนฺตรากาชนฺติ** มเชฺฌ ลเคฺคตฺวา ทฺวีหิ วหิตพฺพภารํฯ

๒๘๒. อจกฺขุสฺสนฺติ จกฺขูนํ หิตํ น โหติ; ปริหานึ ชเนติฯ **นจฺฉาเทตีติ** น รุจฺจติฯ **อฏฺฐงฺคุลปรมนฺติ** มนุสฺสานํ ปมาณงฺคุเลน อฏฺฐงฺคุลปรมํฯ **อติมฏาหกนฺติ** อติขุทฺทกํฯ

๒๘๓. ทายํ อาลิมฺเปนฺตีติ ติณวนาทีสุ อคฺคึ เทนฺติฯ **ปฏคฺคินฺติ** ปฏิอคฺคึฯ **ปริตฺตนฺติ** อปฺปหริตกรเณน วา ปริขาขณเนน วา ปริตฺตาณํฯ เอตฺถ ปน อนุปสมฺปเนน สติ สยํ อคฺคึ ทาตุํ น ลภติ, อสติ อคฺคิมฺปิ ทาตุํ ลภติ, ภูมึ ตเจฺฉตฺวา ติณานิปิ หริตุํ, ปริขมฺปิ ขณิตุํ, อลฺลสาขํ ภญฺชิตฺวาปิ อคฺคึ นิพฺพาเปตุํ ลภติ, เสนาสนํ ปตฺตํ วา อปฺปตฺตํ วา ตถา นิพฺพาเปตุํ ลภติเยวฯ อุทเกน ปน กปฺปิเยเนว ลภติ, น อิตเรนฯ

๒๘๔. สติ กรณีเยติ สุกฺขกฏฺฐาทิคฺคหณกิเจฺจ สติฯ **โปริสิยนฺติ** ปุริสปฺปมาณํฯ **อาปทาสูติ** วาฬมิคาทโย วา ทิสฺวา มคฺคมูโฬฺห วา ทิสา โอโลเกตุกาโม หุตฺวา ทวฑาหํ วา อุทโกฆํ วา อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวา เอวรูปาสุ อาปทาสุ อติอุจฺจมฺปิ รุกฺขํ อาโรหิตุํ วฏฺฏติฯ

๒๘๕. กลฺยาณวากฺกรณาติ มธุรสทฺทาฯ **ฉนฺทโส อาโรเปมาติ** เวทํ วิย สกฺกตภาสาย วาจนามคฺคํ อาโรเปมฯ **สกาย นิรุตฺติยาติ** เอตฺถ สกา นิรุตฺติ นาม สมฺมาสมฺพุเทฺธน วุตฺตปฺปกาโร มาคธิโก โวหาโรฯ

๒๘๖. โลกายตํ นาม สพฺพํ อุจฺฉิฏฺฐํ, สพฺพํ อนุจฺฉิฏฺฐํ, เสโต กาโก, กาโฬ พโก; อิมินา จ อิมินา จ การเณนาติ เอวมาทินิรตฺถกการณปฏิสํยุตฺตํ ติตฺถิยสตฺถํฯ

๒๘๘. อนฺตรา อโหสีติ อนฺตริตา อโหสิ ปฏิจฺฉนฺนาฯ

๒๘๙. อาพาธปฺปจฺจยาติ ยสฺส อาพาธสฺส ลสุณํ เภสชฺชํ; ตปฺปจฺจยาติ อโตฺถฯ

๒๙๐. ปสฺสาวปาทุกนฺติ เอตฺถ ปาทุกา อิฏฺฐกาหิปิ สิลาหิปิ ทารูหิปิ กาตุํ วฏฺฏติฯ **วจฺจปาทุกายปิ** เอเสว นโยฯ **ปริเวณนฺติ** วจฺจกุฏิปริเกฺขปพฺภนฺตรํฯ

๒๙๓. ยถาธมฺมํ กาเรตโพฺพติ ทุกฺกฏวตฺถุมฺหิ ทุกฺกเฏน ปาจิตฺติยวตฺถุมฺหิ ปาจิตฺติเยน กาเรตโพฺพฯ ปหรณตฺถํ กตํ **ปหรณีติ** วุจฺจติ, ยสฺส กสฺสจิ อาวุธสงฺขาตเสฺสตํ อธิวจนํ, ตํ ฐเปตฺวา อญฺญํ สพฺพํ โลหภณฺฑํ อนุชานามีติ อโตฺถฯ **กตกญฺจ กุมฺภการิกญฺจาติ** เอตฺถ กตกํ วุตฺตเมวฯ **กุมฺภการิกญฺจาติ** ธนิยเสฺสว สพฺพมตฺติกามยกุฏิ วุจฺจติฯ เสสํ สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาติฯ

ขุทฺทกวตฺถุกถา นิฏฺฐิตาฯ

ขุทฺทกวตฺถุกฺขนฺธกวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

๖. เสนาสนกฺขนฺธกํ

วิหารานุชานนกถา

๒๙๔. เสนาสนกฺขนฺธเก – **อปญฺญตฺตํ โหตี**ติ อนนุญฺญาตํ โหติฯ **วิหาโร** นาม อฑฺฒโยคาทิมุตฺตโก อวเสสาวาโสฯ **อฑฺฒโยโค**ติ สุปณฺณวงฺกเคหํฯ **ปาสาโท**ติ ทีฆปาสาโทฯ **หมฺมิย**นฺติ อุปริอากาสตเล ปติฏฺฐิตกูฏาคาโร ปาสาโทเยวฯ **คุหา**ติ อิฏฺฐกาคุหา สิลาคุหา ทารุคุหา ปํสุคุหาฯ **อาคตานาคตสฺส จาตุทฺทิสสฺส สงฺฆสฺสา**ติ อาคตสฺส จ อนาคตสฺส จ จตูสุ ทิสาสุ อปฺปฏิหตจารสฺส จาตุทฺทิสสฺส สงฺฆสฺสฯ

๒๙๕. อนุโมทนคาถาสุ – **สีตํ อุณฺห**นฺติ อุตุวิสภาควเสน วุตฺตํฯ **สิสิเร จาปิ วุฏฺฐิโย**ติ เอตฺถ **สิสิโร**ติ สมฺผุสิตกวาโต วุจฺจติฯ **วุฏฺฐิโย**ติ อุทกเมฆวุฏฺฐิโย เอวฯ เอตานิ สพฺพานิ **ปฏิหนฺตี**ติ อิมินาว ปเทน โยเชตพฺพานิฯ

ปฏิหญฺญตีติ วิหาเรน ปฏิหญฺญติฯ **เลณตฺถ**นฺติ นิลียนตฺถํฯ **สุขตฺถ**นฺติ สีตาทิปริสฺสยาภาเวน สุขวิหารตฺถํฯ **ฌายิตุญฺจ วิปสฺสิตุ**นฺติ อิทมฺปิ ปททฺวยํ ‘‘สุขตฺถญฺจา’’ติ อิมินาว ปเทน โยเชตพฺพํฯ อิทญฺหิ วุตฺตํ โหติ – สุขตฺถญฺจ วิหารทานํ, กตมํ สุขตฺถํ? ฌายิตุํ วิปสฺสิตุญฺจ ยํ สุขํ, ตทตฺถํฯ อถ วา ปรปเทนปิ โยเชตพฺพํ – ฌายิตุญฺจ วิปสฺสิตุญฺจ วิหารทานํ; อิธ ฌายิสฺสนฺติ วิปสฺสิสฺสนฺตีติ ททโต **วิหารทานํ สงฺฆสฺส อคฺคํ พุทฺเธน วณฺณิตํ**ฯ วุตฺตเญฺหตํ – ‘‘โส จ สพฺพทโท โหติ, โย ททาติ อุปสฺสย’’นฺติ (สํ. นิ. ๑.๔๒)ฯ

ยสฺมา จ อคฺคํ วณฺณิตํ , **‘‘ตสฺมา หิ ปณฺฑิโต โปโส’’**ติ คาถาฯ **วาสเยตฺถ พหุสฺสุเต**ติ เอตฺถ วิหาเร ปริยตฺติพหุสฺสุเต จ ปฏิเวธพหุสฺสุเต จ วาเสยฺยฯ **เตสํ อนฺนญฺจา**ติ ยํ เตสํ อนุจฺฉวิกํ อนฺนญฺจ ปานญฺจ วตฺถานิ จ มญฺจปีฐาทิเสนาสนานิ จ, ตํ สพฺพํ เตสุ อุชุภูเตสุ อกุฏิลจิตฺเตสุฯ **ทเทยฺยา**ติ นิทเหยฺยฯ ตญฺจ โข วิปฺปสเนฺนน เจตสา น จิตฺตปฺปสาทํ วิราเธตฺวา, เอวํ วิปฺปสนฺนจิตฺตสฺส หิ **เต ตสฺส ธมฺมํ เทเสนฺติ…เป…. ปรินิพฺพาติ อนาสโว**ติฯ

๒๙๖. **อาวิญฺฉนจฺฉิทฺทํ อาวิญฺฉนรชฺชุ**นฺติ เอตฺถ รชฺชุ นาม สเจปิ ทีปินงฺคุเฏฺฐน กตา โหติ, วฏฺฏติเยว; น กาจิ น วฏฺฏติฯ **ตีณิ ตาฬานี**ติ ติโสฺส กุญฺจิกาโยฯ **ยนฺตกํ สูจิก**นฺติ เอตฺถ ยํ ยํ ชานาติ ตํ ตํ ยนฺตกํ, ตสฺส วิวรณสูจิกญฺจ กาตุํ วฏฺฏติฯ **เวทิกาวาตปานํ** นาม เจติเย เวทิกาสทิสํฯ **ชาลวาตปานํ** นาม ชาลกพทฺธํฯ **สลากวาตปานํ** นาม ถมฺภกวาตปานํฯ **จกฺกลิก**นฺติ เอตฺถ โจฬกปาทปุญฺฉนํ พนฺธิตุํ อนุชานามีติ อโตฺถฯ **วาตปานภิสี**ติ วาตปานปฺปมาเณน ภิสึ กตฺวา พนฺธิตุํ อนุชานามีติ อโตฺถฯ **มิฑฺฒิ**นฺติ มิฑฺฒกํฯ **พิทลมญฺจก**นฺติ เวตฺตมญฺจํ; เวฬุวิลีเวหิ วา วีตํฯ

๒๙๗. **อาสนฺทิโก**ติ จตุรสฺสปีฐํ วุจฺจติฯ อุจฺจกมฺปิ อาสนฺทิกนฺติ วจนโต เอกโตภาเคน ทีฆปีฐเมว หิ อฏฺฐงฺคุลปาทกํ วฏฺฏติ, จตุรสฺสอาสนฺทิโก ปน ปมาณาติกฺกโนฺตปิ วฏฺฏตีติ เวทิตโพฺพฯ **สตฺตงฺโค** นาม ตีสุ ทิสาสุ อปสฺสยํ กตฺวา กตมโญฺจ, อยมฺปิ ปมาณาติกฺกโนฺต วฏฺฏติฯ **ภทฺทปีฐ**นฺติ เวตฺตมยํ ปีฐํ วุจฺจติฯ **ปีฐิกา**ติ ปิโลติกาพทฺธปีฐเมวฯ **เอฬกปาทปีฐํ** นาม ทารุปฏฺฏิกาย อุปริ ปาเท ฐเปตฺวา โภชนผลกํ วิย กตปีฐํ วุจฺจติฯ **อามลกวฏฺฏิกปีฐํ** นาม อามลกากาเรน โยชิตํ พหุปาทกปีฐํฯ อิมานิ ตาว ปาฬิยํ อาคตปีฐานิฯ ทารุมยํ ปน สพฺพํ ปีฐํ วฏฺฏตีติ อยเมตฺถ วินิจฺฉโยฯ **โกจฺฉ**นฺติ อุสิรมยํ วา มุญฺชปพฺพชมยํ วาฯ

อฎฺฐงฺคุลปรมํ มญฺจปฏิปาทกนฺติ เอตฺถ มนุสฺสานํ ปมาณงฺคุลเมว อฎฺฐงฺคุลํฯ **จิมิลิกา** นาม ปริกมฺมกตาย ภูมิยา ฉวิสํรกฺขณตฺถาย อตฺถรณํ วุจฺจติฯ **รุกฺขตูล**นฺติ สิมฺพลิรุกฺขาทีนํ เยสํ เกสญฺจิ รุกฺขานํ ตูลํฯ **ลตาตูล**นฺติ ขีรวลฺลิอาทีนํ ยาสํ กาสญฺจิ วลฺลีนํ ตูลํฯ **โปฎกิตูล**นฺติ โปฎกิติณาทีนํ เยสํ เกสญฺจิ ติณชาติกานํ อนฺตมโส อุจฺฉุนฬาทีนมฺปิ ตูลํฯ เอเตหิ ตีหิ สพฺพภูตคามา สงฺคหิตา โหนฺติฯ รุกฺขวลฺลิติณชาติโย หิ มุญฺจิตฺวา อโญฺญ ภูตคาโม นาม นตฺถิ, ตสฺมา ยสฺส กสฺสจิ ภูตคามสฺส ตูลํ พิโมฺพหเน วฎฺฎติ, ภิสิํ ปน ปาปุณิตฺวา สพฺพเมฺปตํ อกปฺปิยตูลนฺติ วุจฺจติฯ น เกวลญฺจ พิโมฺพหเน เอตํ ตูลเมว, หํสโมราทีนํ สพฺพสกุณานํ สีหาทีนํ สพฺพจตุปฺปทานญฺจ โลมมฺปิ วฎฺฎติฯ ปิยงฺคุปุปฺผพกุฬปุปฺผาทิ ปน ยํกิญฺจิ ปุปฺผํ น วฎฺฎติฯ ตมาลปตฺตํ สุทฺธเมว น วฎฺฎติ, มิสฺสกํ ปน วฎฺฎติฯ ภิสีนํ อนุญฺญาตํ ปญฺจวิธํ อุณฺณาทิตูลมฺปิ วฎฺฎติฯ

อทฺธกายิกานีติ อุปฑฺฒกายปฺปมาณานิ, เยสุ กฎิโต ปฎฺฐาย ยาว สีสํ อุปทหนฺติฯ **สีสปฺปมาณํ** นาม ยสฺส วิตฺถารโต ตีสุ กเณฺณสุ ทฺวินฺนํ กณฺณานํ อนฺตรํ มินียมานํ วิทตฺถิ เจว จตุรงฺคุลญฺจ โหติ, มชฺฌฎฺฐานํ มุฎฺฐิรตนํ โหติฯ ทีฆโต ปน ทิยฑฺฒรตนํ วา ทฺวิรตนํ วาติ กุรุนฺทิยํ วุตฺตํฯ อยํ สีสปฺปมาณสฺส อุกฺกฎฺฐปริเจฺฉโทฯ อิโต อุทฺธํ น วฎฺฎติ, เหฎฺฐา ปน วฎฺฎติฯ อคิลานสฺส สีสูปธานญฺจ ปาทุปธานญฺจาติ ทฺวยเมว วฎฺฎติ ฯ คิลานสฺส พิโมฺพหนานิ สนฺถริตฺวา อุปริ ปจฺจตฺถรณํ กตฺวา นิปชฺชิตุมฺปิ วฎฺฎติฯ ‘‘ยานิ ปน ภิสีนํ อนุญฺญาตานิ ปญฺจ กปฺปิยตูลานิ, เตหิ พิโมฺพหนํ มหนฺตมฺปิ วฎฺฎตี’’ติ ผุสฺสเทวเตฺถโร อาหฯ วินยธรอุปติสฺสเตฺถโร ปน ‘‘พิโมฺพหนํ กริสฺสามี’ติ กปฺปิยตูลํ วา อกปฺปิยตูลํ วา ปกฺขิปิตฺวา กโรนฺตสฺส ปมาณเมว วฎฺฎตี’’ติ อาหฯ

ปญฺจ ภิสิโยติ ปญฺจหิ อุณฺณาทีหิ ปูริตภิสิโยฯ ตูลคณนาย หิ เอตาสํ คณนา วุตฺตาฯ ตตฺถ อุณฺณคฺคหเณน น เกวลํ เอฬกโลมเมว คหิตํ, ฐเปตฺวา มนุสฺสโลมํ ยํกิญฺจิ กปฺปิยากปฺปิยมํสชาตีนํ ปกฺขิจตุปฺปทานํ โลมํ, สพฺพํ อิธ อุณฺณคฺคหเณเนว คหิตํฯ ตสฺมา ฉนฺนํ จีวรานํ ฉนฺนํ อนุโลมจีวรานญฺจ อญฺญตเรน ภิสิจฺฉวิํ กตฺวา ตํ สพฺพํ ปกฺขิปิตฺวา ภิสิํ กาตุํ วฎฺฎติฯ เอฬกโลมานิ ปน อปกฺขิปิตฺวา กมฺพลเมว จตุคฺคุณํ วา ปญฺจคุณํ วา ปกฺขิปิตฺวา กตาปิ อุณฺณภิสิสงฺขฺยเมว คจฺฉติฯ

โจฬภิสิอาทีสุ ยํกิญฺจิ นวโจฬํ วา ปุราณโจฬํ วา สํหริตฺวา วา อโนฺต ปกฺขิปิตฺวา วา กตา **โจฬภิสิ,** ยํกิญฺจิ วากํ ปกฺขิปิตฺวา กตา **วากภิสิ,** ยํกิญฺจิ ติณํ ปกฺขิปิตฺวา กตา **ติณภิสิ,** อญฺญตฺร สุทฺธตมาลปตฺตํ ยํกิญฺจิ ปณฺณํ ปกฺขิปิตฺวา กตา **ปณฺณภิสี**ติ เวทิตพฺพาฯ ตมาลปตฺตํ ปน อเญฺญน มิสฺสเมว วฎฺฎติ, สุทฺธํ น วฎฺฎติฯ ภิสิยา ปมาณนิยโม นตฺถิ, มญฺจภิสิ ปีฐภิสิ ภูมตฺถรณภิสิ จงฺกมนภิสิ ปาทปุญฺฉนภิสีติ เอตาสํ อนุรูปโต สลฺลเกฺขตฺวา อตฺตโน รุจิวเสน ปมาณํ กาตพฺพํฯ ยํ ปเนตํ อุณฺณาทิปญฺจวิธตูลมฺปิ ภิสิยํ วฎฺฎติ, ตํ ‘‘มสูรเกปิ วฎฺฎตี’’ติ กุรุนฺทิยํ วุตฺตํฯ เอเตน มสูรกํ ปริภุญฺชิตุํ วฎฺฎตีติ สิทฺธํ โหติฯ

มญฺจภิสิํ ปีเฐ สนฺถรนฺตีติ มญฺจภิสิํ ปีเฐ อตฺถรนฺติ; อตฺถรณตฺถาย หรนฺตีติ ยุชฺชติฯ **อุโลฺลกํ อกริตฺวา**ติ เหฎฺฐา จิมิลิกํ อทตฺวาฯ **โผสิตุ**นฺติ รชเนน วา หลิทฺทิยา วา อุปริ ผุสิตานิ ทาตุํฯ **ภตฺติกมฺม**นฺติ ภิสิจฺฉวิยา อุปริ ภตฺติกมฺมํฯ **หตฺถภตฺติ**นฺติ ปญฺจงฺคุลิภตฺติํฯ

๒๙๘. **อิกฺกาส**นฺติ รุกฺขนิยฺยาสํ วา สิเลสํ วาฯ **ปิฎฺฐมทฺท**นฺติ ปิฎฺฐขลิํฯ **กุณฺฑกมตฺติก**นฺติ กุณฺฑกมิสฺสกมตฺติกํฯ **สาสปกุฎฺฎ**นฺติ สาสปปิฎฺฐํฯ **สิตฺถเตลก**นฺติ วิลีนมธุสิตฺถกํฯ

อจฺจุสฺสนฺนํ โหตีติ พินฺทุ พินฺทุ หุตฺวา ติฏฺฐติฯ **ปจฺจุทฺธริตุ**นฺติ ปุญฺฉิตุํฯ **คณฺฑุมตฺติก**นฺติ คณฺฑุปฺปาทคูถมตฺติกํฯ **กสาว**นฺติ อามลกหรีตกานํ กสาวํฯ

๒๙๙. **น ภิกฺขเว ปฏิภานจิตฺต**นฺติ เอตฺถ น เกวลํ อิตฺถิปุริสรูปเมว, ติรจฺฉานรูปมฺปิ อนฺตมโส คณฺฑุปฺปาทรูปมฺปิ ภิกฺขุโน สยํ กาตุํ วา ‘‘กโรหี’’ติ วตฺตุํ วา น วฏฺฏติ, ‘‘อุปาสก ทฺวารปาลํ กโรหี’’ติ วตฺตุมฺปิ น ลพฺภติฯ ชาตกปกรณอสทิสทานาทีนิ ปน ปสาทนียานิ นิพฺพิทาปฏิสํยุตฺตานิ วา วตฺถูนิ ปเรหิ การาเปตุํ ลพฺภติฯ มาลากมฺมาทีนิ สยมฺปิ กาตุํ ลพฺภติฯ

๓๐๐. **อฬฺหกมนฺทา**ติ เอกงฺคณา มนุสฺสาภิกิณฺณาฯ **ตโย คพฺภ**ติ เอตฺถ **สิวิกาคพฺโภ**ติ จตุรสฺสคพฺโภฯ **นาฬิกาคพฺโภ**ติ วิตฺถารโต ทิคุณติคุณายาโม ทีฆคพฺโภฯ **หมฺมิยคพฺโภ**ติ อากาสตเล กูฏาคารคพฺโภ วา มุณฺฑจฺฉทนคพฺโภ วาฯ

กลงฺกปาทกนฺติ รุกฺขํ วิชฺฌิตฺวา ตตฺถ ขาณุเก อาโกเฏตฺวา กตํ, ตํ อาหริมํ ภิตฺติปาทํ ชิณฺณกุฏฺฏปาทสฺส อุปตฺถมฺภนตฺถํ ภูมิยํ ปติฏฺฐาเปตุํ อนุชานามีติ อโตฺถฯ **ปริตฺตาณกิฏิก**นฺติ วสฺสปริตฺตาณตฺถํ กิฏิกํฯ **อุทฺทสุธ**นฺติ วจฺฉกโคมเยน เจว ฉาริกาย จ สทฺธึ มทฺทิตมตฺติกํฯ

อาฬิโนฺท นาม ปมุขํ วุจฺจติฯ **ปฆนํ** นาม ยํ นิกฺขมนฺตา จ ปวิสนฺตา จ ปาเทหิ หนนฺติ, ตสฺส วิหารทฺวาเร อุภโต กุฏฺฏํ นีหริตฺวา กตปเทสเสฺสตํ อธิวจนํ, ‘‘ปฆาน’’นฺติปิ วุจฺจติฯ **ปกุฏฺฏ**นฺติ มเชฺฌ คพฺภสฺส สมนฺตา ปริยาคาโร วุจฺจติฯ ‘‘ปกุฏ’’นฺติปิ ปาโฐฯ **โอสารก**นฺติ อนาฬินฺทเก วิหาเร วํสํ ทตฺวา ตโต ทณฺฑเก โอสาเรตฺวา กตฉทนปมุขํฯ **สํสารณกิฏิโก** นาม จกฺกลยุโตฺต กิฏิโกฯ

๓๐๑. **ปานียภาชน**นฺติ ปิวนฺตานํ ปานียทานภาชนํฯ อุฬุโงฺก จ ถาลกญฺจ ปานียสงฺขสฺส อนุโลมานิฯ

๓๐๓. **อเปสี**ติ ทีฆทารุมฺหิ ขาณุเก ปเวเสตฺวา กณฺฏกสาขาหิ วินนฺธิตฺวา กตํ ทฺวารถกนกํฯ **ปลิโฆ**ติ คามทฺวาเรสุ วิย จกฺกยุตฺตํ ทฺวารถกนกํฯ

๓๐๕. อสฺสตรีหิ ยุตฺตา รถา **อสฺสตรีรถา**ฯ **อามุตฺตมณิกุณฺฑลา**ติ อามุตฺตมณิกุณฺฑลานิฯ

ปรินิพฺพุโตติ กิเลสปรินิพฺพาเนน ปรินิพฺพุโตฯ **สีติภูโต**ติ กิเลสาตปาภาเวน สีติภูโตฯ **นิรูปธี**ติ กิเลสุปธิอภาเวน นิรูปธีติ วุจฺจติฯ

สพฺพา อาสตฺติโย เฉตฺวาติ รูปาทีสุ วา วิสเยสุ สพฺพภเวสุ วา ปตฺถนาโย ฉินฺทิตฺวาฯ **หทเย ทร**นฺติ จิเตฺต กิเลสทรถํ วินตฺวาฯ **เวยฺยายิก**นฺติ วยกรณํ วุจฺจติฯ

๓๐๗. **อาเทยฺยวาโจ**ติ ตสฺส วจนํ พหู ชนา อาทิยิตพฺพํ โสตพฺพํ มญฺญนฺตีติ อโตฺถฯ **อาราเม อกํสู**ติ เย สธนา, เต อตฺตโน ธเนน อกํสุฯ เย มนฺทธนา เจว อธนา จ, เตสํ ธนํ อทาสิฯ อิติ โส สตสหสฺสกหาปเณ สตสหสฺสคฺฆนกญฺจ ภณฺฑํ ทตฺวา ปญฺจจตฺตาลีสโยชนิเก อทฺธาเน โยชเน โยชเน วิหารปติฏฺฐานํ กตฺวา สาวตฺถึ อคมาสิฯ

โกฏิสนฺถรํ สนฺถราเปสีติ กหาปณโกฏิยา กหาปณโกฏึ ปฏิปาเทตฺวา สนฺถริฯ เย ตตฺถ รุกฺขา วา โปกฺขรณิโย วา เตสํ ปริเกฺขปปฺปมาณํ คเหตฺวา อญฺญสฺมึ ฐาเน สนฺถริตฺวา อทาสิฯ

เอวมสฺส อฏฺฐารสโกฏิกํ นิธานํ ปริกฺขยํ อคมาสิฯ

กุมารสฺส เอตทโหสีติ คหปติโน เอวํ พหุธนํ จชนฺตสฺสาปิ มุขสฺส วิปฺปสนฺนาการํ ทิสฺวา เอตํ อโหสิฯ **โกฏฺฐกํ มาเปสี**ติ สตฺตภูมิกํ ทฺวารโกฏฺฐกปาสาทํ มาเปสิฯ

อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ เชตวเน วิหาเร การาเปสิ...เป.... มณฺฑเป การาเปสีติ อปราหิปิ อฏฺฐารสหิ โกฏีหิ เอเต วิหาราทโย การาเปสิ อฏฺฐกรีสปฺปมาณาย ภูมิยาฯ วิปสฺสิสฺส หิ ภควโต ปุนพฺพสุมิตฺโต คหปติ โยชนปฺปมาณํ ภูมึ สุวณฺณิฏฺฐกาสนฺถเรน กิณิตฺวา วิหารํ การาเปสิฯ สิขิสฺส ปน สิริวฑฺฒ คหปติ ติคาวุตปฺปมาณํ สุวณฺณยฏฺฐิสนฺถเรน, เวสฺสภุสฺส โสตฺถิโช คหปติ อฑฺฒโยชนปฺปมาณํ สุวณฺณผาลสนฺถเรน, กกุสนฺธสฺส ปน อจฺจุโต คหปติ คาวุตปฺปมาณํ สุวณฺณหตฺถิปทสนฺถเรน, โกณาคมนสฺส อุโคฺค คหปติ อฑฺฒคาวุตปฺปมาณํ สุวณฺณิฏฺฐกาสนฺถเรน, กสฺสปสฺส สุมงฺคโล คหปติ วีสติอุสภปฺปมาณํ สุวณฺณกจฺฉปสนฺถเรน, อมฺหากํ ภควโต สุทตฺโต คหปติ อฏฺฐกรีสปฺปมาณํ ภูมึ กหาปณสนฺถเรน กิณิตฺวา วิหารํ การาเปสีติ; เอวํ อนุปุเพฺพน ปริหายนฺติ สมฺปตฺติโยติ อลเมว สพฺพสมฺปตฺตีสุ วิรชฺชิตุํ อลํ วิมุจฺจิตุนฺติฯ

๓๐๘. **ขณฺฑ**นฺติ ภิโนฺนกาโสฯ **ผุลฺล**นฺติ ผลิโตกาโสฯ **ปฏิสงฺขริสฺสตี**ติ ปากติกํ กริสฺสติฯ ลทฺธนวกเมฺมน ปน ภิกฺขุนา วาสิผรสุนิขาทนาทีนิ คเหตฺวา สยํ น กาตพฺพํ, กตากตํ ชานิตพฺพํฯ

๓๑๐. **ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต คนฺตฺวา**ติ เถโร กิร คิลาเนน ปฏิชคฺคโนฺต ชิเณฺณน วุฑฺฒ สงฺคณฺหโนฺต สพฺพปจฺฉโต อาคจฺฉติฯ อิทมสฺส จาริตฺตํฯ เตน วุตฺตํ – ‘‘ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต คนฺตฺวา’’ติฯ **อคฺคาสน**นฺติ เถราสนํฯ **อโคฺคทก**นฺติ ทกฺขิโณทกํฯ **อคฺคปิณฺฑ**นฺติ สงฺฆเตฺถรปิณฺฑํฯ **อนฺตรา สตฺถีนํ กริตฺวา**ติ จตุนฺนํ ปาทานํ อนฺตเร กริตฺวาฯ

๓๑๕. **ปติฏฺฐาเปสี**ติ อฏฺฐารสโกฏิปริจฺจาคํ กตฺวา ปติฏฺฐาเปสิฯ เอวํ สพฺพาปิ จตุปณฺณาสโกฏิโย ปริจฺจชิฯ

วิหารานุชานนกถา นิฏฺฐิตาฯ

อาสนปฺปฏิพาหนาทิกถา

๓๑๖. **วิปฺปกตโภชโน**ติ อนฺตรฆเร วา วิหาเร วา อรเญฺญ วา ยตฺถ กตฺถจิ ภุญฺชมาโน ภิกฺขุ อนิฏฺฐิเต โภชเน น วุฏฺฐาเปตโพฺพฯ อนฺตรฆเร ปจฺฉา อาคเตน ภิกฺขํ คเหตฺวา คนฺตพฺพํฯ สเจ มนุสฺสา วา ภิกฺขู วา ‘‘ปวิสถา’’ติ วทนฺติ, ‘‘มยิ ปวิสเนฺต ภิกฺขู อุฏฺฐหิสฺสนฺตี’’ติ วตฺตพฺพํฯ ‘‘เอถ, ภเนฺต, อาสนํ อตฺถี’’ติ วุเตฺตน ปน ปวิสิตพฺพํฯ สเจ โกจิ กิญฺจิ น วทติ, อาสนสาลํ คนฺตฺวา อติสมีปํ อคนฺตฺวา สภาคฏฺฐาเน ฐาตพฺพํฯ โอกาเส กเต ‘‘ปวิสถา’’ติ วุเตฺตน ปน ปวิสิตพฺพํฯ สเจ ปน ยํ อาสนํ ตสฺส ปาปุณาติ, ตตฺถ อภุญฺชโนฺต ภิกฺขุ นิสิโนฺน โหติ, ตํ อุฏฺฐาเปตุํ วฏฺฏติฯ ยาคุขชฺชกาทีสุ ปน ยํกิญฺจิ ปิวิตฺวา วา ขาทิตฺวา วา ยาว อโญฺญ อาคจฺฉติ, ตาว นิสินฺนํ ริตฺตหตฺถมฺปิ วุฏฺฐาเปตุํ น วฏฺฏติฯ วิปฺปกตโภชโนเยว หิ โส โหติฯ

สเจ วุฏฺฐาเปตีติ สเจ อาปตฺตึ อติกฺกมิตฺวาปิ วุฏฺฐาเปติเยวฯ **ปวาริโต จ โหตี**ติ ยํ โส วุฏฺฐาเปติ, อยญฺจ ภิกฺขุ ปวาริโต จ โหติ, เตน วตฺตโพฺพ – ‘‘คจฺฉ อุทกํ อาหราหี’’ติฯ

วุฑฺฒตรญฺหิ ภิกฺขุํ อาณาเปตุํ อิทเมว เอกํ ฐานนฺติฯ สเจ โส อุทกมฺปิ น อาหรติ, ตโต ยญฺจ นวกตเรน กตฺตพฺพํ, ตํ ทเสฺสโนฺต **“สาธุกํ สิตฺถานี”**ติอาทิมาหฯ

คิลานสฺส ปติรูปํ เสยฺยนฺติ เอตฺถ โย กาสภคนฺทราติสาราทีหิ คิลาโน โหติ, เขฬมลฺลกวจฺจกปาลาทีนิ ฐเปตพฺพานิ โหนฺติฯ กุฏฺฐิ วา โหติ, เสนาสนํ ทูเสติ; เอวรูปสฺส เหฏฺฐาปาสาทปณฺณสาลาทีสุ อญฺญตรํ เอกมนฺตํ เสนาสนํ ทาตพฺพํฯ ยสฺมิํ วสเนฺต เสนาสนํ น ทุสฺสติ, ตสฺส วรเสยฺยาปิ ทาตพฺพาวฯ โยปิ สิเนหปานวิเรจนนตฺถุกมฺมาทีสุ ยํกิญฺจิ เภสชฺชํ กโรติ, สโพฺพ โส คิลาโนเยว, ตสฺสาปิ สลฺลเกฺขตฺวา ปติรูปํ เสนาสนํ ทาตพฺพํ ฯ **เลสกเปฺปนา**ติ อปฺปเกน สีสาพาธาทิมเตฺตนฯ **ภิกฺขู คเณตฺวา**ติ ‘‘เอตฺตกา นาม ภิกฺขู’’ติ วิหาเร ภิกฺขูนํ ปริเจฺฉทํ ญตฺวาฯ

อาสนปฺปฏิพาหนาทิกถา นิฏฺฐิตาฯ

เสนาสนคฺคาหกถา

๓๑๘. **เสยฺยา**ติ มญฺจฏฺฐานานิ วุจฺจนฺติฯ **เสยฺยเคฺคนา**ติ เสยฺยาปริเจฺฉเทน, วสฺสูปนายิกทิวเส กาลํ โฆเสตฺวา เอกมญฺจฏฺฐานํ เอกสฺส ภิกฺขุโน คาเหตุํ อนุชานามีติ อโตฺถฯ **เสยฺยเคฺคน คาเหนฺตา**ติ เสยฺยาปริเจฺฉเทน คาหิยมานาฯ **เสยฺยา อุสฺสารยิํสู**ติ มญฺจฏฺฐานานิ อติเรกานิ อเหสุํฯ วิหารคฺคาทีสุปิ เอเสว นโยฯ **อนุภาค**นฺติ ปุน อปรมฺปิ ภาคํ ทาตุํฯ อติมเนฺทสุ หิ ภิกฺขูสุ เอเกกสฺส ภิกฺขุโน เทฺว ตีณิ ปริเวณานิ ทาตพฺพานิฯ **น อกามา ทาตโพฺพ**ติ อนิจฺฉาย น ทาตโพฺพฯ ตตฺถ วสฺสูปนายิกทิวเส คหิเต อนุภาเค ปจฺฉา อาคตานํ น อตฺตโน อรุจิยา โส อนุภาโค ทาตโพฺพฯ สเจ ปน เยน คหิโต, โส จ อตฺตโน รุจิยา ตํ อนุภาคํ วา ปฐมภาคํ วา เทติ, วฏฺฏติฯ

นิสฺสีเม ฐิตสฺสาติ อุปจารสีมโต พหิ ฐิตสฺสฯ อโนฺต อุปจารสีมาย ปน ทูเร ฐิตสฺสาปิ ลพฺภติเยวฯ **เสนาสนํ คเหตฺวา**ติ วสฺสูปนายิกทิวเส คเหตฺวาฯ **สพฺพกาลํ ปฏิพาหนฺตี**ติ จตุมาสจฺจเยน อุตุกาเลปิ ปฏิพาหนฺติฯ ตีสุ เสนาสนคฺคาเหสุ ปุริมโก จ ปจฺฉิมโก จาติ อิเม เทฺว คาหา ถาวราฯ

อนฺตรามุตฺตเก อยํ วินิจฺฉโย – เอกสฺมิํ วิหาเร มหาลาภเสนาสนํ โหติฯ เสนาสนสามิกา วสฺสูปคตํ ภิกฺขุํ สพฺพปจฺจเยหิ สกฺกจฺจํ อุปฏฺฐหิตฺวา ปวาเรตฺวา คมนกาเล พหุํ สมณปริกฺขารํ เทนฺติฯ มหาเถรา ทูรโตปิ อาคนฺตฺวา วสฺสูปนายิกทิวเส ตํ คเหตฺวา ผาสุํ วสิตฺวา วุตฺถวสฺสา ลาภํ คณฺหิตฺวา ปกฺกมนฺติฯ อาวาสิกา ‘‘มยํ เอตฺถุปฺปนฺนํ ลาภํ น ลภาม, นิจฺจํ อาคนฺตุกมหาเถราว ลภนฺติ, เตเยว นํ อาคนฺตฺวา ปฏิชคฺคิสฺสนฺตี’’ติ ปลุชฺชนฺตมฺปิ น โอโลเกนฺติฯ ภควา ตสฺส ปฏิชคฺคนตฺถํ ‘‘อปรชฺชุคตาย ปวารณาย อายติํ วสฺสาวาสตฺถาย อนฺตรามุตฺตโก คาเหตโพฺพ’’ติ อาหฯ

ตํ คาเหเนฺตน สงฺฆเตฺถโร วตฺตโพฺพ – ‘‘ภเนฺต อนฺตรามุตฺตกเสนาสนํ คณฺหถา’’ติฯ สเจ คณฺหาติ, ทาตพฺพํ; โน เจ เอเตเนว อุปาเยน อนุเถรํ อาทิํ กตฺวา โย คณฺหาติ, ตสฺส อนฺตมโส สามเณรสฺสาปิ ทาตพฺพํฯ เตน ตํ เสนาสนํ อฏฺฐมาเส ปฏิชคฺคิตพฺพํฯ ฉทนภิตฺติภูมีสุ ยํ กิญฺจิ ขณฺฑํ วา ผุลฺลํ วา โหติ, ตํ สพฺพํ ปฏิสงฺขริตพฺพํฯ อุเทฺทสปริปุจฺฉาทีหิ ทิวสํ เขเปตฺวา รตฺติํ ตตฺถ วสิตุมฺปิ วฏฺฏติฯ รตฺติํ ปริเวเณ วสิตฺวา ตตฺถ ทิวสํ เขเปตุมฺปิ วฏฺฏติฯ รตฺตินฺทิวํ ตเตฺถว วสิตุมฺปิ วฏฺฏติฯ อุตุกาเล อาคตานํ วุฑฺฒานํ น ปฏิพาหิตพฺพํฯ วสฺสูปนายิกทิวเส ปน สมฺป

เตฺต สเจ สงฺฆเตฺถโร ‘‘มยฺหํ อิทํ เสนาสนํ เทถา’’ติ วทติ, น ลภติฯ ‘‘ภเนฺต, อิทํ อนฺตรามุตฺตกํ คเหตฺวา อฏฺฐมาเส เอเกน ภิกฺขุนา ปฏิชคฺคิต’’นฺติ วตฺวา น ทาตพฺพํฯ อฏฺฐมาเส ปฏิชคฺคกภิกฺขุเสฺสว คหิตํ โหติฯ

ยสฺมิํ ปน เสนาสเน เอกสํวจฺฉเร ทฺวิกฺขตฺตุํ ปจฺจเย เทนฺติ ฉมาสจฺจเยน ฉมาสจฺจเยน, ตํ อนฺตรามุตฺตกํ น คาเหตพฺพํฯ ยสฺมิํ วา ติกฺขตฺตุํ เทนฺติ จตุมาสจฺจเยน จตุมาสจฺจเยน, ยสฺมิํ วา จตุกฺขตฺตุํ เทนฺติ เตมาสจฺจเยน เตมาสจฺจเยน, ตํ อนฺตรามุตฺตกํ น คาเหตพฺพํฯ ปจฺจเยเนว หิ ตํ ปฏิชคฺคนํ ลภิสฺสติฯ ยสฺมิํ ปน เอกสํวจฺฉเร สกิเทว พหุปจฺจเย เทนฺติ, เอตํ อนฺตรามุตฺตกํ คาเหตพฺพนฺติฯ อยํ ตาว อโนฺตวเสฺส วสฺสูปนายิกทิวเสน ปาฬิยํ อาคตเสนาสนคฺคาหกถาฯ

อยํ ปน เสนาสนคฺคาโห นาม ทุวิโธ โหติ – อุตุกาเล จ วสฺสาวาเส จฯ ตตฺถ อุตุกาเล ตาว เกจิ อาคนฺตุกา ภิกฺขู ปุเรภตฺตํ อาคจฺฉนฺติ, เกจิ ปจฺฉาภตฺตํ ปฐมยามํ วา มชฺฌิมยามํ วา ปจฺฉิมยามํ วา เย ยทา อาคจฺฉนฺติ, เตสํ ตทาว ภิกฺขู อุฏฺฐาเปตฺวา เสนาสนํ ทาตพฺพํฯ อกาโล นาม นตฺถิฯ เสนาสนปญฺญาปเกน ปน ปณฺฑิเตน ภวิตพฺพํ, เอกํ วา เทฺว วา มญฺจฏฺฐานานิ ฐเปตพฺพานิฯ สเจ วิกาเล เอโก วา เทฺว วา เถรา อาคจฺฉนฺติ, เต วตฺตพฺพา – ‘‘ภเนฺต, อาทิโต ปฏฺฐาย วุฏฺฐาปิยมาเน สเพฺพปิ ภิกฺขู อุพฺภณฺฑิกา ภวิสฺสนฺติ, ตุเมฺห อมฺหากํ ว สนฏฺฐาเนเยว วสถา’’ติฯ

พหูสุ ปน อาคเตสุ วุฏฺฐาเปตฺวา ปฏิปาฏิยา ทาตพฺพํฯ สเจ เอเกกํ ปริเวณํ ปโหติ, เอเกกํ ปริเวณํ ทาตพฺพํฯ ตตฺถ อคฺคิสาลทีฆสาลมณฺฑลมาลาทโย สเพฺพปิ ตเสฺสว ปาปุณนฺติ ฯ เอวํ อปฺปโหเนฺต ปาสาทเคฺคน ทาตพฺพํฯ ปาสาเทสุ อปฺปโหเนฺตสุ โอวรกเคฺคน ทาตพฺพํฯ โอวรเกสุ อปฺปโหเนฺตสุ เสยฺยเคฺคน ทาตพฺพํฯ เสยฺยเคฺคสุ อปฺปโหเนฺตสุ มญฺจฏฺฐาเนน ทาตพฺพํฯ มญฺจฏฺฐาเน อปฺปโหเนฺต เอกปีฐกฏฺฐานวเสน ทาตพฺพํฯ ภิกฺขุโน ปน ฐิโตกาสมตฺตํ น คาเหตพฺพํฯ เอตญฺหิ เสนาสนํ นาม น โหติฯ ปีฐกฏฺฐาเน ปน อปฺปโหเนฺต เอกํ มญฺจฏฺฐานํ วา ปีฐกฏฺฐานํ วา วาเรน วาเรน คเหตฺวา ‘‘ภเนฺต, วิสฺสมถา’’ติ ติณฺณํ ชนานํ ทาตพฺพํ, น หิ สกฺกา สีตสมเย สพฺพรตฺติํ อโชฺฌกาเส วสิตุํฯ มหาเถเรน ปฐมยามํ วิสฺสมิตฺวา นิกฺขมิตฺวา ทุติยเตฺถรสฺส วตฺตพฺพํ – ‘‘อาวุโส, อิธ ปวิสาหี’’ติฯ สเจ มหาเถโร นิทฺทาครุโก โหติ, กาลํ น ชานาติ, อุกฺกาสิตฺวา ทฺวารํ อาโกเฏตฺวา ‘‘ภเนฺต, กาโล ชาโต, สีตํ อนุทหตี’’ติ วตฺตพฺพํฯ เตน นิกฺขมิตฺวา โอกาโส ทาตโพฺพ, อทาตุํ น ลภติฯ ทุติยเตฺถเรนปิ มชฺฌิมยามํ วิสฺสมิตฺวา ปุริมนเยเนว อิตรสฺส ทาตพฺพํฯ นิทฺทาครุโก วุตฺตนเยเนว วุฏฺฐาเปตโพฺพฯ เอวํ เอกรตฺติํ เอกมญฺจฏฺฐานํ ติณฺณํ ทาตพฺพํฯ ชมฺพุทีเป ปน เอกเจฺจ ภิกฺขู ‘‘เสนาสนํ นาม มญฺจฏฺฐานํ วา ปีฐฏฺฐานํ วา กิญฺจิเทว กสฺสจิ สปฺปายํ โหติ, กสฺสจิ อสปฺปาย’’นฺติ อาคนฺตุกา โหนฺตุ วา มา วา, เทวสิกํ เสนาสนํ คาเหนฺติฯ อยํ อุตุกาเล เสนาสนคฺคาโห นามฯ

วสฺสาวาเส ปน อตฺถิ อาคนฺตุกวตฺตํ, อตฺถิ อาวาสิกวตฺตํ, อาคนฺตุเกน ตาว สกฏฺฐานํ มุญฺจิตฺวา อญฺญตฺถ คนฺตฺวา วสิตุกาเมน วสฺสูปนายิกทิวสเมว ตตฺถ น คนฺตพฺพํฯ วสนฏฺฐานํ วา หิ ตตฺร สมฺพาธํ ภเวยฺย, ภิกฺขาจาโร วา น สมฺปชฺชเยฺย, เตน น ผาสุํ วิหเรยฺยฯ ตสฺมา ‘‘อิทานิ มาสมเตฺตน วสฺสูปนายิกา ภวิสฺสตี’’ติ ตํ วิหารํ ปวิสิตพฺพํฯ ตตฺถ มาสมตฺตํ วสโนฺต สเจ อุเทฺทสตฺถิโก อุเทฺทสสมฺปตฺติํ สลฺลเกฺขตฺวา, สเจ กมฺมฏฺฐานิโก กมฺมฏฺฐานสปฺปายตํ สลฺลเกฺขตฺวา, สเจ ปจฺจยตฺถิโก ปจฺจยลาภํ สลฺลเกฺขตฺวา อโนฺตวเสฺส สุขํ วสิสฺสติฯ

สกฏฺฐานโต จ ตตฺถ คจฺฉเนฺตน น โคจรคาโม ฆเฏฺฏตโพฺพ, น ตตฺถ มนุสฺสา วตฺตพฺพา – ‘‘ตุเมฺห นิสฺสาย สลากภตฺตาทีนิ วา ยาคุขชฺชกาทีนิ วา วสฺสาวาสิกํ วา นตฺถิ, อยํ เจติยสฺส

ปริกฺขาโร, อยํ อุโปสถาคารสฺส, อิทํ ตาฬิเญฺจว สูจิ จ สมฺปฏิจฺฉถ ตุมฺหากํ วิหาร’’นฺติฯ เสนาสนํ ปน ชคฺคิตฺวา ทารุภณฺฑมตฺติกาภณฺฑานิ ปฏิสาเมตฺวา คมิยวตฺตํ ปูเรตฺวา คนฺตพฺพํฯ เอวํ คจฺฉเนฺตนาปิ ทหเรหิ ปตฺตจีวรภณฺฑิกาโย อุกฺขิปาเปตฺวา เตลนาฬิกตฺตรทณฺฑาทีนิ คาหาเปตฺวา ฉตฺตํ ปคฺคยฺห อตฺตานํ ทเสฺสเนฺตน คามทฺวาเรเนว น คนฺตพฺพํ, ปฏิจฺฉเนฺนน อฏวิมเคฺคน คนฺตพฺพํฯ อฏวิมเคฺค อสติ คุมฺพาทีนิ มทฺทเนฺตน น คนฺตพฺพํ, คมิยวตฺตํ ปน ปูเรตฺวา วิตกฺกํ ฉินฺทิตฺวา สุทฺธจิเตฺตน คมนวเตฺตเนว คนฺตพฺพํฯ สเจ ปน คามทฺวาเรน มโคฺค โหติ, คจฺฉนฺตญฺจ นํ สปริวารํ ทิสฺวา มนุสฺสา ‘‘อมฺหากํ เถโร วิยา’’ติ อุปธาวิตฺวา ‘‘กุหึ, ภเนฺต, สพฺพปริกฺขาเร คเหตฺวา คจฺฉถา’’ติ วทนฺติ, เตสุ เจ เอโก เอวํ วทติ – ‘‘วสฺสูปนายิกกาโล นามายํ, ยตฺถ อเนฺตวเสฺส นิพทฺธภิกฺขาจาโร ภณฺฑปฏิจฺฉาทนญฺจ ลพฺภติ, ตตฺถ ภิกฺขู คจฺฉนฺตี’’ติฯ ตสฺส เจ สุตฺวา เต มนุสฺสา ‘‘ภเนฺต, อิมสฺมิมฺปิ คาเม ชโน ภุญฺชติ เจว นิวาเสติ จ, มา อญฺญตฺถ คจฺฉถา’’ติ วตฺวา มิตฺตามเจฺจ ปโกฺกสาเปตฺวา สเพฺพ สมฺมนฺตยิตฺวา วิหาเร นิพทฺธวตฺตญฺจ สลากภตฺตาทีนิ จ วสฺสาวาสิกญฺจ ปฏฺฐเปตฺวา ‘‘อิเธว ภเนฺต วสถา’’ติ ยาจนฺติ, สพฺพํ สาทิตุํ วฏฺฏติฯ สพฺพเญฺหตํ กปฺปิยเญฺจว อนวชฺชญฺจฯ กุรุนฺทิยํ ปน ‘‘‘กุหึ คจฺฉถา’ติ วุเตฺต ‘อสุกฏฺฐาน’นฺติ วตฺวา, ‘กสฺมา ตตฺถ คจฺฉถา’ติ วุเตฺต ‘การณํ อาจิกฺขิตพฺพ’’’นฺติ วุตฺตํฯ อุภยมฺปิ ปเนตฺถ สุทฺธจิตฺตตฺตาว อนวชฺชํฯ อิทํ อาคนฺตุกวตฺตํ นามฯ

อิทํ ปน อาวาสิกวตฺตํ – ปฏิกเจฺจว หิ อาวาสิเกหิ วิหาโร ชคฺคิตโพฺพฯ ขณฺฑผุลฺลปฏิสงฺขรณปริภณฺฑานิ กาตพฺพานิฯ รตฺติฏฺฐานทิวาฏฺฐานวจฺจกุฏิปสฺสาวฏฺฐานานิ ปธานฆรวิหารมโคฺคติ อิมานิ สพฺพานิ ปฏิชคฺคิตพฺพานิ, เจติเย สุธากมฺมํ มุทฺทเวทิกาย เตลมกฺขนํ มญฺจปีฐปฏิชคฺคนนฺติ อิทมฺปิ สพฺพํ กาตพฺพํ – ‘‘วสฺสํ วสิตุกามา อาคนฺตฺวา อุเทฺทสปริปุจฺฉากมฺมฏฺฐานานุโยคาทีนิ กโรนฺตา สุขํ วสิสฺสนฺตี’’ติฯ กตปริกเมฺมหิ อาสาฬฺหีชุณฺหปญฺจมิโต ปฏฺฐาย วสฺสาวาสิกํ ปุจฺฉิตพฺพํฯ กตฺถ ปุจฺฉิตพฺพํ? ยโต ปกติยา ลพฺภติฯ เยหิ ปน น ทินฺนปุพฺพํ, เต ปุจฺฉิตุํ น วฏฺฏติฯ กสฺมา ปุจฺฉิตพฺพํ? กทาจิ หิ มนุสฺสา เทนฺติ, กทาจิ ทุพฺภิกฺขาทีหิ อุปทฺทุตา น เทนฺติฯ ตตฺถ เย น ทสฺสนฺติ, เต อปุจฺฉิตฺวา วสฺสาวาสิเก คาหิเต คาหิตภิกฺขูนํ ลาภนฺตราโย โหติ, ตสฺมา ปุจฺฉิตฺวาว คาเหตพฺพํ, ปุจฺฉเนฺตน ‘‘ตุมฺหากํ วสฺสาวาสิกคฺคาหกกาโล อุปกโฏฺฐ’’ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ วทนฺติ ‘‘ภเนฺต, อิมํ สํวจฺฉรํ ฉาตกาทีหิ อุปทฺทุตมฺห, น สโกฺกม ทาตุ’’นฺติ วา ‘‘ยํ มยํ ปุเพฺพ เทม, ตโต อูนตรํ ทสฺสามา’’ติ วา ‘‘อิทานิ กปฺปาโส สุลโภ, ยํ ปุเพฺพ เทม, ตโต พหุตรํ ทสฺสามา’’ติ วา วทนฺติ, ตํ สลฺลเกฺขตฺวา ตทนุรูเปน นเยน เตสํ เตสํ เสนาสเน ภิกฺขูนํ วสฺสาวาสิกํ คาเหตพฺพํฯ

สเจ มนุสฺสา วทนฺติ – ‘‘ยสฺส อมฺหากํ วสฺสาวาสิกํ ปาปุณาติ, โส เตมาสํ ปานียํ อุปฏฺฐาเปตุ, วิหารมคฺคํ ชคฺคตุ, เจติยงฺคณโพธิยงฺคณานิ ชคฺคตุ, โพธิรุเกฺข อุทกํ อาสิญฺจตู’’ติ, ยสฺส ตํ ปาปุณาติ, ตสฺส อาจิกฺขิตพฺพํฯ โย ปน คาโม ปฏิกฺกมฺม โยชนทฺวิโยชนนฺตเร โหติ, ตตฺร เจ กุลานิ อุปนิเกฺขปํ ฐเปตฺวา วิหาเร วสฺสาวาสิกํ เทนฺติเยว, ตานิ กุลานิ อปุจฺฉิตฺวาปิ เตสํ เสนาสเน วตฺตํ กตฺวา วสนฺตสฺส วสฺสาวาสิกํ คาเหตพฺพํฯ สเจ ปน เตสํ เสนาสเน ปํสุกูลิโก วสติ, อาคตญฺจ ตํ ทิสฺวา ‘‘ตุมฺหากํ วสฺสาวาสิกํ เทมา’’ติ วทนฺติ, เตน สงฺฆสฺส อาจิกฺขิตพฺพํฯ สเจ ตานิ กุลานิ สงฺฆสฺส ทาตุํ น อิจฺฉนฺติ, ‘‘ตุมฺหากํเยว เทมา’’ติ วทนฺติ, สภาโค ภิกฺขุ ‘‘วตฺตํ กตฺวา คณฺหาหี’’ติ วตฺตโพฺพฯ ปํสุกูลิกสฺส ปเนตํ น วฏฺฏติ, อิติ สทฺธาเทยฺยทายกมนุสฺสา ปุจฺฉิตพฺพาฯ

ตตฺรุปฺปาเท ปน กปฺปิยการกา ปุจฺฉิตพฺพาฯ กถํ ปุจฺฉิตพฺพา? ‘‘กึ, อาวุโส, สงฺฆสฺส ภณฺฑปฏิจฺฉาทนํ ภวิสฺสตี’’ติฯ สเจ วทนฺติ – ‘‘ภวิสฺสติ, ภเนฺต, เอเกกสฺส นวหตฺถํ สาฏกํ ทสฺ

สาม, วสฺสาวาสิกํ คาเหถา’’ติ, คาเหตพฺพํฯ สเจปิ วทนฺติ – ‘‘สาฏกํ นตฺถิ; วตฺถุ ปน อตฺถิ, คาเหถ, ภนฺเต’’ติ, วตฺถุมฺหิ สเนฺตปิ คาเหตุํ วฏฺฏติเยวฯ กปฺปิยการกานญฺหิ หเตฺถ ‘‘กปฺปิยภณฺฑํ ปริภุญฺชถา’’ติ ทินฺนวตฺถุโต ยํ ยํ กปฺปํ, ตํ ตํ สพฺพํ ปริภุญฺชิตุํ อนุญฺญาตํฯ

ยํ ปเนตฺถ ปิณฺฑปาตตฺถาย คิลานปจฺจยตฺถาย วา อุทฺทิสฺส ทินฺนํ, ตํ จีวเร อุปนาเมเนฺตหิ สงฺฆสุฏฺฐุตาย อปโลเกตฺวา อุปนาเมตพฺพํฯ เสนาสนตฺถาย อุทฺทิสฺส ทินฺนํ ครุภณฺฑํ โหติ, จีวรวเสเนว จตุปจฺจยวเสน วา ทินฺนํ จีวเร อุปนาเมนฺตานํ อปโลกนกมฺมกิจฺจํ นตฺถิ, อปโลกนกมฺมํ กโรเนฺตหิ จ ปุคฺคลวเสเนว กาตพฺพํ, สงฺฆวเสน น กาตพฺพํฯ ชาตรูปรชตวเสนาปิ อามกธญฺญวเสน วา อปโลกนกมฺมํ น วฏฺฏติฯ กปฺปิยภณฺฑวเสน จีวรตณฺฑุลาทิวเสเนว จ วฏฺฏติฯ ตํ ปน เอวํ กตฺตพฺพํ – ‘‘อิทานิ สุภิกฺขํ สุลภปิณฺฑํ, ภิกฺขู จีวเรน กิลมนฺติ, เอตฺตกํ นาม ตณฺฑุลภาคํ ภิกฺขูนํ จีวรํ กาตุํ รุจฺจตี’’ติฯ ‘‘คิลานปจฺจโย สุลโภ คิลาโน วา นตฺถิ, เอตฺตกํ นาม ตณฺฑุลภาคํ ภิกฺขูนํ จีวรํ กาตุํ รุจฺจตี’’ติฯ

เอวํ จีวรปจฺจยํ สลฺลเกฺขตฺวา เสนาสนสฺส กาเล โฆสิเต สนฺนิปติเต สเงฺฆ เสนาสนคฺคาหโก สมฺมนฺนิตโพฺพฯ สมฺมนฺนเนฺตน จ เทฺว สมฺมนฺนิตพฺพาติ วุตฺตํฯ เอวญฺหิ นวโก วุฑฺฒตรสฺส, วุโฑฺฒ จ นวกสฺส คาเหสฺสติฯ มหเนฺต ปน มหาวิหารสทิเส วิหาเร ตโย จตฺตาโร ชนา สมฺมนฺนิตพฺพาฯ กุรุนฺทิยํ ปน ‘‘อฏฺฐปิ โสฬสปิ ชเน สมฺมนฺนิตุํ วฏฺฏตี’’ติ วุตฺตํฯ เตสํ สมฺมุติกมฺมวาจายปิ อปโลกเนนปิ วฏฺฏติเยวฯ

เตหิ สมฺมเตหิ ภิกฺขูหิ เสนาสนํ สลฺลเกฺขตพฺพํ, เจติยฆรํ โพธิฆรํ อาสนฆรํ สมฺมุญฺชนิอฏฺฏํ ทารุอฏฺฏํ วจฺจกุฏิ อิฏฺฐกสาลา วฑฺฒกิสาลา ทฺวารโกฏฺฐโก ปานียมาโฬ มโคฺคโปกฺขรณีติ เอตานิ หิ อเสนาสนานิ, วิหาโร อฑฺฒโยโค ปาสาโท หมฺมิยํ คุหา มณฺฑโป รุกฺขมูลํ เวฬุคุโมฺพติ อิมานิ เสนาสนานิ, ตานิ คาเหตพฺพานิฯ คาเหเนฺตน จ ‘‘ปฐมํ ภิกฺขู คเณตุํ, ภิกฺขู คเณตฺวา เสยฺยา คเณตุ’’นฺติ เอตฺถ วุตฺตนเยน คาเหตพฺพานิฯ สเจ สงฺฆิโก จ สทฺธาเทโยฺย จาติ เทฺว จีวรปจฺจยา โหนฺติ, เตสุ ยํ ภิกฺขู ปฐมํ คณฺหิตุํ อิจฺฉนฺติ, ตํ คาเหตฺวา ตสฺส ฐิติกโต ปฏฺฐาย อิตโร คาเหตโพฺพฯ

สเจ ปน ภิกฺขูนํ อปฺปตาย ปริเวณเคฺคน เสนาสเน คาหิยมาเน เอกํ ปริเวณํ มหาลาภํ โหติ, ทส วา ทฺวาทส วา จีวรานิ ลภนฺติ, ตํ วิชเฏฺตฺวา อเญฺญสุ อลาภเกสุ อาวาเสสุ ปกฺขิปิตฺวา อเญฺญสมฺปิ ภิกฺขูนํ คาเหตพฺพนฺติ มหาสุมเตฺถโร อาหฯ มหาปทุมเตฺถโร ปนาห – ‘‘น เอวํ กาตพฺพํ, มนุสฺสา หิ อตฺตโน อาวาสชคฺคนตฺถาย ปจฺจยํ เทนฺติ, ตสฺมา อเญฺญหิ ภิกฺขูหิ ตตฺถ ปวิสิตพฺพ’’นฺติฯ สเจ ปเนตฺถ มหาเถโร ปฏิโกฺกสติ – ‘‘มาวุโส, เอวํ คาเหถ, ภควโต อนุสิฏฺฐิํ กโรถ, วุตฺตเญฺหตํ ภควตา – ‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปริเวณเคฺคน คาเหตุ’’’นฺติ ตสฺส ปฏิโกฺกสนาย อฏฺฐตฺวา ‘‘ภเนฺต ภิกฺขู พหู, ปจฺจโย มโนฺท, สงฺคหํ กาตุํ วฏฺฏตี’’ติ ตํ สญฺญาเปตฺวา คาเหตพฺพเมวฯ

คาเหเนฺตน จ สมฺมเตน ภิกฺขุนา มหาเถรสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา เอวํ วตฺตพฺพํ – ‘‘ภเนฺต, ตุมฺหากํ เสนาสนํ ปาปุณาติ, คณฺหถ ปจฺจยํ ธาเรถา’’ติฯ ‘‘อสุกกุลสฺส ปจฺจโย อสุกเสนาสนญฺจ มยฺหํ ปาปุณาติ, อาวุโส’’ติ, ‘‘ปาปุณาติ, ภเนฺต, คณฺหถ น’’นฺติ, ‘‘คณฺหามิ, อาวุโส’’ติ, คหิตํ โหติฯ สเจ ปน ‘‘คหิตํ โว, ภเนฺต’’ติ วุเตฺต ‘‘คหิตํ เม’’ติ วา ‘‘คณฺหิสฺสถ, ภเนฺต’’ติ วุเตฺต ‘‘คณฺหิสฺสามี’’ติ วา วทติ, ‘‘อคหิตํ โหตี’’ติ มหาสุมเตฺถโร อาหฯ มหาปทุมเตฺถโร ปนาห – ‘‘อตีตานาคตวจนํ วา โหตุ, วตฺตมานวจนํ วา, สตุปฺปาทมตฺตอาลยกรณมตฺตเมว เจตฺถ ปมาณํ, ตสฺมา คหิตเมว โหตี’’ติฯ

โยปิ ปํสุกูลิโก ภิกฺขุ เสนาสนํ คเหตฺวา ปจฺจยํ วิสฺสเชฺชติ, อยมฺปิ น อญฺญสฺมึ อาวาเส ปกฺขิปิตโพฺพฯ ตสฺมึเยว ปริเวเณ อคฺคิสาลาย วา ทีฆสาลาย วา รุกฺขมูเล วา อญฺญสฺส คาเหตุํ วฏฺฏติฯ ปํสุกูลิโก ''วสามี''ติ เสนาสนํ ชคฺคิสฺสติ, อิตโร ''ปจฺจยํ คณฺหามี''ติ, เอวํ ทฺวีหิ การเณหิ เสนาสนํ สุชคฺคิตตรํ ภวิสฺสติฯ มหาปจฺจริยํ ปน วุตฺตํ – ''ปํสุกูลิเก วาสตฺถาย เสนาสนํ คณฺหเนฺต เสนาสนคฺคาหาปเกน วตฺตพฺพํ – 'ภเนฺต, อิธ ปจฺจโย อตฺถิ, โส กึ กาตโพฺพ'ติฯ เตน 'เหฏฺฐา อญฺญํ คาหาเปหี'ติ วตฺตโพฺพฯ สเจ ปน กิญฺจิ อวตฺวาว วสติ, วุตฺถวสฺสสฺส จ ปาทมูเล ฐเปตฺวา สาฎกํ เทนฺติ, วฏฺฏติฯ อถ วสฺสาวาสิกํ เทมาติ วทนฺติ, ตสฺมึ เสนาสเน วสฺสํวุตฺถภิกฺขูนํ ปาปุณาตี''ติฯ เยสํ ปน เสนาสนํ นตฺถิ; เกวลํ ปจฺจยเมว เทนฺติ, เตสํ ปจฺจยํ อวสฺสาวาสิเก เสนาสเน คาเหตุํ วฏฺฏติฯ

มนุสฺสา ถูปํ กตฺวา วสฺสาวาสิกํ คาหาเปนฺติ, ถูโป นาม อเสนาสนํ, ตสฺส สมีเป รุเกฺข วา มณฺฑเป วา อุปนิพนฺธิตฺวา คาหาเปตพฺพํฯ เตน ภิกฺขุนา เจติยํ ปฏิชคฺคิตพฺพํฯ โพธิรุกฺขโพธิฆรอาสนฆรสมฺมุญฺชนิอฏฺฏทารุอฏฺฏวจฺจกุฏิทฺวารโกฏฺฐกปานียมาฬกทนฺตกฏฺฐมาฬเกสุปิ เอเสว นโยฯ โภชนสาลา ปน เสนาสนเมว, ตสฺมา ตํ เอกสฺส วา พหูนํ วา ปริจฺฉินฺทิตฺวา คาเหตุํ วฏฺฏตีติ สพฺพมิทํ วิตฺถาเรน มหาปจฺจริยํ วุตฺตํฯ

เสนาสนคฺคาหาปเกน ปน ปาฏิปทอรุณโต ปฏฺฐาย ยาว ปุน อรุณํ น ภิชฺชติ ตาว คาเหตพฺพํ, อิทญฺหิ เสนาสนคฺคาหสฺส เขตฺตํฯ สเจ ปาโตว คาหิเต เสนาสเน อโญฺญ วิตกฺกจาริโก ภิกฺขุ อาคนฺตฺวา เสนาสนํ ยาจติ, ''คหิตํ, ภเนฺต, เสนาสนํ, วสฺสูปคโต สโงฺฆ, รมณีโย วิหาโร, รุกฺขมูลาทีสุ ยตฺถ อิจฺฉถ ตตฺถ วสถา''ติ วตฺตโพฺพฯ วสฺสูปคเตหิ อเนฺตวเสฺส นิพทฺธวตฺตํ ฐเปตฺวา วสฺสูปคตา ภิกฺขู ''สมฺมุญฺชนิโย พนฺธถา''ติ วตฺตพฺพาฯ สุลภา เจ ทณฺฑกา เจว สลากาโย จ โหนฺติ, เอเกเกน ฉ ปญฺจ มุฏฺฐิสมฺมุญฺชนิโย, เทฺว ติโสฺส ยฏฺฐิสมฺมุญฺชนิโย วา พนฺธิตพฺพาฯ ทุลฺลภา เจ โหนฺติ, เทฺว ติโสฺส มุฏฺฐิสมฺมุญฺชนิโย เอกา ยฏฺฐิสมฺมุญฺชนี พนฺธิตพฺพาฯ สามเณเรหิ ปญฺจ ปญฺจ อุกฺกา โกเฏฺฏตพฺพาฯ วสนฏฺฐาเน กสาวปริภณฺฑํ กาตพฺพํฯ

วตฺตํ กโรเนฺตหิ ปน ''น อุทฺทิสิตพฺพํ, น อุทฺทิสาเปตพฺพํ, น สชฺฌาโย กาตโพฺพ, น ปพฺพาเชตพฺพํ, น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น ธมฺมสวนํ กาตพฺพํ, สเพฺพว หิ เอเต ปปญฺจาฯ นิปฺปปญฺจา หุตฺวา สมณธมฺมเมว กริสฺสามา''ติ วา ''สเพฺพ เตรส ธุตงฺคานิ สมาทิยนฺตุ, เสยฺยํ อกเปฺปตฺวา ฐานจงฺกเมหิ วีตินาเมนฺตุ, มูคพฺพตํ คณฺหนฺตุ, สตฺตาหกรณีเยน คตาปิ ภาชนียภณฺฑํ ลภนฺตู''ติ วา เอวรูปํ อธมฺมิกวตฺตํ น กาตพฺพํฯ เอวํ ปน กาตพฺพํ – ปริยตฺติธโมฺม นาม ติวิธมฺปิ สทฺธมฺมํ ปติฏฺฐาเปติ; ตสฺมา สกฺกจฺจํ อุทฺทิสถ, อุทฺทิสาเปถ, สชฺฌายํ กโรถ, ปธานฆเร วสนฺตานํ สงฺฆฏฺฏนํ อกตฺวา อเนฺตวิหาเร นิสีทิตฺวา อุทฺทิสถ, อุทฺทิสาเปถ, สชฺฌายํ กโรถ, ธมฺมสวนํ สมิทฺธํ กโรถ, ปพฺพาเชนฺตา โสเธตฺวา ปพฺพาเชถ, โสเธตฺวา อุปสมฺปาเทถ, โสเธตฺวา นิสฺสยํ เทถ, เอโกปิ หิ กุลปุโตฺต ปพฺพชฺชํ อุปสมฺปทญฺจ ลภิตฺวา สกลสาสนํ ปติฏฺฐาเปติ, อตฺตโน ถาเมน ยตฺตกานิ สโกฺกถ ตตฺตกานิ ธุตงฺคานิ สมาทิยถฯ อเนฺตวสฺสํ นาเมตํ สกลทิวสํ รตฺติยา จ ปฐมปจฺฉิมยาเมสุ อปฺปมตฺเตหิ ภวิตพฺพํ, วีริยํ อารภิตพฺพํฯ โปราณกมหาเถราปิ สพฺพปลิโพเธ ฉินฺทิตฺวา อเนฺตวเสฺส เอกจาริกวตฺตํ ปูรยึสุ, ภเสฺส มตฺตํ ชานิตฺวา ทสวตฺถุกกถํ ทสอสุภทสานุสฺสติอฏฺฐตึสารมฺมณกถญฺจ กาตุํ วฏฺฏติ, อาคนฺตุกานํ วตฺตํ กาตุํ สตฺตาหกรณีเยน คตานํ อปโลเกตฺวา ทาตุํ วฏฺฏตีติ เอวรูปํ วตฺตํ กาตพฺพํฯ

อปิจ ภิกฺขู โอวทิตพฺพา – ‘‘วิคฺคาหิกปิสุณผรุสวจนานิ มา วทถ, ทิวเส ทิวเส สีลานิ อาวเชฺชนฺตา จตุรารกฺขํ อหาเปนฺตา มนสิการพหุลา วิหรถา’’ติฯ ทนฺตกฏฺฐขาทนวตฺตํ อาจิกฺขิตพฺพํ, เจติยํ วา โพธึ วา วนฺทเนฺตน คนฺธมาลํ วา ปูเชเนฺตน ปตฺตํ วา ถวิกาย ปกฺขิปเนฺตน น กเถตพฺพํ, ภิกฺขาจารวตฺตํ อาจิกฺขิตพฺพํ – ‘‘อโนฺตคาเม มนุเสฺสหิ สทฺธึ ปจฺจยสญฺญุตฺตกถา วา วิสภาคกถา วา น กเถตพฺพา, รกฺขิตินฺทฺริเยหิ ภวิตพฺพํ, ขนฺธกวตฺตญฺจ เสขิยวตฺตญฺจ ปูเรตพฺพ’’นฺติ เอวรูปา พหุกาปิ นิยฺยานิกกถา อาจิกฺขิตพฺพาติฯ

ปจฺฉิมวสฺสูปนายิกทิวเส ปน สเจ กาลํ โฆเสตฺวา สนฺนิปติเต สเงฺฆ โกจิ ทสหตฺถํ วตฺถํ อาหริตฺวา วสฺสาวาสิกํ เทติ, อาคนฺตุโก สเจ ภิกฺขุ สงฺฆเตฺถโร โหติ, ตสฺส ทาตพฺพํฯ นวโก เจ โหติ, สมฺมเตน ภิกฺขุนา สงฺฆเตฺถโร วตฺตโพฺพ – ‘‘สเจ ภเนฺต อิจฺฉถ, ปฐมภาคํ มุญฺจิตฺวา อิทํ วตฺถํ คณฺหถา’’ติ, อมุญฺจนฺตสฺส น ทาตพฺพํฯ สเจ ปน ปุเพฺพ คาหิตํ มุญฺจิตฺวา คณฺหาติ, ทาตพฺพํฯ เอเตเนวุปาเยน ทุติยเตฺถรโต ปฏฺฐาย ปริวเตฺตตฺวา ปตฺตฏฺฐาเน อาคนฺตุกสฺส ทาตพฺพํฯ สเจ ปฐมวสฺสูปคตา เทฺว ตีณิ จตฺตาริ ปญฺจ วา วตฺถานิ อลตฺถุํ, ลทฺธํ ลทฺธํ เอเตเนวุปาเยน วิสฺสชฺชาเปตฺวา ยาว อาคนฺตุกสฺส สมกํ โหติ, ตาว ทาตพฺพํฯ เตน ปน สมเก ลเทฺธ อวสิโฏฺฐ อนุภาโค เถราสเน ทาตโพฺพฯ ปจฺจุปฺปเนฺน ลาเภ สติ ฐิติกาย คาเหตุํ กติกํ กาตุํ วฏฺฏติฯ

สเจ ทุพฺภิกฺขํ โหติ, ทฺวีสุปิ วสฺสูปนายิกาสุ วสฺสูปคตา ภิกฺขู ภิกฺขาย กิลมนฺตา ‘‘อาวุโส, อิธ วสนฺตา สเพฺพว กิลมาม, สาธุ วต เทฺวภาคา โหม, เยสํ ญาติปวาริตฏฺฐานานิ อตฺถิ, เต ตตฺถ วสิตฺวา ปวารณาย อาคนฺตฺวา อตฺตโน ปตฺตํ วสฺสาวาสิกํ คณฺหนฺตู’’ติ วทนฺติ, เตสุ เย ตตฺถ วสิตฺวา ปวารณาย อาคจฺฉนฺติ, เตสํ อปโลเกตฺวา วสฺสาวาสิกํ ทาตพฺพํฯ สาทิยนฺตาปิ หิ เต เนว วสฺสาวาสิกสฺส สามิโน, ขียนฺตาปิ จ อาวาสิกา เนว อทาตุํ ลภนฺติฯ กุรุนฺทิยํ ปน วุตฺตํ – ‘‘กติกวตฺตํ กาตพฺพํ – ‘สเพฺพสํ โน อิธ ยาคุภตฺตํ นปฺปโหติ, สภาคฏฺฐาเน วสิตฺวา อาคจฺฉถ, ตุมฺหากํ ปตฺตํ วสฺสาวาสิกํ ลภิสฺสถา’ติฯ ตเญฺจ เอโก ปฏิพาหติ, สุปฏิพาหิตํ; โน เจ ปฏิพาหติ, กติกา สุกตาฯ ปจฺฉา เตสํ ตตฺถ วสิตฺวา อาคตานํ อปโลเกตฺวา ทาตพฺพํ, อปโลกนกาเล ปฏิพาหิตุํ น ลพฺภตี’’ติฯ ปุนปิ วุตฺตํ – ‘‘สเจ วสฺสูปคเตสุ เอกจฺจานํ วสฺสาวาสิเก อปาปุณเนฺต ภิกฺขู กติกํ กโรนฺติ – ‘ฉินฺนวสฺสานํ วสฺสาวาสิกญฺจ อิทานิ อุปฺปชฺชนกวสฺสาวาสิกญฺจ อิเมสํ ทาตุํ รุจฺจตี’ติ เอวํ กติกาย กตาย คาหิตสทิสเมว โหติ, อุปฺปนฺนุปฺปนฺนํ เตสเมว ทาตพฺพ’’นฺติฯ

เตมาสํ ปานียํ อุปฏฺฐาเปตฺวา วิหารมคฺคเจติยงฺคณโพธิยงฺคณานิ ชคฺคิตฺวา โพธิรุเกฺข อุทกํ สิญฺจิตฺวา ปกฺกโนฺตปิ วิพฺภโนฺตปิ วสฺสาวาสิกํ ลภติเยวฯ ภตินิวิฏฺฐญฺหิ เตน กตํฯ สงฺฆิกํ ปน อปโลกนกมฺมํ กตฺวา คาหิตํ อโนฺตวเสฺส วิพฺภโนฺตปิ ลภเตวฯ ปจฺจยวเสน คาหิตํ ปน น ลภตีติ วทนฺติฯ

สเจ วุตฺถวโสฺส ทิสํคมิโก ภิกฺขุ อาวาสิกสฺส หตฺถโต กิญฺจิเทว กปฺปิยภณฺฑํ คเหตฺวา ‘‘อสุกกุเล มยฺหํ วสฺสาวาสิกํ ปตฺตํ, ตํ คณฺหถา’’ติ วตฺวา คตฏฺฐาเน วิพฺภมติ, วสฺสาวาสิกํ สงฺฆิกํ โหติฯ สเจ ปน มนุเสฺส สมฺมุขา สมฺปฏิจฺฉาเปตฺวา คจฺฉติ, ลภติฯ ‘‘อิทํ วสฺสาวาสิกํ อมฺหากํ เสนาสเน วุตฺถภิกฺขุโน เทมา’’ติ วุเตฺต, ยสฺส คาหิตํ ตเสฺสว โหติฯ สเจ ปน เสนาสนสามิกสฺส ปิยกมฺยตาย ปุตฺตธีตาทโย พหูนิ วตฺถานิ อาหริตฺวา ‘‘อมฺหากํ เสนาสเน เทมา’’ติ เทนฺติ, ตตฺถ วสฺสูปคตสฺส เอกเมว วตฺถํ ทาตพฺพํ, เสสานิ สงฺฆิกานิ โหนฺติ, วสฺสาวาสิกฏฺฐิติกาย คาเหตพฺพานิฯ ฐิติกาย อสติ เถราสนโต ปฏฺฐาย คาเหตพฺพานิฯ เสนาสเน วสฺสูปคตํ

ภิกฺขุํ นิสฺสาย อุปฺปเนฺนน จิตฺตปฺปสาเทน พหูนิ วตฺถานิ อาหริตฺวา ‘‘เสนาสนสฺส เทมา’’ติ ทิเนฺนสุปิ เอเสว นโยฯ สเจ ปน ปาทมูเล ฐเปตฺวา ‘‘เอตสฺส ภิกฺขุโน เทมา’’ติ วทนฺติ, ตเสฺสว โหนฺติฯ

เอกสฺส เคเห เทฺว วสฺสาวาสิกานิ – ปฐมภาโค สามเณรสฺส คาหิโต โหติ, ทุติโย เถราสเนฯ โส เอกํ ทสหตฺถํ, เอกํ อฎฺฐหตฺถํ สาฎกํ เปเสติ ‘‘วสฺสาวาสิกํ ปตฺตภิกฺขูนํ เทถา’’ติ วิจินิตฺวา วรภาคํ สามเณรสฺส ทตฺวา อนุภาโค เถราสเน ทาตโพฺพฯ สเจ ปน อุโภปิ ฆรํ เนตฺวา โภเชตฺวา สยเมว ปาทมูเล ฐเปติ, ยํ ยสฺส ทินฺนํ, ตเทว ตสฺส โหติฯ

อิโต ปรํ มหาปจฺจริยํ อาคตนโย โหติ – ‘‘เอกสฺส ฆเร ทหรสามเณรสฺส วสฺสาวาสิกํ ปาปุณาติ, โส เจ ปุจฺฉติ – ‘อมฺหากํ วสฺสาวาสิกํ กสฺส ปตฺต’นฺติ, ‘สามเณรสฺสา’ติ อวตฺวา ‘ทานกาเล ชานิสฺสสี’ติ วตฺวา ทานทิวเส เอกํ มหาเถรํ เปเสตฺวา นีหราเปตพฺพํฯ สเจ ยสฺส วสฺสาวาสิกํ ปตฺตํ, โส วิพฺภมติ วา กาลํ วา กโรติ, มนุสฺสา เจ ปุจฺฉนฺติ – ‘กสฺส อมฺหากํ วสฺสาวาสิกํ ปตฺต’นฺติ, เตสํ ยถาภูตํ อาจิกฺขิตพฺพํฯ สเจ เต วทนฺติ – ‘ตุมฺหากํ เทมา’ติ, ตสฺส ภิกฺขุโน ปาปุณาติฯ อถ สงฺฆสฺส วา คณสฺส วา เทนฺติ, สงฺฆสฺส วา คณสฺส วา ปาปุณาติฯ สเจ วสฺสูปคตา สุทฺธปํสุกูลิกาเยว โหนฺติ, อาเนตฺวา ทินฺนํ วสฺสาวาสิกํ เสนาสนปริกฺขารํ วา กตฺวา ฐเปตพฺพํ, พิโมฺพหนาทีนิ วา กาตพฺพานี’’ติฯ อิทํ เนวาสิกวตฺตํฯ

เสนาสนคฺคาหกถา นิฎฺฐิตาฯ

อุปนนฺทวตฺถุกถา

๓๑๙. อุปนนฺทวตฺถุสฺมิํ – **ตตฺถ ตยา โมฆปุริส คหิตํ อิธ มุตฺตํ, อิธ ตยา คหิตํ ตตฺร มุตฺตน**ฺติ เอตฺถ อยมโตฺถ – ยํ ตยา ตตฺถ เสนาสนํ คหิตํ, ตํ เต คณฺหเนฺตเนว อิธ มุตฺตํ โหติฯ ‘‘อิธ ทานาหํ, อาวุโส, มุญฺจามี’’ติ วทเนฺตน ปน ตํ ตตฺราปิ มุตฺตํฯ เอวํ ตฺวํ อุภยตฺถ ปริพาหิโรติฯ

อยํ ปเนตฺถ วินิจฺฉโย – คหเณน คหณํ ปฎิปฺปสฺสมฺภติ, คหเณน อาลโย ปฎิปฺปสฺสมฺภติ, อาลเยน คหณํ ปฎิปฺปสฺสมฺภติ, อาลเยน อาลโย ปฎิปฺปสฺสมฺภติฯ กถํ? อิเธกโจฺจ วสฺสูปนายิกทิวเส เอกสฺมิํ วิหาเร เสนาสนํ คเหตฺวา สามนฺตวิหารํ คนฺตฺวา ตตฺราปิ คณฺหาติ, ตสฺส อิมินา คหเณน ปุริมํ คหณํ ปฎิปฺปสฺสมฺภติฯ อปโร ‘‘อิธ วสิสฺสามี’’ติ อาลยมตฺตํ กตฺวา สามนฺตวิหารํ คนฺตฺวา ตตฺถ เสนาสนํ คณฺหาติ, ตสฺส อิมินา คหเณน ปุริโม อาลโย ปฎิปฺปสฺสมฺภติฯ เอโก ‘‘อิธ วสิสฺสามี’’ติ เสนาสนํ วา คเหตฺวา อาลยํ วา กตฺวา สามนฺตวิหารํ คนฺตฺวา ‘‘อิเธว ทานิ วสิสฺสามี’’ติ อาลยํ กโรติ, อิจฺจสฺส อาลเยน วา คหณํ อาลเยน วา อาลโย ปฎิปฺปสฺสมฺภติ, สพฺพตฺถ ปจฺฉิเม คหเณ วา อาลเย วา ติฎฺฐติฯ โย ปน ‘‘เอกสฺมิํ วิหาเร เสนาสนํ คเหตฺวา อญฺญสฺมิํ วิหาเร วสิสฺสามี’’ติ คจฺฉติ, ตสฺส อุปจารสีมาติกฺกเม เสนาสนคฺคาโห ปฎิปฺปสฺสมฺภติฯ ยทิ ปน ‘‘ตตฺถ ผาสุ ภวิสฺสติ, วสิสฺสามิ; โน เจ, อาคมิสฺสามี’’ติ คนฺตฺวา อผาสุภาวํ ญตฺวา ปจฺจาคจฺฉติ, วฎฺฎติฯ

๓๒๐. **ติวสฺสนฺตเรนา**ติ เอตฺถ **ติวสฺสนฺตโร** นาม โย ทฺวีหิ วเสฺสหิ มหนฺตตโร วา ทหรตโร วา โหติฯ โย ปน เอเกน วเสฺสน มหนฺตตโร วา ทหรตโร วา โหติ, โย วา สมานวโสฺส, ตตฺถ วตฺตพฺพเมว นตฺถิฯ อิเม สเพฺพ เอกสฺมิํ มเญฺจ วา ปีเฐ วา เทฺว เทฺว หุตฺวา นิสีทิตุํ

ลภนฺติฯ ยํ ติณฺณํ ปโหติ, ตํ สํหาริมํ วา โหตุ อสํหาริมํ วา, ตถารูเป อปิ ผลกขเณฺฑ อนุป สมฺปเนฺนนาปิ สทฺธึ นิสีทิตุํ วฏฺฏติฯ

หตฺถินขกนฺติ หตฺถิกุเมฺภ ปติฏฺฐิตํ; เอวํ กตสฺส กิเรตํ นามํฯ **สพฺพํ ปาสาทปริโภค**นฺติ สุวณฺณรชตาทิวิจิตฺรานิ กวาฏานิ มญฺจปีฐานิ ตาลวณฺฏานิ สุวณฺณรชตมยปานียฆฏปานียส ราวานิ ยํกิญฺจิ จิตฺตกมฺมกตํ, สพฺพํ วฏฺฏติฯ ‘‘ปาสาทสฺส ทาสิทาสํ เขตฺตวตฺถุํ โคมหึสํ เทมา’’ติ วทนฺติ, ปาเฏกฺกํ คหณกิจฺจํ นตฺถิ, ปาสาเท ปฏิคฺคหิเต ปฏิคฺคหิตเมว โหติฯ โคน กาทีนิ สงฺฆิกวิหาเร วา ปุคฺคลิกวิหาเร วา มญฺจปีฐเกสุ อตฺถริตฺวา ปริภุญฺชิตุํ น วฏฺฏนฺติฯ ธมฺ มาสเน ปน คิหิวิกฏนิหาเรน ลพฺภนฺติ, ตตฺราปิ นิปชฺชิตุํ น วฏฺฏติฯ

อุปนนฺทวตฺถุกถา นิฏฺฐิตาฯ

อวิสฺสชฺชิยวตฺถุกถา

๓๒๑. **ปญฺจิมานี**ติ ราสิวเสน ปญฺจ, สรูปวเสน ปเนตานิ พหูนิ โหนฺติฯ ตตฺถ **อาราโม** นาม ปุปฺผาราโม วา ผลาราโม วาฯ **อารามวตฺถุ** นาม เตสํเยว อารามานํ อตฺถาย ปริจฺฉินฺทิตฺวา ฐปิโตกาโส; เตสุ วา อาราเมสุ วินฏฺเฐสุ เตสํ โปราณกภูมิภาโคฯ **วิหาโร** นาม ยํกิญฺจิ ปาสาทาทิเสนาสนํฯ **วิหารวตฺถุ** นาม ตสฺส ปติฏฺฐาโนกาโสฯ **มโญฺจ** นาม – มสารโก, พุนฺทิกาพทฺโธ, กุฬีรปาทโก อาหจฺจปาทโกติ อิเมสํ ปุเพฺพ วุตฺตานํ จตุนฺนํ มญฺจานํ อญฺญตโร ฯ **ปีฐํ** นาม มสารกาทีนํเยว จตุนฺนํ ปีฐานํ อญฺญตรํฯ **ภิสิ** นาม อุณฺณภิสิอาทีนํ ปญฺจนฺนํ อญฺญตราฯ **พิโมฺพหนํ** นาม วุตฺตปฺปการานํ พิโมฺพหนานํ อญฺญตรํฯ **โลหกุมฺภี** นาม กาฬโลเหน วา ตมฺพโลเหน วา เยน เกนจิ โลเหน กตา กุมฺภีฯ **โลหภาณกา**ทีสุปิ เอเสว นโยฯ เอตฺถ ปน **ภาณก**นฺติ อรญฺชโร วุจฺจติฯ **วารโก**ติ ฆโฏฯ **กฏาหํ** กฏาหเมวฯ **วาสิ**อาทีสุ **วลฺลิ**อาทีสุ จ ทุวิเญฺญยฺยํ นาม นตฺถิฯ เอวํ –

> ทฺวิสงฺคหานิ เทฺว โหนฺติ, ตติยํ จตุสงฺคหํ;
> จตุตฺถํ นวโกฏฺฐาสํ, ปญฺจมํ อฏฺฐเภทนํฯ
>
> อิติ ปญฺจหิ ราสีหิ, ปญฺจนิมฺมลโลจโน;
> ปญฺจวีสวิธํ นาโถ, ครุภณฺฑํ ปกาสยิฯ

ตตฺรายํ วินิจฺฉยกถา – อิทญฺหิ สพฺพมฺปิ ครุภณฺฑํ อิธ อวิสฺสชฺชิยํ, กีฏาคิริวตฺถุสฺมึ ‘‘อเวภงฺคิย’’นฺติ วุตฺตํฯ ปริวาเร ปน –

> ‘‘อวิสฺสชฺชิยํ อเวภงฺคิยํ, ปญฺจ วุตฺตา มเหสินา;
> วิสฺสเชฺชนฺตสฺส ปริภุญฺชนฺตสฺส อนาปตฺติ,
> ปญฺหา เมสา กุสเลหิ จินฺติตา’’ติฯ (ปริ. ๔๗๙) –

อาคตํฯ ตสฺมา มูลเจฺฉชฺชวเสน อวิสฺสชฺชิยํ อเวภงฺคิยญฺจ ปริวตฺตนวเสน ปน วิสฺสเชฺชนฺตสฺส ปริภุญฺชนฺตสฺส จ อนาปตฺตีติ เอวเมตฺถ อธิปฺปาโย เวทิตโพฺพฯ

ตตฺรายํ อนุปุพฺพิกถา – อิทํ ตาว ปญฺจวิธมฺปิ จีวรปิณฺฑปาตเภสชฺชตฺถาย อุปเนตุํ น วฏฺฏติฯ ถาวเรน จ ถาวรํ ครุภเณฺฑน จ ครุภณฺฑํ ปริวเตฺตตุํ วฏฺฏติฯ ถาวเร ปน เขตฺตํ วตฺถุ ตฬากํ มาติกาติ เอวรูปํ ภิกฺขุสงฺฆสฺส วิจาเรตุํ วา สมฺปฏิจฺฉิตุํ วา อธิวาเสตุํ วา น วฏฺฏติ, กปฺ

ปิยการเกเหว วิจาริตโต กปฺปิยภณฺฑํ วฏฺฏติฯ อาราเมน ปน อารามํ อารามวตฺถุํ วิหารํ วิหาร วตฺถุนฺติ อิมานิ จตฺตาริ ปริวเตฺตตุํ วฏฺฏติฯ

ตตฺรายํ ปริวตฺตนนโย – สงฺฆสฺส นาฬิเกรารโม ทูเร โหติ, กปฺปิยการกา วา พหุตรํ ขา ทนฺติฯ ยมฺปิ น ขาทนฺติ, ตโต สกฏเวตนํ ทตฺวา อปฺปเมว หรนฺติฯ อเญฺญสํ ปน ตสฺส อาราม สฺส อวิทูรคามวาสีนํ มนุสฺสานํ วิหารสฺส สมีเป อาราโม โหติ, เต สงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา สเกน อาราเมน ตํ อารามํ ยาจนฺติ, สเงฺฆน ''รุจฺจติ สงฺฆสฺสา''ติ อปโลเกตฺวา สมฺปฏิจฺฉิตโพฺพฯ ส เจปิ ภิกฺขูนํ รุกฺขสหสฺสํ โหติ, มนุสฺสานํ ปญฺจ สตานิ, ''ตุมฺหากํ อาราโม ขุทฺทโก''ติ น วตฺตพฺพํฯ กิญฺจาปิ หิ อยํ ขุทฺทโก, อถ โข อิตรโต พหุตรํ อายํ เทติฯ สเจปิ สมกเมว เทติ; เอวมฺปิ อิจฺฉิติจฺฉิตกฺขเณ ปริภุญฺชิตุํ สกฺกาติ คเหตพฺพเมวฯ สเจ ปน มนุสฺสานํ พหุตรา รุกฺขา โหนฺติ, ''นนุ ตุมฺหากํ พหุตรา รุกฺขา''ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ ''อติเรกํ อมฺหากํ ปุญฺญํ โหตุ, สงฺฆสฺส เทมา''ติ วทนฺติ, ชานาเปตฺวา สมฺปฏิจฺฉิตุํ วฏฺฏติฯ ภิกฺขูนํ รุกฺขา ผลธาริโน, มนุสฺสานํ รุกฺขา น ตาว ผลํ คณฺหนฺติ, กิญฺจาปิ น คณฺหนฺติ, น จิเรน คณฺหิสฺสนฺตีติ สมฺปฏิจฺฉิตพฺพเมวฯ มนุสฺ สานํ รุกฺขา ผลธาริโน, ภิกฺขูนํ น ตาว ผลํ คณฺหนฺติ, ''นนุ ตุมฺหากํ รุกฺขา ผลธาริโน''ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ ''คณฺหถ, ภเนฺต, อมฺหากํ ปุญฺญํ ภวิสฺสตี''ติ เทนฺติ, ชานาเปตฺวา สมฺปฏิจฺฉิตุํ วฏฺฏติ; เอวํ อาราเมน อาราโม ปริวเตฺตตโพฺพฯ เอเตเนว นเยน อารามวตฺถุปิ วิหาโรปิ วิหาร วตฺถุปิ อาราเมน ปริวเตฺตตพฺพํฯ อารามวตฺถุนา จ มหเนฺตน วา ขุทฺทเกน วา อารามอาราม วตฺถุ วิหารวิหารวตฺถูนิ ฯ

กถํ วิหาเรน วิหาโร ปริวเตฺตตโพฺพ? สงฺฆสฺส อโนฺตคาเม เคหํ โหติ, มนุสฺสานํ วิหารม เชฺฌ ปาสาโท, อุโภปิ อเคฺฆน สมกา, สเจ มนุสฺสา เตน ปาสาเทน ตํ เคหํ ยาจนฺติ, สมฺปฏิจฺฉิ ตุํ วฏฺฏติฯ ภิกฺขูนํ เจ มหคฺฆตรํ เคหํ โหติ, ''มหคฺฆตรํ อมฺหากํ เคห''นฺติ วุเตฺต ''กิญฺจาปิ มหคฺฆตรํ, ปพฺพชิตานํ อสารุปฺปํ, น สกฺกา ตตฺถ ปพฺพชิเตหิ วสิตุํ, อิทํ ปน สารุปฺปํ คณฺห ถา''ติ วทนฺติ; เอวมฺปิ สมฺปฏิจฺฉิตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปน มนุสฺสานํ มหคฺฆํ โหติ, ''นนุ ตุมฺหากํ เคหํ มหคฺฆ''นฺติ วตฺตพฺพํฯ ''โหตุ, ภเนฺต, อมฺหากํ ปุญฺญํ ภวิสฺสติ, คณฺหถา''ติ วุเตฺต ปน สมฺปฏิจฺฉิตุํ วฏฺฏติฯ เอวํ วิหาเรน วิหาโร ปริวเตฺตตโพฺพฯ เอเตเนว นเยน วิหารวตฺถุปิ อารา โมปิ อารามวตฺถุปิ วิหาเรน ปริวเตฺตตพฺพํฯ วิหารวตฺถุนา จ มหเคฺฆน วา อปฺปเคฺฆน วา วิหาร วิหารวตฺถุอารามอารามวตฺถูนิฯ เอวํ ตาว ถาวเรน ถาวรปริวตฺตนํ เวทิตพฺพํฯ

ครุภเณฺฑน ครุภณฺฑปริวตฺตเน ปน มญฺจปีฐํ มหนฺตํ วา โหตุ ขุทฺทกํ วา, อนฺตมโส จตุรงฺ คุลปาทกํ วา คามทารเกหิ ปํสฺวาคารเกสุ กีฬเนฺตหิ กตมฺปิ สงฺฆสฺส ทินฺนกาลโต ปฏฺฐาย ครุ ภณฺฑํ โหติฯ สเจปิ ราชราชมหามตฺตาทโย เอกปฺปหาเรเนว มญฺจสตํ วา มญฺจสหสฺสํ วา เทนฺติ, สเพฺพ กปฺปิยมญฺจา สมฺปฏิจฺฉิตพฺพา, สมฺปฏิจฺฉิตฺวา วุฑฺฒปฏิปาฏิยา ''สงฺฆิกปริโภ เคน ปริภุญฺชถา''ติ ทาตพฺพา, ปุคฺคลิกวเสน น ทาตพฺพาฯ อติเรกมเญฺจ ภณฺฑาคาราทีสุ ปญฺญเปตฺวา ปตฺตจีวรํ นิกฺขิปิตุมฺปิ วฏฺฏติฯ พหิสีมาย ''สงฺฆสฺส เทมา''ติ ทินฺนมโญฺจ สงฺฆ เตฺถรสฺส วสนฏฺฐาเน ทาตโพฺพฯ ตตฺถ เจ พหู มญฺจา โหนฺติ, มเญฺจน กมฺมํ นตฺถิ; ยสฺส ว สนฏฺฐาเน กมฺมํ อตฺถิ, ตตฺถ ''สงฺฆิกปริโภเคน ปริภุญฺชถา''ติ ทาตโพฺพฯ มหเคฺฆน สตคฺฆน เกน วา สหสฺสคฺฆนเกน วา สตสหสฺสคฺฆนเกน วา มเญฺจน อญฺญํ มญฺจสตํ ลภติ, ปริวเตฺตตฺ วา คเหตพฺพํฯ น เกวลํ มเญฺจน มโญฺจเยว, อารามอารามวตฺถุวิหารวิหารวตฺถุปีฐภิสิพิโมฺพ หนานิปิ ปริวเตฺตตุํ วฏฺฏนฺติฯ เอส นโย ปีฐภิสิพิโมฺพหเนสุปิฯ เอเตสุ หิ กปฺปิยากปฺปิยํ วุตฺ ตนยเมวฯ ตตฺถ อกปฺปิยํ น ปริภุญฺชิตพฺพํ, กปฺปิยํ สงฺฆิกปริโภเคน ปริภุญฺชิตพฺพํฯ อกปฺปิยํ

วา มหคฺฆํ กปฺปิยํ วา ปริวเตฺตตฺวา วุตฺตวตฺถูนิ คเหตพฺพานิฯ อครุภณฺฑุปคํ ปน ภิสิพิโมฺพหนํ นาม นตฺถิฯ

โลหกุมฺภี โลหภาณกํ โลหกฏาหนฺติ อิมานิ ตีณิ มหนฺตานิ วา โหนฺตุ ขุทฺทกานิ วา อนฺตมโส ปสตมตฺตอุทกคณฺหนกานิปิ ครุภณฺฑานิเยวฯ โลหวารโก ปน กาฬโลหตมฺพโลหวฏฺฏโลหกํสโลหานํ เยน เกนจิ กโต สีหฬทีเป ปาทคณฺหนโก ภาเชตโพฺพฯ ปาโท จ นาม มคธนาฬิยา ปญฺจนาฬิมตฺตํ คณฺหาติ, ตโต อธิกคณฺหนโก ครุภณฺฑํฯ อิมานิ ตาว ปาฬิยํ อาคตานิ โลหภาชนานิฯ

ปาฬิยํ ปน อนาคตานิปิ ภิงฺคารปฏิคฺคหอุฬุงฺกทพฺพิกฏจฺฉุปาติตฏฺฏกสรกสมุคฺคองฺคารกปลฺลธูมกฏจฺฉุอาทีนิ ขุทฺทกานิ วา มหนฺตานิ วา สพฺพานิ ครุภณฺฑานิฯ ปโตฺต, อยถาลกํ, ตมฺพโลหถาลกนฺติ อิมานิ ปน ภาชนียานิฯ กํสโลหวฏฺฏโลหภาชนวิกติ สงฺฆิกปริโภเคน วา คิหิวิกฏา วา วฏฺฏติ, ปุคฺคลิกปริโภเคน น วฏฺฏติฯ กํสโลหาทิภาชนํ สงฺฆสฺส ทินฺนมฺปิ หิ ปาริหาริยํ น วฏฺฏติฯ ‘‘คิหิวิกฏนิหาเรเนว ปริภุญฺชิตพฺพ’’นฺติ มหาปจฺจริยํ วุตฺตํฯ

ฐเปตฺวา ปน ภาชนวิกตึ อญฺญสฺมิมฺปิ กปฺปิยโลหภณฺเฑ – อญฺชนี, อญฺชนิสลากา, กณฺณมลหรณี, สูจิ, ปณฺณสูจิ, ขุทฺทโก, ปิปฺผลโก, ขุทฺทกํ, อารกณฺฏกํ, กุญฺจิกา, ตาฬํ, กตฺตรยฏฺฐิ เวธโก, นตฺถุทานํ, ภินฺทิวาโล, โลหกูโฏ, โลหกุฏฺฏิ, โลหคุโฬ, โลหปิณฺฑิ, โลหจกฺกลิกํ, อญฺญมฺปิ วิปฺปกตโลหภณฺฑํ ภาชนียํฯ ธูมเนตฺตผาลทีปรุกฺขทีปกปลฺลกโอลมฺพกทีปอิตฺถิปุริสติรจฺฉานคตรูปกานิ ปน อญฺญานิ วา ภิตฺติจฺฉทนกวาฏาทีสุ อุปเนตพฺพานิ, อนฺตมโส โลหขิลกํ อุปาทาย สพฺพานิ โลหภณฺฑานิ ครุภณฺฑานิเยว โหนฺติ, อตฺตนา ลทฺธานิปิ ปริหริตฺวา ปุคฺคลิกปริโภเคน น ปริภุญฺชิตพฺพานิ, สงฺฆิกปริโภเคน วา คิหิวิกฏานิ วา วฏฺฏนฺติฯ ติปุภณฺเฑปิ เอเสว นโยฯ ขีรปาสาณมยานิ ตฏฺฏกสรกาทีนิ ครุภณฺฑานิเยวฯ

ฆฏโก ปน เตลภาชนํ วา ปาทคณฺหนกโต อติเรกเมว ครุภณฺฑํฯ สุวณฺณรชตหารกูฏชาติผลิกภาชนานิ คิหิวิกฏานิปิ น วฏฺฏนฺติ, ปเคว สงฺฆิกปริโภเคน วา ปุคฺคลิกปริโภเคน วาฯ เสนาสนปริโภเค ปน อามาสมฺปิ อนามาสมฺปิ สพฺพํ วฏฺฏติฯ

วาสิอาทีสุ ยาย วาสิยา ฐเปตฺวา ทณฺฑกฏฺฐเจฺฉทนํ วา อุจฺฉุตจฺฉนํ วา อญฺญํ มหากมฺมํ กาตุํ น สกฺกา, อยํ ภาชนียาฯ ตโต มหตฺตรี เยน เกนจิ อากาเรน กตา วาสิ ครุภณฺฑเมวฯ ผรสุ ปน อนฺตมโส เวชฺชานํ สิราเวธนผรสุปิ ครุภณฺฑเมวฯ กุฐาริยํ ผรสุสทิโส เอว วินิจฺฉโยฯ ยา ปน อาวุธสเงฺขเปน กตา, อยํ อนามาสาฯ กุทาโล อนฺตมโส จตุรงฺคุลมโตฺตปิ ครุภณฺฑเมวฯ นิขาทนํ จตุรสฺสมุขํ วา โหตุ โทณิมุขํ วา วงฺกํ วา อุชุกํ วา, อนฺตมโส สมฺมุญฺชนิทณฺฑกเวธนมฺปิ ทณฺฑพทฺธํ เจ, ครุภณฺฑเมวฯ สมฺมุญฺชนิทณฺฑขณนกํ ปน อทณฺฑกํ ผลมตฺตเมว, ยํ สกฺกา สิปาฏิกาย ปกฺขิปิตฺวา ปริหริตุํ, ตํ ภาชนียํฯ สิขรมฺปิ นิขาทเนเนว สงฺคหิตํฯ เยหิ มนุเสฺสหิ วิหาเร วาสิอาทีนิ ทินฺนานิ โหนฺติ, เต จ ฆเร ทเฑฺฒ วา โจเรหิ วา วิลุเตฺต ‘‘เทถ โน, ภเนฺต, อุปกรเณ, ปุน ปากติเก กริสฺสามา’’ติ วทนฺติ, ทาตพฺพาฯ สเจ อาหรนฺติ , น วาเรตพฺพาฯ อนาหรนฺตาปิ น โจเทตพฺพาฯ

กมฺมารตฏฺฏการจุนฺทการนฬการมณิการปตฺตพนฺธกานํ อธิกรณิมุฏฺฐิกสณฺฑาสตุลาทีนิ สพฺพานิ โลหมยอุปกรณานิ สเงฺฆ ทินฺนกาลโต ปฏฺฐาย ครุภณฺฑานิฯ ติปุโกฏฺฏกสุวณฺณการจมฺมการอุปกรเณสุปิ เอเสว นโยฯ อยํ ปน วิเสโส – ติปุโกฏฺฏกอุปกรเณสุปิ ติปุเจฺฉทนสตฺถกํ, สุวณฺณการอุปกรเณสุ สุวณฺณเจฺฉทนสตฺถกํ, จมฺมการอุปกรเณสุ กตปริกมฺมจมฺมฉินฺ

ทนกํ ขุทฺทกสตฺถกนฺติ อิมานิ ภาชนียภณฺฑานิฯ นหาปิตตุนฺนการอุปกรเณสุปิ ฐเปตฺวา มหากตฺตรึ มหาสณฺฑาสํ มหาปิปฺผลกญฺจ สพฺพํ ภาชนียํฯ มหากตฺตริอาทีนิ ครุภณฺฑานิฯ

วลฺลิอาทีสุ เวตฺตวลฺลิอาทิกา ยา กาจิ อฑฺฒพาหุปฺปมาณา วลฺลิ สงฺฆสฺส ทินฺนา วา ตตฺถชาตกา วา รกฺขิตโคปิตา ครุภณฺฑํ โหติ, สา สงฺฆกมฺม จ เจติยกมฺม จ กเต สเจ อติเรกา โหติ, ปุคฺคลิกกมฺมปิ อุปเนตุํ วฏฺฏติ; อรกฺขิตา ปน ครุภณฺฑเมว น โหติฯ สุตฺตมกจิวากนาฬิเกรหีรจมฺมมยา รชฺชุกา วา โยตฺตานิ วา วาเก จ นาฬิเกรหีเร จ วเฏฺฏตฺวา กตา เอกวฏฺฏา วา ทฺวิวฏฺฏา วา สงฺฆสฺส ทินฺนกาลโต ปฏฺฐาย ครุภณฺฑํฯ สุตฺตํ ปน อวเฏฺฏตฺวา ทินฺนํ มกจิวากนาฬิเกรหีรา จ ภาชนียาฯ เยหิ ปเนตานิ รชฺชุกโยตฺตาทีนิ ทินฺนานิ โหนฺติ, เต อตฺตโน กรณีเยน หรนฺตา น วาเรตพฺพาฯ

โย โกจิ อนฺตมโส อฏฺฐงฺคุลสูจิทณฺฑมตฺโตปิ เวฬุ สงฺฆสฺส ทินฺโน วา ตตฺถชาตโก วา รกฺขิตโคปิโต ครุภณฺฑํ, โสปิ สงฺฆกมฺม จ เจติยกมฺม จ กเต อติเรโก ปุคฺคลิกกมฺม ทาตุํ วฏฺฏติฯ ปาทคณฺหนกเตลนาฬิ ปน กตฺตรยฏฺฐิ, อุปาหนทณฺฑโก, ฉตฺตทณฺโฑ, ฉตฺตสลากาติ อิทเมตฺถ ภาชนียภณฺฑํฯ ทฑฺฒเคหมนุสฺสา คณฺหิตฺวา คจฺฉนฺตา น วาเรตพฺพาฯ รกฺขิตโคปิตํ เวฬุํ คณฺหเนฺตน สมกํ วา อติเรกํ วา ถาวรํ อนฺตมโส ตํอคฺฆนกมฺปิ ผาติกมฺมํ กตฺวา คเหตโพฺพ ฯ ผาติกมฺมํ อกตฺวา คณฺหเนฺตน ตเตฺถว วฬเญฺชตโพฺพ , คมนกาเล สงฺฆิกาวาเส ฐเปตฺวา คนฺตพฺพํฯ อสติยา คเหตฺวา คเตน ปหิณิตฺวา ทาตโพฺพฯ เทสนฺตรํ คเตน สมฺปตฺตวิหาเร สงฺฆิกาวาเส ฐเปตโพฺพฯ

ติณนฺติ มุญฺชํ ปพฺพชญฺจ ฐเปตฺวา อวเสสํ ยํกิญฺจิ ติณํฯ ยตฺถ ปน ติณํ นตฺถิ, ตตฺถ ปเณฺณหิ ฉาเทนฺติ; ตสฺมา ปณฺณมฺปิ ติเณเนว สงฺคหิตํฯ อิติ มุญฺชาทีสุ ยํกิญฺจิ มุฏฺฐิปฺปมาณมฺปิ ติณํ ตาลปณฺณาทีสุ จ เอกํ ปณฺณมฺปิ สงฺฆสฺส ทินฺนํ วา ตตฺถชาตกํ วา พหาราเม สงฺฆสฺส ติณวตฺถุโต ชาตติณํ วา รกฺขิตโคปิตํ ครุภณฺฑํ โหติ, ตมฺปิ สงฺฆกมฺม จ เจติยกมฺม จ กเต อติเรกํ ปุคฺคลิกกมฺม ทาตุํ วฏฺฏติฯ ทฑฺฒเคหมนุสฺสา คเหตฺวา คจฺฉนฺตา น วาเรตพฺพาฯ อฏฺฐงฺคุลปฺปมาโณปิ ริตฺตโปตฺถโก ครุภณฺฑเมวฯ

มตฺติกา ปกติมตฺติกา วา โหตุ ปญฺจวณฺณา วา สุธา วา สชฺชุรสกงฺคุฏฺฐสิเลสาทีสุ วา ยํกิญฺจิ, ทุลฺลภฏฺฐาเน อาเนตฺวา วา ทินฺนํ ตตฺถชาตกํ วา รกฺขิตโคปิตํ ตาลผลปกฺกมตฺตํ ครุภณฺฑํ โหติฯ ตมฺปิ สงฺฆกมฺม จ เจติยกมฺม จ นิฏฺฐิเต อติเรกํ ปุคฺคลิกกมฺม ทาตุํ วฏฺฏติฯ หิงฺคุหิงฺคุลกหริตาลมโนสิลญฺชนานิ ปน ภาชนียภณฺฑานิฯ

ทารุภเณฺฑ โย โกจิ อฏฺฐงฺคุลสูจิทณฺฑมตฺโตปิ ทารุภณฺฑโก ทารุทุลฺลภฏฺฐาเน สงฺฆสฺส ทินฺโน วา ตตฺถชาตโก วา รกฺขิตโคปิโต, อยํ ครุภณฺฑํ โหตีติ กุรุนฺทิยํ วุตฺตํฯ มหาอฏฺฐกถายํ ปน สพฺพมฺปิ ทารุเวฬุจมฺมปาสาณาทิวิกตึ ทารุภเณฺฑน สงฺคณฺหิตฺวา ‘‘เตน โข ปน สมเยน สงฺฆสฺส อาสนฺทิโก อุปฺปโนฺน โหตี’’ติ อิโต ปฏฺฐาย ทารุภณฺฑวินิจฺฉโย วุโตฺตฯ

ตตฺรายํ อตฺถุทฺธาโร, อาสนฺทิโก, สตฺตโงฺค, ภทฺทปีฐํ, ปีฐิกา, เอฬกปาทกปีฐํ, อามลกวฏฺฏกปีฐํ, ผลกํ, โกจฺฉํ, ปลาลปีฐกนฺติ อิเมสุ ตาว ยํกิญฺจิ ขุทฺทกํ วา โหตุ มหนฺตํ วา, สงฺฆสฺส ทินฺนํ ครุภณฺฑํ โหติฯ ปลาลปีเฐน เจตฺถ กทลิปตฺตาทิปีฐานิปิ สงฺคหิตานิฯ พฺยคฺฆจมฺมโอนทฺธมฺปิ วาฬรูปปริกฺขิตฺตํ, รตนปริสิพฺพิตํ, โกจฺฉกํ ครุภณฺฑเมวฯ

วงฺกผลกํ, ทีฆผลกํ, จีวรโธวนผลกํ, ฆฏฺฏนผลกํ, ฆฏฺฏนมุคฺคโร, ทนฺตกฏฺฐเจฺฉทนคณฺฐิกา, ทณฺฑมุคฺคโร, อมฺพณํ, รชนโทณิ, อุทกปฏิจฺฉโก, ทารุมโย วา ทนฺตมโย วา เวฬุมโย วา สปาทโกปิ อปาทโกปิ สมุโคฺค, มญฺชูสา, ปาทคณฺหนกโต อติเรกปฺปมาโณ กรโณฺฑ, อุทกโทณิ, อุทกกฏาหํ, อุฬุโงฺก, กฏจฺฉุ, ปานียสราวํ, ปานียสโงฺขติ เอเตสุปิ ยํกิญฺจิ สเงฺฆ ทินฺนํ ครุภณฺฑํฯ สงฺขถาลกํ ปน ภาชนียํ, ตถา ทารุมโย อุทกตุมฺพโฯ

ปาทกถลิกมณฺฑลํ ทารุมยํ วา โหตุ โจฬปณฺณาทิมยํ วา สพฺพํ ครุภณฺฑํฯ อาธารโก ปตฺตปิธานํ, ตาลวณฺฏํ, พีชนี, จโงฺกฏกํ, ปจฺฉิ, ยฏฺฐิสมฺมุญฺชนี มุฏฺฐิสมฺมุญฺชนีติ เอเตสุปิ ยํกิญฺจิ ขุทฺทกํ วา มหนฺตํ วา ทารุเวฬุปณฺณจมฺมาทีสุ เยน เกนจิ กตํ ครุภณฺฑเมวฯ

ถมฺภตุลาโสปานผลกาทีสุ ทารุมยํ วา ปาสาณมยํ วา ยํกิญฺจิ เคหสมฺภารรูปํ, โย โกจิ กฏสารโก, ยํกิญฺจิ ภูมตฺถรณํ, ยํกิญฺจิ อกปฺปิยจมฺมํ, สพฺพํ สเงฺฆ ทินฺนํ ครุภณฺฑํ, ภูมตฺถรณํ กาตุํ วฏฺฏติฯ เอฬกจมฺมํ ปน ปจฺจตฺถรณคติกํ โหติ, ตมฺปิ ครุภณฺฑเมวฯ กปฺปิยจมฺมานิ ภาชนียานิฯ กุรุนฺทิยํ ปน ''สพฺพํ มญฺจปฺปมาณํ จมฺมํ ครุภณฺฑ''นฺติ วุตฺตํฯ

อุทุกฺขลํ, มุสลํ, สุปฺปํ, นิสทํ, นิสทโปโต, ปาสาณโทณิ, ปาสาณกฏาหํ, ตุริเวมภสฺตาทิ สพฺพํ เปสการาทิภณฺฑํ, สพฺพํ กสิภณฺฑํ, สพฺพํ จกฺกยุตฺตกยานํ ครุภณฺฑเมวฯ มญฺจปาโท , มญฺจอฏนี, ปีฐปาโท, ปีฐอฏนี, วาสิผรสุอาทีนํ ทณฺฑาติ เอเตสุ ยํกิญฺจิ วิปฺปกตตจฺฉนกมฺมํ อนิฏฺฐิตเมว ภาชนียํ, ตจฺฉิตมฏฺฐํ ปน ครุภณฺฑํ โหติฯ อนุญฺญาตวาสิยา ปน ทโณฺฑ ฉตฺตมุฏฺฐิปณฺณํ กตฺตรยฏฺฐิ อุปาหนา อรณิสหิตํ ธมฺมกรโณ ปาทคณฺหนกโต อนติริตฺตํ อามลกตุมฺพํ อามลกฆโฏ ลาพุกตุมฺพํ ลาพุฆโฏ วิสาณกตุมฺพนฺติ สพฺพเมตํ ภาชนียํ, ตโต มหนฺตตรํ ครุภณฺฑํฯ

หตฺถิทนฺโต วา ยํกิญฺจิ วิสาณํ วา อตจฺฉิตํ ยถาชาตเมว ภาชนียํ, เตหิ กตมญฺจปาทาทีสุ ปุริมสทิโสเยว วินิจฺฉโยฯ ตจฺฉิตนิฏฺฐิโตปิ หิงฺคุกรณฺฑโก อญฺชนกรณฺฑโก คณฺฐิกา วิโธ อญฺชนี อญฺชนิสลากา อุทกปุญฺฉนีติ อิทํ สพฺพํ ภาชนียเมวฯ

มตฺติกาภเณฺฑ สพฺพํ มนุสฺสานํ อุปโภคปริโภคํ ฆฏปีฐราทิกุลาลภาชนํ ปตฺตกฏาหํ องฺคารกฏาหํ ธูมทานกํ ทีปรุกฺขโก ทีปกปลฺลิกา จยนิฏฺฐกา ฉทนิฏฺฐกา ถูปิกาติ สงฺฆสฺส ทินฺนกาลโต ปฏฺฐาย ครุภณฺฑํ, ปาทคณฺหนกโต อนติริตฺตปฺปมาโณ ปน ฆฏโก ปตฺตํ ถาลกํ กญฺจนโก กุณฺฑิกาติ อิทเมตฺถ ภาชนียภณฺฑํฯ ยถา จ มตฺติกาภเณฺฑ; เอวํ โลหภเณฺฑปิ กุณฺฑิกา ภาชนียโกฏฺฐาสเมว ภชตีติ อยเมตฺถ อนุปุพฺพิกถาฯ

อวิสฺสชฺชิยวตฺถุกถา นิฏฺฐิตาฯ

นวกมฺมทานกถา

๓๒๓. ภณฺฑิกาฏฺฐปนมตฺตนาติ ทฺวารพาหานํ อุปริ กโปตภณฺฑิกโยชนมตฺตนฯ **ปริภณฺฑกรณมตฺตนา**ติ โคมยปริภณฺฑกสาวปริภณฺฑกรณมตฺตนฯ **ธูมกาลิก**นฺติ อิทํ ยาวสฺส จิตกธูโม น ปญฺญายติ, ตาว อยํ วิหาโร เอตเสฺสวาติ เอวํ ธูมกาเล อปโลเกตฺวา กตปริโยสิตํ วิหารํ เทนฺติฯ **วิปฺปกต**นฺติ เอตฺถ วิปฺปกโต นาม ยาว โคปานสิโย น อาโรหนฺติฯ โคปานสีสุ ปน อารุฬฺหาสุ พหุกโต นาม โหติ, ตสฺมา ตโต ปฏฺฐาย น ทาตพฺพํ, กิญฺจิเทว สมาทเปตฺวา กาเรสฺสติฯ **ขุทฺทเก วิหาเร กมฺมํ โอโลเกตฺวา ฉปฺปญฺจวสฺสิก**นฺติ กมฺมํ โอโล

เกตฺวา จตุหตฺถวิหาเร จตุวสฺสิกํ, ปญฺจหตฺเถ ปญฺจวสฺสิกํ, ฉหตฺเถ ฉวสฺสิกํ ทาตพฺพํฯ อฑฺฒโยโค ปน ยสฺมา สตฺตฏฺฐหตฺโถ โหติ, ตสฺมา เอตฺถ ‘‘สตฺตฏฺฐวสฺสิก’’นฺติ วุตฺตํฯ สเจ ปน โส นวหตฺโถ โหติ นววสฺสิกมฺปิ ทาตพฺพํฯ มหลฺลเก ปน ทสหตฺเถ เอกาทสหตฺเถ วิหาเร วา ปาสาเท วา ทสวสฺสิกํ วา เอกาทสวสฺสิกํ วา ทาตพฺพํฯ ทฺวาทสหตฺเถ ปน ตโต อธิเก วา โลหปาสาทสทิเสปิ ทฺวาทสวสฺสิกเมว ทาตพฺพํ, น ตโต อุตฺตริฯ

นวกมฺมิโก ภิกฺขุ อนฺโตวสฺเส ตํ อาวาสํ ลภติ, อุตุกาเล ปฏิพาหิตุํ น ลภติฯ สเจ โส อาวาโส ชีรติ, อาวาสสามิกสฺส วา ตสฺส วํเส อุปฺปนฺนสฺส วา กสฺสจิ กเถตพฺพํ – ‘‘อาวาโส เตนสฺสติ, ชคฺคถ เอตํ อาวาส’’นฺติฯ สเจ โส น สกฺโกติ, ภิกฺขูหิ ญาตี วา อุปฏฺฐาเก วา สมาทเปตฺวา ชคฺคิตโพฺพฯ สเจ เตปิ น สกฺโกนฺติ, สงฺฆิเกน ปจฺจเยน ชคฺคิตโพฺพฯ ตสฺมิมฺปิ อสติ เอกํ อาวาสํ วิสฺสเชฺชตฺวา อวเสสา ชคฺคิตพฺพาฯ พหู วิสฺสเชฺชตฺวา เอกํ สณฺฐาเปตุมฺปิ วฏฺฏติเยวฯ

ทุพฺภิเกฺข ภิกฺขูสุ ปกฺกเนฺตสุ สเพฺพ อาวาสา นสฺสนฺติ, ตสฺมา เอกํ วา เทฺว วา ตโย วา อาวาเส วิสฺสเชฺชตฺวา ตโต ยาคุภตฺตจีวราทีนิ ปริภุญฺชเนฺตหิ เสสาวาสา ชคฺคิตพฺพาเยวฯ กุรุนฺทิยํ ปน วุตฺตํ ‘‘สงฺฆิเก ปจฺจเย อสติ เอโก ภิกฺขุ ‘ตุยฺหํ เอกํ มญฺจฏฺฐานํ คเหตฺวา ชคฺคาหี’ติ วตฺตโพฺพฯ สเจ พหุตรํ อิจฺฉติ, ติภาคํ วา อุปฑฺฒภาคํ วา ทตฺวาปิ ชคฺคาเปตพฺพํฯ อถ ‘ถมฺภมตฺตเมเวตฺถ อวสิฏฺฐํ, พหุกมฺมํ กาตพฺพ’นฺติ น อิจฺฉติ, ‘ตุยฺหํ ปุคฺคลิกเมว กตฺวา ชคฺค; เอวมฺปิ หิ สงฺฆสฺส ภณฺฑกฏฺฐปนฏฺฐานํ นวกานญฺจ วสนฏฺฐานํ ลภิสฺสตี’ติ ชคฺคาเปตโพฺพฯ เอวํ ชคฺคิโต ปน ตสฺมิํ ชีวเนฺต ปุคฺคลิโก โหติ, มเต สงฺฆิโกเยว ฯ สเจ สทฺธิวิหาริกานํ ทาตุกาโม โหติ, กมฺมํ โอโลเกตฺวา ติภาคํ วา อุปฑฺฒํ วา ปุคฺคลิกํ กตฺวา ชคฺคาเปตโพฺพฯ เอวญฺหิ สทฺธิวิหาริกานํ ทาตุํ ลภติฯ เอวํ ชคฺคนเก ปน อสติ ‘เอกํ อาวาสํ วิสฺสเชฺชตฺวา’ติอาทินา นเยน ชคฺคาเปตโพฺพ’’ติฯ

อิทมฺปิ จ อญฺญํ ตเตฺถว วุตฺตํ – เทฺว ภิกฺขู สงฺฆิกํ ภูมิํ คเหตฺวา โสเธตฺวา สงฺฆิกํ เสนาสนํ กโรนฺติฯ เยน สา ภูมิ ปฐมํ คหิตา, โส สามีฯ อุโภปิ ปุคฺคลิกํ กโรนฺติ, โสเยว สามีฯ โส สงฺฆิกํ กโรติ, อิตโร ปุคฺคลิกํ กโรติ, อญฺญํ เจ พหุํ เสนาสนฏฺฐานํ อตฺถิ , ปุคฺคลิกํ กโรโนฺตปิ น วาเรตโพฺพฯ อญฺญสฺมิํ ปน ตาทิเส ปฏิรูเป ฐาเน อสติ ตํ ปฏิพาหิตฺวา สงฺฆิกํ กโรเนฺตเนว กาตพฺพํฯ ยํ ปน ตสฺส ตตฺถ วยกมฺมํ กตํ, ตํ ทาตพฺพํฯ สเจ ปน กตาวาเส วา อาวาสกรณฏฺฐาเน วา ฉายูปคผลูปครุกฺขา โหนฺติ, อปโลเกตฺวา หาเรตพฺพาฯ ปุคฺคลิกา เจ โหนฺติ, สามิกา อาปุจฺฉิตพฺพา; โน เจ เทนฺติ, ยาวตติยํ อาปุจฺฉิตฺวา ‘‘รุกฺขอคฺฆนกมูลํ ทสฺสามา’’ติ หาเรตพฺพาฯ

โย ปน สงฺฆิกวลฺลิมตฺตมฺปิ อคฺคเหตฺวา อาหริเมน อุปกรเณน สงฺฆิกาย ภูมิยา ปุคฺคลิกวิหารํ กาเรติ, อุปฑฺฒํ สงฺฆิกํ โหติ; อุปฑฺฒํ ปุคฺคลิกํฯ ปาสาโท เจ โหติ, เหฏฺฐาปาสาโท สงฺฆิโก; อุปริ ปุคฺคลิโกฯ สเจ โส เหฏฺฐาปาสาทํ อิจฺฉติ, ตสฺส โหติฯ อถ เหฏฺฐา จ อุปริ จ อิจฺฉติ, อุภยตฺถ อุปฑฺฒํ ลภติฯ เทฺว เสนาสนานิ กาเรติ – เอกํ สงฺฆิกํ, เอกํ ปุคฺคลิกํฯ สเจ วิหาเร อุฏฺฐิเตน ทพฺพสมฺภาเรน กาเรติ, ตติยภาคํ ลภติฯ สเจ อกตฏฺฐาเน จยํ วา ปมุขํ วา กโรติ, พหิกุเฏฺฏ อุปฑฺฒํ สงฺฆสฺส, อุปฑฺฒํ ตสฺสฯ อถ มหนฺตํ วิสมํ ปูเรตฺวา อปเท ปทํ ทเสฺสตฺวา กตํ โหติ, อนิสฺสโร ตตฺถ สโงฺฆฯ

เอกํ วรเสยฺยนฺติ เอตฺถ นวกมฺมทานฏฺฐาเน วา วสฺสเคฺคน ปตฺตฏฺฐาเน วา ยํ อิจฺฉติ, ตํ เอกํ วรเสยฺยํ อนุชานามีติ อโตฺถฯ

ปริโยสิเต ปกฺกมติ ตเสฺสเวตนฺติ ปุน อาคนฺตฺวา วสนฺตสฺส อโนฺตวสฺสํ ตเสฺสว ตํ; อนาคจฺฉนฺตสฺส ปน สทฺธิวิหาริกาทโย คเหตุํ น ลภนฺติฯ

นวกมฺมทานกถา นิฏฺฐิตาฯ

อญฺญตฺรปฏิโภคปฏิเกฺขปาทิกถา

๓๒๔. นาติหรนฺตีติ อญฺญตฺร หริตฺวา น ปริภุญฺชนฺติฯ **คุตฺตตฺถายา**ติ ยํ ตตฺถ มญฺจปีฐาทิ, ตสฺส คุตฺตตฺถาย, ตํ อญฺญตฺร หริตุํ อนุชานามีติ อโตฺถฯ ตสฺมา ตํ อญฺญตฺร หริตฺวา สงฺฆิกปริโภเคน ปริภุญฺชนฺตสฺส นฏฺฐํ สุนฏฺฐํ, ชิณฺณํ สุชิณฺณํฯ สเจ อโรคํ ตสฺมิํ วิหาเร ปฏิสงฺขเต ปุน ปากติกํ กาตพฺพํฯ ปุคฺคลิกปริโภเคน ปริภุญฺชโต นฏฺฐํ วา ชิณฺณํ วา คีวา โหติ, ตสฺมิํ ปฏิสงฺขเต ทาตพฺพเมวฯ สเจ ตโต โคปานสิอาทีนิ คเหตฺวา อญฺญสฺมิํ สงฺฆิกาวาเส โยเชนฺติ, สุโยชิตานิฯ ปุคฺคลิกาวาเส โยเชเนฺตหิ ปน มูลํ วา ทาตพฺพํ, ปฏิปากติกํ วา กาตพฺพํ ฉฑฺฑิตวิหารโต มญฺจปีฐาทีนิ เถยฺยจิเตฺตน คณฺหโนฺต อุทฺธาเรเยว ภณฺฑเคฺฆน กาเรตโพฺพฯ ปุน อาวาสิกกาเล ทสฺสามีติ คเหตฺวา สงฺฆิกปริโภเคน ปริภุญฺชนฺตสฺส นฏฺฐํ สุนฏฺฐํ, ชิณฺณํ สุชิณฺณํฯ อโรคเญฺจ ปากติกํ กาตพฺพํ ฯ ปุคฺคลิกปริโภเคน ปริภุญฺชนฺตสฺส นฏฺฐํ คีวา โหติฯ ตโต ทฺวารวาตปานาทีนิ สงฺฆิกาวาเส วา ปุคฺคลิกาวาเส วา โยชิตานิ ปฏิทาตพฺพานิเยวฯ

ผาติกมฺมตฺถายาติ วฑฺฒิกมฺมตฺถายฯ ผาติกมฺมเญฺจตฺถ สมกํ วา อติเรกํ วา อคฺฆนกํ มญฺจปีฐาทิเสนาสนเมว วฏฺฏติฯ

จกฺกลิกนฺติ กมฺพลาทีหิ เวเฐตฺวา กตจกฺกลิกํฯ **อเลฺลหิ ปาเทหี**ติ เยหิ อกฺกนฺตฏฺฐาเน อุทกํ ปญฺญายติ, เอวรูเปหิ ปาเทหิ ปริภณฺฑกตภูมิ วา เสนาสนํ วา น อกฺกมิตพฺพํ ฯ สเจ ปน อุทกสิเนหมตฺตเมว ปญฺญายติ, น อุทกํ, วฏฺฏติฯ ปาทปุญฺฉนิํ ปน อลฺลปาเทหิปิ อกฺกมิตุํ วฏฺฏติเยวฯ สอุปาหเนน โธตปาเทหิ อกฺกมิตพฺพฏฺฐาเนเยว น วฏฺฏติฯ

โจฬเกน ปลิเวเฐตุนฺติ สุธาภูมิยํ วา ปริภณฺฑภูมิยํ วา สเจ ตฏฺฏิกา วา กฏสารโก วา นตฺถิ, โจฬเกน ปาทา เวเฐตพฺพา, ตสฺมิํ อสติ ปณฺณมฺปิ อตฺถริตุํ วฏฺฏติฯ กิญฺจิ อนตฺถริตฺวา ฐเปนฺตสฺส ปน ทุกฺกฏํฯ ยทิ ปน ตตฺถ เนวาสิกา อนตฺถตายปิ ภูมิยา ฐเปนฺติ, อโธตปาเทหิปิ วฬเญฺชนฺติ, ตเถว วฬเญฺชตุํ วฏฺฏติฯ

น ภิกฺขเว ปริกมฺมกตา ภิตฺตีติ เสตภิตฺติ วา จิตฺตกมฺมกตา วาฯ น เกวลเญฺจ ภิตฺติเมว, ทฺวารมฺปิ วาตปานมฺปิ อปเสฺสนผลกมฺปิ ปาสาณตฺถมฺภมฺปิ รุกฺขตฺถมฺภมฺปิ จีวเรน วา เกนจิ วา อปฺปฏิจฺฉาเทตฺวา อปสฺสยิตุํ น ลพฺภติเยวฯ

โธตปาทกาติ โธตปาทกา หุตฺวา โธเตหิ ปาเทหิ อกฺกมิตพฺพฏฺฐาเน นิปชฺชิตุํ กุกฺกุจฺจายนฺติฯ ‘‘โธตปาทเก’’ติปิ ปาโฐฯ โธเตหิ ปาเทหิ อกฺกมิตพฺพฏฺฐานเสฺสตํ อธิวจนํ ฯ **ปจฺจตฺถริตฺวา**ติ ปริภณฺฑกตํ ภูมิํ วา ภูมตฺถรณเสนาสนํ วา สงฺฆิกมญฺจปีฐํ วา อตฺตโน สนฺตเกน ปจฺจตฺถรเณน ปจฺจตฺถริตฺวาว นิปชฺชิตพฺพํฯ สเจ นิทฺทายโตปิ ปจฺจตฺถรเณ สงฺกุฏิเต โกจิ สรีราวยโว มญฺจํ วา ปีฐํ วา ผุสติ, อาปตฺติเยวฯ โลเมสุ ปน โลมคณนาย อาปตฺติเยวฯ ปริโภคสีเสน อปสฺสยนฺตสฺสาปิ เอเสว นโยฯ หตฺถตลปาทตเลหิ ปน ผุสิตุํ วา อกฺกมิตุํ วา วฏฺฏติฯ มญฺจปีฐํ นีหรนฺตสฺส กาเย ปฏิหญฺญติ, อนาปตฺติฯ

อญฺญตฺรปริโภคปฏิเกฺขปาทิกถา นิฏฺฐิตาฯ

สงฺฆภตฺตาทิอนุชานนกถา

๓๒๕. น สโกฺกนฺติ สงฺฆภตฺตํ กาตุนฺติ สกลสฺส สงฺฆสฺส ภตฺตํ กาตุํ น สโกฺกนฺติฯ **อุเทฺทสภตฺต**นฺติอาทีสุ ‘‘เอกํ วา เทฺว วา…เป.… ทส วา ภิกฺขู สงฺฆโต อุทฺทิสิตฺวา เทถา’’ติ เอวํ อุเทฺทเสน ลทฺธภิกฺขูนํ ภตฺตํ กาตุํ อิจฺฉนฺติฯ อปเร ตเถว ภิกฺขู ปริจฺฉินฺทิตฺวา นิมเนฺตตฺวา เตสํ ภตฺตํ กาตุํ อิจฺฉนฺติฯ อปเร สลากาโย ฉินฺทิตฺวา, อปเร ปกฺขิกํ อุโปสถิกํ ปาฏิปทิกนฺติ เอวํ นิยาเมตฺวา, เอกสฺส วา ทฺวินฺนํ วา…เป.… ทสนฺนํ วา ภิกฺขูนํ ภตฺตํ กาตุํ อิจฺฉนฺติฯ อิติ เอตานิ ภตฺตานิ อุเทฺทสภตฺตํ นิมนฺตนนฺติ อิมํ โวหารํ ปตฺตานิฯ ยสฺมา ปน เต สเจปิ ทุพฺภิเกฺข น สโกฺกนฺติ, สุภิเกฺข ชาเต ปน ปุน สงฺฆภตฺตํ กาตุํ สกฺขิสฺสนฺติ, ตสฺมา ภควา ตมฺปิ อนุญฺญาตํ กตฺวา **‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สงฺฆภตฺตํ อุเทฺทสภตฺต’’**นฺติอาทิมาหฯ

ตตฺถ **สงฺฆภเตฺต** ฐิติกา นาม นตฺถิ, ตสฺมา ‘‘อมฺหากํ อชฺช ทส ทฺวาทส ทิวสา ภุญฺชนฺตานํ อิทานิ อญฺญโต ภิกฺขู อาเนถา’’ติ น เอวํ ตตฺถ วตฺตพฺพํฯ ‘‘ปุริมทิวเสสุ อเมฺหหิ น ลทฺธํ, อิทานิ ตํ อมฺหากํ คาเหถา’’ติ เอวมฺปิ วตฺตุํ น ลพฺภติฯ ตญฺหิ อาคตาคตานํ ปาปุณาติเยวฯ

สงฺฆภตฺตาทิอนุชานนกถา นิฏฺฐิตาฯ

อุเทฺทสภตฺตกถา

อุเทฺทสภตฺตาทีสุ ปน อยํ นโย – รญฺญา วา ราชมหามเตฺตน วา สงฺฆโต อุทฺทิสิตฺวา ‘‘เอตฺตเก ภิกฺขู อาเนถา’’ติ ปหิเต กาลํ โฆเสตฺวา ฐิติกา ปุจฺฉิตพฺพาฯ สเจ อตฺถิ, ตโต ปฏฺฐาย คาเหตพฺพํ; โน เจ, เถราสนโต ปฏฺฐาย คาเหตพฺพํฯ อุเทฺทสเกน ปิณฺฑปาติกานมฺปิ น อติกฺกาเมตพฺพํฯ เต ปน ธุตงฺคํ รกฺขนฺตา สยเมว อติกฺกมิสฺสนฺติ; เอวํ คาหิยมาเน อลสชาติกา มหาเถรา ปจฺฉา อาคจฺฉนฺติ, ‘‘ภเนฺต, วีสติวสฺสานํ คาหิยติ, ตุมฺหากํ ฐิติกา อติกฺกนฺตา’’ติ น วตฺตพฺพา, ฐิติกํ ฐเปตฺวา เตสํ คาเหตฺวา ปจฺฉา ฐิติกาย คาเหตพฺพํฯ ‘‘อสุกวิหาเร พหุํ อุเทฺทสภตฺตํ อุปฺปนฺน’’นฺติ สุตฺวา โยชนนฺตริกวิหารโตปิ ภิกฺขู อาคจฺฉนฺติ, สมฺปตฺตสมฺปตฺตานํ ฐิตฏฺฐานโต ปฏฺฐาย คาเหตพฺพํฯ อสมฺปตฺตานมฺปิ อุปจารสีมํ ปวิฏฺฐานํ อเนฺตวาสิกาทีสุ คณฺหเนฺตสุ คาเหตพฺพเมวฯ พหิอุปจารสีมาย ฐิตานํ คาเหถาติ วทนฺติ, น คาเหตพฺพํฯ สเจ ปน อุปจารสีมํ โอกฺกเนฺตหิ เอกาพทฺธา หุตฺวา อตฺตโน วิหารทฺวาเร วา อโนฺตวิหาเรเยว วา โหนฺติ, ปริสาวเสน วฑฺฒิตา นาม สีมา โหติ, ตสฺมา คาเหตพฺพํฯ สงฺฆนวกสฺส ทิเนฺนปิ ปจฺฉา อาคตานํ คาเหตพฺพเมว ฯ ทุติยภาเค ปน เถราสนํ อารุเฬฺห ปุน อาคตานํ ปฐมภาโค น ปาปุณาติ, ทุติยภาคโต วสฺสเคฺคน คาเหตพฺพํฯ

เอกสฺมิํ วิหาเร เอกํ ภตฺตุเทฺทสฏฺฐานํ ปริจฺฉินฺทิตฺวา คาวุตปฺปมาณายปิ อุปจารสีมาย ยตฺถ กตฺถจิ อาโรจิตํ อุเทฺทสภตฺตํ, ตสฺมิํเยว ภตฺตุเทฺทสฏฺฐาเน คาเหตพฺพํฯ เอโก เอกสฺส ภิกฺขุโน ปหิณาติ ‘‘เสฺวปิ สงฺฆโต อุทฺทิสิตฺวา ทส ภิกฺขู ปหิณถา’’ติ, เตน โส อโตฺถ ภตฺตุเทฺทสกสฺส อาโรเจตโพฺพฯ สเจ ตํ ทิวสํ ปมุสฺสติ, ทุติยทิวเส ปาโตว อาโรเจตโพฺพฯ อถ ปมุสฺสิตฺวาว ปิณฺฑาย ปวิสโนฺต สรติ, ยาว อุปจารสีมํ นาติกฺกมติ, ตาว ยา โภชนสาลาย ปกติฏฺฐิติกา, ตสฺสาเยว วเสน คาเหตพฺพํฯ สเจปิ อุปจารสีมํ อติกฺกนฺตา ภิกฺขู จ อุปจารสีมฏฺฐเกหิ เอกาพทฺธา โหนฺติ, อญฺญมญฺญํ ทฺวาทสหตฺถนฺตรํ อวิชหิตฺวา คจฺฉนฺติ, ปกติฏฺฐิติกาย วเสน คาเหตพฺพํฯ ภิกฺขูนํ ปน ตาทิเส เอกาพเทฺธ อสติ พหิอุปจารสีมาย ยสฺมิํ ฐาเน สรติ,

ตตฺถ นวํ ฐิติกํ กตฺวา คาเหตพฺพํฯ อโนฺตคาเม อาสนสาลาย สรเนฺตน อาสนสาลาย ฐิติกาย คาเหตพฺพํฯ ยตฺถ กตฺถจิ สริตฺวา คาเหตพฺพเมว, อคาเหตุํ น วฏฺฏติฯ น หิ เอตํ ทุติยทิวเส ลพฺภตีติฯ

สเจ สกวิหารโต อญฺญํ วิหารํ คจฺฉเนฺต ภิกฺขู ทิสฺวา โกจิ อุเทฺทสภตฺตํ อุทฺทิสาเปติ, ยาว อโนฺตอุปจาเร วา อุปจารสีมฏฺฐเกหิ สทฺธึ วุตฺตนเยน เอกาพทฺธา วา โหนฺติ, ตาว สกวิหาเร ฐิติกาวเสเนว คาเหตพฺพํฯ พหิอุปจาเร ฐิตานํ ทินฺนํ ปน ‘‘สงฺฆโต ภเนฺต เอตฺตเก นาม ภิกฺขู อุทฺทิสถา’’ติ วุเตฺต สมฺปตฺตานํ คาเหตพฺพํฯ ตตฺถ ทฺวาทสหตฺถนฺตรํ อวิชหิตฺวา เอกาพทฺธนเยน ทูเร ฐิตาปิ สมฺปตฺตาเยวาติ เวทิตพฺพํฯ สเจ ยํ วิหารํ คจฺฉนฺติ, ตตฺถ ปวิฏฺฐานํ อาโรเจนฺติ, ตสฺส วิหารสฺส ฐิติกาวเสน คาเหตพฺพํฯ สเจปิ คามทฺวาเร วา วีถิยํ วา จตุเกฺก วา อนฺตรฆเร วา ภิกฺขู ทิสฺวา โกจิ สงฺฆุเทฺทสํ อาโรเจติ, ตสฺมึ ตสฺมึ ฐาเน อโนฺตอุปจารคตานํ คาเหตพฺพํฯ

ฆรูปจาโร เจตฺถ ‘‘เอกํ ฆรํ เอกูปจารํ, เอกํ ฆรํ นานูปจารํ, นานาฆรํ เอกูปจารํ, นานาฆรํ นานูปจาร’’นฺติ อิเมสํ วเสน เวทิตโพฺพฯ ตตฺถ ยํ เอกกุลสฺส ฆรํ เอกวฬญฺชํ โหติ, ตํ สุปฺปปาต ปริเจฺฉทสฺส อโนฺต เอกูปจารํ นามฯ ตตฺถุปฺปโนฺน อุเทฺทสลาโภ ตสฺมึ อุปจาเร ภิกฺขาจารวเตฺตนปิ ฐิตานํ สเพฺพสํ ปาปุณาติ, เอตํ **‘‘เอกํ ฆรํ เอกูปจารํ’’** นามฯ

ยํ ปน เอกํ ฆรํ ทฺวินฺนํ ภริยานํ สุขวิหารตฺถาย มเชฺฌ ภิตฺตึ อุฏฺฐาเปตฺวา นานาทฺวาร วฬญฺชํ กตํ, ตตฺถุปฺปโนฺน อุเทฺทสลาโภ ภิตฺติอนฺตริกสฺส น ปาปุณาติ, ตสฺมึ ตสฺมึ ฐาเน นิสินฺนเสฺสว ปาปุณาติ, เอตํ **‘‘เอกํ ฆรํ นานูปจารํ’’** นามฯ

ยสฺมึ ปน ฆเร พหู ภิกฺขู นิมเนฺตตฺวา อโนฺตเคหโต ปฏฺฐาย เอกาพเทฺธ กตฺวา ปฏิวิสฺสก ฆรานิปิ ปูเรตฺวา นิสีทาเปนฺติ, ตตฺถุปฺปโนฺน อุเทฺทสลาโภ สเพฺพสํ ปาปุณาติฯ ยมฺปิ นานากุลสฺส นิเวสนํ มเชฺฌ ภิตฺตึ อกตฺวา เอกทฺวาเรเนว วฬญฺชนฺติ, ตตฺราปิ เอเสว นโยฯ เอตํ **‘‘นานาฆรํ เอกูปจารํ’’** นามฯ

โย ปน นานานิเวสเนสุ นิสินฺนานํ ภิกฺขูนํ อุเทฺทสลาโภ อุปฺปชฺชติ, กิญฺจาปิ ภิตฺติจฺฉิเทฺทน ภิกฺขู ทิสฺสนฺติ, ตสฺมึ ตสฺมึ นิเวสเน นิสินฺนานํเยว ปาปุณาติ, เอตํ **‘‘นานาฆรํ นานูปจารํ’’** นามฯ

โย ปน คามทฺวารวีถิจตุเกฺกสุ อญฺญตรสฺมึ ฐาเน อุเทฺทสภตฺตํ ลภิตฺวา อญฺญสฺมึ ภิกฺขุสฺมึ อสติ อตฺตโนว ปาปุณาเปตฺวา ทุติยทิวเสปิ ตสฺมึเยว ฐาเน อญฺญํ ลภติ, เตน ยํ อญฺญํ นวกํ วา วุฑฺฒํ วา ภิกฺขุํ ปสฺสติ, ตสฺส คาเหตพฺพํฯ สเจ โกจิ นตฺถิ, อตฺตโนว ปาเปตฺวา ภุญฺชิตพฺพํฯ

สเจ อาสนสาลาย นิสีทิตฺวา กาลํ ปฏิมาเนเนฺตสุ ภิกฺขูสุ โกจิ อาคนฺตฺวา ‘‘สงฺฆุเทฺทสปตฺตํ เทถ, อุเทฺทสปตฺตํ เทถ, สงฺฆโต อุทฺทิสิตฺวา ปตฺตํ เทถ, สงฺฆิกํ ปตฺตํ เทถา’’ติ วา วทติ, อุเทฺทสปตฺตํ ฐิติกาย คาเหตฺวา ทาตพฺพํฯ ‘‘สงฺฆุเทฺทสภิกฺขุํ เทถ, สงฺฆโต อุทฺทิสิตฺวา ภิกฺขุํ เทถ, สงฺฆิกํ ภิกฺขุํ เทถา’’ติ วุเตฺตปิ เอเสว นโยฯ

อุเทฺทสโก ปเนตฺถ เปสโล ลชฺชี เมธาวี อิจฺฉิตโพฺพ, เตน ติกฺขตฺตุํ ฐิติกํ ปุจฺฉิตฺวา สเจ โกจิ ฐิติกํ ชานโนฺต นตฺถิ, เถราสนโต คาเหตพฺพํฯ สเจ ปน ‘‘อหํ ชานามิ, ทสวเสฺสน

ลทฺธ’’นฺติ โกจิ ภณติ, ‘‘อตฺถาวุโส, ทสวสฺสา ภิกฺขู’’ติ ปุจฺฉิตพฺพํฯ สเจ ตสฺส สุตฺวา ‘‘ทสวสฺสมฺห ทสวสฺสมฺหา’’ติ พหู อาคจฺฉนฺติ, ‘‘ตุยฺหํ ปาปุณาติ, ตุยฺหํ ปาปุณาตี’’ติ อวตฺวา ‘‘สพฺพ อปฺปสทฺทา โหถา’’ติ วตฺวา ปฏิปาฏิยา ฐเปตพฺพาฯ ฐเปตฺวา ‘‘กติ อิจฺฉถา’’ติ อุปาสโก ปุจฺฉิตโพฺพฯ ‘‘เอตฺตเก นาม, ภเนฺต, ภิกฺขู’’ติ วุเตฺต ‘‘ตุยฺหํ ปาปุณาติ, ตุยฺหํ ปาปุณาตี’’ติ อวตฺวา สพฺพนวกสฺส วสฺสคฺคณฺจ อุตุ จ ทิวสภาโค จ ฉายา จ ปุจฺฉิตพฺพาฯ สเจ ฉายายปิ ปุจฺฉิยมานาย อโญฺญ วุฑฺฒตโร อาคจฺฉติ, ตสฺส ทาตพฺพํฯ อถ ฉายํ ปุจฺฉิตฺวา ‘‘ตุยฺหํ ปาปุณาตี’’ติ วุเตฺต วุฑฺฒตโร อาคจฺฉติ, น ลภติฯ กถาปปเญฺจน หิ นิสินฺนสฺสาปิ นิทฺทายนฺตสฺสาปิ คาหิตํ สุคฺคาหิตํ, อติกฺกนฺตํ สุอติกฺกนฺตํ, ภาชนียภณฺฑญฺหิ นาเมตํ สมฺปตฺตเสฺสว ปาปุณาติ, ตตฺถ สมฺปตฺตภาโว อุปจาเรน ปริจฺฉินฺทิตโพฺพฯ อาสนสาลาย จ อโนฺตปริเกฺขโป อุปจาโร, ตสฺมิํ ฐิตสฺส ลาโภ ปาปุณาตีติฯ

โกจิ อาสนสาลโต อฏฺฐ อุเทฺทสปเตฺต อาหราเปตฺวา สตฺต ปเตฺต ปณีตโภชนานํ เอกํ อุทกสฺส ปูเรตฺวา อาสนสาลายํ ปหิณาติ, คเหตฺวา อาคตา กิญฺจิ อวตฺวา ภิกฺขูนํ หเตฺถสุ ปติฏฺฐาเปตฺวา ปกฺกมนฺติฯ เยน ยํ ลทฺธํ, ตเสฺสว ตํ โหติฯ เยน ปน อุทกํ ลทฺธํ, ตสฺส อติกฺกนฺตมฺปิ ฐิติกํ ฐเปตฺวา อญฺญํ อุเทฺทสภตฺตํ คาเหตพฺพํฯ ตญฺจ ลูขํ วา ลภตุ ปณีตํ วา ติจีวรปริวารํ วา, ตเสฺสเวตํฯ อีทิโส หิสฺส ปุญฺญวิเสโสฯ อุทกํ ปน ยสฺมา อามิสํ น โหติ, ตสฺมา อญฺญํ อุเทฺทสภตฺตํ ลพฺภติฯ

สเจ ปน เต คเหตฺวา อาคตา ‘‘อิทํ กิร ภเนฺต สพฺพํ ภาเชตฺวา ภุญฺชถา’’ติ วตฺวา คจฺฉนฺติ, สเพฺพหิ ภาเชตฺวา ภุญฺชิตฺวา อุทกํ ปาตพฺพํฯ สงฺฆโต อุทฺทิสิตฺวา ‘‘อฏฺฐ มหาเถเร เทถ, มชฺฌิเม เทถ, นวเก เทถ, ปริปุณฺณวสฺสสามเณเร เทถ, มชฺฌิมภาณกาทโย เทถ, มยฺหํ ญาติภิกฺขู เทถา’’ติ วทนฺตสฺส ปน ‘‘อุปาสก, ตฺวํ เอวํ วทสิ, ฐิติกาย ปน เตสํ น ปาปุณาตี’’ติ วตฺวา ฐิติกาวเสเนว ทาตพฺพาฯ ทหรสามเณเรหิ ปน อุเทฺทสภเตฺตสุ ลเทฺธสุ สเจ ทายกานํ ฆเร มงฺคลํ โหติ, ‘‘ตุมฺหากํ อาจริยุปชฺฌาเย เปเสถา’’ติ วตฺตพฺพํฯ

ยสฺมิํ ปน อุเทฺทสภเตฺต ปฐมภาโค สามเณรานํ ปาปุณาติ, อนุภาโค มหาเถรานํ, น ตตฺถ สามเณรา ‘‘มยํ ปฐมภาคํ ลภิมฺหา’’ติ ปุรโต คนฺตุํ ลภนฺติ, ยถาปฏิปาฏิยา เอว คนฺตพฺพํฯ ‘‘สงฺฆโต อุทฺทิสิตฺวา ‘ตุเมฺห เอถา’ติ วุเตฺต ‘มยฺหํ อญฺญทาปิ ชานิสฺสสิ, ฐิติกา ปน เอวํ คจฺฉตี’’’ติ ฐิติกาวเสเนว คาเหตพฺพํฯ อถ ‘‘สงฺฆุเทฺทสปตฺตํ เทถา’’ติ วตฺวา อคาหิเตเยว ปเตฺต ยสฺส กสฺสจิ ปตฺตํ คเหตฺวา ปูเรตฺวา อาหรติ, อาหฏมฺปิ ฐิติกาย เอว คาเหตพฺพํฯ

เอโก ‘‘สงฺฆุเทฺทสปตฺตํ อาหรา’’ติ เปสิโต ‘‘ภเนฺต, เอกํ ปตฺตํ เทถ, นิมนฺตนภตฺตํ อาหริสฺสามี’’ติ วทติ, โส เจ อุเทฺทสภตฺตฆรโต อยํ อาคโตติ ญตฺวา ภิกฺขูหิ ‘‘นนุ ตฺวํ อสุกฆรโต อาคโต’’ติ วุโตฺต ‘‘อาม, ภเนฺต, น นิมนฺตนภตฺตํ, อุเทฺทสภตฺต’’นฺติ ภณติ, ฐิติกาย คเหตพฺพํฯ โย ปน ‘‘เอกํ ปตฺตํ อาหรา’’ติ วุโตฺต ‘‘‘กิ’นฺติ วตฺวา อาหรามี’’ติ วตฺวา ‘‘ยถา เต รุจฺจตี’’ติ วุโตฺต อาคจฺฉติ, อยํ วิสฺสฏฺฐทูโต นามฯ อุเทฺทสปตฺตํ วา ปฏิปาฏิปตฺตํ วา ปุคฺคลิกปตฺตํ วา ยํ อิจฺฉติ, ตํ ตสฺส ทาตพฺพํฯ เอโก พาโล อพฺยโตฺต ‘‘อุเทฺทสปตฺตํ อาหรา’’ติ เปสิโต วตฺตุํ น ชานาติ, ตุณฺหีภูโต ติฏฺฐติ, โส ‘‘กสฺส สนฺติกํ อาคโตสี’’ติ วา ‘‘กสฺส ปตฺตํ หริสฺสสี’’ติ วา น วตฺตโพฺพฯ เอวญฺหิ วุโตฺต ปุจฺฉาสภาเคน ‘‘ตุมฺหากํ สนฺติกํ อาคโตมฺหี’’ติ ‘‘ตุมฺหากํ ปตฺตํ หริสฺสามี’’ติ วา วเทยฺย, ตโต ตํ ภิกฺขุํ อเญฺญ ภิกฺขู ชิคุจฺฉนฺตา น โอโลเกยฺยุํฯ ‘‘กุหิํ คจฺฉสิ, กิํ กโรโนฺต อาหิณฺฑสี’’ติ ปน วตฺตโพฺพฯ ตสฺส ‘‘อุเทฺทสปตฺตตฺถาย อาคโตมฺหี’’ติ วทนฺตสฺส คาเหตฺวา ปโตฺต ทาตโพฺพฯ

เอกา **กูฏฏฺฐิติกา** นาม โหติฯ รโญฺญ วา หิ ราชมหามตฺตสฺส วา เคเห อติปณีตานิ อฏฺฐ อุเทฺทสภตฺตานิ นิจฺจํ ทิยฺยนฺติ, ตานิ เอกจาริกภตฺตานิ กตฺวา ภิกฺขู วิสุํ ฐิติกาย ปริภุญฺชนฺติฯ เอกเจฺจ ภิกฺขู ''เสฺว ทานิ อมฺหากํ ปาปุณิสฺสนฺตี''ติ อตฺตโน ฐิติกํ สลฺลเกฺขตฺวา คตา, เตสุ อ นาคเตสุเยว อเญฺญ อาคนฺตุกา ภิกฺขู อาคนฺตฺวา อาสนสาลาย นิสีทนฺติ; ตงฺขณเญฺญว ราชปุ ริสา อาคนฺตฺวา ''ปณีตภตฺตปเตฺต เทถา''ติ วทนฺติฯ อาคนฺตุกา ฐิติกํ อชานนฺตา คาเหนฺติฯ ตงฺขณเญฺญว จ ฐิติกํ ชานนกภิกฺขู อาคนฺตฺวา ''กึ คาเหถา''ติ วทนฺติฯ ''ราชเคเห ปณีต ภตฺต''นฺติฯ ''กติวสฺสโต ปฏฺฐายา''ติ? ''เอตฺตกวสฺสโต นามา''ติฯ ''มา คาเหถา''ติ นิวาเรตฺ วา ฐิติกาย คาเหตพฺพํฯ คาหิเต อาคเตหิปิ ปตฺตทานกาเล อาคเตหิปิ ทินฺนกาเล อาคเตหิปิ ราชเคหโต ปเตฺต ปูเรตฺวา อาหฏกาเล อาคเตหิปิ ราชา ''อชฺช ภิกฺขูเยว อาคจฺฉนฺตู''ติ เป เสตฺวา ภิกฺขูนํเยว หเตฺถ ปิณฺฑปาตํ เทติ; เอวํ ทินฺนปิณฺฑปาตํ คเหตฺวา อาคตกาเล อาคเต หิปิ ฐิติกํ ชานนกภิกฺขูหิ ''มา ภุญฺชิตฺถา''ติ วาเรตฺวา ฐิติกายเมว คาเหตพฺพํฯ

อถ เน ราชา โภเชตฺวา ปเตฺตปิ เนสํ ปูเรตฺวา เทติ, ยํ อาหฏํ ตํ ฐิติกาย คาเหตพฺพํฯ สเจ ปน ''มา ตุเจฺฉหตฺถา คจฺฉนฺตู''ติ โถกเมว ปเตฺตสุ ปกฺขิตฺตํ โหติ, ตํ น คาเหตพฺพํฯ อถ ภุญฺชิตฺ วา ตุจฺฉปตฺตาว อาคจฺฉนฺติ, ยํ เตหิ ภุตฺตํ, ตํ เนสํ คีวา โหตีติ มหาสุมเตฺถโร อาหฯ มหาปทุม เตฺถโร ปนาห – ''คีวากิจฺจํ เอตฺถ นตฺถิ, ฐิติกํ ปน อชานเนฺตหิ ยาว ชานนกา อาคจฺฉนฺติ, ตาว นิสีทิตพฺพํ สิยา; เอวํ สเนฺตปิ ภุตฺตํ สุภุตฺตํ, อิทานิ ปตฺตฏฺฐาเนน คาเหตพฺพ''นฺติฯ

เอโก ติจีวรปริวาโร สตคฺฆนโก ปิณฺฑปาโต อวสฺสิกสฺส ภิกฺขุโน ปโตฺต, วิหาเร จ ''เอว รูโป ปิณฺฑปาโต อวสฺสิกสฺส ปโตฺต''ติ ลิขิตฺวา ฐเปสุํฯ อถ สฏฺฐิวสฺสจฺจเยน อโญฺญ ตถารูโป ปิณฺฑปาโต อุปฺปโนฺน, อยํ กึ อวสฺสิกฏฺฐิติกาย คาเหตโพฺพ, อุทาหุ สฏฺฐิวสฺสิกฏฺฐิติกายาติฯ สฏฺฐิวสฺสิกฏฺฐิติกายาติ วุตฺตํ, อยญฺหิ ภิกฺขุ ฐิติกํ คเหตฺวาเยว วฑฺฒิโตติฯ

เอโก อุเทฺทสภตฺตํ ภุญฺชิตฺวา สามเณโร ชาโต, ปุน ตํ ภตฺตํ สามเณรฏฺฐิติกาย ปตฺตํ คณฺหิตุํ ลภติฯ อยํ กิร **อนฺตราภฏฺฐโก** นามฯ โย ปน ปริปุณฺณวโสฺส สามเณโร ''เสฺว อุ เทฺทสภตฺตํ ลภิสฺสตี''ติ อเชฺชว อุปสมฺปชฺชติ, อติกฺกนฺตา ตสฺส ฐิติกาฯ เอกสฺส ภิกฺขุโน อุ เทฺทสภตฺตํ ปตฺตํ, ปโตฺต จสฺส น ตุโจฺฉ โหติ, โส อญฺญสฺส สมีเป นิสินฺนสฺส ปตฺตํ ทาเปติ, ตเญฺจ เถยฺยาย หรนฺติ, คีวา โหติ ฯ สเจ ปน โส ภิกฺขุ ''มยฺหํ ปตฺตํ ทมฺมี''ติ สยเมว เทติ, อสฺส คีวา น โหติฯ อถาปิ เตน ภเตฺตน อนตฺถิโก หุตฺวา ''อลํ มยฺหํ, ตเวตํ ภตฺตํ ทมฺมิ, ปตฺตํ เปเสตฺวา อาหราเปหี''ติ อญฺญํ วทติ, ยํ ตโต อาหรียติ สพฺพํ ปตฺตสามิกสฺส โหติฯ ปตฺตเญฺจ เถยฺยาย หรนฺติ, สุหโฏ; ภตฺตสฺส ทินฺนตฺตา คีวา น โหติฯ

วิหาเร ทส ภิกฺขู โหนฺติ, เตสุ นว ปิณฺฑปาติกา, เอโก สาทิยนโกฯ ''ทส อุเทฺทสปเตฺต เทถา''ติ วุเตฺต ปิณฺฑปาติกา คเหตุํ น อิจฺฉนฺติฯ อิตโร ภิกฺขุ ''สพฺพานิ มยฺหํ ปาปุณนฺตี''ติ คณฺหาติ, ฐิติกา น โหติฯ เอเกกํ เจ ปาเปตฺวา คณฺหาติ, ฐิติกา ติฏฺฐติฯ เอวํ คาเหตฺวา ท สหิปิ ปเตฺตหิ อาหราเปตฺวา ''ภเนฺต, มยฺหํ สงฺคหํ กโรถา''ติ นว ปเตฺต ปิณฺฑปาติกานํ เทติ, ภิกฺขุทตฺติยํ นาเมตํ, คณฺหิตุํ วฏฺฏติฯ

สเจ โส อุปาสโก ''ภเนฺต, ฆรํ อาคนฺตพฺพ''นฺติ วทติ, โส จ ภิกฺขุ เต ภิกฺขู ''เอถ, ภเนฺต, มยฺหํ สหายา โหถา''ติ ตสฺส ฆรํ คจฺฉติฯ ยํ ตตฺถ ลภติ, สพฺพํ ตเสฺสว โหติฯ อิตเร เตน ทินฺนํ ลภนฺติฯ อถ เนสํ ฆเรเยว นิสีทาเปตฺวา ทกฺขิโณทกํ ทตฺวา ยาคุขชฺชกาทีนิ เทนฺติ, ''ภเนฺต, ยํ มนุสฺสา เทนฺติ, ตํ คณฺหถา''ติ ตสฺส ภิกฺขุโน วจเนเนว อิตเรสํ วฏฺฏติฯ ภุตฺตาวีนํ ปเตฺต ปูเรตฺ วา คณฺหิตฺวา คมนตฺถาย เทนฺติ, สพฺพํ ตเสฺสว ภิกฺขุโน โหติ, เตน ทินฺนํ อิตเรสํ วฏฺฏติฯ

ยทิ ปน เต วิหาเรเยว เตน ภิกฺขุนา ‘‘ภนฺต, มยฺหํ ภิกฺขํ คณฺหถ, มนุสฺสานญฺจ วจนํ กาตุํ วฏฺฏตี’’ติ วุตฺตา คจฺฉนฺติ, ยํ ตตฺถ ภุญฺชนฺติ เจว นีหรนฺติ จ, สพฺพํ ตํ ตเสฺสว สนฺตกํฯ อถาปิ ‘‘มยฺหํ ภิกฺขํ คณฺหถา’’ติ อวุตฺตา ‘‘มนุสฺสานํ วจนํ กาตุํ วฏฺฏตี’’ติ คจฺฉนฺติ, ตตฺร เจ เอกสฺส มธุเรน สเรน อนุโมทนํ กโรนฺตสฺส สุตฺวา เถรานญฺจ อุปสเม ปสีทิตฺวา พหุํ สมณปริกฺขารํ เทนฺติ, อยํ เถเรสุ ปสาเทน อุปฺปโนฺน ‘‘อกตภาโค’’ นาม, ตสฺมา สเพฺพสํ ปาปุณาติฯ

เอโก สงฺฆโต อุทฺทิสาเปตฺวา ฐิติกาย คาหิตํ ปตฺตํ หริตฺวา ปณีตสฺส ขาทนียโภชนียสฺส ปูเรตฺวา อาหริตฺวา ‘‘อิมํ, ภนฺต, สโพฺพ สโงฺฆ ปริภุญฺชตู’’ติ เทติ, สเพฺพหิ ภาเชตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพํฯ ปตฺตสามิกสฺส ปน อติกฺกนฺตมฺปิ ฐิติกํ ฐเปตฺวา อญฺญํ อุเทฺทสภตฺตํ ทาตพฺพํฯ อถ ‘‘ปฐมํเยว สพฺพํ สงฺฆิกํ ปตฺตํ เทถา’’ติ วทติ, เอกสฺส ลชฺชิภิกฺขุโน สนฺตโก ปโตฺต ทาตโพฺพฯ อาหริตฺวา จ ‘‘สโพฺพ สโงฺฆ ปริภุญฺชตู’’ติ วุเตฺต ภาเชตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพํฯ

เอโก ปาติยา ภตฺตํ อาหริตฺวา ‘‘สงฺฆุเทฺทสํ ทมฺมี’’ติ วทติ, เอเกกํ อาโลปํ อทตฺวา ฐิติกาย เอกสฺส ยาปนมตฺตํ กตฺวา ทาตพฺพํฯ อถ โส ภตฺตํ อาหริตฺวา กิญฺจิ วตฺตุํ อชานโนฺต ตุณฺหีภูโต อจฺฉติ, ‘‘กสฺส เต อานีตํ, กสฺส ทาตุกาโมสี’’ติ น วตฺตพฺพํฯ ปุจฺฉาสภาเคน หิ ‘‘ตุมฺหากํ อานีตํ, ตุมฺหากํ ทาตุกาโมมฺหี’’ติ วเทยฺย, ตโต ตํ ภิกฺขุํ อเญฺญ ภิกฺขู ชิคุจฺฉนฺตา คีวํ ปริวเตฺตตฺวา โอโลเกตพฺพมฺปิ น มเญฺญยฺยุํฯ สเจ ปน ‘‘กุหึ ยาสิ, กึ กโรโนฺต อาหิณฺฑสี’’ติ วุเตฺต ‘‘อุเทฺทสภตฺตํ คเหตฺวา อาคโตมฺหี’’ติ วทติ, เอเกน ลชฺชิภิกฺขุนา ฐิติกาย คาเหตพฺพํฯ สเจ อาภตํ พหุ โหติ, สเพฺพสํ ปโหติ, ฐิติกากิจฺจํ นตฺถิ, เถราสนโต ปฏฺฐาย ปตฺตํ ปูเรตฺวา ทาตพฺพํฯ

‘‘สงฺฆุเทฺทสปตฺตํ เทถา’’ติ วุเตฺต ‘‘กึ อาหริสฺสสี’’ติ อวตฺวา ปกติฏฺฐิติกาย เอว คาเหตพฺพํฯ โย ปน ปายาโส วา รสปิณฺฑปาโต วา นิจฺจํ ลพฺภติ; เอวรูปานํ ปณีตโภชนานํ อาเวณิกา ฐิติกา กาตพฺพา, ตถา สปริวาราย ยาคุยา มหคฺฆานํ ผลานํ ปณีตานญฺจ ขชฺชกานํฯ ปกติภตฺตยาคุผลขชฺชกานํ ปน เอกาว ฐิติกา กาตพฺพาฯ ‘‘สปฺปึ อาหริสฺสามี’’ติ วุเตฺต สพฺพสปฺปีนํ เอกาว ฐิติกา วฏฺฏติ, ตถา สพฺพเตลานํฯ ‘‘มธุํ อาหริสฺสามี’’ติ วุเตฺต ปน มธุโน เอกาว ฐิติกา วฏฺฏติ, ตถา ผาณิตสฺส ลฏฺฐิมธุกาทีนญฺจ เภสชฺชานํฯ สเจ ปน คนฺธมาลํ สงฺฆุเทฺทสํ เทนฺติ, ปิณฺฑปาติกสฺส วฏฺฏติ, น วฏฺฏตีติฯ อามิสเสฺสว ปฏิกฺขิตฺตตฺตา วฏฺฏติ, สงฺฆํ อุทฺทิสฺส ทินฺนตฺตา ปน น คเหตพฺพนฺติ วทนฺติฯ

อุเทฺทสภตฺตกถา นิฏฺฐิตาฯ

นิมนฺตนภตฺตกถา

นิมนฺตนํ ปุคฺคลิกเญฺจ, สยเมว อิสฺสโรฯ สงฺฆิกํ ปน อุเทฺทสภเตฺต วุตฺตนเยเนว คาเหตพฺพํฯ สเจ ปเนตฺถ ทูโต พฺยโตฺต โหติ, ‘‘ภนฺต , ราชเคเห ภิกฺขุสงฺฆสฺส ภตฺตํ คณฺหถา’’ติ อวตฺวา ‘‘ภิกฺขํ คณฺหถา’’ติ วทติ, ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏติฯ อถ ทูโต อพฺยโตฺต ‘‘ภตฺตํ คณฺหถา’’ติ วทติ, ภตฺตุเทฺทสโก พฺยโตฺต ‘‘ภตฺต’’นฺติ อวตฺวา ‘‘ภนฺต, ตุเมฺห ยาถา’’ติ วทติ; เอวมฺปิ ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏติฯ ตุมฺหากํ ปฏิปาฏิยา ‘‘ภตฺตํ ปาปุณาตี’’ติ วุเตฺต ปน น วฏฺฏติฯ สเจ นิมเนฺตตุํ อาคตมนุโสฺส อาสนสาลํ ปวิสิตฺวา ‘‘อฏฺฐ ภิกฺขู เทถา’’ติ วา ‘‘อฏฺฐ ปเตฺต เทถา’’ติ วา วทติ; เอวมฺปิ ปิณฺฑปาติกานํ วฏฺฏติ, ‘‘ตุเมฺห จ ตุเมฺห จ คจฺฉถา’’ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ ปน ‘‘อฏฺฐ ภิกฺขู เทถ; ภตฺตํ คณฺหถ, อฏฺฐ ปเตฺต เทถ; ภตฺตํ คณฺหถา’’ติ วทติ, ปฏิปาฏิยา คาเหตพฺพํฯ คาเหเนฺตน ปน วิจฺฉินฺทิตฺวา ‘‘ภตฺต’’นฺติ อวทเนฺตน ‘‘ตุเมฺห จ ตุเมฺห จ คจฺฉ

ถา’’ติ วุตฺต ปิณฺฑปาติกานํ วฏฺฏติฯ ‘‘ภนฺต, ตุมฺหากํ ปตฺตํ เทถ, ตุเมฺห เอถา’’ติ วุตฺต ปน ‘‘สาธุ, อุปาสกา’’ติ คนฺตพฺพํฯ สงฺฆโต อุทฺทิสิตฺวา ‘‘ตุเมฺห เอถา’’ติ วุตฺตปิ ยถาฐิติกาย คาเหตพฺพํฯ

นิมนฺตนภตฺตฆรโต ปน ปตฺตตฺถาย อาคตสฺส อุเทฺทสภเตฺต วุตฺตนเยเนว ฐิติกาย ปโตฺต ทาตโพฺพฯ เอโก ‘‘สงฺฆโต ปฏิปาฏิยา ปตฺต’’นฺติ อวตฺวา เกวลํ ‘‘เอกํ ปตฺตํ เทถา’’ติ วตฺวา อคาหิเตเยว ปเตฺต ยสฺส กสฺสจิ ปตฺตํ คเหตฺวา ปูเรตฺวา อาหรติ, ตํ ปตฺตสามิกเสฺสว โหติ, อุเทฺทสภเตฺต วิย ฐิติกาย น คาเหตพฺพํฯ อิธาปิ โย อาคนฺตฺวา ตุณฺหีภูโต ติฏฺฐติ, โส ‘‘กสฺส สนฺติกํ อาคโตสี’’ติ วา ‘‘กสฺส ปตฺตํ หริสฺสสี’’ติ วา น วตฺตโพฺพฯ

ปุจฺฉาสภาเคน หิ ‘‘ตุมฺหากํ สนฺติกํ อาคโต, ตุมฺหากํ ปตฺตํ หริสฺสามี’’ติ วเทยฺย, ตโต โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ ชิคุจฺฉนีโย อสฺสฯ ‘‘กุหิํ คจฺฉสิ, กิํ กโรนฺโต อาหิณฺฑสี’’ติ ปน วุเตฺต ‘‘ตสฺส ปตฺตตฺถาย อาคโตมฺหี’’ติ วทนฺตสฺส ปฏิปาฏิยา ภตฺตฏฺฐิติกาย คาเหตฺวา ปโตฺต ทาตโพฺพฯ ‘‘ภตฺตาหรณกปตฺตํ เทถา’’ติ วุเตฺตปิ ปฏิปาฏิยา ภตฺตฏฺฐิติกาย เอว ทาตโพฺพฯ สเจ อาหริตฺวา ‘‘สโพฺพ สโงฺฆ ภุญฺชตู’’ติ วทติ, ภาเชตฺวา ภุญฺชิตพฺพํฯ ปตฺตสามิกสฺส อติกฺกนฺตมฺปิ ฐิติกํ ฐเปตฺวา อญฺญํ ปฏิปาฏิภตฺตํ คาเหตพฺพํฯ

เอโก ปาติยา ภตฺตํ อาหริตฺวา ‘‘สงฺฆสฺส ทมฺมี’’ติ วทติ, อาโลปภตฺตฏฺฐิติกโต ปฏฺฐาย อาโลปสเงฺขเปน ภาเชตพฺพํฯ สเจ ปน ตุณฺหีภูโต อจฺฉติ, ‘‘กสฺส เต อาภตํ, กสฺส ทาตุกาโมสี’’ติ น วตฺตโพฺพฯ สเจ ปน ‘‘กุหิํ คจฺฉสิ, กิํ กโรนฺโต อาหิณฺฑสี’’ติ วุเตฺต ‘‘สงฺฆสฺส เม ภตฺตํ อาภตํ, เถรานํ เม ภตฺตํ อาภต’’นฺติ วทติ, คเหตฺวา อาโลปภตฺตฏฺฐิติกาย ภาเชตพฺพํฯ สเจ ปน เอวํ อาภตํ พหุํ โหติ, สกลสฺส สงฺฆสฺส พหุ โหติ, อภิหฏภิกฺขา นาม ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏติ, ฐิติกาปุจฺฉนกิจฺจํ นตฺถิ, เถราสนโต ปฏฺฐาย ปตฺตํ ปูเรตฺวา ทาตพฺพํฯ

อุปาสโก สงฺฆเตฺถรสฺส วา คนฺถธุตงฺควเสน อภิญฺญาตสฺส วา ภตฺตุเทฺทสกสฺส วา ปหิณาติ ‘‘อมฺหากํ ภตฺตคหณตฺถาย อฏฺฐ ภิกฺขู คเหตฺวา อาคจฺฉถา’’ติ, สเจปิ ญาติอุปฏฺฐาเกหิ เปสิตํ โหติ, อิเม ตโย ชนา ปุจฺฉิตุํ น ลภนฺติ, อารุฬฺหาเยว มาติกํ, สงฺฆโต อฏฺฐ ภิกฺขู อุทฺทิสาเปตฺวา อตฺตนวเมหิ คนฺตพฺพํฯ กสฺมา? ภิกฺขุสงฺฆสฺส หิ เอเต ภิกฺขู นิสฺสาย ลาโภ อุปฺปชฺชตีติฯ คนฺถธุตงฺคาทีหิ ปน อนภิญฺญาโต อาวาสิกภิกฺขุ ปุจฺฉิตุํ ลภติ, ตสฺมา เตน ‘‘กิํ สงฺฆโต คณฺหามิ, อุทาหุ เย ชานามิ, เตหิ สทฺธิํ อาคจฺฉามี’’ติ มาติกํ อาโรเปตฺวา ยถา ทายกา วทนฺติ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ ‘‘ตุมฺหากํ นิสฺสิตเก วา เย วา ชานาถ, เต คเหตฺวา เอถา’’ติ วุเตฺต ปน เย อิจฺฉนฺติ, เตหิ สทฺธิํ คนฺตุํ ลภติฯ สเจ ‘‘อฏฺฐ ภิกฺขู ปหิณถา’’ติ เปเสนฺติ, สงฺฆโตว เปเสตพฺพาฯ อตฺตนา สเจ อญฺญสฺมิํ คาเม สกฺกา โหติ ภิกฺขา ลภิตุํ, อโญฺญ คาโม คนฺตโพฺพฯ น สกฺกา เจ โหติ ลภิตุํ, โสเยว คาโม ปิณฺฑาย ปวิสิตโพฺพฯ

นิมนฺติตภิกฺขู อาสนสาลาย นิสินฺนา โหนฺติ, ตตฺร เจ มนุสฺสา ‘‘ปเตฺต เทถา’’ติ อาคจฺฉนฺติ, อนิมนฺติเตหิ น ทาตพฺพาฯ ‘‘เอเต นิมนฺติตภิกฺขู’’ติ วตฺตพฺพํฯ ‘‘ตุเมฺหปิ เทถา’’ติ วุเตฺต ปน ทาตุํ วฏฺฏติฯ อุสฺสวาทีสุ มนุสฺสา สยเมว ปริเวณานิ จ ปธานฆรานิ จ คนฺตฺวา ติปิฏเก จ ธมฺมกถิเก จ ภิกฺขุสเตนปิ สทฺธิํ นิมเนฺตนฺติฯ ตทา เยปิ ชานนฺติ, เต คเหตฺวา คนฺตุํ วฏฺฏติฯ กสฺมา? น หิ มหาภิกฺขุสเงฺฆน อตฺถิกา มนุสฺสา ปริเวณานิ จ ปธานฆรานิ คจฺฉนฺติ, สนฺนิปาตฏฺฐานโตว ยถาสตฺติ ยถาพลํ ภิกฺขู คณฺหิตฺวา คจฺฉนฺตีติฯ

สเจ ปน สงฺฆเตฺถโร วา คนฺถธุตงฺควเสน อภิญฺญาตโก วา ภตฺตุเทฺทสโก วา อญฺญตฺร วา วสฺสํ วสิตฺวา กตฺถจิ วา คนฺตฺวา ปุน สกฏฺฐานํ อาคจฺฉนฺติ, มนุสฺสา จ อาคนฺตุกสฺส สกฺการํ กโรนฺติ, เอกวารํ เย ชานนฺติ, เต คเหตฺวา คนฺตพฺพํฯ ปฏิพทฺธกาลโต ปน ปฏฺฐาย ทุติยวาเร อารเทฺธ สงฺฆโตเยว คเหตฺวา คนฺตพฺพํฯ อภินวอาคนฺตุกาว หุตฺวา ญาตี วา อุปฏฺฐาเก วา ปสฺสิสฺสามาติ คจฺฉนฺติ, ตตฺร เตสํ ญาตี จ อุปฏฺฐากา จ สกฺการํ กโรนฺติฯ เอตฺถ ปน เย ชานนฺติ, เต คเหตฺวา คนฺตุํ วฏฺฏติฯ

โย ปน อติลาภี โหติ, สกฏฺฐานญฺจ อาคนฺตุกฏฺฐานญฺจ เอกสทิสํ, สพฺพตฺถ มนุสฺสา สงฺฆภตฺตํ สเชฺชตฺวาว นิสีทนฺติ, เตน สงฺฆโตว คเหตฺวา คนฺตพฺพนฺติ อยํ นิมนฺตเน วิเสโสฯ อวเสโส สพฺพปโญฺห อุเทฺทสภเตฺต วุตฺตนเยเนว เวทิตโพฺพฯ กุรุนฺทิยํ ปน ''อฏฺฐ มหาเถเร เทถา''ติ วุเตฺต ''อฏฺฐ มหาเถราว ทาตพฺพา''ติ วุตฺตํฯ เอส นโย มชฺฌิมาทีสุฯ สเจ ปน อวิเสเสตฺวา ''อฏฺฐ ภิกฺขู เทถา''ติ วทติ, สงฺฆโต ทาตพฺพาฯ

นิมนฺตนภตฺตกถา นิฏฺฐิตาฯ

สลากภตฺตกถา

สลากภเตฺต ปน ''อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สลากาย วา ปฏฺฏิกาย วา อุปนิพนฺธิตฺวา โอปุญฺชิตฺวา อุทฺทิสิตุ''นฺติ วจนโต รุกฺขสารมยาย สลากาย วา เวฬุวิลีวตาลปณฺณาทิมยาย ปฏฺฏิกาย วา ''อสุกสฺส นาม สลากภตฺต''นฺติ เอวํ อกฺขรานิ อุปนิพนฺธิตฺวา ปจฺฉิยํ วา จีวรโภเค วา กตฺวา สพฺพา สลากาโย โอปุญฺชิตฺวา ปุนปฺปุนํ เหฏฺฐุปริวเสเนว อาโลเฬตฺวา ปญฺจงฺคสมนฺนาคเตน ภตฺตุเทฺทสเกน สเจ ฐิติกา อตฺถิ, ฐิติกโต ปฏฺฐาย; โน เจ อตฺถิ, เถราสนโต ปฏฺฐาย สลากา ทาตพฺพาฯ ปจฺฉา อาคตานมฺปิ เอกาพทฺธวเสน ทูเร ฐิตานมฺปิ อุเทฺทสภเตฺต วุตฺตนเยเนว ทาตพฺพาฯ

สเจ วิหารสฺส สมนฺตโต พหู โคจรคามา, ภิกฺขู ปน น พหุกา, คามวเสนปิ สลากาโย ปาปุณนฺติ, ''ตุมฺหากํ อสุกคาเม สลากภตฺตํ ปาปุณาตี''ติ คามวเสเนว คาเหตพฺพาฯ เอวํ คาเหเนฺตน สเจปิ เอเกกสฺมึ คาเม นานปฺปการานิ สฏฺฐิสลากภตฺตานิ, สพฺพานิ คาหิตาเนว โหนฺติ, ตสฺส ปตฺตคามสมีเป อญฺญานิปิ เทฺว ตีณิ สลากภตฺตานิ โหนฺติ, ตานิปิ ตเสฺสว ทาตพฺพานิฯ น หิ สกฺกา เตสํ การณา อญฺญํ ภิกฺขุํ ปหิณิตุนฺติฯ

สเจ เอกเจฺจสุ คาเมสุ พหูนิ สลากภตฺตานิ สลฺลเกฺขตฺวา สตฺตนฺนมฺปิ อฏฺฐนฺนมฺปิ ภิกฺขูนํ ทาตพฺพานิฯ ททเนฺตน ปน จตุนฺนํ ปญฺจนฺนํ ภตฺตานํ สลากาโย เอกโต พนฺธิตฺวา ทาตพฺพาฯ สเจ ตํ คามํ อติกฺกมิตฺวา อโญฺญ คาโม โหติ, ตสฺมิญฺจ เอกเมว สลากภตฺตํ, ตํ ปน ปาโตว เทนฺติ, ตมฺปิ เอเตสุ ภิกฺขูสุ เอกสฺส นิคฺคเหน ทตฺวา ''ปาโตว ตํ คเหตฺวา ปจฺฉา โอริมคาเม อิตรานิ ภตฺตานิ คณฺหาหี''ติ วตฺตโพฺพฯ สเจ โอริมคาเม สลากภเตฺตสุ อคาหิเตเสฺวว คาหิตสญฺญาย คจฺฉติ, ปรภาคคาเม สลากภตฺตํ คาเหตฺวา ปุน วิหารํ อาคนฺตฺวา อิตรานิ คาเหตฺวา โอริมคาโม คนฺตโพฺพฯ ''น หิ พหิสีมาย สงฺฆลาโภ คาเหตุํ ลพฺภตี''ติ อยํ นโย กุรุนฺทิยํ วุโตฺตฯ

สเจ ปน ภิกฺขู พหู โหนฺติ, คามวเสน สลากา น ปาปุณนฺติ, วีถิวเสน วา วีถิยํ เอกเคหวเสน วา กุลวเสน วา คาเหตพฺพาฯ วีถิอาทีสุ จ ยตฺถ พหูนิ ภตฺตานิ, ตตฺถ คาเม วุตฺตนเยเนว พหูนํ ภิกฺขูนํ คาเหตพฺพานิฯ สลากาสุ อสติ อุทฺทิสิตฺวาปิ คาเหตพฺพานิฯ

สลากทายเกน ปน วตฺตํ ชานิตพฺพํฯ เตน หิ กาลเสฺสว วุฏฺฐาย ปตฺตจีวรํ คเหตฺวา โภชนสาลํ คนฺตฺวา อสมฺมฏฺฐฏฺฐานํ สมฺมชฺชิตฺวา ปานียํ ปริโภชนียํ อุปฏฺฐาเปตฺวา ‘‘อิทานิ ภิกฺขูหิ วตฺตํ กตํ ภวิสฺสตี’’ติ กาลํ สลฺลกฺเขตฺวา ฆณฺฑึ ปหริตฺวา ภิกฺขูสุ สนฺนิปติเตสุ ปฐมเมว วารคาเม สลากภตฺตํ คาเหตพฺพํฯ ‘‘ตุยฺหํ อสุกสฺมึ นาม วารคาเม สลากา ปาปุณาติ ตตฺร คจฺฉา’’ติ วตฺตพฺพํฯ

สเจ อติเรกคาวุเต คาโม โหติ, ตํ ทิวสํ คจฺฉนฺตา กิลมนฺติ, ‘‘เสฺว ตุยฺหํ วารคาเม ปาปุณาตี’’ติ อเชฺชว คาเหตพฺพํฯ โย วารคามํ เปสิยมาโน น คจฺฉติ, อญฺญํ สลากํ มคฺคติ, น ทาตพฺพาฯ สทฺธานญฺหิ มนุสฺสานํ ปุญฺญหานิ สงฺฆสฺส จ ลาภเจฺฉโท โหติ, ตสฺมา ตสฺส ทุติเยปิ ตติเยปิ ทิวเส อญฺญา สลากา น ทาตพฺพา, ‘‘อตฺตโน ปตฺตฏฺฐานํ คนฺตฺวา ภุญฺชาหี’’ติ วตฺตโพฺพ, ตีณิ ปน ทิวสานิ อคจฺฉนฺตสฺส วารคามโต โอริมวารคาเม สลากา คาเหตพฺพาฯ ตเญฺจ น คณฺหาติ, ตโต ปฏฺฐาย ตสฺส อญฺญํ สลากํ ทาตุํ น วฏฺฏติ, ทณฺฑกมฺมํ ปน คาฬฺหํ กาตพฺพํ, สฏฺฐิโต วา ปณฺณาสโต วา น ปริหาเปตพฺพํฯ วารคาเม คาเหตฺวา วิหารวาโร คาเหตโพฺพ, ‘‘ตุยฺหํ วิหารวาโร ปาปุณาตี’’ติ วตฺตพฺพํฯ วิหารวาริกสฺส เทฺว ติโสฺส ยาคุสลากาโย ติโสฺส จตโสฺส วา ภตฺตสลากาโย จ ทาตพฺพา, นิพทฺธํ กตฺวา ปน น ทาตพฺพาฯ ยาคุภตฺตทายกา หิ ‘‘อมฺหากํ ยาคุภตฺตํ วิหารโคปกาว ภุญฺชนฺตี’’ติ อญฺญถตฺตํ อาปเชฺชยฺยุํ, ตสฺมา อเญฺญสุ กุเลสุ ทาตพฺพาฯ

สเจ วิหารวาริกานํ สภาคา อาหริตฺวา เทนฺติ, อิเจฺจตํ กุสลํ; โน เจ, วารํ คาเหตฺวา เตสํ ยาคุภตฺตํ อาหราเปตพฺพํฯ ตาว เนสํ สลากา ผาติกมฺมเมว ภวนฺติ, วสฺสเคฺคน ปตฺตฏฺฐาเน ปน อญฺญมฺปิ ปณีตภตฺตสลากํ คณฺหิตุํ ลภนฺติเยวฯ อติเรกอุตฺตริภงฺคสฺส เอกจาริกภตฺตสฺส วิสุํ ฐิติกํ กตฺวา สลากา ทาตพฺพาฯ

สเจ เยน สลากา ลทฺธา, โส ตํทิวสํ ตํ ภตฺตํ น ลภติ, ปุนทิวเส คาเหตพฺพํฯ ภตฺตเมว ลภติ, น อุตฺตริภงฺคํ; เอวมฺปิ ปุน คาเหตพฺพํฯ ขีรภตฺตสฺส สลากายปิ เอเสว นโยฯ สเจ ปน ขีรเมว ลภติ, น ภตฺตํ; ขีรลาภโต ปฏฺฐาย ปุน น คาเหตพฺพํฯ เทฺว ตีณิ เอกจาริกภตฺตานิ เอกเสฺสว ปาปุณนฺติ, ทุพฺภิกฺขสมเย สงฺฆนวเกน ลทฺธกาเล วิชเฏฺฐตฺวา วิสุํ คาเหตพฺพานิ, ปากติกสลากภตฺตํ อลทฺธสฺสาปิ ปุนทิวเส คาเหตพฺพํฯ

สเจ ขุทฺทโก วิหาโร โหติ, สเพฺพ ภิกฺขู เอกสโมฺภคา, อุจฺฉุสลากํ คาเหนฺเตน ยสฺส กสฺสจิ สมฺมุขีภูตสฺส ปาเปตฺวา มหาเถราทีนํ ทิวา ตเจฺฉตฺวา ทาตุํ วฏฺฏติฯ รสสลากํ ปาเปตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปริสฺสาเวตฺวา วา ผาณิตํ วา กาเรตฺวา ปิณฺฑปาติกาทีนมฺปิ ทาตพฺพํ ฯ อาคนฺตุกานํ อาคตานาคตภาวํ ญตฺวา คาเหตพฺพา, มหาอาวาเส ฐิติกํ กตฺวา คาเหตพฺพาฯ

ตกฺกสลากมฺปิ สภาคฏฺฐาเน ปาเปตฺวา วา ปจาเปตฺวา วา ธูมาเปตฺวา วา เถรานํ ทาตุํ วฏฺฏติฯ มหาอาวาเส วุตฺตนเยเนว ปฏิปชฺชิตพฺพํ ผลสลากปูวสลากเภสชฺชคนฺธมาลสลากาโยปิ วิสุํ ฐิติกาย คาเหตพฺพาฯ เภสชฺชาทิสลากาโย เจตฺถ กิญฺจาปิ ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏนฺติ, สลากวเสน คาหิตตฺตา ปน น สาทิตพฺพาฯ อคฺคภิกฺขามตฺตํ สลากภตฺตํ เทนฺติ, ฐิติกํ ปุจฺฉิตฺวา คาเหตพฺพํฯ อสติยา ฐิติกาย เถราสนโต ปฏฺฐาย คาเหตพฺพํฯ สเจ ตาทิสานิ ภตฺตานิ พหูนิ โหนฺติ, เอเกกสฺส ภิกฺขุโน เทฺว ตีณิ ทาตพฺพานิ; โน เจ, เอเกกเมว ทตฺวา ปฏิปาฏิยา คตาย ปุน เถราสนโต ปฏฺฐาย ทาตพฺพํฯ สเจ อนฺตราว อุปจฺฉิชฺชติ, ฐิติกา สลฺลกฺเขตพฺพาฯ ยทิ ปน ตาทิสํ ภตฺตํ นิพทฺธเมว โหติ, ยสฺส ปาปุณาติ, โส วตฺตโพฺพ ‘‘ลทฺธา วา

อลทฺธา วา เสฺวปิ คเณฺหยฺยาสี’’ติฯ เอกํ อนิพทฺธํ โหติ, ลภนทิวเส ปน ยาวทตฺถํ ลภติ, อลภนทิวสา พหุตรา โหนฺติ, ตํ ยสฺส ปาปุณาติ, โส อลภิตฺวา ‘‘เสฺว คเณฺหยฺยาสี’’ติ วตฺตโพฺพฯ

โย สลากาสุ คาหิตาสุ ปจฺฉา อาคจฺฉติ, ตสฺส อติกฺกนฺตาว สลากา น อุปฏฺฐาเปตฺวา ทาตพฺพาฯ สลากํ นาม ฆณฺฏิปฺปหรณโต ปฏฺฐาย อาคนฺตฺวา หตฺถํ ปสาเรโนฺตว ลภติฯ อญฺญสฺส อาคนฺตฺวา สมีเป ฐิตสฺสาปิ อติกฺกนฺตา อติกฺกนฺตาว โหติฯ สเจ ปนสฺส อโญฺญ คณฺหโนฺต อตฺถิ, สยํ อนาคโตปิ ลภติฯ สภาคฏฺฐาเน อสุโก อนาคโตติ ญตฺวา ‘‘อยํ ตสฺส สลากา’’ติ ฐเปตุํ วฎฺฎติฯ สเจ ‘‘อนาคตสฺส น ทาตพฺพา’’ติ กติกํ กโรนฺติ, อธมฺมิกา โหติฯ อโนฺตอุปจาเร ฐิตสฺส หิ ภาชนียภณฺฑํ ปาปุณาติฯ สเจ ปน ‘‘อนาคตสฺส เทถา’’ติ มหาสทฺทํ กโรนฺติ, ทณฺฑกมฺมํ ฐเปตพฺพํ, ‘‘อาคนฺตฺวา คณฺหนฺตู’’ติ วตฺตพฺพํฯ

ฉปฺปญฺจสลากา นฏฺฐา โหนฺติ, ภตฺตุเทฺทสโก ทายกานํ นามํ นสฺสรติ, โส เจ นฏฺฐสลากา มหาเถรสฺส วา อตฺตโน วา ปาเปตฺวา ภิกฺขู วเทยฺย, ‘‘มยา อสุกคาเม สลากภตฺตํ มยฺหํ ปาปิตํ, ตุเมฺห ตตฺถ ลทฺธํ สลากภตฺตํ ภุเญฺชยฺยาถา’’ติ, วฏฺฎติฯ วิหาเร อปาปิตํ ปน อาสนสาลาย ตํ ภตฺตํ ลภิตฺวา ตเตฺถว ปาเปตฺวา ภุญฺชิตุํ น วฏฺฏติฯ ‘‘อชฺช ปฏฺฐาย มยฺหํ สลากภตฺตํ คณฺหถา’’ติ วุเตฺต ตตฺร อาสนสาลาย คาเหตุํ น วฏฺฏติ, วิหารํ อาเนตฺวา คาเหตพฺพํฯ ‘‘เสฺว ปฏฺฐายา’’ติ วุเตฺต ปน ภตฺตุเทฺทสกสฺส อาจิกฺขิตพฺพํ ‘‘เสฺว ปฏฺฐาย อสุกกุลํ นาม สลากภตฺตํ เทติ, สลากคฺคาหณกาเล สเรยฺยาสี’’ติฯ ทุพฺภิเกฺข สลากภตฺตํ ปจฺฉินฺทิตฺวา สุภิเกฺข ชาเต กิญฺจิ ทิสฺวา ‘‘อชฺช ปฏฺฐาย อมฺหากํ สลากภตฺตํ คณฺหถา’’ติ ปุน ปฏฺฐเปนฺติ, อโนฺตคาเม อคาเหตฺวา วิหารํ อาเนตฺวาว คาเหตพฺพํฯ อิทญฺหิ ‘‘สลากภตฺตํ’’ นามฯ อุเทฺทสภตฺตสทิสํ น โหติ, วิหารเมว สนฺธาย ทิยฺยติ, ตสฺมา พหิอุปจาเร คาเหตุํ น วฏฺฏติฯ ‘‘เสฺว ปฏฺฐายา’’ติ วุเตฺต ปน วิหาเร คาเหตพฺพเมวฯ

คมิโก ภิกฺขุ ยํ ทิสาภาคํ คนฺตุกาโม, ตตฺถ อเญฺญน วารคามสลากา ลทฺธา โหติ, ตํ คเหตฺวา อิตรํ ภิกฺขุํ ‘‘มยฺหํ ปตฺตสลากํ ตฺวํ คณฺหาหี’’ติ วตฺวา คนฺตุํ วฏฺฏติฯ เตน ปน อุปจารสีมํ อนติกฺกเนฺตเยว ตสฺมิํ ตสฺส สลากา คาเหตพฺพาฯ

ฉฑฺฑิตวิหาเร มนุสฺสา โพธิเจติยาทีนิ ชคฺคิตฺวา ภุญฺชนฺตูติ สลากภตฺตํ ปฏฺฐเปนฺติ, ภิกฺขู สกฏฺฐาเนสุ วสิตฺวา กาลเสฺสว คนฺตฺวา ตตฺถ วตฺตํ กริตฺวา ตํ ภตฺตํ ภุญฺชนฺติ, วฏฺฏติฯ สเจ เตสุ สฺวาตนาย อตฺตโน ปาเปตฺวา คเตสุ อาคนฺตุโก ภิกฺขุ ฉฑฺฑิตวิหาเร วสิตฺวา กาลเสฺสว วตฺตํ กตฺวา ฆณฺฏิํ ปหริตฺวา สลากภตฺตํ อตฺตโน ปาเปตฺวา อาสนสาลํ คจฺฉติ, โสว ตสฺส ภตฺตสฺส อิสฺสโรฯ โย ปน ภิกฺขูสุ วตฺตํ กโรเนฺตสฺเวว ภูมิยํ เทฺว ตโย สมฺมุญฺชนิปฺปหาเร ทตฺวา ฆณฺฏิํ ปหริตฺวา ‘‘ธุรคาเม สลากภตฺตํ มยฺหํ ปาปุณาตี’’ติ คจฺฉติ, ตสฺส ตํ โจริกาย คหิตตฺตา น ปาปุณาติ, วตฺตํ กตฺวา ปาเปตฺวา ปจฺฉา คตภิกฺขูนํเยว โหติฯ

เอโก คาโม อติทูเร โหติ, ภิกฺขู นิจฺจํ คนฺตุํ น อิจฺฉนฺติ, มนุสฺสา ‘‘มยํ ปุเญฺญน ปริพาหิรา โหมา’’ติ วทนฺติ, เย ตสฺส คามสฺส อาสนฺนวิหาเร สภาคภิกฺขู, เต วตฺตพฺพา ‘‘อิเมสํ ภิกฺขูนํ อนาคตทิวเส ตุเมฺห ภุญฺชถา’’ติฯ สลากา ปน เทวสิกํ ปาเปตพฺพา, ตา จ โข ปน ฆณฺฏิปฺปหรณมเตฺตน วา ปจฺฉิจาลนมเตฺตน วา ปาปิตา น โหนฺติ, ปจฺฉิํ ปน คเหตฺวา สลากา ปีฐเก อากิริตพฺพา, ปจฺฉิ ปน มุขวฏฺฏิยํ น คเหตพฺพาฯ สเจ หิ ตตฺถ อหิ วา วิจฺฉิโก วา ภเวยฺย, ทุกฺขํ อุปฺปาเทยฺย; ตสฺมา เหฏฺฐา คเหตฺวา ปจฺฉิํ ปรมฺมุขํ กตฺวา สลากา อากิริตพฺพา ‘‘สเจปิ สโปฺป ภวิสฺสติ, เอโตฺตว ปลายิสฺสตี’’ติฯ เอวํ สลากา อากิริตฺวา คามาทิวเสน ปุเพฺพ วุตฺตนเยเนว คาเหตพฺพาฯ อปิจ เอกํ มหาเถรสฺส ปาเปตฺวา ‘‘อวเสสา มยฺหํ ปาปุณนฺตี’’ติ อตฺตโน ปาเปตฺ

วา วตฺตํ กตฺวา เจติยํ วนฺทิตฺวา วิตกฺกมาฬเก ฐิเตหิ ภิกฺขูหิ ‘‘ปาปิตา, อาวุโส, สลากา’’ติ วุตฺเต ‘‘อาม, ภนฺเต, ตุมฺเห คตคตคาเม สลากภตฺตํ คณฺหถา’’ติ วตฺตพฺพํ; เอวํ ปาปิตาปิ หิ สุปาปิตาว โหนฺติฯ

ภิกฺขู สพฺพรตฺตึ ธมฺมสวนตฺถํ อญฺญํ วิหารํ คจฺฉนฺตา ‘‘มยํ ตตฺถ ทานํ อคฺคเหตฺวาว อมฺหากํ โคจรคาเมว ปิณฺฑาย จริตฺวา อาคมิสฺสามา’’ติ สลากา อคฺคเหตฺวาว คตา, วิหาเร เถรสฺส ปตฺตสลากภตฺตํ ภุญฺชิตุํ อาคจฺฉนฺติ, วฏฺฏติฯ อถ มหาเถโรปิ ‘‘อหํ อิธ กึ กโรมี’’ติ เตหิเยว สทฺธึ คจฺฉติ, เตหิ คตวิหาเร อภุญฺชิตฺวาว โคจรคามํ อนุปฺปเตฺตหิ ‘‘เทถ, ภนฺเต, ปเตฺต สลากยาคุอาทีนิ อาหริสฺสามา’’ติ วุเตฺต ปตฺตา น ทาตพฺพาฯ ‘‘กสฺมา, ภนฺเต, น เทถา’’ติ ‘‘วิหารฏฺฐกํ ภตฺตํ วิหาเร วุตฺถานํ ปาปุณาติ, มยํ อญฺญสฺมึ วิหาเร วุตฺถา’’ติฯ ‘‘เทถ, ภนฺเต, น มยํ วิหาเร ปาลิกาย เทม, ตุมฺหากํ เทม, คณฺหถ อมฺหากํ ภิกฺข’’นฺติ วุเตฺต ปน วฏฺฏติฯ

สลากภตฺตกถา นิฏฺฐิตาฯ

ปกฺขิกภตฺตาทิกถา

ปกฺขิกาทีสุ ปน ยํ อภิลกฺขิเตสุ จาตุทฺทสี ปญฺจทสี ปญฺจมี อฏฺฐมีติ อิเมสุ ปเกฺขสุ กมฺมปฺปสุเตหิ อุโปสถํ กาตุํ สติกรณตฺถาย ทิยฺยติ, ตํ **ปกฺขิกํ** นามฯ ตํ สลากภตฺตคติกเมว โหติ, คาเหตฺวา ภุญฺชิตพฺพํฯ สเจ สลากภตฺตมฺปิ ปกฺขิกภตฺตมฺปิ พหุ สเพฺพสํ วินิวิชฺฌิตฺวา คจฺฉติ, เทฺวปิ ภตฺตานิ วิสุํ วิสุํ คาเหตพฺพานิฯ สเจ ภิกฺขุสโงฺฆ มหา, ปกฺขิกํ คาเหตฺวา ตสฺส ฐิติกาย สลากภตฺตํ คาเหตพฺพํ , สลากภตฺตํ วา คาหาเปตฺวา ตสฺส ฐิติกาย ปกฺขิกํ คาเหตพฺพํฯ เยสํ น ปาปุณาติ, เต ปิณฺฑาย จริสฺสนฺติฯ สเจ เทฺวปิ ภตฺตานิ พหูนิ, ภิกฺขู มนฺทา; สลากภตฺตํ นาม เทวสิกํ ลพฺภติ, ตสฺมา ตํ ฐเปตฺวา ‘‘ปกฺขิกํ อาวุโส ภุญฺชถา’’ติ ปกฺขิกเมว คาเหตพฺพํฯ ปกฺขิกํ ปณีตํ เทนฺติ, วิสุํ ฐิติกา กาตพฺพาฯ ‘‘เสฺว ปโกฺข’’ติ อชฺช ปกฺขิกํ น คาเหตพฺพํฯ สเจ ปน ทายกา วทนฺติ ‘‘เสฺว อมฺหากํ ฆเร ลูขภตฺตํ ภวิสฺสติ, อเชฺชว ปกฺขิกภตฺตํ อุทฺทิสถา’’ติ, เอวํ วฏฺฏติฯ

อุโปสถิกํ นาม อนฺวฑฺฒมาเส อุโปสถงฺคานิ สมาทิยิตฺวา ยํ อตฺตนา ภุญฺชติ, ตเทว ทิยฺยติฯ **ปาฏิปทิกํ** นาม ‘‘อุโปสเถ พหู สทฺธา ปสนฺนา ภิกฺขูนํ สกฺการํ กโรนฺติ, ปาฏิปเท ปน ภิกฺขู กิลมนฺติ, ปาฏิปเท ทินฺนํ ทุพฺภิกฺขทานสทิสํ มหปฺผลํ โหติ, อุโปสถกเมฺมน วา ปริสุทฺธสีลานํ ทุติยทิวเส ทินฺนํ มหปฺผลํ โหตี’’ติ สลฺลเกฺขตฺวา ปาฏิปเท ทิยฺยนกทานํ, ตมฺปิ อุภยํ สลากภตฺตคติกเมวฯ อิติ อิมานิ สตฺตปิ ภตฺตานิ ปิณฺฑปาติกานํ น วฏฺฏนฺติ, ธุตงฺคเภทํ กโรนฺติเยวฯ

อปรานิปิ จีวรกฺขนฺธเก วิสาขาย วรํ ยาจิตฺวา ทินฺนานิ อาคนฺตุกภตฺตํ คมิยภตฺตํ คิลานภตฺตํ คิลานุปฏฺฐากภตฺตนฺติ จตฺตาริ ภตฺตานิ ปาฬิยํ อาคตาเนว, ตตฺถ อาคนฺตุกานํ ทินฺนํ ภตฺตํ **‘‘อาคนฺตุกภตฺตํ’’**ฯ เอส นโย เสเสสุฯ สเจ ปเนตฺถ อาคนฺตุกภตฺตานิปิ อาคนฺตุกาปิ พหู โหนฺติ, สเพฺพสํ เอเกกํ คาเหตพฺพํ, ภเตฺตสุ อปฺปโหเนฺตสุ ฐิติกาย คาเหตพฺพํฯ เอโก อาคนฺตุโก ปฐมเมว อาคนฺตฺวา สพฺพํ อาคนฺตุกภตฺตํ อตฺตโน คาเหตฺวา นิสีทติ, สพฺพํ ตเสฺสว โหติ, ปจฺฉา อาคเตหิ อาคนฺตุเกหิ เตน ทินฺนานิ ปริภุญฺชิตพฺพานิฯ เตนปิ เอกํ อตฺตโน คเหตฺวา เสสานิ ทาตพฺพานิฯ อยํ อุฬาโรฯ

สเจ ปน โย ปฐมํ อาคนฺตฺวาปิ อตฺตโน อคฺคเหตฺวา ตุณฺหีภูโต นิสีทติ, ปจฺฉา อาคเตหิ สทฺธึ ปฏิปาฏิยา คณฺหิตพฺพํฯ สเจ นิจฺจํ อาคนฺตุกา อาคจฺฉนฺติ, อาคตทิวเสเยว ภุญฺชิตพฺพํ, อนฺตรนฺตรา เจ อาคจฺฉนฺติ, เทฺว ตีณิ ทิวสานิ ภุญฺชิตพฺพํฯ มหาปจฺจริยํ ปน ''สตฺต ทิวสานิ ภุญฺชิตุํ วฏฺฏตี''ติ วุตฺตํฯ

อาวาสิโก กตฺถจิ คนฺตฺวา อาคโต, เตนาปิ อาคนฺตุกภตฺตํ ปริภุญฺชิตพฺพํฯ สเจ ปน ตํ วิหาเร นิพนฺธาปิตํ โหติ, วิหาเร คาเหตพฺพํฯ อถ วิหาโร ทูเร โหติ, อาสนสาลาย นิพนฺธาปิตํ อาสนสาลาย คาเหตพฺพํฯ สเจ ปน ทายกา ''อาคนฺตุเกสุ อสติ อาวาสิกาปิ ปริภุญฺชนฺตู''ติ วทนฺติ, วฏฺฏติฯ

คมิยภตฺตมฺปิ อยเมว กถามคฺโคฯ อยํ ปน วิเสโส – อาคนฺตุโก อาคนฺตุกภตฺตเมว ลภติ, คมิโก อาคนฺตุกภตฺตมฺปิ คมิยภตฺตมฺปิฯ อาวาสิโกปิ ปกฺกมิตุกาโม คมิโก โหติ; คมิยภตฺตํ ลภติฯ ยถา ปน อาคนฺตุกภตฺตํ; เอวมิทํ เทฺว วา ตีณิ วา สตฺต วา ทิวสานิ น ลพฺภติฯ ''คมิสฺสามี''ติ ภุตฺวา ตํทิวสํ เกนจิเทว การเณน น คโต, ปุนทิวเสปิ ภุญฺชิตุํ วฏฺฏติ, สอุสฺสาหตฺตาฯ ''คมิสฺสามี''ติ ภุตฺตสฺส โจรา วา ปนฺถํ รุนฺธนฺติ อุทกํ วา, เทโว วา วสฺสติ, สตฺโถ วา น คจฺฉติ, สอุสฺสาเหน ภุญฺชิตพฺพํฯ เอเต อุปทฺทเว โอโลเกนฺเตน ''เทฺว ตโย ทิวเส ภุญฺชิตุํ วฏฺฏตี''ติ มหาปจฺจริยํ วุตฺตํฯ ''คมิสฺสามี''ติ ปน เลสํ โอฑฺฑตฺวา ภุญฺชิตุํ น ลภติฯ

คิลานภตฺตมฺปิ สเจ สเพฺพสํ คิลานานํ ปโหติ, สเพฺพสํ ทาตพฺพํ; โน เจ, ฐิติกํ กตฺวา คาเหตพฺพํฯ เอโก คิลาโน อโรครูโป สโกฺกติ อโนฺตคามํ คนฺตุํ, เอโก น สโกฺกติ, อยํ **''มหาคิลาโน''** นามฯ เอตสฺส คิลานภตฺตํ ทาตพฺพํฯ เทฺว มหาคิลานา – เอโก ลาภี อภิญฺญาโต พหุํ ขาทนียํ โภชนียํ ลภติ, เอโก อนาโถ อปฺปลาภตาย อโนฺตคามํ ปวิสติ – เอตสฺส คิลานภตฺตํ ทาตพฺพํฯ คิลานภเตฺต ปน ทิวสปริเจฺฉโท นตฺถิฯ ยาว โรโค น วูปสมฺมติ, สปฺปายโภชนํ อภุญฺชโนฺต น ยาเปติ, ตาว ภุญฺชิตพฺพํฯ ยทา ปน มิสฺสกยาคุํ วา มิสฺสกภตฺตํ วา ภุตฺตสฺสาปิ โรโค น กุปฺปติ, ตโต ปฏฺฐาย น ภุญฺชิตพฺพํฯ

คิลานุปฏฺฐากภตฺตมฺปิ ยํ สเพฺพสํ ปโหติ, ตํ สเพฺพสํ ทาตพฺพํ; โน เจ ปโหติ, ฐิติกํ กตฺวา คาเหตพฺพํฯ อิทมฺปิ ทฺวีสุ คิลาเนสุ มหาคิลานุปฏฺฐากสฺส คาเหตพฺพํ, ทฺวีสุ มหาคิลาเนสุ อนาถคิลานุปฏฺฐากสฺสฯ ยํ กุลํ คิลานภตฺตมฺปิ เทติ คิลานุปฏฺฐากภตฺตมฺปิ, ตตฺถ ยสฺส คิลานสฺส ภตฺตํ ปาปุณาติ ตทุปฏฺฐากสฺสาปิ ตเตฺถว คาเหตพฺพํฯ คิลานุปฏฺฐากภเตฺตปิ ทิวสปริเจฺฉโท นตฺถิ, ยาว คิลาโน ลภติ, ตาวสฺส อุปฏฺฐาโกปิ ลภตีติฯ อิมานิ จตฺตาริ ภตฺตานิ สเจ เอวํ ทินฺนานิ โหนฺติ ''อาคนฺตุกคมิกคิลานุปฏฺฐากา มม ภิกฺขํ คณฺหนฺตู''ติ, ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏติฯ สเจ ปน อาคนฺตุกาทีนํ ภตฺตํ นิพนฺธาเปมิ, ''มม ภตฺตํ คณฺหนฺตู''ติ เอวํ ทินฺนานิ โหนฺติ, ปิณฺฑปาติกานํ น วฏฺฏติฯ

อปรานิปิ ''ธุรภตฺตํ, กุฏิภตฺตํ, วารภตฺต''นฺติ ตีณิ ภตฺตานิฯ ตตฺถ **ธุรภตฺต**นฺติ นิจฺจภตฺตํ วุจฺจติ, ตํ ทุวิธํ – สงฺฆิกํ ปุคฺคลิกญฺจฯ ตตฺถ ยํ ''สงฺฆสฺส ธุรภตฺตํ เทมา''ติ นิพนฺธาปิตํ, ตํ สลากภตฺตคติกํฯ ''มม นิพทฺธํ ภิกฺขํ คณฺหนฺตู''ติ วตฺวา ทินฺนํ ปน ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏติฯ ปุคฺคลิเกปิ ''ตุมฺหากํ ธุรภตฺตํ ทมฺมี''ติ วุเตฺต ปิณฺฑปาติโก เจ, น วฏฺฏติฯ ''มม นิพทฺธํ ภิกฺขํ คณฺหถา''ติ วุเตฺต ปน วฏฺฏติ, สาทิตพฺพํฯ สเจปิ ปจฺฉา กติปาเห วีติวเตฺต ''ธุรภตฺตํ คณฺหถา''ติ วทติ, มูเล สุฏฺฐุ สมฺปฏิจฺฉิตตฺตา วฏฺฏติฯ

กุฎิภตฺตํ นาม ยํ สงฺฆสฺส อาวาสํ กาเรตฺวา ‘‘อมฺหากํ เสนาสนวาสิโน อมฺหากํเยว ภตฺตํ คณฺหนฺตู’’ติ เอวํ นิพนฺธาปิตํ, ตํ สลากภตฺตคติกเมว โหติ, คเหตฺวา ภุญฺชิตพฺพํฯ ‘‘อมฺหากํ เสนาสนวาสิโน อมฺหากํเยว ภิกฺขํ คณฺหนฺตู’’ติ วุตฺเต ปน ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏติ ฯ ยํ ปน ปุคฺคเล ปสีทิตฺวา ตสฺส วา อาวาสํ กตฺวา ‘‘ตุมฺหากํ เทมา’’ติ ทินฺนํ, ตํ ตเสฺสว โหติ, ตสฺมึ กตฺถจิ คเต นิสฺสิตเกหิ ภุญฺชิตพฺพํฯ

วารภตฺตํ นาม ทุพฺภิกฺขสมเย ‘‘วาเรน ภิกฺขู ชคฺคิสฺสามา’’ติ ธุรเคหโต ปฏฺฐาย ทินฺนํ, ตมฺปิ ภิกฺขาวจเนน ทินฺนํ ปิณฺฑปาติกานํ วฏฺฏติฯ ‘‘วารภตฺต’’นฺติ วุตฺเต ปน สลากภตฺตคติกํ โหติฯ สเจ ตณฺฑุลาทีนิ เปเสนฺติ, ‘‘สามเณรา ปจิตฺวา เทนฺตู’’ติ, ปิณฺฑปาติกานํ วฏฺฏติฯ อิติ อิมานิ จ ตีณิ อาคนฺตุกภตฺตาทีนิ จ จตฺตารีติ สตฺต, ตานิ สงฺฆภตฺตาทีหิ สห จุทฺทส ภตฺตานิ โหนฺติฯ

อฏฺฐกถายํ ปน วิหารภตฺตํ, อฏฺฐกภตฺตํ, จตุกฺกภตฺตํ, คุฬฺหกภตฺตนฺติ อญฺญานิปิ จตฺตาริ ภตฺตานิ วุตฺตานิฯ ตตฺถ **วิหารภตฺตํ** นาม วิหาเร ตตฺรุปฺปาทภตฺตํ, ตํ สงฺฆภเตฺตน คหิตํฯ ตํ ปน ติสฺสมหาวิหารจิตฺตลปพฺพตาทีสุ ปฎิสมฺภิทาปเตฺตหิ ขีณาสเวหิ ยถา ปิณฺฑปาติกานมฺปิ สกฺกา โหติ ปริภุญฺชิตุํ, ตถา ปฏิคฺคหิตตฺตา ตาทิเสสุ ฐาเนสุ ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏติฯ ‘‘อฏฺฐนฺนํ ภิกฺขูนํ เทม, จตุนฺนํ เทมา’’ติ เอวํ ทินฺนํ ปน **อฏฺฐกภตฺตเญฺจว จตุกฺกภตฺตญฺจ;** ตมฺปิ ภิกฺขาวจเนน ทินฺนํ ปิณฺฑปาติกานํ วฏฺฏติฯ มหาภิสงฺขาริเกน อติรสกปูเวน ปตฺตํ ปูเรตฺวา ถเกตฺวา ทินฺนํ **คุฬฺหกภตฺตํ** นามฯ อิมานิ ตีณิ สลากภตฺตคติกาเนวฯ

อปรมฺปิ **คุฬฺกภตฺตํ** นาม อตฺถิ, อิเธกเจฺจ มนุสฺสา มหาธมฺมสวนญฺจ วิหารปูชญฺจ กาเรตฺวา สกลสงฺฆสฺส ทาตุํ น สโกฺกมาติ, ‘‘เทว ตีณิ ภิกฺขุสตานิ อมฺหากํ ภิกฺขํ คณฺหนฺตู’’ติ ภิกฺขุปริเจฺฉทชานนตฺถํ คุฬฺเก เทนฺติ, อิทํ ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏติฯ อิติ จีวรกฺขนฺธเก จีวรภาชนียํ, อิมสฺมึ ปน เสนาสนกฺขนฺธเก เสนาสนภาชนียเญฺจว ปิณฺฑปาตภาชนียญฺจ วุตฺตํฯ

คิลานปจฺจยภาชนียํ ปน เอวํ เวทิตพฺพํ – สปฺปิอาทีสุ เภสเชฺชสุ ราชราชมหามตฺตา สปฺปิสฺส ตาว กุมฺภสตมฺปิ กุมฺภสหสฺสมฺปิ วิหารํ เปเสนฺติ, ฆณฺฏึ ปหริตฺวา เถราสนโต ปฏฺฐาย คหิตภาชนํ ปูเรตฺวา ทาตพฺพํ , ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏติฯ สเจ อลสชาติกา มหาเถรา ปจฺฉา อาคจฺฉนฺติ, ‘‘ภเนฺต, วีสติวสฺสานํ ทิยฺยติ, ตุมฺหากํ ฐิติกา อติกฺกนฺตา’’ติ น วตฺตพฺพา, ฐิติกํ ฐเปตฺวา เตสํ ทตฺวา ปจฺฉา ฐิติกาย ทาตพฺพํฯ

‘‘อสุกวิหาเร พหุ สปฺปิ อุปฺปนฺน’’นฺติ สุตฺวา โยชนนฺตรวิหารโตปิ ภิกฺขู อาคจฺฉนฺติ, สมฺปตฺตสมฺปตฺตานํ ฐิตฏฺฐานโต ปฏฺฐาย ทาตพฺพํฯ อสมฺปตฺตานมฺปิ อุปจารสีมํ ปวิฏฺฐานํ อเนฺตวาสิกาทีสุ คณฺหเนฺตสุ ทาตพฺพเมวฯ ‘‘พหิอุปจารสีมาย ฐิตานํ เทถา’’ติ วทนฺติ, น ทาตพฺพํฯ สเจ ปน อุปจารสีมํ โอกฺกเนฺตหิ เอกาพทฺธา หุตฺวา อตฺตโน วิหารทฺวาเร วา อโนฺต วิหาเรเยว วา โหนฺติ, ปริสาวเสน วฑฺฒิตา นาม สีมา โหติ, ตสฺมา ทาตพฺพํฯ สงฺฆนวกสฺส ทิเนฺนปิ ปจฺฉา อาคตานํ ทาตพฺพเมวฯ ทุติยภาเค ปน เถราสนํ อารุเฬฺห ปจฺฉา อาคตานํ ปฐมภาโค น ปาปุณาติ, ทุติยภาคโต วสฺสเคฺคน ทาตพฺพํฯ อุปจารสีมํ ปวิสิตฺวา ยตฺถ กตฺถจิ ทินฺนํ โหติ, สพฺพสนฺนิปาตฏฺฐาเนเยว ภาเชตพฺพํฯ

ยสฺมึ วิหาเร ทส ภิกฺขู, ทเสว จ สปฺปิกุมฺภา ทิยฺยนฺติ, เอเกกกุมฺภวเสเนว ภาเชตพฺพํฯ เอโก สปฺปิกุโมฺภ โหติ, ทส ภิกฺขูหิ ภาเชตฺวา คเหตพฺพํฯ สเจ ยถาฐิตํเยว ‘‘อมฺหากํ ปาปุณาตี’’ติ คณฺหนฺติ, ทุคฺคหิตํ; คตคตฏฺฐาเน สงฺฆิกเมว โหติฯ กุมฺภํ ปน อาวเชฺชตฺวา ถาลเก โถกํ

สปฺปึ กตฺวา ‘‘อิทํ มหาเถรสฺส ปาปุณาติ, อวเสสํ อมฺหากํ ปาปุณาตี’’ติ วตฺวา ตมฺปิ กุเมฺภเยว อากิริตฺวา ยถิจฺฉิตํ คเหตฺวา คนฺตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ถินํ สปฺปิ โหติ, เลขํ กตฺวา ‘‘เลขโต ปรภาโค มหาเถรสฺส ปาปุณาติ, อวเสสํ อมฺหาก’’นฺติ คหิตมฺปิ สุคฺคหิตํ, วุตฺตปริเจฺฉทโต อูนาธิเกสุปิ ภิกฺขูสุ จ สปฺปิกุเมฺภสุ จ เอเตเนวุปาเยน ภาเชตพฺพํฯ

สเจ ปเนโก ภิกฺขุ, เอโกปิ กุโมฺภ โหติ, ฆณฺฏึ ปหริตฺวา ‘‘อยํ มยฺหํ ปาปุณาตี’’ติปิ คเหตุํ วฏฺฏติฯ ‘‘อยํ ปฐมภาโค มยฺหํ ปาปุณาติ, อยํ ทุติยภาโค’’ติ เอวํ โถกํ โถกมฺปิ ปาเปตุํ วฏฺฏติฯ เอส นโย นวนีตาทีสุปิฯ ยสฺมึ ปน วิปฺปสเนฺน ติลเตลาทิมฺหิ เลขา น สนฺติฏฺฐติ, ตํ อุทฺธริตฺวา ภาเชตพฺพํฯ สิงฺคิเวรมริจาทิเภสชฺชมฺปิ อวเสสปตฺตถาลกาทิสมณปริกฺขาโรปิ สโพฺพ วุตฺตานุรูเปเนว นเยน สุฏฺฐุ สลฺลเกฺขตฺวา ภาเชตโพฺพติฯ

ปาฬึ อฏฺฐกถเญฺจว, โอโลเกตฺวา วิจกฺขโณ;
สงฺฆิเก ปจฺจเย เอวํ, อปฺปมโตฺตว ภาชเยติฯ

อิติ สพฺพากาเรน ปจฺจยภาชนียกถา นิฏฺฐิตาฯ

สมฺมนฺนิตฺวา ฐปิตยาคุภาชกาทีหิ ภาชนียฏฺฐานํ อาคตมนุสฺสานํ อนาปุจฺฉิตฺวาว อุปฑฺฒภาโค ทาตโพฺพ, อสมฺมเตหิ ปน อปโลเกตฺวา ทาตโพฺพฯ สมฺมเตน อปฺปมตฺตกวิสฺสชฺชนเกน ภิกฺขุนา จีวรกมฺมํ กโรนฺตสฺส ‘‘สูจึ เทหี’’ติ วทโต เอกา ทีฆา, เอกา รสฺสาติ เทฺว สูจิโย ทาตพฺพาฯ ‘‘อวิภตฺตํ สงฺฆิกํ ภณฺฑ’’นฺติ ปุจฺฉิตพฺพกิจฺจํ นตฺถิฯ ปิปฺผลกตฺถิกสฺส เอโก ปิปฺผลโก, อทฺธานกนฺตารํ ปฏิปชฺชิตุกามสฺส อุปาหนยุคฬํ, กายพนฺธนตฺถิกสฺส กายพนฺธนํ, ‘‘อํสพทฺธโก เม ชิโณฺณ’’ติ อาคตสฺส อํสพทฺธโก, ปริสฺสาวนตฺถิกสฺส ปริสฺสาวนํ ทาตพฺพํฯ ธมฺมกรณตฺถิกสฺส ธมฺมกรโณฯ สเจ ปฏโก น โหติ, ธมฺมกรโณ ปฏเกน สทฺธึ ทาตโพฺพฯ ‘‘อาคนฺตุกปฏฺฏํ อาโรเปสฺสามี’’ติ ยาจนฺตสฺส กุสิยา จ อฑฺฒกุสิยา จ ปโหนกํ ทาตพฺพํฯ ‘‘มณฺฑลํ นปฺปโหตี’’ติ อาคตสฺส มณฺฑลํ เอกํ ทาตพฺพํ, อฑฺฒมณฺฑลานิ เทฺว ทาตพฺพานิฯ เทฺว มณฺฑลานิ ยาจนฺตสฺส น ทาตพฺพานิฯ อนุวาตปริภณฺฑตฺถิกสฺส เอกสฺส จีวรสฺส ปโหนกํ ทาตพฺพํฯ สปฺปินวนีตาทิอตฺถิกสฺส คิลานสฺส เอกํ เภสชฺชํ นาฬิมตฺตํ กตฺวา ตโต ตติยโกฏฺฐาโส ทาตโพฺพฯ เอวํ ตีณิ ทิวสานิ ทตฺวา นาฬิยา ปริปุณฺณาย จตุตฺถทิวสโต ปฏฺฐาย สงฺฆํ ปุจฺฉิตฺวา ทาตพฺพํฯ คุฬปิเณฺฑปิ เอกทิวสํ ตติยภาโค ทาตโพฺพฯ เอวํ ตีหิ ทิวเสหิ นิฏฺฐิเต ปิเณฺฑ ตโต ปรํ สงฺฆํ ปุจฺฉิตฺวา ทาตพฺพํฯ เสสํ สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาติฯ

ปกฺขิกภตฺตาทิกถา นิฏฺฐิตาฯ

เสนาสนกฺขนฺธกวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

๗. สงฺฆเภทกกฺขนฺธกํ

ฉสกฺยปพฺพชฺชากถา

๓๓๐. สงฺฆเภทกกฺขนฺธเก **อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา**ติ ปากฏา ปากฏาฯ **สกฺยกุมารา** นาม กาฬุทายิปฺปภุตโย ทส ทูตา สทฺธิํ ปริวาเรหิ อเญฺญ จ พหู ชนาฯ **อมฺหากน**ฺติ อเมฺหสุ; อมฺหากํ กุลโตติ วา วุตฺตํ โหติฯ **ฆราวาสตฺถํ อนุสาสิสฺสามี**ติ ฆราวาเส ยํ กตฺตพฺพํ, ตํ ชานาเปสฺสามิฯ **อุทกํ นิเนฺนตพฺพน**ฺติ ยถา อุทกํ สพฺพฏฺฐาเน สมํ โหติ, เอวํ กาตพฺพํฯ **นิทฺธาเปตพฺพน**ฺติ ติณานิ อุทฺธริตพฺพานิฯ **ภุสิกา อุทฺธราเปตพฺพา**ติ สุขุมปลาลมิสฺสธญฺญา ปลาลิกา ปลาเปตพฺพาฯ **โอปุนาเปตพฺพน**ฺติ สุขุมปลาลํ อปเนตพฺพํฯ **ตฺวเญฺญว ฆราวาสเตฺถน อุปชานาหี**ติ ตฺวเญฺญว ฆราวาสตฺถํ ชานาหิฯ **อหํ ตยา ยถาสุขํ ปพฺพชาหี**ติ เอตฺถ อหํ ตยา สทฺธิํ ปพฺพชิสฺสามีติ สหายสิเนเหน สหสา วตฺตุกาโม หุตฺวา ปุน รชฺชสิริโลเภน ปริกฺขฺฒิยมานหทโย ‘‘อหํ ตยา’’ติ เอตฺตกเมว วตฺวา เสสํ วตฺตุํ นาสกฺขีติ เอวมเตฺถ เวทิตพฺพ ฯ

๓๓๑. นิปฺปาติตาติ นิกฺขมิตาฯ **มานสฺสิโน**ติ มานสฺสยิโน; มานนิสฺสิตาติ วุตฺตํ โหติฯ

๓๓๒. ยสฺสนฺตรโต น สนฺติ โกปาติ ตติยมเคฺคน สมูหตตฺตา ยสฺส จิเตฺต โกปา น สนฺติฯ ยสฺมา ปน **ภโว**ติ สมฺปตฺติ, **วิภโว**ติ วิปตฺติ; ตถา ภโวติ วุฑฺฒิ, วิภโวติ หานิ; ภโวติ สสฺสตํ, วิภโวติ อุเจฺฉโท; ภโวติ ปุญฺญํ, วิภโวติ ปาปํ; วิภโวติ จ อภโวติ จ อตฺถโต เอกเมว, ตสฺมา **อิติภวาภวตญฺจ วีติวโตฺต**ติ เอตฺถ ยา เอสา สมฺปตฺติวิปตฺติวุฑฺฒิหานิสสฺสตุเจฺฉทปุญฺญปาปวเสน อิติ อเนกปฺปการา ภวาภวตา วุจฺจติ; จตูหิปิ มเคฺคหิ ยถาสมฺภวํ เตน เตน นเยน ตํ อิติภวาภวตญฺจ วีติวโตฺตติ เอวมเตฺถ ทฏฺฐพฺพฯ **นานุภวนฺตี**ติ น สมฺปาปุณนฺติ; ตสฺส ทสฺสนํ เทวานมฺปิ ทุลฺลภนฺติ อธิปฺปาโยฯ

๓๓๓. อหิเมขลิกาติ อหิํ กฏิยํ พนฺธิตฺวาฯ **อุจฺจเงฺค**ติ อเงฺกฯ

๓๓๔. สมฺมนฺนตีติ สมฺมาเนติฯ **ยํ ตุโม กริสฺสตี**ติ ยํ โส กริสฺสติฯ

ฉสกฺยปพฺพชฺชากถา นิฏฺฐิตาฯ

ปกาสนียกมฺมาทิกถา

๓๓๖. เขฬาสกสฺสาติ เอตฺถ มิจฺฉาชีเวน อุปฺปนฺนปจฺจยา อริเยหิ วนฺตพฺพา เขฬสทิสา, ตถารูเป ปจฺจเย อยํ อโชฺฌหรตีติ กตฺวา เขฬาสโกติ ภควตา วุโตฺตฯ

๓๔๐. ปตฺถเทฺธน กาเยนาติ โปตฺถกรูปสทิเสน นิจฺจเลน กาเยนฯ

๓๔๒. มยํ โข ภเณ ราชญาตกา นามาติ ราชา อเมฺห ชานาตีติ ราชญาตกสฺส ภาเวน อตฺตานํ อุกฺกํสเนฺต อาหฯ **ปหฏฺฐกณฺณวาโล**ติ พนฺธเนน นิจฺจเล กตฺวาฯ

ทุกฺขญฺหิ กุญฺชร นาคมาสโทติ โภ กุญฺชร พุทฺธนาคํ อาสาทนํ วธกจิเตฺตน อุปคมนํ นาม ทุกฺขํฯ **นาคหตสฺสา**ติ พุทฺธนาคํ ฆาตกสฺสฯ

ปฏิกุฏฺโยว โอสกฺกีติ ตถาคตาภิมุโขเยว ปิฏฺฐิเมหิ ปาเทหิ อวสกฺกิฯ **อลกฺขิโกติ** เอตฺถ น ลเกฺขตีติ อลกฺขิโก; น ชานาตีติ อโตฺถ , อหํ ปาปกมฺมํ กโรมีติ น ชานาติฯ น ลกฺขิต โพฺพติ วา อลกฺขิโก; น ปสฺสิตโพฺพติ อโตฺถฯ

๓๔๓. ติกโภชนนฺติ เอตฺถ ตีหิ ชเนหิ ภุญฺชิตพฺพโภชนํฯ **ตํ ปญฺญาเปสฺสามีติ** ตํ อนุชานิสฺสามิ ฯ คณโภชเน ปน ยถาธมฺโม กาเรตโพฺพติฯ **ปญฺจวตฺถุยาจนกถา** สงฺฆาทิเสสวณฺณนายํ วุตฺตาฯ **กปฺปนฺติ** อายุกปฺปํฯ **พฺรหฺมํ ปุญฺญนฺติ** เสฏฺฐํ ปุญฺญํฯ **กปฺปํ สคฺคมฺหีติ** อายุกปฺปเมวฯ

ปกาสนียกมฺมาทิกถา นิฏฺฐิตาฯ

สงฺฆเภทกกถา

๓๔๔. อถ โข เทวทโตฺต สงฺฆํ ภินฺทิตฺวาติ โส กิร เอวํ สลากํ คาเหตฺวา ตเตฺถว อาเวณิกํ อุโปสถํ กตฺวา คโต, เตเนตํ วุตฺตํฯ

๓๔๕. ปิฏฺฐิ เม อาคิลายตีติ จิรนิสชฺชาย เวทนาภิภูตา พาธติฯ **ตมหํ อายมิสฺสามีติ** ตํ อหํ ปสาเรสฺสามิฯ **อาเทสนาปาฏิหาริยานุสาสนี** นาม ‘‘เอวมฺปิ เต มโน, ตถาปิ เต มโน’’ติ เอวํ ปรสฺส จิตฺตํ ชานิตฺวา ตทนุรูปา ธมฺมเทสนาฯ

๓๔๖. มมานุกุพฺพนฺติ มมานุกิริยํ กุรุมาโนฯ **กปโณติ** ทุกฺขิโตฯ **มหาวราหสฺสาติ** มหานาคสฺสฯ **มหิํ วิกุพฺพโตติ** ปถวิํ ปทาเลนฺตสฺสฯ ***ภิสํ ฆสมานสฺสาติ*** ภิสํ ขาทนฺตสฺสฯ **นทีสุ ชคฺคโตติ** เอตฺถ โส กิร หตฺถินาโค สายนฺหสมยํ ตํ นทินามกํ โปกฺขรณิํ โอคาเหตฺวา กิลโนฺต สพฺพรตฺติํ วีตินาเมสิ, ชาลิกํ กโรติ, เตน วุตฺตํ ‘‘นทีสุ ชคฺคโต’’ติฯ

๓๔๗. สุตาติ โสตาฯ **อสนฺทิโทฺธ จ อกฺขาตีติ** นิสฺสเนฺทโห หุตฺวา อกฺขาติ อนุสนฺธิวเสน โยเชตฺวา โยเชตฺวาฯ

๓๕๐. อปาเย นิพฺพตฺติสฺสตีติ **อาปายิโก**ฯ เอวํ **เนรยิโก**ฯ กปฺปํ ฐสฺสตีติ **กปฺปโฏฺฐ**ฯ อิทานิ พุทฺธสหเสฺสนาปิ ติกิจฺฉิตุํ น สกฺกาติ **อเตกิโจฺฉ**ฯ

มา ชาตุ โกจิ โลกสฺมินฺติ มา กทาจิปิ โกจิ สโตฺต โลกสฺมิํฯ **อุทปชฺชถาติ** อุปฺปชฺชถ ฯ **ชลํว ยสสา อฏฺฐาติ** ยสสา ชลโนฺต วิย ฐิโตฯ **เทวทโตฺตติ เม สุตนฺติ** ‘‘อีทิโส เทวทโตฺต’’ติ ภควตา สุตมฺปิ อตฺถิ, ตเทว คเหตฺวา อิทํ วุตฺตํฯ **โส ปมาทมนุจิโณฺณติ** เอตฺถ ปมาทํ อนุจินาตีติ อนุจิโณฺณ, ปมาโท อปฺปหีโนติ อโตฺถฯ **อาสชฺช นนฺติ** ปาปเกน จิเตฺตน ปตฺวา, วิโสเสตฺวาติ วา อโตฺถฯ **อวีจินิรยํ ปโตฺตติ** อิทํ ปน อาสีสายํ อตีตวจนํฯ **เภสฺมาติ** ภยานโกฯ

สงฺฆเภทกกถา นิฏฺฐิตาฯ

อุปาลิปญฺหากถา

๓๕๑. เอกโต อุปาลิ เอโกติ ธมฺมวาทิปเกฺข เอโกฯ **เอกโต เทฺวติ** อธมฺมวาทิปเกฺข เทฺวฯ **จตุโตฺถ อนุสฺสาเวตีติ** สงฺฆํ ภินฺทิสฺสามีติ อธมฺมวาทิจตุโตฺถ หุตฺวา อนุสฺสาเวติ; อนุ

นยโนฺต สาเวติ ‘‘น ตุมฺหากํเยว นรกภยํ อตฺถิ, อมฺหากมฺปิ อตฺถิ, น อมฺหากํ อวีจิมโคฺค ปิหิโต, น มยํ อกุสลา น ภายามฯ ยทิ หิ อยํ อธโมฺม อวินโย อสตฺถุสาสนํ วา ภเวยฺย, น มยํ คเณฺหยฺยามา’’ติอาทินา นเยน ‘‘อธมฺมํ ธโมฺม’’ติ เอวํ อฎฺฐารส เภทกรวตฺถูนิ โพเธตีติ อโตฺถฯ **สลากํ คาเหตี**ติ เอวํ อนุสฺสาเวตฺวา ปน ‘‘อิทํ คณฺหถ, อิทํ โรเจถา’’ติ วทโนฺต สลากํ คาเหติฯ

เอกโต อุปาลิ เทฺว โหนฺตีติอาทีสุปิ เอเสว นโยฯ **เอวํ โข อุปาลิ สงฺฆราชิ เจว โหติ สงฺฆเภโท จา**ติ เอวํ โหติ; น ปน เอตฺตาวตา สโงฺฆ ภิโนฺน โหติฯ

ภิกฺขุ โข อุปาลิ ปกตโตฺต สมานสํวาสโก สมานสีมายํ ฐิโต สงฺฆํ ภินฺทตีติ เอตฺถ สิยา เอวํ ‘‘เทวทโตฺต กถํ ปกตโตฺต’’ติฯ กถํ ตาว น ปกตโตฺต, รโญฺญ ฆาตาปิตตฺตา รุหิรุปฺปาทสฺส จ กตตฺตาติ? ตตฺถ วทาม – อาณตฺติยา ตาว วิรทฺธตฺตา รโญฺญ ฆาตาปนํ นตฺถิฯ ‘‘เตน หิ ตฺวํ, กุมาร, ปิตรํ หนฺตฺวา ราชา โหหิ, อหํ ภควนฺตํ หนฺตฺวา พุโทฺธ ภวิสฺสามี’’ติ เอวเณฺหิ ตสฺส อาณตฺติฯ กุมาโร ปน ราชา หุตฺวา ปจฺฉา ปิตรํ มาเรสิ; เอวํ ตาว อาณตฺติยา วิรทฺธตฺตา รโญฺญ ฆาตาปนํ นตฺถิฯ รุหิรุปฺปาเท ปน กตมเตฺตเยว รุหิรุปฺปาทปจฺจยา ภควตา อภพฺพตา น วุตฺตา, น จ สกฺกา ภควโต วจนํ วินาเยว ตสฺส อภพฺพตา อาโรเปตุํฯ

> ‘‘รุหิรุปฺปาทโก, ภิกฺขเว, อนุปสมฺปโนฺน น อุปสมฺปาเทตโพฺพ, อุปสมฺปโนฺน นาเสตโพฺพ’’ติ –

อิทํ ปน ภควตา สงฺฆเภทโต ปจฺฉา วุตฺตํ, ตสฺมา ปกตเตฺตเนว เตน สโงฺฆ ภิโนฺนติฯ

อธมฺมํ ธโมฺมติ ทีเปนฺตีติอาทีสุ อฎฺฐารสสุ เภทกรวตฺถูสุ สุตฺตนฺตปริยาเยน ตาว ทส กุสลกมฺมปถา ธโมฺม, ทส อกุสลกมฺมปถา อธโมฺมฯ ตถา จตฺตาโร สติปฎฺฐานา, จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา, ปญฺจินฺทฺริยานิ, ปญฺจ พลานิ, สตฺต โพชฺฌงฺคา, อริโย อฎฺฐงฺคิโก มโคฺคติ สตฺตตึส โพธิปกฺขิยธมฺมา ธโมฺม นาม; ตโย สติปฎฺฐานา , ตโย สมฺมปฺปธานา, ตโย อิทฺธิปาทา, ฉ อินฺทฺริยานิ, ฉ พลานิ, อฎฺฐ โพชฺฌงฺคา, นวงฺคิโก มโคฺคติ จ จตฺตาโร อุปาทานา, ปญฺจ นีวรณา, สตฺต อนุสยา, อฎฺฐ มิจฺฉตฺตาติ จ อยํ อธโมฺมฯ

ตตฺถ ยํกิญฺจิ เอกํ อธมฺมโกฎฺฐาสํ คเหตฺวา ‘‘อิมํ อธมฺมํ ธโมฺมติ กริสฺสาม; เอวํ อมฺหากํ อาจริยกุลํ นิสฺสาย นิยฺยานิกํ ภวิสฺสติ, มยญฺจ โลเก ปากฎา ภวิสฺสามา’’ติ ตํ อธมฺมํ ‘‘ธโมฺม อย’’นฺติ กถยนฺตา อธมฺมํ ธโมฺมติ ทีเปนฺติ นามฯ ตเถว ธมฺมโกฎฺฐาเสสุ จ เอกํ คเหตฺวา อยํ อธโมฺมติ กเถนฺตา ธมฺมํ อธโมฺมติ ทีเปนฺติ นามฯ วินยปริยาเยน ปน ภูเตน วตฺถุนา โจเทตฺวา สาเรตฺวา ยถาปฎิญฺญาย กาตพฺพํ กมฺมํ ธโมฺม นาม, อภูเตน วตฺถุนา อโจเทตฺวา อสาเรตฺวา อปฎิญฺญาย กาตพฺพํ กมฺมํ อธโมฺม นามฯ

สุตฺตนฺตปริยาเยน ราควินโย โทสวินโย โมหวินโย สํวโร ปหานํ ปฎิสงฺขาติ อยํ วินโย นาม, ราคาทีนํ อวินโย อสํวโร อปฺปหานํ อปฺปฎิสงฺขาติ อยํ อวินโย นามฯ วินยปริยาเยน วตฺถุสมฺปตฺติ ญตฺติสมฺปตฺติ อนุสฺสาวนสมฺปตฺติ สีมาสมฺปตฺติ ปริสาสมฺปตฺตีติ อยํ วินโย นาม, วตฺถุวิปตฺติ…เป.… ปริสาวิปตฺตีติ อยํ อวินโย นามฯ

สุตฺตนฺตปริยาเยน จตฺตาโร สติปฎฺฐานา… อฎฺฐงฺคิโก มโคฺคติ อิทํ ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน ; ตโย สติปฎฺฐานา, ตโย สมฺมปฺปธานา, ตโย อิทฺธิปาทา, ฉ อินฺทฺริยานิ, ฉ พลานิ, อฎฺฐ

โพชฺฌงฺคา, นวงฺคิโก มโคฺคติ อิทํ อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตนฯ วินยปริยาเยน จตฺตาโร ปาราชิกา, เตรส สงฺฆาทิเสสา, เทฺว อนิยตา, ตึส นิสฺสคฺคิยา ปาจิตฺติยาติ อิทํ ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน; ตโย ปาราชิกา, จุทฺทส สงฺฆาทิเสสา, ตโย อนิยตา, เอกตฺตึส นิสฺสคฺคิยา ปาจิตฺติยาติ อิทํ อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตนฯ

สุตฺตนฺตปริยาเยน เทวสิกํ ผลสมาปตฺติสมาปชฺชนํ, มหากรุณาสมาปตฺติสมาปชฺชนํ, พุทฺธจกฺขุนา โลกโวโลกนํ, อฏฺฐุปฺปตฺติวเสน สุตฺตนฺตเทสนา, ชาตกกถาติ อิทํ อาจิณฺณํ; น เทวสิกํ ผลสมาปตฺติสมาปชฺชนํ…เป.… น ชาตกกถาติ อิทํ อนาจิณฺณํฯ วินยปริยาเยน นิมนฺติตสฺส วสฺสาวาสํ วสิตฺวา อปโลเกตฺวา จาริยปกฺกมนํ, ปวาเรตฺวา จาริยปกฺกมนํ, อาคนฺตุเกหิ สทฺธึ ปฐมํ ปฏิสนฺถารกรณนฺติ อิทํ อาจิณฺณํ; ตเสฺสว อาจิณฺณสฺส อกรณํ อนาจิณฺณํ นามฯ

สุตฺตนฺตปริยาเยน จตฺตาโร สติปฏฺฐานา…เป.… อฏฺฐงฺคิโก มโคฺคติ อิทํ ปญฺญตฺตํ นาม; ตโย สติปฏฺฐานา…เป.… นวงฺคิโก มโคฺคติ อิทํ อปญฺญตฺตํ นามฯ วินยปริยาเยน จตฺตาโร ปาราชิกา…เป.… ตึส นิสฺสคฺคิยา ปาจิตฺติยาติ อิทํ ปญฺญตฺตํ นาม; ตโย ปาราชิกา…เป.… เอกตฺตึส นิสฺสคฺคิยา ปาจิตฺติยาติ อิทํ อปญฺญตฺตํ นามฯ

‘‘อนาปตฺติ อชานนฺตสฺส, อเถยฺยจิตฺตสฺส, น มรณาธิปฺปายสฺส, อนุลฺลปนาธิปฺปายสฺส, น โมจนาธิปฺปายสฺสา’’ติ ตตฺถ ตตฺถ วุตฺตา อนาปตฺติ อนาปตฺติ นามฯ ‘‘ชานนฺตสฺส, เถยฺยจิตฺตสฺสา’’ติอาทินา นเยน วุตฺตา อาปตฺติ อาปตฺติ นามฯ ปญฺจาปตฺติกฺขนฺธา ลหุกาปตฺติ นาม, เทฺว อาปตฺติกฺขนฺธา ครุกาปตฺติ นามฯ ฉ อาปตฺติกฺขนฺธา สาวเสสาปตฺติ นาม, เอโก ปาราชิกาปตฺติกฺขโนฺธ อนวเสสาปตฺติ นามฯ เทฺว อาปตฺติกฺขนฺธา ทุฏฺฐุลฺลาปตฺติ นาม, ปญฺจาปตฺติกฺขนฺธา อทุฏฺฐุลฺลาปตฺติ นามฯ

ปุริมนเยเนว ปเนตฺถ วุตฺตปฺปการํ ธมฺมํ ‘‘อธโมฺม อย’’นฺติ กถยนฺตา ‘‘ธมฺมํ อธโมฺม’’ติ ทีเปนฺติ นามฯ อวินยํ ‘‘วินโย อย’’นฺติ…เป.… อทุฏฺฐุลฺลาปตฺตึ ‘‘ทุฏฺฐุลฺลาปตฺติ อย’’นฺติ กถยนฺตา ‘‘อทุฏฺฐุลฺลาปตฺตึ ทุฏฺฐุลฺลาปตฺตี’’ติ ทีเปนฺติ นามฯ เอวํ ‘‘อธมฺมํ ธโมฺม’’ติ วา…เป.… ‘‘อทุฏฺฐุลฺลาปตฺตึ ทุฏฺฐุลฺลาปตฺตี’’ติ วา ทีเปตฺวา ปกฺขํ ลภิตฺวา จตุนฺนํ สงฺฆกมฺมานํ อญฺญตรํ สงฺฆกมฺมํ เอกสีมายํ วิสุํ กโรเนฺตหิ สโงฺฆ ภิโนฺน นาม โหติฯ เตน วุตฺตํ – ‘‘เต อิเมหิ อฏฺฐารสหิ วตฺถูหิ **อปกสฺสนฺตี’’**ติอาทิฯ

ตตฺถ **อปกสฺสนฺตี**ติ ปริสํ อากฑฺฒนฺติ, วิชเฏนฺติ, เอกมนฺตํ อุสฺสาเรนฺติ จฯ **อวปกาสนฺตี**ติ อติ วิย ปกาเสนฺติ ยถา วิสํสฏฺฐาว โหนฺติ, เอวํ กโรนฺติฯ **อาเวนิ**นฺติ วิสุํฯ **เอตฺตาวตา โข อุปาลิ สโงฺฆ ภิโนฺน โหตี**ติ เอวํ อฏฺฐารสสุ เภทกรวตฺถูสุ ยํกิญฺจิ เอกมฺปิ วตฺถุํ ทีเปตฺวา เตน เตน การเณน ‘‘อิมํ คณฺหถ, อิมํ โรเจถา’’ติ สญฺญาเปตฺวา สลากํ คาหาเปตฺวา วิสุํ สงฺฆกเมฺม กเต สโงฺฆ ภิโนฺน โหติฯ ปริวาเร ปน ‘‘ปญฺจหิ อุปาลิ อากาเรหิ สโงฺฆ ภิชฺชตี’’ติอาทิ วุตฺตํ, ตสฺส อิมินา อิธ วุเตฺตน สงฺฆเภทลกฺขเณน อตฺถโต นานากรณํ นตฺถิฯ ตํ ปนสฺส นานากรณาภาวํ ตเตฺถว ปกาสยิสฺสามฯ เสสํ สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาติฯ

อุปาลิปญฺหากถา นิฏฺฐิตาฯ

สงฺฆเภทกกฺขนฺธกวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

๘. วตฺตกฺขนฺธกํ

อาคนฺตุกวตฺตกถา

๓๕๗. วตฺตกฺขนฺธเก **อิทานิ อารามํ ปวิสิสฺสามี**ติ อิมินา อุปจารสีมสมีปํ ทเสฺสติ; ตสฺมา อุปจารสีมํ ปตฺวา อุปาหนาโอมุญฺจนาทิ สพฺพํ กาตพฺพํฯ **คเหตฺวา**ติ อุปาหนทณฺฑเกน คเหตฺวาฯ **ปฏิกฺกมนฺตี**ติ สนฺนิปตนฺติฯ **วิสฺสเชฺชตพฺพ**นฺติ ปตฺถริตพฺพํฯ **โคจโร ปุจฺฉิตโพฺพ**ติ ''โคจรคาโม อาสเนฺน อุทาหุ ทูเร, กาลเสฺสว ปิณฺฑาย จริตพฺพํ อุทาหุ ทิวา''ติ เอวํ ภิกฺขาจาโร ปุจฺฉิตโพฺพฯ **อโคจโร** นาม มิจฺฉาทิฏฺฐิกานํ วา คาโม ปริจฺฉินฺนภิโกฺข วา คาโม; ยตฺถ เอกสฺส วา ทฺวินฺนํ วา ภิกฺขา ทิยฺยติ, โสปิ ปุจฺฉิตโพฺพฯ **ปานียํ ปุจฺฉิตพฺพ**นฺติ ''กิํ อิมิสฺสา โปกฺขรณิยา ปานียํเยว ปิวนฺติ, นหานาทิปริโภคมฺปิ กโรนฺตี''ติ เอวํ ปานียเญฺจว ปริโภชนียญฺจ ปุจฺฉิตพฺพํฯ เกสุจิ ฐาเนสุ วาฬมิคา วา อมนุสฺสา วา โหนฺติ, ตสฺมา ''กํ กาลํ ปวิสิตพฺพํ, กํ กาลํ นิกฺขมิตพฺพ''นฺติ ปุจฺฉิตพฺพํฯ

พหิ ฐิเตนาติ พหิ นิกฺขมนฺตสฺส อหิโน วา อมนุสฺสสฺส วา มคฺคํ ทตฺวา ฐิเตน นิโลฺลเกตโพฺพฯ **สเจ อุสฺสหติ โสเธตโพฺพ**ติ ยทิ สโกฺกติ, สโพฺพ วิหาโร โสเธตโพฺพฯ อสโกฺกเนฺตน อตฺตโน วสโนกาโส ชคฺคิตโพฺพฯ สพฺพํ โสเธตุํ สโกฺกนฺตสฺส ปน ทสฺสิเต วิหารโสธนวเตฺต วินิจฺฉโย มหาขนฺธเก วุตฺตนเยเนว เวทิตโพฺพฯ

อาคนฺตุกวตฺตกถา นิฏฺฐิตาฯ

อาวาสิกวตฺตกถา

๓๕๙. อาวาสิกวเตฺต – **อาสนํ ปญฺญเปตพฺพ**นฺติ เอวมาทิ สพฺพํ วุฑฺฒตเร อาคเต จีวรกมฺมํ วา นวกมฺมํ วา ฐเปตฺวาปิ กาตพฺพํฯ เจติยงฺคณํ สมฺมชฺชเนฺตน สมฺมชฺชนิํ นิกฺขิปิตฺวา ตสฺส วตฺตํ กาตุํ อารภิตพฺพํฯ ปณฺฑิโต หิ อาคนฺตุโก ''สมฺมชฺชาหิ ตาว เจติยงฺคณ''นฺติ วกฺขติฯ คิลานเภสชฺชํ กโรเนฺตน ปน สเจ นาติอาตุโร คิลาโน โหติ, เภสชฺชํ อกตฺวา วตฺตเมว กาตพฺพํฯ มหาคิลานสฺส ปน เภสชฺชเมว กาตพฺพํฯ ปณฺฑิโต หิ อาคนฺตุโก ''กโรหิ ตาว เภสชฺช''นฺติ วกฺขติฯ ปานีเยน ปุจฺฉเนฺตน สเจ สกิํ อานีตํ ปานียํ สพฺพํ ปิวติ , ''ปุน อาเนมี''ติ ปุจฺฉิตโพฺพเยวฯ อปิจ พีชเนนปิ พีชิตโพฺพ, พีชเนฺตน สกิํ ปาทปิฏฺฐิยํ พีชิตฺวา สกิํ มเชฺฌ สกิํ สีเส พีชิตพฺพํ, ''อลํ โหตู''ติ วุเตฺตน ตโต มนฺทตรํ พีชิตพฺพํฯ ปุน ''อล''นฺติ วุเตฺตน ตโต มนฺทตรํ พีชิตพฺพํฯ ตติยวารํ วุเตฺตน พีชนี ฐเปตพฺพาฯ ปาทาปิสฺส โธวิตพฺพา, โธวิตฺวา สเจ อตฺตโน เตลํ อตฺถิ, เตน มเกฺขตพฺพาฯ โน เจ อตฺถิ, ตสฺส สนฺตเกน มเกฺขตพฺพาฯ อุปาหนาปุญฺฉนํ ปน อตฺตโน รุจิวเสน กาตพฺพํฯ เตเนว เหตฺถ ''สเจ อุสฺสหตี''ติ วุตฺตํฯ ตสฺมา อุปาหนา อปุญฺฉนฺตสฺสาปิ อนาปตฺติฯ ''กตฺถ มยฺหํ เสนาสนํ ปาปุณาตี''ติ ปุจฺฉิเตน เสนาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ''เอตํ ตุมฺหากํ เสนาสนํ ปาปุณาตี''ติ เอวํ อาจิกฺขิตพฺพนฺติ อโตฺถฯ ปโปฺผเฏตฺวา หิ ปตฺถริตุํ ปน วฏฺฏติเยวฯ

นวกสฺส วเตฺต – **ปานียํ อาจิกฺขิตพฺพ**นฺติ ''เอตํ ปานียํ คเหตฺวา ปิวาหี''ติ อาจิกฺขิตพฺพํฯ ปริโภชนีเยปิ เอเสว นโยฯ เสสํ ปุริมสทิสเมวฯ มหาอาวาเสปิ อตฺตโน สนฺติกํ สมฺปตฺตสฺส อาคนฺตุกสฺส วตฺตํ อกาตุํ น ลภติฯ

อาวาสิกวตฺตกถา นิฏฺฐิตาฯ

คมิกวตฺตกถา

๓๖๐. คมิกวเตฺตสุ **ทารุภณฺฑนฺ**ติ เสนาสนกฺขนฺธเก วุตฺตํ มญฺจปีฐาทิฯ **มตฺติกาภณฺฑมฺปิ** รชนภาชนาทิ สพฺพํ ตตฺถ วุตฺตปฺปเภทเมวฯ ตํ สพฺพํ อคฺคิสาลาย วา อญฺญตรสฺมึ วา คุตฺตฏฺฐาเน ปฏิสาเมตฺวา คนฺตพฺพํฯ อโนวสฺสเก ปพฺภาเรปิ ฐเปตุํ วฏฺฏติฯ **เสนาสนํ อาปุจฺฉิตพฺพนฺ**ติ เอตฺถ ยํ ปาสาณปิฏฺฐิยํ วา ปาสาณตฺถเมฺภสุ วา กตเสนาสนํ, ยตฺถ อุปจิกา นาโรหนฺติ, ตํ อนาปุจฺฉนฺตสฺสาปิ อนาปตฺติฯ **จตูสุ ปาสาณเกสู**ติอาทิ อุปจิกานํ อุปฺปตฺติฏฺฐาเน ปณฺณสาลาทิเสนาสเน กตฺตพฺพาการทสฺสนตฺถํ วุตฺตํฯ **อเปฺปว นาม องฺคานิปิ เสเสยฺยุนฺ**ติ อยํ อโชฺฌกาเส ฐปิตมฺหิ อานิสํโสฯ โอวสฺสกเคเห ปน ติเณสุ จ มตฺติกาปิเณฺฑสุ จ อุปริ ปตเนฺตสุ มญฺจปีฐานํ องฺคานิปิ วินสฺสนฺติฯ

คมิกวตฺตกถา นิฏฺฐิตาฯ

อนุโมทนวตฺตกถา

๓๖๒. อนุโมทนวตฺถุสฺมึ **อิทฺธํ อโหสี**ติ สมฺปนฺนํ อโหสิฯ **จตูหิ ปญฺจหี**ติ สงฺฆเตฺถเรน อนุโมทนตฺถาย นิสิเนฺน เหฏฺฐา ปฏิปาฏิยา จตูหิ นิสีทิตพฺพํฯ อนุเถเร นิสิเนฺน มหาเถเรน จ เหฏฺฐา จ ตีหิ นิสีทิตพฺพํฯ ปญฺจเม นิสิเนฺน อุปริ จตูหิ นิสีทิตพฺพํฯ สงฺฆเตฺถเรน เหฏฺฐา ทหรภิกฺขุสฺมึ อชฺฌิเฏฺฐปิ สงฺฆเตฺถรโต ปฏฺฐาย จตูหิ นิสีทิตพฺพเมวฯ สเจ ปน อนุโมทโก ภิกฺขุ ‘‘คจฺฉถ ภเนฺต, อาคเมตพฺพกิจฺจํ นตฺถี’’ติ วทติ, คนฺตุํ วฏฺฏติฯ มหาเถเรน ‘‘คจฺฉาม อาวุโส’’ติ วุเตฺต ‘‘คจฺฉถา’’ติ วทติ, เอวมฺปิ วฏฺฏติฯ ‘‘พหิคาเม อาคเมสฺสามา’’ติ อาโภคํ กตฺวาปิ พหิคามํ คนฺตฺวา อตฺตโน นิสฺสิตเก ‘‘ตุเมฺห ตสฺส อาคมนํ อาคเมถา’’ติ วตฺวาปิ คนฺตุํ วฏฺฏติเยวฯ สเจ ปน มนุสฺสา อตฺตโน รุจิเกน เอเกน อนุโมทนํ กาเรนฺติ, เนว ตสฺส อนุโมทโต อาปตฺติ, น มหาเถรสฺส ภาโร โหติฯ อุปนิสินฺนกถายเมว หิ มนุเสฺสสุ กถาเปเนฺตสุ มหาเถโร อาปุจฺฉิตโพฺพ, มหาเถเรน จ อนุโมทนาย อชฺฌิโฏฺฐว อาคเมตโพฺพติ อิทเมตฺถ ลกฺขณํฯ **วจฺจิโต**ติ สญฺชาตวโจฺจ; วจฺจปีฬิโตติ อธิปฺปาโยฯ

อนุโมทนวตฺตกถา นิฏฺฐิตาฯ

ภตฺตคฺควตฺตกถา

๓๖๔. ภตฺตคฺควเตฺต ‘‘อโนฺตคาโม วา โหตุ วิหาโร วา, มนุสฺสานํ ปริเวสนฏฺฐานํ คจฺฉเนฺตน จีวรํ ปารุปิตฺวา กายพนฺธนํ พนฺธนเมว วฏฺฏตี’’ติ อฏฺฐกถาสุ วุตฺตํฯ **น เถเร ภิกฺขู อนุปขชฺชา**ติ เถเร ภิกฺขู อติอลฺลียิตฺวา น นิสีทิตพฺพํฯ สเจ มหาเถรสฺส นิสินฺนาสเนน สมกํ อาสนํ โหติ, พหูสุ อาสเนสุ สติ เอกํ เทฺว อาสนานิ ฐเปตฺวา นิสีทิตพฺพํฯ ภิกฺขู คเณตฺวา ปญฺญตฺตาสเนสุ อนิสีทิตฺวา มหาเถเรน นิสีทาติ วุเตฺตน นิสีทิตพฺพํฯ โน เจ มหาเถโร วทติ, ‘‘อิทํ, ภเนฺต, อาสนํ อุจฺจ’’นฺติ วตฺตพฺพํฯ ‘‘นิสีทา’’ติ วุเตฺต นิสีทิตพฺพํฯ สเจ ปน เอวํ อาปุจฺฉิเตปิ น วทติ, นิสีทนฺตสฺส อนาปตฺติ; มหาเถรเสฺสว อาปตฺติฯ นวโก หิ เอวรูเป อาสเน อนาปุจฺฉา นิสีทโนฺต อาปชฺชติ, เถโร อาปุจฺฉิเต อนนุชานโนฺตฯ **น สงฺฆาฏึ โอตฺถริตฺวา**ติ น สงฺฆาฏึ อวตฺถริตฺวา นิสีทิตพฺพํฯ

อุโภหิ หเตฺถหีติ ปตฺตโธวนอุทกํ สนฺธาย วุตฺตํฯ ทกฺขิโณทกํ ปน ปุรโต อาธารเก ปตฺตํ ฐเปตฺวา คเหตพฺพํฯ **สาธุกนฺ**ติ อุทกสทฺทํ อกโรเนฺตนฯ

สูปสฺส โอกาโสติ ยถา สูปสฺส โอกาโส โหติ; เอวํ มตฺตาย โอทโน คณฺหิตโพฺพติ อ โตฺถฯ **สมกํ สมฺปาเทหี**ติ อิทํ น เกวลํ สปฺปิอาทีสุเยว โอทเนปิ วตฺตพฺพํฯ สปฺปิอาทีสุ ปน ยํ อปฺปํ โหติ เอกสฺส วา ทฺวินฺนํ วา อนุรูปกํ, ตํ สเพฺพสํ สมกํ สมฺปาเทหีติ วุเตฺต มนุสฺสานํ วิหสา โหติ, ตสฺมา ตาทิสํ สกึ วา ทฺวิกฺขตฺตุํ วา คเหตฺวา เสสํ น คเหตพฺพํฯ

น ตาว เถเรน ภุญฺชิตพฺพนฺติ อิทํ ยํ ปริจฺฉินฺนภิกฺขุกํ ภตฺตคฺคํ, ยตฺถ มนุสฺสา สเพฺพสํ ปาเปตฺวา ทาตุกามา โหนฺติ, ตํ สนฺธาย วุตฺตํฯ ยํ ปน มหาภตฺตคฺคํ โหติ, ยตฺถ เอกสฺมึ ปเทเส ภุญฺชนฺติ, เอกสฺมึ ปเทเส อุทกํ ทิยฺยติ, ตตฺถ ยถาสุขํ ภุญฺชิตพฺพํฯ

น ตาว อุทกนฺติ อิทํ หตฺถโธวนอุทกํ สนฺธาย วุตฺตํฯ อนฺตรา ปิปาสิเตน ปน คเล วิลคฺคามิเสน วา ปานียํ ปิวิตฺวา หตฺถา น โธวิตพฺพาฯ สเจ มนุสฺสา ‘‘โธวถ ภเนฺต ปตฺตญฺจ หเตฺถ จา’’ติ วทนฺติ, ภิกฺขู วา ‘‘ตุเมฺห อุทกํ คณฺหถา’’ติ วทนฺติ, วฎฺฎติฯ

นิวตฺตเนฺตนาติ ภตฺตคฺคโต อุฎฺฐาย นิวตฺตเนฺตน สเงฺฆน เอวํ นิวตฺติตพฺพนฺติ ทเสฺสติฯ กถํ? **‘‘นวเกหี’’**ติ สพฺพํ ทฎฺฐพฺพํฯ สมฺพาเธสุ หิ ฆเรสุ มหาเถรานํ นิกฺขมโนกาโส น โหติ, ตสฺมา เอวํ วุตฺตํฯ เอวํ นิวตฺตเนฺตหิ ปน นวเกหิ เคหทฺวาเร ฐตฺวา เถเรสุ นิกฺขเนฺตสุ ปฎิปาฎิยา คนฺตพฺพํฯ สเจ ปน มหาเถรา ธุเร นิสินฺนา โหนฺติ, นวกา อโนฺตเคเห , เถราสนโต ปฎฺฐาย ปฎิปาฎิยา เอว นิกฺขมิตพฺพํฯ กาเยน กายํ อฆเฎฺฎเนฺตน ยถา อนฺตเรน มนุสฺสา คนฺตุํ สโกฺกนฺติ, เอวํ วิรฬาย ปฎิปาฎิยา คนฺตพฺพํฯ

ภตฺตคฺควตฺตกถา นิฎฺฐิตาฯ

ปิณฺฑจาริกวตฺตกถา

๓๖๖. ปิณฺฑจาริกวเตฺต – **กมฺมํ วา นิกฺขิปตี**ติ กปฺปาสํ วา สุปฺปํ วา มุสลํ วา ยํ คเหตฺวา กมฺมํ กโรนฺติ, ฐิตา วา นิสินฺนา วา โหนฺติ, ตํ นิกฺขิปติ ฯ **น จ ภิกฺขาทายิกายา**ติ อิตฺถี วา โหตุ ปุริโส วา, ภิกฺขาทานสมเย มุขํ น อุโลฺลเกตพฺพํฯ

ปิณฺฑจาริกวตฺตกถา นิฎฺฐิตาฯ

อารญฺญิกวตฺตกถา

๓๖๘. อารญฺญิกวเตฺต – **เสนาสนา โอตริตพฺพ**นฺติ วสนฎฺฐานโต นิกฺขมิตพฺพํฯ

ปตฺตํ ถวิกาย ปกฺขิปิตฺวาติ เอตฺถ สเจ พหิคาเม อุทกํ นตฺถิ, อโนฺตคาเมเยว ภตฺตกิจฺจํ กตฺวา อถ พหิคาเม อตฺถิ, พหิคาเม ภตฺตกิจฺจํ กตฺวา ปโตฺต โธวิตฺวา โวทโก กตฺวา ถวิกาย ปกฺขิปิตโพฺพฯ

ปริโภชนียํ อุปฎฺฐาเปตพฺพนฺติ สเจ ภาชนานิ นปฺปโหนฺติ, ปานียเมว ปริโภชนียมฺปิ กตฺวา อุปฎฺฐาเปตพฺพํฯ ภาชนํ อลภเนฺตน เวฬุนาฬิกายปิ อุปฎฺฐาเปตพฺพํฯ ตมฺปิ อลภนฺตสฺส ยถา สมีเป อุทกอาวาโฎ โหติ, เอวํ กาตพฺพํฯ อรณิสหิเต สติ อคฺคึ อกาตุมฺปิ วฎฺฎติ ฯ ยถา จ อารญฺญิกสฺส, เอวํ กนฺตารปฺปฎิปนฺนสฺสาปิ อรณิสหิตํ อิจฺฉิตพฺพํฯ คณวาสิโน ปน เตน วินาปิ วฎฺฎติฯ นกฺขตฺตาเนว **นกฺขตฺตปทานิ**ฯ

อารญฺญิกวตฺตกถา นิฏฺฐิตาฯ

เสนาสนวตฺตกถา

๓๖๙. เสนาสนวเตฺต – **ทฺวารํ** นาม ยสฺมา มหาวฬญฺชํ, ตสฺมา ตตฺถ อาปุจฺฉนกิจฺจํ นตฺถิ, เสสานิ ปน อุเทฺทสทานาทีนิ อาปุจฺฉิตฺวาว กาตพฺพานิฯ เทวสิกมฺปิ อาปุจฺฉิตุํ วฏฺฏติฯ อถาปิ ‘‘ภเนฺต อาปุจฺฉิตเมว โหตู’’ติ วุเตฺต วุฑฺฒตโร ‘‘สาธู’’ติ สมฺปฏิจฺฉติ, สยเมว วา ‘‘ตฺวํ ยถาสุขํ วิหราหี’’ติ วทติ; เอวมฺปิ วฏฺฏติฯ สภาคสฺส วิสฺสาเสนาปิ วฏฺฏติเยวฯ **เยน วุโฑฺฒ เตน ปริวเตฺตตพฺพนฺ**ติ วุฑฺฒาภิมุเขน ปริวเตฺตตพฺพํฯ **โภชนสาลา**ทีสุปิ เอวเมว ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ

เสนาสนวตฺตกถา นิฏฺฐิตาฯ

ชนฺตาฆรวตฺตาทิกถา

๓๗๑. ชนฺตาฆรวเตฺต – **ปริภณฺฑนฺ**ติ พหิชคติฯ

๓๗๓. อาจมนวตฺถุสฺมิํ – **สติ อุทเก**ติ เอตฺถ สเจ อุทกํ อตฺถิ, ปฏิจฺฉนฺนฏฺฐานํ ปน นตฺถิ, ภาชเนน นีหริตฺวา อาจมิตพฺพํฯ ภาชเน อสติ ปเตฺตน นีหริตพฺพํฯ ปเตฺตปิ อสติ อสนฺตํ นาม โหติฯ ‘‘อิทํ อติวิวฏํ ปุรโต อญฺญํ อุทกํ ภวิสฺสตี’’ติ คตสฺส อุทกํ อลภนฺตเสฺสว ภิกฺขาจารเวลา โหติ, กฎฺฐเน วา เกนจิ วา ปุญฺฉิตฺวา คนฺตพฺพํ, ภุญฺชิตุมฺปิ อนุโมทนมฺปิ กาตุํ วฏฺฏติฯ **อาคตปฏิปาฏิยา**ติ วจฺจกุฏิยํ ปสฺสาวฏฺฐาเน นฺหานติเตฺถติ ตีสุปิ อาคตปฏิปาฏิเยว ปมาณํฯ

๓๗๔. วจฺจกุฏิวเตฺต – **น ทนฺตกฎฺฐํ ขาทเนฺตนา**ติ อยํ วจฺจกุฏิยาปิ อวจฺจกุฏิยาปิ สพฺพเตฺถว ปฏิเกฺขโปฯ **น ผรุเสน กเฎฺฐนา**ติ ผาลิตกเฎฺฐน วา ขเรน วา คณฺฐิเกน วา กณฺฏเกน วา สุสิเรน วา ปูตินา วา น อวเลขิตพฺพํฯ อวเลขนกฎฺฐํ ปน อคฺคเหตฺวา ปวิฏฺฐสฺส อาปตฺติ นตฺถิฯ

น อาจมนสราวเกติ สพฺพสาธารณฏฺฐานํ สนฺธาเยตํ วุตฺตํฯ ตตฺร หิ อเญฺญ อเญฺญ อาคจฺฉนฺติ, ตสฺมา อุทกํ น เสเสตพฺพํฯ ยํ ปน สงฺฆิเกปิ วิหาเร เอกเทเส นิพทฺธคมนตฺถาย กตํ ฐานํ โหติ ปุคฺคลิกฏฺฐานํ วา, ตสฺมิํ วฏฺฏติฯ วิเรจนํ ปิวิตฺวา ปุนปฺปุนํ ปวิสนฺตสฺสาปิ วฏฺฏติเยวฯ

อูหตาติ อูหทิตา; พหิ วจฺจมกฺขิตาติ อโตฺถฯ **โธวิตพฺพา**ติ อุทกํ อาหริตฺวา โธวิตพฺพาฯ อุทกํ อตฺถิ, ภาชนํ นตฺถิ, อสนฺตํ นาม โหติฯ ภาชนํ อตฺถิ, อุทกํ นตฺถิ, เอตมฺปิ อสนฺตํฯ อุภเย ปน อสติ อสนฺตเมว, กเฎฺฐน วา เกนจิ วา ปุญฺฉิตฺวา คนฺตพฺพํฯ เสสํ สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาติฯ

ชนฺตาฆรวตฺตาทิกถา นิฏฺฐิตาฯ

วตฺตกฺขนฺธกวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

๙. ปาติโมกฺขฏฺฐปนกฺขนฺธกํ

ปาติโมกฺขุเทฺทสยาจนกถา

๓๘๓. ปาติโมกฺขฏฺฐปนกฺขนฺธเก – (**นนฺทิมุขิยา รตฺติยา**ติ อรุณุฏฺฐิตกาเลปิ หิ นนฺทิมุขา วิย รตฺติ ขายติฯ เตนาห ‘‘นนฺทิมุขิยา รตฺติยา’’ติฯ **อโนฺตปูติ**นฺติ อตฺตจิตฺตสนฺตาเน กิเลสปูติภาเวน อโนฺตปูติํฯ **อวสฺสุต**นฺติ กิเลสวสฺสนวเสน อวสฺสุตํฯ **กสมฺพุกชาต**นฺติ อากิณฺณโทสตาย สํกิลิฏฺฐชาตํฯ) **ยาว พาหาคหณาปิ นามา**ติ ‘‘อปริสุทฺธา อานนฺท ปริสา’’ติ วจนํ สุตฺวาเยว หิ เตน ปกฺกมิตพฺพํ สิยา, เอวํ อปกฺกมิตฺวา ยาว พาหาคหณาปิ นาม โส โมฆปุริโส อาคเมสฺสติ, อจฺฉริยมิทนฺติ ทเสฺสติฯ

๓๘๔. **น อายตเกเนว ปปาโต**ติ น ปฐมเมว คมฺภีโร; อนุปุเพฺพน คมฺภีโรติ อโตฺถฯ **ฐิตธโมฺม เวลํ นาติวตฺตตี**ติ วีจีนํ โอสกฺกนกนฺทรํ มริยาทเวลํ นาติกฺกมติฯ **ตีรํ วาเหตี**ติ ตีรโต อเปฺปติ; อุสฺสาเรตีติ อโตฺถฯ **อญฺญาปฏิเวโธ**ติ อรหตฺตปฺปตฺติฯ

๓๘๕. **ฉนฺนมติวสฺสตี**ติ อาปตฺติํ อาปชฺชิตฺวา ปฏิจฺฉาเทโนฺต อญฺญํ นวํ อาปตฺติํ อาปชฺชติ อิทเมตํ สนฺธาย วุตฺตํฯ **วิวฏํ นาติวสฺสตี**ติ อาปตฺติํ อาปชฺชิตฺวา วิวรโนฺต อญฺญํ นาปชฺชติ อิทเมตํ สนฺธาย วุตฺตํฯ

ปาติโมกฺขุเทฺทสยาจนกถา นิฏฺฐิตาฯ

ปาติโมกฺขสวนารหกถา

๓๘๖. **ฐปิตํ โหติ ปาติโมกฺข**นฺติ เอตฺถ ปุเร วา ปจฺฉา วา ฐปิตมฺปิ อฏฺฐปิตํ โหติ, เขเตฺต ฐปิตเมว ปน ฐปิตํ นาม โหติฯ ตสฺมา ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต สโงฺฆ, อชฺชุโปสโถ ปนฺนรโส, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อุโปสถํ กเรยฺยา’’ติ เอตฺถ ยาว เร-การํ ภณติ, ตาว ฐเปตพฺพํ, อิทญฺหิ เขตฺตํฯ ยฺย-กาเร ปน วุเตฺต ฐเปเนฺตน ปจฺฉา ฐปิตํ นาม โหติฯ ‘‘สุณาตุ เม’’ติ อนารเทฺธเยว ฐเปเนฺตน ปุเร ฐปิตํ โหติฯ

ปาติโมกฺขสวนารหกถา นิฏฺฐิตาฯ

ธมฺมิกาธมฺมิกปาติโมกฺขฏฺฐปนกถา

๓๘๗. **อมูลิกาย สีลวิปตฺติยา ปาติโมกฺขํ ฐเปติ อกตายา**ติ เตน ปุคฺคเลน สา วิปตฺติ กตา วา โหตุ อกตา วา, ปาติโมกฺขฏฺฐปนกสฺส สญฺญาอมูลิกวเสน อมูลิกา โหติฯ **กตาก ตายา**ติ กตญฺจ อกตญฺจ อุภยํ คเหตฺวา วุตฺตํฯ

ธมฺมิกํ สามคฺคิํ น อุเปตีติ กมฺมํ โกเปตุกามตาย สงฺฆสฺส กเมฺม กรียมาเน เนว อาคจฺฉติ, น ฉนฺทํ เทติ, สมฺมุขีภูโตว ปฏิโกฺกสติ, เตน ทุกฺกฏํ อาปชฺชติฯ อิจฺจสฺสาปิ สาปตฺติกเสฺสว ปาติโมกฺขํ ฐปิตํ โหติฯ **ปจฺจาทิยตี**ติ ‘‘ปุน กาตพฺพํ กมฺม’’นฺติ ปจฺจาทิยติ, เตน อุโกฺกฏนเกน ปาจิตฺติยํ อาปชฺชติฯ อิจฺจสฺสาปิ สาปตฺติกเสฺสว ปาติโมกฺขํ ฐปิตํ โหติฯ

ธมฺมิกาธมฺมิกปาติโมกฺขฏฺฐปนกถา นิฏฺฐิตาฯ

ธมฺมิกปาติโมกฺขฏฺฐปนกถา

๓๘๘. เยหิ อากาเรหิ เยหิ ลิเงฺคหิ เยหิ นิมิเตฺตหีติ เอตฺถ มเคฺคนมคฺคปฏิปาทนาทีสุ อาการาทิสญฺญา เวทิตพฺพาฯ **เตน ทิเฏฺฐน เตน สุเตน ตาย ปริสงฺกายา**ติ เอตฺถ ทิฏฺฐญฺจ สุตญฺจ ปาฬิยํ อาคตเมวฯ สเจ ปน เตหิ ทิฏฺฐสุเตหิ ปริสงฺกํ อุปฺปาเทยฺย, ตํ สนฺธาย วุตฺตํ ‘‘ตาย ปริสงฺกายา’’ติฯ

ธมฺมิกปาติโมกฺขฏฺฐปนกถา นิฏฺฐิตาฯ

อตฺตาทานองฺคกถา

๓๙๘. อตฺตาทานํ อาทาตุกาเมนาติ เอตฺถ สาสนํ โสเธตุกาโม ภิกฺขุ ยํ อธิกรณํ อตฺตนา อาทิยติ, ตํ อตฺตาทานนฺติ วุจฺจติฯ **อกาโล อิมํ อตฺตาทานํ อาทาตุ**นฺติ เอตฺถ ราชภยํ โจรภยํ ทุพฺภิกฺขภยํ วสฺสารโตฺตติ อยํ อกาโล, วิปรีโต กาโลฯ

อภูตํ อิทํ อตฺตาทานนฺติ อสนฺตมิทํ, มยา อธมฺมํ วา ธมฺโมติ, ธมฺมํ วา อธมฺโมติ, อวินยํ วา วินโยติ, วินยํ วา อวินโยติ, ทุสฺสีลํ วา ปุคฺคลํ สีลวาติ, สีลวนฺตํ วา ทุสฺสีโลติ คหิโตติ อโตฺถ; วิปริยาเยน ภูตํ เวทิตพฺพํฯ **อนตฺถสํหิตํ อิทํ อตฺตาทาน**นฺติ เอตฺถ ยํ ชีวิตนฺตรายาย วา พฺรหฺมจริยนฺตรายาย วา สํวตฺตติ, อิทํ อนตฺถสํหิตํ, วิปรีตํ อตฺถสํหิตํ นามฯ

น ลภิสฺสามิ สนฺทิเฏฺฐ สมฺภเตฺต ภิกฺขูติ อเปฺปกทา หิ ราชภยาทีสุ เอวรูปา อตฺตโน ปกฺขสฺส อุปตฺถมฺภกา ภิกฺขู ลทฺธุํ น สกฺกา โหนฺติ, ตํ สนฺธาย วุตฺตํ ‘‘น ลภิสฺสามี’’ติ ฯ อเปฺปกทา ปน เขมสุภิกฺขาทีสุ ลทฺธุํ สกฺกา โหนฺติ, ตํ สนฺธาย ‘‘ลภิสฺสามี’’ติ วุตฺตํฯ

ภวิสฺสติ สงฺฆสฺส ตโตนิทานํ ภณฺฑนนฺติ โกสมฺพกานํ วิย ภณฺฑนํ กลโห วิคฺคโห วิวาโท สงฺฆเภโท จ ภวิสฺสตีติฯ **ปจฺฉาปิ อวิปฺปฏิสารกรํ ภวิสฺสตี**ติ สุภทฺทํ วุฑฺฒปพฺพชิตํ นิคฺคเหตฺวา ปญฺจสติกสงฺคีตึ กโรนฺตสฺส มหากสฺสปเตฺถรสฺเสว, ทสวตฺถุเก อธิกรเณ ทสภิกฺขุสหสฺสานิ นิคฺคเหตฺวา สตฺตสติกสงฺคีตึ กโรนฺตสฺส อายสฺมโต ยสเสฺสว, สฏฺฐิภิกฺขุสหสฺสานิ นิคฺคเหตฺวา สหสฺสิกสงฺคีตึ กโรนฺตสฺส โมคฺคลิปุตฺตติสฺสเตฺถรเสฺสว จ ปจฺฉา สมนุสฺสรณกรณํ โหติ, สาสนสฺส จ วิคตุปกฺกิเลสจนฺทิมสูริยสสฺสิริกตาย สํวตฺตติฯ

อตฺตาทานองฺคกถา นิฏฺฐิตาฯ

โจทเกนปจฺจเวกฺขิตพฺพธมฺมกถา

๓๙๙. อจฺฉิเทฺทน อปฺปฏิมํเสนาติอาทีสุ เยน คหฏฺฐปพฺพชิเตสุ โย โกจิ ปหโฏ วา โหติ, คิหีนํ คณฺฑผาลนาทีนิ เวชฺชกมฺมานิ วา กตานิ, ตสฺส กายสมาจาโร อุปจิกาหิ ขายิตตาลปณฺณมิว ฉิโทฺท จ ปฏิมาสิตุํ ยตฺถ กตฺถจิ คเหตฺวา อากฑฺฒิตุํ สกฺกุเณยฺยตาย สปฺปฏิมํโส จ โหติ, วิปรีโต อจฺฉิโทฺท อปฺปฏิมํโสติ เวทิตโพฺพติฯ วจีสมาจาโร ปน มุสาวาทโอมสวาทเปสุญฺญอมูลกานุทฺธํสนาทีหิ ฉิโทฺท จ สปฺปฏิมํโส จ โหติ, วิปรีโต อจฺฉิโทฺท อปฺปฏิมํโสฯ

เมตฺตํ นุ โข เม จิตฺตนฺติ ปลิโพเธ ฉินฺทิตฺวา กมฺมฏฺฐานภาวนานุโยเคน อธิคตํ เมตฺตจิตฺตํฯ **อนาฆาต**นฺติ อาฆาตวิรหิตํ, วิกฺขมฺภนวเสน วิหตาฆาตนฺติ อโตฺถฯ **อิทํ ปนาวุโส**

กตฺถ วุตฺตํ ภควตาติ อิทํ สิกฺขาปทํ กตรสฺมึ นคเร วุตฺตนฺติ อโตฺถฯ

โจทเกนปจฺจเวกฺขิตพฺพธมฺมกถา นิฏฺฐิตาฯ

โจทเกนอุปฏฺฐาเปตพฺพกถา

๔๐๐. **กาเลน วกฺขามี**ติอาทีสุ เอโก เอกํ โอกาสํ กาเรตฺวา โจเทโนฺต **กาเลน วทติ** นามฯ สงฺฆมชฺฌคณมชฺฌสลากคฺคยาคุอคฺควิตกฺกมาฬกภิกฺขาจารมคฺคอาสนสาลาทีสุ อุปฏฺฐาเกหิ ปริวาริตกฺขเณ วา โจเทโนฺต **อกาเลน วทติ** นามฯ ตเจฺฉน วทโนฺต **ภูเตน วทติ** นามฯ ‘‘อโมฺภ มหลฺลก, ปริสาวจร, ปํสุกูลิก, ธมฺมกถิก, ปติรูปํ ตว อิท’’นฺติ วทโนฺต **ผรุเสน วทติ** นามฯ การณนิสฺสิตํ ปน กตฺวา ‘‘ภเนฺต มหลฺลกตฺถ, ปริสาวจรา, ปํสุกูลิกา, ธมฺมกถิกตฺถ, ปติรูปํ ตุมฺหากํ อิท’’นฺติ วทโนฺต **สเณฺหน วทติ** นามฯ การณนิสฺสิตํ กตฺวา วทโนฺต **อตฺถสํหิเตน วทติ** นามฯ **เมตฺตจิโตฺต วกฺขามิ โน โทสนฺตโร**ติ เมตฺตจิตฺตํ อุปฏฺฐเปตฺวา วกฺขามิ, น ทุฏฺฐจิโตฺต หุตฺวาฯ

โจทเกนอุปฏฺฐาเปตพฺพกถา นิฏฺฐิตาฯ

โจทกจุทิตกปฏิสํยุตฺตกถา

๔๐๑. **อชฺฌตฺตํ มนสิกริตฺวา**ติ อตฺตโน จิเตฺต อุปฺปาเทตฺวาฯ **การุญฺญตา**ติ กรุณาภาโวฯ อิมินา กรุณญฺจ กรุณาปุพฺพภาคญฺจ ทเสฺสติฯ **หิเตสิตา**ติ หิตคเวสนตาฯ **อนุกมฺปิตา**ติ เตน หิเตน สํโยชนตาฯ ทฺวีหิปิ เมตฺตญฺจ เมตฺตาปุพฺพภาคญฺจ ทเสฺสติฯ **อาปตฺติวุฏฺฐานตา**ติ อาปตฺติโต วุฏฺฐาเปตฺวา สุทฺธเนฺต ปติฏฺฐาปนาฯ วตฺถุํ โจเทตฺวา สาเรตฺวา ปฏิญฺญํ อาโรเปตฺวา ยถาปฏิญฺญาย กมฺมกรณํ **วินยปุเรกฺขารตา** นามฯ **อิเม ปญฺจ ธเมฺม**ติ เย เอเต การุญฺญตาติอาทินา นเยน วุตฺตา, อิเม ปญฺจ ธเมฺม อชฺฌตฺตํ มนสิ กริตฺวา ปโร โจเทตโพฺพติฯ

สเจฺจ จ อกุเปฺป จาติ วจีสเจฺจ จ อกุปฺปนตาย จฯ จุทิตเกน หิ สจฺจญฺจ วตฺตพฺพํ, โกโป จ น กาตโพฺพฯ เนว อตฺตนา กุชฺฌิตโพฺพ, น ปโร ฆเฏฺฏตโพฺพติ อโตฺถฯ เสสํ สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาติฯ

โจทกจุทิตกปฏิสํยุตฺตกถา นิฏฺฐิตาฯ

ปาติโมกฺขฏฺฐปนกฺขนฺธกวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

๑๐. ภิกฺขุนิกฺขนฺธกํ

มหาปชาปติโคตมีวตฺถุกถา

๔๐๒. ภิกฺขุนิกฺขนฺธเก – **อลํ โคตมิ มา เต รุจฺจี**ติ กสฺมา ปฏิกฺขิปติ, นนุ สเพฺพสมฺปิ พุทฺธานํ จตโสฺส ปริสา โหนฺตีติ? กามํ โหนฺติ, กิลเมตฺวา ปน อเนกกฺขตฺตุํ ยาจิเตน อนฺุญาตํ ปพฺพชฺชํ ‘‘ทุเกฺขน ลทฺธา อยํ อเมฺหหี’’ติ สมฺมา ปริปาเลสฺสนฺตีติ ภทฺทกํ กตฺวา อนุชานิตุกาโม ปฏิกฺขิปติฯ **อฎฺฐครุธมฺมกถา** มหาวิภเงฺคเยว กถิตาฯ

๔๐๓. **กุมฺภเถนเกหี**ติ กุเมฺภ ทีปํ ชาเลตฺวา เตน อาโลเกน ปรฆเร ภณฺฑํ วิจินิตฺวา เถนกโจเรหิฯ

เสตฎฺฐิกา นาม โรคชาตีติ เอโก ปาณโก นาฬิมชฺฌคตํ กณฺฑํ วิชฺฌติ, เยน วิทฺธตฺตา นิกฺขนฺตมฺปิ สาลิสีสํ ขีรํ คเหตฺุ น สโกฺกติฯ

มญฺชิฎฺฐิกา นาม โรคชาตีติ อุจฺฉูนํ อโนฺตรตฺตภาโวฯ **มหโต ตฬากสฺส ปฏิกเจฺจว อาฬิ**นฺติ อิมินา ปน เอตมตฺถํ ทเสฺสติ – ยถา มหโต ตฬากสฺส อาฬิยา อพทฺธายปิ กิญฺจิ อุทกํ ติเฎฺฐยฺย, ปฐมเมว พทฺธาย ปน ยํ อพทฺธปจฺจยา น ติเฎฺฐยฺย, ตมฺปิ ติเฎฺฐยฺย; เอวเมว เย อิเม อนุปฺปเนฺน วตฺถุสฺมิํ ปฏิกเจฺจว อวีติกฺกมนตฺถาย ครุธมฺมา ปญฺญตฺตาฯ เตสุ อปญฺญเตฺตสุปิ มาตุคามสฺส ปพฺพชิตตฺตา ปเญฺจว วสฺสสตานิ สทฺธโมฺม ติเฎฺฐยฺยฯ ปฏิกเจฺจว ปญฺญตฺตตฺตา ปน อปรานิปิ ปญฺจวสฺสสตานิ ฐสฺสตีติ เอวํ ปฐมํ วุตฺตํ วสฺสสหสฺสเมว ฐสฺสตีติฯ **วสฺสสหสฺส**นฺติ เจตํ ปฏิสมฺภิทาปเภทปฺปตฺตขีณาสววเสเนว วุตฺตํฯ ตโต ปน อุตฺตริมฺปิ สุกฺขวิปสฺสกขีณาสววเสน วสฺสสหสฺสํ, อนาคามิวเสน วสฺสสหสฺสํ, สกทาคามิวเสน วสฺสสหสฺสํ, โสตาปนฺนวเสน วสฺสสหสฺสนฺติ เอวํ ปญฺจวสฺสสหสฺสานิ ปฏิเวธสทฺธโมฺม ฐสฺสติฯ ปริยตฺติธโมฺมปิ ตานิเยวฯ น หิ ปริยตฺติยา อสติ ปฏิเวโธ อตฺถิ, นาปิ ปริยตฺติยา สติ ปฏิเวโธ น โหติ; ลิงฺคํ ปน ปริยตฺติยา อนฺตรหิตายปิ จิรํ ปวตฺติสฺสตีติฯ

มหาปชาปติโคตมีวตฺถุกถา นิฎฺฐิตาฯ

ภิกฺขุนีอุปสมฺปทานุชานนกถา

๔๐๔. **อนุชานามิ ภิกฺขเว ภิกฺขูหิ ภิกฺขุนิโย อุปสมฺปาเทตฺ**นฺติ อิมาย อนุปญฺญตฺติยา ภิกฺขู ปญฺจสตา สากิยานิโย มหาปชาปติยา สทฺธิวิหารินิโย กตฺวา อุปสมฺปาเทสุํฯ อิติ ตา สพฺพาปิ เอกโตอุปสมฺปนฺนา นาม อเหสุํฯ เย โข ตฺวํ โคตมีติ อิมินา โอวาเทน โคตมี อรหตฺตํ ปตฺตาฯ

๔๐๙. **กมฺมํ น กรียตี**ติ ตชฺชนียาทิ สตฺตวิธมฺปิ กมฺมํ น กรียติฯ **ขมาเปนฺตี**ติ น ปุน เอวํ กริสฺสามีติ ขมาเปนฺติฯ

๔๑๐. **อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขูหิ ภิกฺขุนีนํ กมฺมํ โรเปตฺวา นิยฺยาเทตฺ**นฺติ เอตฺถ ตชฺชนียาทีสุ ‘‘อิทํ นาม กมฺมํ เอติสฺสา กาตพฺพ’’นฺติ เอวํ โรเปตฺวา ‘‘ตํ ทานิ ตุเมฺหว กโรถา’’ติ นิยฺยาเทตพฺพํฯ สเจ ปน อญฺญสฺมิํ โรปิเต อญฺญํ กโรนฺติ, ‘‘ตชฺชนียกมฺมารหสฺส นิยสฺสกมฺมํ กโรตี’’ติ เอตฺถ วุตฺตนเยน กาเรตพฺพตํ อาปชฺชนฺติฯ

๔๑๑. กทฺทโมทเกนาติ เอตฺถ น เกวลํ กทฺทโมทเกน, วิปฺปสนฺนอุทกรชนกทฺทมาทีสุปิ เยน เกนจิ โอสิญฺจนฺตสฺส ทุกฺกฏเมวฯ **อวนฺทิโย โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภิกฺขุนิสเงฺฆน กาตโพฺพ**ติ ภิกฺขุนุปสฺสเย สนฺนิปติตฺวา ‘‘อสุโก นาม อโยฺย ภิกฺขุนีนํ อปสาทนียํ ทเสฺสติ, เอตสฺส อยฺยสฺส อวนฺทิยกรณํ รุจฺจตี’’ติ เอวํ ติกฺขตฺตุํ สาเวตพฺพํฯ เอตฺตาวตา อวนฺทิโย กโต โหติฯ ตโต ปฏฺฐาย ยถา สามเณเร ทิสฺวา น วนฺทนฺติ; เอวเมว ทิสฺวาปิ น วนฺทิตโพฺพฯ เตน ภิกฺขุนา สมฺมา วตฺตเนฺตน ภิกฺขุนุปสฺสยํ อาคนฺตฺวา วิหาเรเยว สงฺฆํ วา คณํ วา เอกปุคฺคลํ วา อุปสงฺกมิตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลิํ ปคฺคเหตฺวา ‘‘ภิกฺขุนิสโงฺฆ มยฺหํ ขมตู’’ติ ขมาเปตพฺพํฯ เตน ภิกฺขุนา ภิกฺขุนีนํ สนฺติกํ อาคนฺตฺวา ‘‘เอโส ภิกฺขุ ตุเมฺห ขมาเปตี’’ติ วตฺตพฺพํฯ ตโต ปฏฺฐาย โส วนฺทิตโพฺพฯ อยเมตฺถ สเงฺขโป, วิตฺถารํ ปน กมฺมวิภเงฺค วกฺขามฯ

โอภาเสนฺตีติ อสทฺธเมฺมน โอภาเสนฺติฯ **ภิกฺขุนีหิ สทฺธิํ สมฺปโยเชนฺตี**ติ ภิกฺขุนีหิ สทฺธิํ ปุริเส อสทฺธเมฺมน สมฺปโยเชนฺติฯ อวนฺทิยกรณํ วุตฺตนยเมวฯ **อาวรณ**นฺติ วิหารปฺปเวสเน นิวารณํ ฯ **โอวาทํ ฐเปตุ**นฺติ เอตฺถ น ภิกฺขุนุปสฺสยํ คนฺตฺวา ฐเปตโพฺพฯ โอวาทตฺถาย ปน อาคตา ภิกฺขุนิโย วตฺตพฺพา ‘‘อสุกา นาม ภิกฺขุนี สาปตฺติกา, ตสฺสา โอวาทํ ฐเปมิ, มา ตาย สทฺธิํ อุโปสถํ กริตฺถา’’ติฯ กายวิวรณาทีสุปิ ทณฺฑกมฺมํ วุตฺตนยเมวฯ

๔๑๓. น ภิกฺขเว ภิกฺขุนิยา โอวาโท น คนฺตโพฺพติอาทิ ภิกฺขุนิวิภงฺควณฺณนายํ วุตฺตเมวฯ

๔๑๖. ผาสุกา นเมนฺตีติ คิหิทาริกาโย วิย ฆนปฏฺฏเกน กายพนฺธเนน ผาสุกา นมนตฺถาย พนฺธนฺติฯ **เอกปริยากต**นฺติ เอกวารํ ปริกฺขิปนกํฯ

วิลีเวน ปเฏฺฏนาติ สเณฺหหิ เวฬุวิลีเวหิ กตปเฏฺฏนฯ **ทุสฺสปเฏฺฏนา**ติ เสตวตฺถปเฏฺฏนฯ **ทุสฺสเวณิยา**ติ ทุเสฺสน กตเวณิยาฯ **ทุสฺสวฏฺฏิยา**ติ ทุเสฺสน กตวฏฺฏิยาฯ **โจฬปฏฺฏา**ทีสุ โจฬกาสาวํ โจฬนฺติ เวทิตพฺพํฯ

อฏฺฐิเลฺลนาติ โคชงฺฆฏฺฐิเกนฯ **ชฆน**นฺติ กฏิปฺปเทโส วุจฺจติฯ **หตฺถํ โกฏฺฏาเปนฺตี**ติ อคฺคพาหํ โกฏฺฏาเปตฺวา โมรปตฺตาทีหิ จิตฺตาลงฺการํ กโรนฺติฯ **หตฺถโกจฺฉ**นฺติ ปิฏฺฐิหตฺถํฯ **ปาท**นฺติ ชงฺฆํฯ **ปาทโกจฺฉ**นฺติ ปิฏฺฐิปาทํฯ

๔๑๗. มุขลิมฺปนาทีนิ วุตฺตนยาเนวฯ **อวงฺคํ กโรนฺตี**ติ อกฺขิ อญฺชนฺติโย อวงฺคเทเส อโธมุขํ เลขํ กโรนฺติฯ **วิเสสก**นฺติ คณฺฑปฺปเทเส วิจิตฺรสณฺฐานํ วิเสสกํ กโรนฺติฯ **โอโลเกนฺตี**ติ วาตปานํ วิวริตฺวา วีถิํ โอโลเกนฺติฯ **สาโลเก ติฏฺฐนฺตี**ติ ทฺวารํ วิวริตฺวา อุปฑฺฒกายํ ทเสฺสนฺติโย ติฏฺฐนฺติฯ **นจฺจ**นฺติ นฏสมชฺชํ กาเรนฺติฯ **เวสิํ วุฏฺฐาเปนฺตี**ติ คณิกํ วุฏฺฐาเปนฺติฯ **ปานาคารํ ฐเปนฺตี**ติ สุรํ วิกฺกิณนฺติฯ **สูนํ ฐเปนฺตี**ติ มํสํ วิกฺกิณนฺติฯ **อาปณ**นฺติ นานาภณฺฑานํ อเนกวิธํ อาปณํ ปสาเรนฺติฯ **ทาสํ อุปฏฺฐาเปนฺตี**ติ ทาสํ คเหตฺวา เตน อตฺตโน เวยฺยาวจฺจํ กาเรนฺติฯ ทาสีอาทีสุปิ เอเสว นโยฯ **หริตกปกฺกิกํ ปกิณนฺตี**ติ หริตกเญฺจว ปกฺกญฺจ ปกิณนฺติ; ปกิณฺณกาปณํ ปสาเรนฺตีติ วุตฺตํ โหติฯ

๔๑๘. สพฺพนีลกาทิกถา กถิตาเยวฯ

๔๑๙. ภิกฺขุนี เจ, ภิกฺขเว, กาลํ กโรนฺตีติอาทีสุ อยํ ปาฬิมุตฺตกวินิจฺฉโย – สเจ หิ ปญฺจสุ สหธมฺมิเกสุ โย โกจิ กาลํ กโรโนฺต ‘‘มมจฺจเยน มยฺหํ ปริกฺขาโร อุปชฺฌายสฺส โหตุ,

อาจริยสฺส โหตุ, สทฺธิวิหาริกสฺส โหตุ, อเนฺตวาสิกสฺส โหตุ, มาตุ โหตุ, ปิตุ โหตุ, อญฺญสฺส วา ยสฺส กสฺสจิ โหตู’’ติ วทติ เตสํ น โหติ, สงฺฆเสฺสว โหติฯ น หิ ปณฺจนฺนํ สหธมฺมิกานํ อจฺจยทานํ รุหติ, คิหีนํ ปน รุหติฯ ภิกฺขุ หิ ภิกฺขุนิวิหาเร กาลํ กโรติ, ตสฺส ปริกฺขาโร ภิกฺขูนํเยว โหติฯ ภิกฺขุนี ภิกฺขุวิหาเร กาลํ กโรติ, ตสฺสา ปริกฺขาโร ภิกฺขุนีนํเยว โหติฯ

๔๒๐. **ปุราณมลฺลี**ติ ปุราเณ คิหิกาเล มลฺลกสฺส ภริยาฯ **ปุริสพฺยญฺชน**นฺติ ปุริสนิมิตฺตํ, ฉินฺนํ วา โหตุ อจฺฉินฺนํ วา, ปฏิจฺฉนฺนํ วา อปฺปฏิจฺฉนฺนํ วาฯ สเจ เอตสฺมึ ฐาเน ปุริสพฺยญฺชนนฺติ จิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา อุปนิชฺฌายติ, ทุกฺกฏํฯ

๔๒๑. **อตฺตโน ปริโภคตฺถาย ทินฺนํ** นาม ยํ ‘‘ตุเมฺหเยว ปริภุญฺชถา’’ติ วตฺวา ทินฺนํ, ตํ อญฺญสฺส ททโต ทุกฺกฏํฯ อคฺคํ คเหตฺวา ปน ทาตุํ วฏฺฏติฯ สเจ อสปฺปายํ, สพฺพํ อปเนตุํ วฏฺฏติฯ จีวรํ เอกาหํ วา ทฺวีหํ วา ปริภุญฺชิตฺวา ทาตุํ วฏฺฏติฯ ปตฺตาทีสุปิ เอเสว นโยฯ

***ภิกฺขูนํ สนฺนิธึ ภิกฺขุนีหิ* ปฏิคฺคาหาเปตฺวา**ติ หิโยฺย ปฏิคฺคเหตฺวา ฐปิตมํสํ อชฺช อญฺญสฺมึ อนุปสมฺปเนฺน อสติ ภิกฺขูหิ ปฏิคฺคาหาเปตฺวา ภิกฺขุนีหิ ปริภุญฺชิตพฺพํฯ ภิกฺขูหิ ปฏิคฺคหิตญฺหิ ภิกฺขุนีนํ อปฺปฏิคฺคหิตกฏฺฐาเน ติฏฺฐติ, ภิกฺขุนีนํ ปฏิคฺคหิตมฺปิ ภิกฺขูสุ เอเสว นโยฯ

๔๒๖. **อาสนํ สํกสายนฺติโย กาลํ วีตินาเมสุ**นฺติ อญฺญํ วุฏฺฐาเปตฺวา อญฺญํ นิสีทาเปนฺติโย โภชนกาลํ อติกฺกาเมสุํฯ

อฏฺฐนฺนํ *ภิกฺขุนีนํ* ยถาวุฑฺฒนฺติ เอตฺถ สเจ ปุเร อฏฺฐสุ นิสินฺนาสุ ตาสํ อพฺภนฺตริมา อญฺญา อาคจฺฉติ, สา อตฺตโน นวกํ อุฏฺฐาเปตฺวา นิสีทิตุํ ลภติฯ ยา ปน อฏฺฐหิปิ นวกตรา, สา สเจปิ สฏฺฐิวสฺสา โหติ, อาคตปฏิปาฏิยาว นิสีทิตุํ ลภติฯ **อญฺญตฺถ สพฺพตฺถ ยถาวุฑฺฒํ น ปฏิพาหิตพฺพ**นฺติ ฐเปตฺวา ภตฺตคฺคํ อญฺญสฺมึ จตุปจฺจยภาชนียฏฺฐาเน ‘‘อหํ ปุเพฺพ อาคตา’’ติ วุฑฺฒํ ปฏิพาหิตฺวา กิญฺจิ น คเหตพฺพํ; ยถาวุฑฺฒเมว วฏฺฏติฯ **ปวารณากถา** กถิตาเยวฯ

๔๒๙. **อิตฺถิยุตฺต**นฺติอาทีหิ สพฺพยานานิ อนุญฺญาตานิฯ **ปาฏงฺกิ**นฺติ ปฏโปฏฺฏลิกํฯ

๔๓๐. **ทูเตน อุปสมฺปทา** ทสนฺนํ อนฺตรายานํ เยน เกนจิ วฏฺฏติฯ กมฺมวาจาปริโยสาเน สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนุปสฺสเย ฐิตา วา โหตุ นิปนฺนา วา ชาครา วา นิทฺทํ โอกฺกนฺตา วา, อุปสมฺปนฺนาว โหติฯ ตาวเทว ฉายาทีนิ อาคตาย ทูตภิกฺขุนิยา อาจิกฺขิตพฺพานิฯ

๔๓๑. **อุโทสิโต**ติ ภณฺฑสาลาฯ **น สมฺมตี**ติ นปฺปโหติฯ **อุปสฺสย**นฺติ ฆรํฯ **นวกมฺม**นฺติ สงฺฆสฺสตฺถาย ภิกฺขุนิยา นวกมฺมมฺปิ กาตุํ อนุชานามีติ อโตฺถฯ

๔๓๒. **ตสฺสา ปพฺพชิตายา**ติ ตสฺสา ปพฺพชิตกาเลฯ **ยาว โส ทารโก วิญฺญุตํ ปาปุณาตี**ติ ยาว ขาทิตุํ ภุญฺชิตุํ นหายิตุญฺจ มณฺฑิตุญฺจ อตฺตโน ธมฺมตาย สโกฺกตีติ อโตฺถฯ

ฐเปตฺวา สาคารนฺติ สหคารเสยฺยมตฺตํ ฐเปตฺวาฯ ยถา อญฺญสฺมึ ปุริเส; เอวํ ทุติยิกาย ภิกฺขุนิยา ตสฺมึ ทารเก ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ ทเสฺสติฯ มาตา ปน นหาเปตุํ ปาเยตุํ โภเชตุํ มณฺฑตุํ อุเร กตฺวา สยิตุญฺจ ลภติฯ

๔๓๔. **ยเทว สา วิพฺภนฺตา**ติ ยสฺมา สา วิพฺภนฺตา อตฺตโน รุจิยา ขนฺติยา โอทาตานิ วตฺถานิ นิวตฺถา, ตสฺมาเยว สา อภิกฺขุนี, น สิกฺขาปจฺจกฺขาเนนาติ ทเสฺสติฯ สา ปุน อุปสมฺปทํ น ลภติฯ

สา อาคตา น อุปสมฺปาเทตพฺพาติ น เกวลํ น อุปสมฺปาเทตพฺพา, ปพฺพชฺชมฺปิ น ลภติฯ โอทาตานิ คเหตฺวา วิพฺภนฺตา ปน ปพฺพชฺชามตฺตํ ลภติฯ

อภิวาทนนฺติอาทีสุ ปุริสา ปาเท สมฺพาหนฺตา วนฺทนฺติ, เกเส ฉินฺทนฺติ, นเข ฉินฺทนฺติ, วณปฏิกมฺมํ กโรนฺติ, ตํ สพฺพํ กุกฺกุจฺจายนฺตา น สาทิยนฺตีติ อโตฺถฯ ตเตฺรเก อาจริยา ‘‘สเจ เอกโต วา อุภโต วา อวสฺสุตา โหนฺติ สารตฺตา, ยถาวตฺถุกเมว’’ฯ เอเก อาจริยา ‘‘นตฺถิ เอตฺถ อาปตฺตี’’ติ วทนฺติฯ เอวํ อาจริยวาทํ ทเสฺสตฺวา อิทํ โอทิสฺส อนุญฺญาตํ วฏฺฏตีติ อฏฺฐกถาสุ วุตฺตํฯ ตํ ปมาณํฯ ‘‘อนุชานามิ ภิกฺขเว สาทิตุ’’นฺติ หิ วจเนเนว ตํ กปฺปิยํฯ

๔๓๕. **ปลฺลเงฺกน นิสีทนฺตี**ติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา นิสีทนฺติฯ **อฑฺฒปลฺลงฺก**นฺติ เอกํ ปาทํ อาภุชิตฺวา กตปลฺลงฺกํฯ **เหฏฺฐา วิวเฏ อุปริ ปฏิจฺฉเนฺน**ติ เอตฺถ สเจ กูโป ขโต โหติ, อุปริ ปน ปทรมตฺตเมว สพฺพทิสาสุ ปญฺญายติ, เอวรูเปปิ วฏฺฏติฯ

๔๓๖. **กุกฺกุสํ มตฺติก**นฺติ กุณฺฑกเญฺจว มตฺติกญฺจฯ เสสเมตฺถ อุตฺตานเมวาติฯ

ภิกฺขุนีอุปสมฺปทานุชานนกถา นิฏฺฐิตาฯ

ภิกฺขุนิกฺขนฺธกวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

๑๑. ปญฺจสติกกฺขนฺธกํ

ขุทฺทานุขุทฺทกสิกฺขาปทกถา

๔๔๑. ปญฺจสติกกฺขนฺธเก – **จตฺตาริ ปาราชิกานิ ฐเปตฺวา อวเสสานิ ขุทฺทานุขุทฺทกานี**ติ เอวมาทิ เอกสิกฺขาปทมฺปิ อปริจฺจชิตฺวา สเพฺพสํ สงฺคเหตพฺพภาวทสฺสนตฺถํ ปริยาเยน วุตฺตํฯ **อิทํ โว สมณาน**นฺติ อิทํ สมณานํฯ ปทปูรณมเตฺต โวกาโรฯ

๔๔๓. **อิทมฺปิ เต อาวุโส อานนฺท ทุกฺกฏ**นฺติ ‘‘อิทํ ตยา ทุฏฺฐุ กต’’นฺติ เกวลํ ครหเนฺตหิ เถเรหิ วุตฺตํ , น อาปตฺติํ สนฺธาย วุตฺตํฯ น หิ เต อาปตฺตานาปตฺติํ น ชานนฺติฯ อิทาเนว เจตํ อนุสฺสาวิตํ – ‘‘สโงฺฆ อปญฺญตฺตํ น ปญฺญเปติ, ปญฺญตฺตํ น สมุจฺฉินฺทตี’’ติฯ **เทเสหิ ตํ ทุกฺกฏ**นฺติ อิทมฺปิ จ ‘‘อาม, ภเนฺต, ทุฏฺฐุ มยา กต’’นฺติ เอวํ ปฏิชานาหิ, ตํ ทุกฺกฏนฺติ อิทํ สนฺธาย วุตฺตํ, น อาปตฺติเทสนํฯ เถโร ปน ยสฺมา อสติยา น ปุจฺฉิ น อนาทเรน, ตสฺมา ตตฺถ ทุฏฺฐุกตภาวมฺปิ อสลฺลเกฺขโนฺต ‘‘นาหํ ตํ ทุกฺกฏํ ปสฺสามี’’ติ วตฺวา เถเรสุ คารเวน เทเสโนฺต ‘‘อปิจายสฺมนฺตานํ สนฺธาย เทเสมิ ตํ ทุกฺกฏ’’นฺติ อาหฯ ยถา ตุเมฺห วทถ, ตถา ปฏิชานามีติ วุตฺตํ โหติฯ เอเสว นโย อวเสเสสุ จตูสุ ฐาเนสุฯ เสสเมตฺถ ยํ วตฺตพฺพํ สิยา, ตํ นิทานวณฺณนายเมว วุตฺตํฯ

ขุทฺทานุขุทฺทกสิกฺขาปทกถา นิฏฺฐิตาฯ

ปญฺจสติกกฺขนฺธกวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

๑๒. สตฺตสติกกฺขนฺธกํ

ทสวตฺถุกถา

๔๔๖. สตฺตสติกกฺขนฺธเก – **ภิกฺขเคฺคนา**ติ ภิกฺขุอเคฺคน, ภิกฺขู คเณตฺวา ตตฺตเก ปฏิวีเส ฐเปสฺนฺติ อโตฺถฯ **มหิยา**ติ หิมปาตสมเย หิมวลาหกาฯ

๔๔๗. **อวิชฺชานิวุฏา**ติ อวิชฺชาปฏิจฺฉนฺนา ฯ **โปสา**ติ ปุริสาฯ ปิยรูปํ อภินนฺทนฺติ ปเตฺถนฺตีติ **ปิยรูปาภินนฺทิโน**ฯ **อวิทฺทสู**ติ อวิชานนฺตาฯ ราครชเหิ **สรชา**ฯ มคสทิสาติ **มคา**ฯ สห เนตฺติยาติ **สเนตฺติกา**ฯ **วเฑฺฒนฺติ กฏสิ**นฺติ ปุนปฺปุนํ กเฬวรํ นิกฺขิปมานา ภูมิํ วเฑฺฒนฺติฯ เอวํ วเฑฺฒนฺตาว โฆรํ อาทิยนฺติ ปุนพฺภวํฯ

๔๕๔. **ปาปกํ โน อาวุโส กต**นฺติ อาวุโส อเมฺหหิ ปาปกํ กตนฺติ อโตฺถฯ

๔๕๕. **กตเมน ตฺวํ ภูมิ วิหาเรนา**ติ เอตฺถ **ภูมี**ติ ปิยวจนเมตํฯ ปิยํ วตฺตุกาโม กิร อายสฺมา สพฺพกามี นวเก ภิกฺขู เอวํ อามเนฺตติฯ **กุลฺลกวิหาเรนา**ติ อุตฺตานวิหาเรนฯ

๔๕๗. **สาวตฺถิยา สุตฺตวิภเงฺค**ติ กถํ สุตฺตวิภเงฺค ปฏิกฺขิตฺตํ โหติ? ตตฺร หิ ‘‘สนฺนิธินาม อชฺช ปฏิคฺคหิตํ อปรชฺชู’’ติ วตฺวา ปุน ‘‘สนฺนิธิการเก อสนฺนิธิการกสญฺญี ขาทนียํ วา โภชนียํ วา ขาทติ วา ภุญฺชติ วา อาปตฺติ ปาจิตฺติยสฺสา’’ติ อาปตฺติํ วทเนฺตน ปฏิกฺขิตฺตํ โหติฯ ตเตฺรเก มญฺญนฺติ ‘‘โย ปน ภิกฺขุ สนฺนิธิการกํ ขาทนียํ วา โภชนียํ วา’’ติ หิ วุตฺตํ, อิทญฺจ โลณํ นาม ยาวชีวิกตฺตา สนฺนิธิภาวํ นาปชฺชติฯ ยมฺปิ อโลณกํ อามิสํ ปฏิคฺคเหตฺวา เตน สทฺธิํ ปริภุญฺชติ, ตํ ตทหุปฏิคฺคหิตเมว, ตสฺมา ‘‘‘ยาวกาลิเกน, ภิกฺขเว, ยาวชีวิกํ ตทหุปฏิคฺคหิตํ กาเล กปฺปติ, วิกาเล น กปฺปตี’ติ วจนโต ทุกฺกเฏเนตฺถ ภวิตพฺพ’’นฺติฯ เต วตฺตพฺพา – ‘‘ตุมฺหากํ มเตน ทุกฺกเฏนปิ น ภวิตพฺพํ, น หิ เอตฺถ ยาวชีวิกํ ตทหุปฏิคฺคหิตํ, ยาวกาลิกเมว ตทหุปฏิคฺคหิตํ , น จ ตํ วิกาเล ปริภุตฺตํฯ ยทิ วา ‘‘วิกาเล น กปฺปตี’’ติ วจเนน ตุเมฺห ทุกฺกฏํ มเญฺญถ, ยาวชีวิกมิสฺสํ ยาวกาลิกํ วิกาเล ภุญฺชนฺตสฺส วิกาลโภชนปาจิตฺติยํ น ภเวยฺยฯ ตสฺมา น พฺยญฺชนมตฺตํ คเหตพฺพํ, อโตฺถ อุปปริกฺขิตโพฺพฯ

อยเญฺหตฺถ อโตฺถ – ยาวกาลิเกน ยาวชีวิกํ ตทหุปฏิคฺคหิตํ ยทิ สมฺภินฺนรสํ โหติ, ยาวกาลิกคติกเมว โหติฯ ตสฺมา ‘‘โย ปน ภิกฺขุ วิกาเล ขาทนียํ วา โภชนียํ วา’’ติ อิมินา สิกฺขาปเทน กาเล กปฺปติ, วิกาเล น กปฺปติฯ น อิธ ‘‘น กปฺปตี’’ติ วจนมเตฺตเนตฺถ ทุกฺกฏํ โหติฯ ยเถว ยาวชีวิกํ ตทหุปฏิคฺคหิตํ ยาวกาลิเกน สมฺภินฺนรสํ วิกาเล น กปฺปติ, วิกาลโภชนปาจิตฺติยาวหํ โหติฯ เอวํ อชฺช ปฏิคฺคหิตมฺปิ อปรชฺชุ ยาวกาลิเกน สมฺภินฺนรสํ น กปฺปติ, สนฺนิธิโภชนปาจิตฺติยาวหํ โหติฯ ตํ ‘‘สนฺนิธิกตํ อิท’’นฺติ อชานโนฺตปิ น มุจฺจติฯ วุตฺตเญฺหตํ – ‘‘สนฺนิธิการเก อสนฺนิธิการกสญฺญี ขาทนียํ วา โภชนียํ วา ขาทติ วา ภุญฺชติ วา อาปตฺติ ปาจิตฺติยสฺสา’’ติฯ ตสฺมา ‘‘กตฺถ ปฏิกฺขิตฺต’’นฺติ อิมิสฺสา ปุจฺฉาย ‘‘ปริสุทฺธมิทํ พฺยากรณํ สาวตฺถิยา สุตฺตวิภเงฺค’’ติฯ

ราชคเห อุโปสถสํยุเตฺตติ อิทํ ‘‘น ภิกฺขเว เอกสฺมิํ อาวาเส เทฺว อุโปสถาคารานิ สมฺมนฺนิตพฺพานิ; โย สมฺมเนฺนยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ เอตํ สนฺธาย วุตฺตํฯ **วินยาติสาเร ทุกฺกฏ**นฺติ ‘‘น ภิกฺขเว เอกสฺมิํ อาวาเส เทฺว อุโปสถาคารานิ สมฺมนฺนิตพฺพานี’’ติ เอตสฺส วินยสฺส

อติสาเร ทุกฺกฏํฯ **จเมฺปยฺยเก วินยวตฺถุสฺมินฺ**ติ อิทํ ‘‘อธมฺเมน เจ ภิกฺขเว วคฺคกมฺมํ, อกมฺมํ น จ กรณีย’’นฺติ เอวมาทิํ กตฺวา จเมฺปยฺยกฺขนฺธเก อาคตํ วินยวตฺถุํ สนฺธาย วุตฺตํฯ

เอกโจฺจ กปฺปตีติ อิทํ ธมฺมิกํ อาจิณฺณํ สนฺธาย วุตฺตํฯ **เฉทนเก ปาจิตฺติย**นฺติ สุตฺต วิภเงฺค หิ ‘‘นิสีทนํ นาม สทสํ วุจฺจตี’’ติ อาคตํ, ตสฺมา ทฺวินฺนํ สุคตวิทตฺถีนํ อุปริ ทสาเยว วิทตฺถิมตฺตา ลพฺภติฯ ทสาย วินา ตํ ปมาณํ กโรนฺตสฺส อิทํ อาคตเมว โหติ – ‘‘ตํ อติกฺกามย โต เฉทนกํ ปาจิตฺติย’’นฺติฯ ตสฺมา ‘‘กิํ อาปชฺชตี’’ติ ปุฏฺโฐ ‘‘เฉทนเก ปาจิตฺติย’’นฺติ อาหฯ เฉทนกสิกฺขาปเท วุตฺตปาจิตฺติยํ อาปชฺชตีติ อโตฺถฯ เสสํ สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาติฯ

ทสวตฺถุกถา นิฏฺฐิตาฯ

สมนฺตปาสาทิกาย วินยสํวณฺณนาย

สตฺตสติกกฺขนฺธกวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

ทฺวิวคฺคสงฺคหา วุตฺตา, ทฺวาวีสติปเภทนา;
ขนฺธกา สาสเน ปญฺจกฺขนฺธทุกฺขปฺปหายิโนฯ

ยา เตสํ วณฺณนา เอสา, อนฺตรายํ วินา ยถา;
สิทฺธา สิชฺฌนฺตุ กลฺยาณา, เอวํ อาสาปิ ปาณินนฺติฯ

จูฬวคฺค-อฏฺฐกถา นิฏฺฐิตาฯ